

**ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА
ЕТНОЛОГІЇ ім. М.Т. РИЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Панкова Анастасія Іванівна

УДК 398.21:379.824.5 (437+477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ФОЛЬКЛОР СУБКУЛЬТУРИ СКАРБОШУКАЧІВ: ОСОБЛИВОСТІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ І СПЕЦИФІКА ТЕКСТУ В УКРАЇНСЬКОМУ
ТА ЧЕСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

10.01.07–фольклористика

03 – гуманітарні науки

Подано на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А. І. Панкова

Науковий керівник: Чебанюк Олена Юріївна, кандидат філологічних
наук, старший науковий співробітник

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Панкова А.І. Фольклор субкультури скарбошукачів: особливості функціонування і специфіка тексту в українському та чеському середовищі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.07 – фольклористика. – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2018.

Скарбошукування як феномен культури та пов'язані з ним вірування і фольклор досьгодні не мають цілісного наукового дослідження в українській та чеській науці, зокрема, фольклористиці, не розроблено єдиної методології збору досліджуваного матеріалу. Фольклорні тексти про скарби та скарбошукачів переважно у невеликій кількості включені до різножанрових фольклорних збірників, видань експедиційних матеріалів.

Інстинкт відкладання про запас, як один із базових, дозволив людям вижити, породивши традицію закопування надлишків у землю, яка сягає найархаїчнішого періоду в історії людської культури. Тема віднайдення коштовностей та несподіваного збагачення завжди цікавила людину. Згадки про скарби та їх пошуки знаходимо чи не в усіх міфологіях світу, середньовічних літописах, хроніках, юридичних актах, а пізніше – у друкованих фольклорних збірниках і газетних публікаціях.

Зі зміною соціальних умов життя, видозмінюються і форми фольклору та способи його функціонування. За останні десятиліття спостерігаємо поступове витіснення з народного побуту традиційних фольклорних жанрів та заміну їх цілком новими формами і способами трансляції фольклору. Актуалізуються візуальні та графічні форми поширення (плакати, графіті, макроси, переписки на форумах). Відповідно змінюється і наукове

розуміння сучасного фольклору та способи його фіксації, переглядаються ключові положення базових наукових термінів.

Дисертація є першим в українській фольклористиці всебічним дослідженням фольклору субкультури скарбошукачів. У роботі до наукового обігу вперше було введено корпус сучасних фольклорних текстів представників субкультури скарбошукачів України та Чехії, що складається з власних польових матеріалів, які стосуються скарбів та скарбошукування від представників досліджуваної і спорідненої субкультур; фольклорних текстів, зафіксованих у інтернет-мережі, у яких зберігається тісний зв'язок із традиційним фольклором, народними уявленнями та віруваннями.

Вивчення феномену сучасного фольклорного тексту виявило ряд протиріч, які перешкоджають розумінню та осмисленню великих пластів фольклорних текстів і спричиняють відсутність однозначного трактування сучасного фольклору. Необхідність подолання цих протиріч і визначила актуальність дослідження – аналіз особливостей функціонування, специфіки сучасних фольклорних текстів в українському та чеському середовищі скарбошукачів, з'ясування їх спільних та відмінних рис, презентація в мережі Інтернет тощо.

В ході написання роботи поставлено і розв'язано питання, що стосуються фольклору скарбошукачів у контексті актуальних проблем сучасної фольклористичної науки, висвітлення генетичних зв'язків із традиційним фольклором.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що:

- комплексно досліджено субкультуру скарбошукачів України та Чехії;
- з'ясовано специфіку сучасного фольклорного тексту скарбошукачів;
- виокремлено основні константи картини світу субкультури скарбошукачів;
- введено до наукового обігу нові польові та архівні матеріали;

- складено і введено до наукового обігу словник сленгових термінів спільноти пошуковців.

У роботі опрацьовано науково-методологічну базу теоретичних досліджень сучасного фольклору та субкультур. Аналіз публікацій українських та чеських вчених, що містять фольклорні тексти про скарби та скарбошування, показав, що масив досліджуваного традиційного фольклорного матеріалу є достатньо великим за обсягом, відрізняється різноманітними жанрово-тематичними характеристиками. Також було проаналізовано джерела, що містять різноманітні матеріали (від юридичних документів до газетних статей), а також фольклорні тексти що стосуються скарбошування і виявлено, що вони найчастіше не представляють яких-небудь гіпотез і наукового аналізу. Зазвичай дослідники не йдуть далі фіксації текстів. Тому досі цей матеріал не був систематизований, відповідно проаналізований та критично осмислений. Сучасний фольклор скарбошукачів узагалі не досліджувався ані українськими, ані чеськими науковцями.

На даному етапі напрямок дослідження сучасного фольклору субкультур у фольклористиці як науці характеризується недостатнім ступенем вивченості. Вивчення субкультур в Україні хоч і має вже певну історію, проте характеризується дещо однобокими підходами і потребує досліджень і вивчень субкультур саме як складових суспільства з їх складністю та різноманітністю. Субкультури зі специфічними картинами світу є складовими елементами соціокультурної структури суспільства.

У роботі визначено місце фольклору про скарби та фольклору субкультури пошуковців в традиційному та сучасному культурному контексті. Дослідження показало, що питання форм і способів втілення сучасного фольклору надзвичайно різноаспектне. Віртуальна комунікація прискорює обмін новою інформацією, набутим досвідом, знаннями, пошуком колег, і є своєрідним каталізатором розвитку субкультури. Також завдяки їй дослідник може зібрати певним чином «зафіксовані» фольклорні

тексти, сліди актів комунікації членів субкультури. Внаслідок нового та специфічного способу передавання інформації змінюється і спосіб вираження цих знань: поруч з усним все більшої питомої ваги набуває письмовий. Проведений аналіз засвідчив, що до традиційних способів передачі знань додалися аудіовізуальні канали (зображення, макроси, аудіо- та відеофайли). Комп'ютерна комунікація має у своєму арсеналі велику кількість способів та форм передачі смислу, які потребують випрацювання єдиної методології збору та вивчення.

З'ясування процесу виникнення сучасних фольклорних текстів досліджуваної субкультури показало, що існує два типи взаємодії фольклору та субкультури: фольклоризація субкультурних текстів та використання традиційного фольклору сучасними субкультурами. У ході дослідження було з'ясовано, що при аналізі різножанрових фольклорних текстів скарбощукачів необхідно враховувати контекст як виконання, так і побутування цього явища як феномену національної культури. Аналіз сучасних текстів підтвердив, що у віртуальній комунікації теж присутні контекстуальні аспекти: на першому рівні – ресурс, на якому розміщено даний текст, на другому рівні – підрозділ (форум, тема та ін.), на третьому – назва, у якій сконцентровано основний сенс тематики обговорення.

Проведено порівняльний аналіз українського та чеського скарбощукацького середовища, причини його виникнення та особливості реалізації. За специфічним видом діяльності було виділено скарбощукачів як окрему особливу групу – «професійну субкультуру». Феномен скарбощукацтва є надзвичайно давнім, проте виділяти окрему скарбощукацьку субкультуру в Україні та Чехії слід з 90-х років ХХ століття. Причиною формування скарбощукацтва як окремого субкультурного явища став розвиток технічних засобів, а також лібералізація законодавства.

Досліджувана спільнота характеризується високим ступенем закритості в Україні та відкритістю у Чехії. Причина цього явища полягає у

зовнішньо-субкультурних чинниках, що існують в цих країнах. Насамперед, це різниця в законодавчій базі: в Україні пошуковці оголошені поза законом і їхня діяльність не регламентована законодавчими актами, в Чехії діє нормативно-правова база, що регулює діяльність пошуковців, налагоджена співпраця з офіційною археологічною наукою. Наслідком цього є й відсутність у структурі чеської спільноти протиставлення з «білими» археологами. В українській субкультурі скарбошукачів провідним є протиставлення і поділ на «чорних» та «білих» археологів, коли перші є представниками субкультури скарбошукачів, а другі – представниками офіційної археологічної науки, що широко відображено у фольклорі пошуковців.

Аналіз специфіки і особливостей функціонування сучасних фольклорних текстів пошуковців України та Чехії показав, що досліджувана субкультура скарбошукачів справді є достатньо розвиненою та продукує власні тексти, які теж можна зараховувати до фольклорних. Водночас, серед скарбошукачів обох країн використання текстів традиційного фольклору є достатньо поширеним явищем. Продукування нових та використання традиційних фольклорних текстів не є взаємовиключними, адже засвоєння відбувається лише тому, що вони повністю вписуються у картину світу пошуковців. Це свідчить про їх особливий тип світогляду, який має багато точок перетину із традиційною народною культурою.

У даній роботі шляхом аналізу, зіставлення, виявлення спільних та відмінних рис та з'ясування причин виникнення було досліджено специфіку світоглядних констант, відображених у фольклорних текстах субкультури скарбошукачів України та Чехії. Окрему увагу було приділено особливостям специфіки структури та будови картини світу скарбошукачів обох країн. В результаті проведеного аналізу було з'ясовано чому і яким чином вона сформувалася, як втілюється у фольклорних текстах, яку прагматичну функцію виконують останні.

Проведене дослідження показало, що картина світу субкультури скарбошукачів викристалізувалася із чотирьох основних джерел: індивідуальне (особистий життєвий досвід) та загальнокультурне наповнення (напр. художні твори та фільми, тексти культури (сильний вплив Біблії, національних епосів), традиційні знання (в т.ч. і фольклорних текстів) та напрацьований субкультурний фонд знань. Ці складові знаходяться у певній синкретичній єдності і розділити їх повністю неможливо.

У роботі проаналізовано та виділено найважливіші опорні константи картини світу субкультури скарбошукачів, що підтвердилося їхнім багаторазовим використанням, реалізацією у різножанрових фольклорних текстах представників спільноти.

Виділено основний макроконстантний фонд: поняття скарб як макроконстанту-надбудову, а духа-покровителя скарбів і скарбошукачів, постать скарбошукача, скарбошукування як процесуальну константу, часопросторові константи знаходження скарбу, тварин і птахів у картині світу пошуковців. Цінним для дослідження є не тільки аналіз сучасної картини світу пошуковців, а й порівняння смислового наповнення опорних констант, інформація про які міститься у традиційних фольклорних текстах, із найдавніших доступних джерел. Продуктивним є порівняння смислонаповнення основних констант скарбошукачів України та Чехії та специфіки їх втілення у фольклорних текстах. Оскільки картина світу та її складові відображають культурно-національний контекст.

Матеріал дисертаційного дослідження може бути використаний в наукових студіях у галузі фольклористики, етнології, історії, краєзнавства та археології, при підготовці узагальнюючих праць та лекційних курсів із фольклористики України та Чехії.

Ключові слова: скарб, скарбошукування, субкультура скарбошукачів, фольклор скарбошукачів, картина світу.

SUMMARY

Pankova A. Folklore of the treasure hunters' subculture: features of the functioning and specificity of the text in the Ukrainian and Czech environments. – Qualifying Scholarly Paper Functioning as Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Philology. Specialty 10.01.07 “Folklore Studies”. – Institute of Fine Arts, Folklore, and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2018.

This dissertation is dedicated to treasure-hunting as a culture phenomenon and concerned beliefs and folklore which still do not have a holistic scientific research in Ukrainian and Czech sciences, in particular, folklore studies, there is not a unified methodology for collecting the studied material. Folklore texts on treasures and treasure-hunters are mostly included in multi-genre folklore collections, editions of expeditionary materials. They belong to various genre and thematic groups: mythological and demonological legends, fairy tales, fables, tales, stories, anecdotes, calendar ceremonies texts, paroemias and historical songs. At the same time, such a genre variety of folk texts about treasures and treasure-hunting proves the livelihood of the studied material for a long time. Modern folk texts of the treasure-hunting subculture, in comparison with traditional ones, undergo modifications in their form and structure, retaining, meanwhile, a special meaning function.

With changes in social conditions of life, forms of folklore are changed and ways of its functioning. Over the past decades, we have witnessed the gradual displacement of traditional folk genres from the folk lifestyle and the replacement of completely new forms and methods of folklore broadcasting. Visual and graphical forms of distribution (posters, graphites, macros, correspondence in forums) are updated. Correspondingly, the scientific understanding of

contemporary folklore and ways of its fixation are changed, key provisions of the basic scientific terms are reviewed.

The dissertation is the first in Ukrainian folklore comprehensive research of the subculture of treasure hunters. In this thesis, the Ukrainian and Czech treasure hunters' modern folklore texts corpus was first introduced into scientific circulation, consisting of own field materials dealing with treasures and treasure hunting from the representatives of the studied and related subcultures; folk texts recorded on the Internet, which maintain close ties with traditional folklore, folk representations and beliefs.

The study of the phenomenon of contemporary folklore text revealed a number of contradictions that impeded the understanding and comprehension of large layers of folklore texts and caused a lack of unambiguous interpretation of contemporary folklore. The need to overcome these contradictions and determined the relevance of the study - an analysis of the peculiarities of functioning, the specifics of contemporary folklore texts in the Ukrainian and Czech environments of treasure hunters, finding out their common and distinctive features, presentation on the Internet, etc.

In this paper, the questions concerning the folklore of the treasurer in the context of the actual problems of modern folkloristic science, the coverage of genetic links with traditional folklore were raised and solved.

The scientific novelty of the dissertation work is that:

- subculture of Ukrainian and Czech treasure hunters was investigated;
- the specifics of the contemporary folk text of the treasure hunters were found;
- the main constants of the world picture of the treasure hunters' subculture are singled out;
- new field and archival materials were introduced into scientific circulation;
- dictionary of the slang terms of the treasure hunters' community has been compiled and introduced into scientific circulation.

The scientific-methodological base of theoretical researches of contemporary Ukrainian and Czech folklore and subculture of treasure hunters was worked out. The publications of Ukrainian and Czech scholars containing folk texts about treasures and treasures are analyzed, the conclusions are drawn that the amount of studied traditional folk material is quite large in volume, differs in various genre-thematic characteristics. Also, sources containing various materials (from legal documents to newspaper articles), as well as folk texts related to the treasure were analyzed, and it was found that they most often did not represent any hypotheses or scientific analysis. Usually researchers do not go beyond fixing texts. Therefore, until now, this material has not been systematized, analyzed and critically thought out. The contemporary folklore of the treasure hunters was not studied at all by Ukrainian or Czech scholars.

At this stage, the direction of research of contemporary folklore of subcultures in folklore as a science is characterized by insufficient degree of study. The study of subcultures in Ukraine, although it already has a certain history, however, is characterized by somewhat one-sided approaches and requires the study of subcultures as components of society with their complexity and diversity. Subcultures with specific world picture are constituent elements of the sociocultural structure of society.

The place of folklore about the treasure and folklore of the subculture of searchers in the traditional and modern society is determined. The research showed that the question of the forms and methods of the implementation of modern folklore on the Internet is extremely diverse. Virtual communication accelerates the exchange of new information, acquired experience, knowledge, the search for colleagues is a kind of catalyst for the development of subculture. Also, thanks to it the researcher can collect in a certain way "fixed" folklore texts, traces of acts of communication of the members of the subculture. As a result of the new and specific way of transmitting information, the way of expressing this knowledge also changes: besides oral, an increasing proportion becomes written one. The analysis showed that audiovisual channels (images, macros, audio and

video files) were added to traditional transfer methods of knowledge. Computer communication has in its arsenal a large number of ways and forms of transfer of meaning, which require the development of a single methodology for collecting and studying.

The elucidation of the emergence of contemporary folklore texts of the studied subculture showed that there are two types of interaction between folklore and subculture: folklorization of subculture texts and the use of traditional folklore in the modern subculture. In the course of the study, it was found that when analyzing the multi-ethnic folk texts of the treasure-hunters, it is necessary to take into account the context of both implementation and the existence of this fact as a phenomenon of national culture. The analysis of modern texts confirmed that in the virtual communication there are contextual aspects: at the first level – the resource on which this text is placed, on the second level – the subsection (forum, topic, etc.), on the third – the title in which the main meaning of discussion is concentrated.

A comparative analysis of the Ukrainian and Czech treasure hunting environment, the reasons for its occurrence and the peculiarities of its implementation have been carried out. According to a specific type of activity, the treasure hunters were identified as a separate special group - the "professional subculture". The phenomenon of treasure hunting is extremely ancient, but allocating a separate treasure hunters' subculture in Ukraine and the Czech Republic should start from the 90 years of the twentieth century. The reason for the formation of a treasure hunting as a separate subcultural phenomenon were the development of technical means, as well as the liberalization of legislation.

The investigated community is characterized by a high degree of closure in Ukraine and openness in the Czech Republic. The reason for this lies in the external factors that exist in these countries. First of all, this is the difference in the legislative base: in Ukraine treasure hunters are declared out-of-law and their activities are not regulated by legislative acts; in the Czech Republic there is a legal framework regulating the activities of searchers, and cooperation with

official archaeological science is established. The consequence of this is the lack of opposition to the "white" archaeologists in the structure of the Czech community. In the Ukrainian treasure hunters' subculture the leading role is the opposition and division of the "black" and "white" archaeologists, when the first are representatives of the subculture of treasure hunters, and the second are representatives of the official archaeological science, which is widely reflected in the folklore of hunters.

Analysis of the specifics and features of the functioning of contemporary folklore texts of Ukraine and the Czech Republic has shown that the investigated subculture of treasure hunters is in fact sufficiently developed and produces own texts, which can also be attributed to folklore. At the same time, among the treasure hunters of both countries, the use of texts of traditional folklore is quite common. The production of new ones and the use of traditional folklore texts are not mutually exclusive, since assimilation takes place only because they fully fit into the world of searchers. This testifies to their particular type of worldview, which has many points of intersection with traditional folk culture.

In this work, by analyzing, comparing, identifying common and distinctive features and ascertaining the causes of origin, the specificity of world-view constants reflected in the folklore texts of the subculture of Ukrainian and Czech treasure hunters was studied. Particular attention was paid to the specifics of the structure of the treasure hunters' picture of the world in both countries. As a result of the analysis it was clarified why and how it was formed, as embodied in folklore texts, which pragmatic function is performed by them.

The study showed that the world picture of the treasure hunters' subculture was crystallized from the four main sources: individual (personal life experience) and general cultural content (eg, artistic works and films, texts of culture (strong influence of the Bible, national epics), traditional knowledge (incl. folklore texts) and the created subcultural fund of knowledge. These components are in a certain syncretic unity and it is completely impossible to divide them.

The most important constants of the world's picture of the treasure hunters' subculture have been analyzed and highlighted, which was confirmed by their multiple use, realization in the multi-ethnic folklore texts of the community. The concept of treasure as the main superstructural macroconstant is singled out, and the patron saint of treasures and treasure hunters, the figure of the treasure hunter, the treasure of the procedural constant, the time-space constants of finding treasures, animals and birds in the world-view of hunters as the main macroconstant fund. Valuable for research is not only an analysis of the contemporary worldview of hunters, but also a comparison of the semantic filling of reference constants, information contained in traditional folklore texts, from the most ancient sources that are available. It is productive to compare the meaning of the main constants of Ukrainian and Czech treasure hunters and the specifics of their embodiment in folklore texts. Since the picture of the world and its components reflect the cultural-national context.

The material of the dissertation research can be used in scientific studies in the field of folklore, ethnology, history, local lore and archeology, in the preparation of generalization works and lectures on folklore studies in Ukraine and the Czech Republic.

Key words: treasure, treasure hunting, subculture of treasure hunters, treasure hunters' folklore, world picture.

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ
ДИСЕРТАЦІЇ:**

Публікації у фахових виданнях:

1. Панкова А. Міфологічні уявлення про Земляного Діда та особливості їх утілення в сучасному фольклорі субкультури скарбошукачів. / А. Панкова // Слов'янський світ: щорічник. – К.: 2014. – Вип. 13. – С. 100 – 116.
2. Панкова А. Особливості системи міфологічних персонажів у сучасному фольклорі скарбошукачів / А. Панкова // Україністика: минуле, сучасне, майбутнє (колективна монографія). – Чехія, м. Брно. – 2015. – Т.ІІІ. – С. 455 – 461.
3. Панкова А. Постать скарбошукача у традиційному та сучасному фольклорі / А. Панкова // Мова і культура (науковий журнал). – К.: 2016. – Вип.19, Т.ІІІ (183). – С. 333 – 340.
4. Панкова А. Дослідження фольклору про скарби та скарбошукування (Історіографія та джерельна база) / А. Панкова // Слов'янський світ: щорічник. – К.: 2016. – Вип. 15. – С. 179 – 199.
5. Панкова А. Специфіка дослідження фольклору сучасних субкультур на прикладі соціоспільноти скарбошукачів // Слов'янський світ : щорічник. Вип. 16 / [голов.ред. Скрипник Г. А.] : НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського – К., 2017, С. 222–235

Додаткові публікації

6. Панкова А. Скарбошукування в сучасному фольклорі / А. Панкова // Тези Міжнародної наукової конференції «Знакові постаті вітчизняної Гуманітаристики в національно-культурному самоствердженні України». – К.: 2017. – С. 96 – 97.

Зміст

Вступ	17
Розділ I. Історіографія проблеми та джерельна база дослідження	
1.1. Скарбошукання у науковій історіографії українських та чеських дослідників і та вчених інших країн.	21
1.2. Дослідження сучасних форм побутування фольклору та форми його презентації в інтернеті.	34
1.3. Джерельна база дослідження (власні записи, архівні матеріали, періодика).	40
Розділ II. Субкультура скарбошукачів	
2.1 Субкультура як елемент соціокультурної структури суспільства.	43
2.2 Спільнота скарбошукачів. Стратифікація субкультури пошуковців та система взаємовідносин з іншими спільнотами (спорідненими, контактними та антагоністичними).	46
2.3. Самоідентифікація скарбошукачів як членів спільноти.	62
2.4. Основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури.	63
Розділ III. Специфіка сучасного фольклорного тексту субкультури скарбошукачів	
3.1. Дослідження проблематики сучасних фольклорних текстів субкультур.	83
3.2. Засоби втілення сучасних фольклорних текстів субкультури скарбошукачів та способи їх фіксації.	92
3.3. Специфіка структурування та аналізу сучасних фольклорних текстів скарбошукачів.	102

Розділ IV. Особливості картини світу субкультури сучасних скарбошукачів: специфіка структури, прагматика та естетика

4.1. Картина світу субкультури: генеза та прагматика.	147
4.2. Структура картини світу пошуковців.....	151
4.2.1. «Скарб» як центральна макроконстанта у картині світу шукачів: традиція та її трансформація.	156
4.2.2. Специфіка реалізації константи духа – покровителя скарбів та скарбошукачів.....	161
4.2.3. Скарбошукування як процесуальна константа та комплекс супутніх уявлень.....	169
4.2.4. Скарбошукач у традиційному та сучасному фольклорі.	175
4.2.5. Часопросторові константи скарбу у фольклорних текстах пошуковців.	184
4.2.6. Природа у картині світу скарбошукачів.....	189
Висновки	193
Бібліографія	198
Додатки	213

Вступ

Актуальність дослідження обумовлена недостатнім ступенем вивченості масиву сучасних фольклорних текстів, що їх продукують субкультури, зокрема, спільнота скарбошукачів. Специфіка сучасного фольклорного тексту даної субкультури практично зовсім не вивчалася, компаративні зіставлення та аналіз фольклорних текстів цієї субкультури в різних країнах не проводились. Дослідження є важливим для розгляду і подальшого вивчення сучасного фольклору, з'ясування його зв'язків із традиційним фольклором.

Дослідження феномену сучасного фольклорного тексту виявило ряд протиріч, які перешкоджають розумінню, вивченню та осмисленню великих пластів фольклорних текстів і спричиняють відсутність однозначного трактування такого явища, як сучасний фольклор. Необхідність подолання цих суперечностей і визначила мету дослідження – вивчення особливостей функціонування і специфіки сучасних фольклорних текстів в українському та чеському середовищі скарбошукачів, з'ясування їх спільних та відмінних рис, форм презентації в мережі Інтернет тощо.

В ході написання роботи поставлено і розв'язано питання, що стосуються фольклору скарбошукачів у контексті актуальних проблем сучасної фольклористичної науки, висвітлення генетичних зв'язків із традиційним фольклором.

Мета і завдання дослідження. Ступінь вивченості обраної теми, актуальні завдання сучасної фольклористики, а також специфіка об'єкта дослідження дозволяють сформулювати мету кандидатської роботи: дослідити специфіку сучасного фольклорного тексту та особливості його функціонування і реалізації в українському та чеському середовищі на прикладі субкультури скарбошукачів.

Відповідно до поставленої мети в роботі передбачено вирішити низку конкретних завдань:

1. Опрацювати науково-методологічну базу теоретичних досліджень сучасного українського та чеського фольклору та, зокрема, фольклору субкультур.
2. Визначити місце фольклору про скарби та фольклору субкультури пошуковців у традиційному та сучасному пластах.
3. Провести порівняльний аналіз українського та чеського скарбошукацького середовища, причини його виникнення та особливості побутування.
4. З'ясувати специфіку і особливості функціонування сучасних фольклорних текстів України та Чехії.
5. Дослідити специфіку структури картини світу субкультури скарбошукачів, виділити та проаналізувати її основний макроконстантний фонд.

Методологічна основа дисертаційного дослідження. У роботі використано такі науково-дослідні **методи**:

- *загальнодисциплінарні* – за допомогою яких було здійснено аналіз, синтез, порівняння та узагальнення матеріалів дослідження;
- *міждисциплінарні методи*, що дали змогу дослідити субкультуру скарбошукачів за допомогою системи методів інших дисциплін – антропології, соціології, етнології, історії, археології;
- *польовий* - застосований для збирання емпіричного матеріалу з метою подальшого дослідження (інтерв'ювання, анкетування, спостереження а також метод включеного спостереження, аудіо та фотофіксація). Зібрано великий обсяг аудіо- та фотоматеріалу;
- *дескриптивний метод*, за допомогою якого зроблено опис субкультури скарбошукачів;
- *типологічний аналіз* – для визначення основних ознак та атрибутів-ідентифікаторів членів субкультури;

- *порівняльно-історичний метод* – для виокремлення основного макроконстантного фонду у структурі картини світу скарбошукачів та специфіку їх реалізації у фольклорних текстах пошуковців України та Чехії.

Матеріалами для написання роботи слугують власні записи автора під час польових досліджень 2012-2018 рр. із застосуванням методів включеного спостереження, анкетування, а також тексти, які скарбошукачі обох країн розміщують в інтернет-просторі. Записи здійснені під час виїзду скарбошукачів на зліт колекціонерів, під час виїздів у «поле», тобто безпосередньо на розкопки, де відбувалася фіксація лише від обмеженої вузької групи респондентів. Також використовуються інтернет-ресурси відповідної тематики, матеріали, що розміщені в місцях віртуальних зібрань скарбошукачів, у тому числі західнослов'янських країн.

Об'єктом дослідження є сучасний фольклор субкультури скарбошукачів України та Чехії.

Предметом дослідження є фольклорні тексти українських та чеських скарбошукачів, їх особливості, теми, мотиви, жанри.

Наукова новизна роботи полягає як у виборі теми, так і в підходах до її дослідження. У дисертаційній роботі проводиться аналіз цілком невивченого, цілиного, з наукового погляду, фольклорного масиву.

У даній роботі вперше:

- комплексно досліджено субкультуру скарбошукачів України та Чехії;
- з'ясовано специфіку сучасного фольклорного тексту скарбошукачів;
- виокремлено основні константи картини світу субкультури скарбошукачів;
- введено до наукового обігу нові польові та архівні матеріали;
- складено і введено до наукового обігу словник сленгових термінів спільноти пошуковців.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає в тому, що її основні положення можуть бути використані спеціалістами різних галузей гуманітарних знань (фольклористами, етнографами, соціологами, культурологами, лінгвістами, психологами та ін.).

Структура і зміст дослідження зумовлені логікою дослідження, відповідно до мети та завдань. Дисертаційне дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Зміст роботи викладено на 212 сторінках, із них 180 сторінок основного тексту.

Розділ I. Історіографія проблеми та джерельна база дослідження

1.1. Скарбошукання у науковій історіографії українських, чеських та вчених інших країн.

Скарбошукання як феномен культури та пов'язані з ним вірування і фольклор до сьогодні не мають цілісного наукового дослідження в українській та чеській науці, зокрема, фольклористиці, не розроблено єдиної методології збору досліджуваного матеріалу. Фольклорні тексти про скарби та скарбошукачів переважно у невеликій кількості включені до різножанрових фольклорних збірників, видань експедиційних матеріалів. Їх відносять до різноманітних жанрово-тематичних груп: міфологічні та демонологічні легенди, казки, байки, перекази, оповідання, анекдоти, календарно-обрядові, паремійні тексти та історичні пісні. На думку Н.Є. Котельнікової, що аналізувала нормативи лише у фольклорній прозі, пов'язані із викопуванням скарбу, досліджувані тексти відрізняються жанровим багатоманіттям і неоднозначністю жанрової приналежності в силу поліфункціональності та багатозначності образу скарбу, яка є причиною «неможливості віднесення розповідей про скарби до того чи іншого жанру без цілого ряду уточнень» [82, с. 75].

Інстинкт відкладання про запас, як один із базових, дозволив людям вижити, породивши традицію закопування надлишків у землю, яка сягає найархаїчнішого періоду в історії людської культури. Тема віднайдення коштовностей та несподіваного збагачення завжди цікавила людину. Згадки про скарби та їх пошуки знаходимо чи не в усіх міфологіях світу, середньовічних літописах, хроніках, юридичних актах, а пізніше – у друкованих фольклорних збірниках і газетних публікаціях.

Окремі аспекти, що стосуються скарбів і скарбошукання можна знайти в найстарішому зафіксованому англосаксонському епосі «Беовульф» (VII ст.), де у другій частині поеми головний герой отримує смертельне поранення від дракона, що стереже скарби [22]. Є вони і в германо-скандинавській міфології. Так, у Старшій Едді, найдавнішій збірці ісландських епічних пісень, що датується XIII

ст., згадується про карликів – темних альвів, покровителів підземних багатств, золота, які ховаються в надрах землі [22]. В ірландських фольклорних текстах такими істотами є лепрекони. Одним із перших відомих зображень цього духа є гравюра, що датується 1900 роком (Дод. Ж, рис.1). Лепрекони з'являються у вигляді маленьких старих бородатих чоловічків у червоному чи зеленому одязі та полюбляють розігравати людей, що шукають їхні скарби. Вони шиють взуття та всі гроші ховають у горщики, які закопують там, де землі торкається веселка [232, с. 519]. Найперша відома згадка про них – у середньовічних казках – «The Saga of Fergus mac Léti» [190, с.33-48].

У «Повчанні» Володимира Мономаха за Лаврентіївським списком 1117 р. знаходимо заборону на закопування скарбів у землю: «Смертні ми, сьогодні живі, а завтра — в гріб; це все, що ти нам дав, не наше, а твоє, доручене нам тобою на мало днів. І в землі не ховайте [скарбів], то нам великий гріх» [124]. Володимир Мономах був змушений приділити закопуванню скарбів окрему увагу у своєму «Повчанні», оскільки у часи Київської Русі це явище було досить розповсюдженим. Цей припис перегукується із біблійськими текстами, опираючись на які, князь писав своє «Повчання» («Біблія», книга Левіт XIV, 33). У Києво-Печерському Патерику за другою Касіянівською редакцією 1462 р. теж знаходимо приписи щодо заборони закопування скарбів: «Не зберігайте собі скарбів на землі, де крадії підкопують їх і крадуть» [75].

Рання вказівка на розкопки та випадкові знахідки зустрічається в актах люстрації Канівського замку, складених у 1552 році, де люстратори жаліються на збитки від «копачів з драбів (бродячих людей), які, по городищам і селищам ходячи, могили розкопують, шукаючи там обручів і перснів, моці похованих викидають, на помсту живих і невинних» [66]. Тут же знаходимо і найпершу згадку про скарбошукування як промисел і постать самого скарбошукача. У статті «Об археологической находке в с. Ласкове, Владимир-Волынского уезда, в 1610 году», досліджуючи судові матеріали, Є. Де-Вітте зазначає, що «в половині XVI століття скарбошукування перетворюється в ремесло, яке зосереджується в руках «копачів», археологів XVI ст., що належали до людей бродячих» [66, с 86].

Врегулювання права власності на скарб знаходимо у Другому (Волинському) статуті Великого Князівства Литовського (1566 р.), написаному староукраїнською мовою, джерелами якого стали звичаєве право, великокнязівські привілеї та норми Руської правди. У дев'ятому розділі, який регулює земельні права, вміщено артикул під номером 20 – «Про знайдення скарбу, захованого в землі або деінде», де написано: якщо хтось знайшов скарб на своїй землі, то і скарб його, якщо скарб знайдено на чужій землі, то ділять його навпіл із її власником. Умисний пошук скарбів регулюється наступним чином: «Якщо б хтось навмисне на чужій землі скарб шукав і знайшов, то має віддати все знайдене власнику землі» [64].

Різноманітні за жанрово-тематичним складом фольклорні тексти, що безпосередньо або опосередковано стосувалися скарбів і скарбошування, включалися до багатьох фольклорних збірників відомих вітчизняних дослідників. П. Куліш у «Записках о Южной Руси» (1856, записи із Чернігівщини, Черкащини, Київщини) – вміщує перекази про скарби часів Хмельниччини («Злочин і кара Юрія Хмельницького») та гайдамаччини («Зустріч пасічника з гайдамакою») [89]. У записах Д.І. Яворницького «Остров Хортица на реке Днепре», опублікованих в журналі «Київська Старовина» (1886 р., записи із Запоріжжя) знаходимо легенди і про місцеві заляті скарби, і про скарби запорожців [186]. У праці В. Милорадовича «Життя-буття лубенського селянина» (1903 р., записи із Полтавщини) містяться оповіді про скарби розбійників («Про Гаркушу»), запорожців («Холодний яр»), заляті скарби («Чорний бик») [102] тощо.

Окрему категорію фольклорних матеріалів складають регіональні збірники, окремі публікації, де зафіксовано місцеві легенди та перекази. Наприклад, у збірнику В. Шухевича «Гуцульщина» (т. 5) містяться записи про скарби Довбуша, демонологічні перекази («Розмноження чортів») та оповідь про скарб у м. Заслав, який шукали у руїнах замку [176]. Фольклорний матеріал Східної України представлено у записах П. Іванова – «Народні оповіді про скарби», зокрема, знаходимо тут тексти, присвячені особливостям викопування

заклятих скарбів та правильного з ними поводження [68]. Великий за об'ємом масив фольклорних текстів про викопані та «легендарні» скарби Херсонщини знаходимо у книзі В.І. Гошкевича «Клады и древности Херсонской губернии» [52]. У збірнику Б. Д. Грінченка «Изъ усть народа. Малорусскіе рассказы, сказки и пр.» (1901) вміщено розділ «О кладахъ», де є 13 записів із Чернігівщини. Оповіді стосуються переважно заклятих скарбів і способів їх віднайдення [54].

Актуальні для дослідження матеріали друкувалися у дореволюційних періодичних виданнях. Цілий ряд статей знаходимо у «Чернігівських Губернських Відомостях» (1838 – 1918 рр.). Наприклад, «О кладоискательстве местных жителей и предание – о названии дер. Хотьминовки» за 1887 р., у № 82; «Рассказы о кладах» М. Исаенко у № 51 за 1860 р.; Попенченко К. «Местечко Новые-Млины» у № 36 за 1859 р., де подаються відомості про місцеві скарби (за народними переказами), а також скарб, знайдений у Нових-Млинах [131]. Спеціально присвячену статтю «О кладах и кладоискательстве» знаходимо у «Харківських губернських відомостях» за 1889 р., № 137 та 149. Цікава інформація про специфіку заклятих місцевих скарбів є у статті, вміщеній у періодичному виданні «Католический отпуск..» – «Про «заклятий скарб в с. Бокотах на Поділлі». Достатньо часто матеріали про скарби друкувалися у журналі «Київська старовина». Стаття Левицького О. «Иск о вырытом тайно кладе» за 1905 рік, (кн.1, ст.1-4) містить аналіз судових матеріалів полтавського полкового суду, а саме позову у 1751 році Козака Івана Малоусенка до своєї братової, яка не хотіла ділитися скарбом. Окрім особливостей врегулювання права власності на скарб, знаходимо відомості про способи віднайдення заклятих скарбів, відображення народних вірувань про розплату життям за неправильне поводження із заклятим скарбом [91]. Також у «Київській старовині» подано матеріали про скарби, де за назвами чітко простежується тематика скарбошування – Милорадовича В. «Лесная Лубенщина» за 1900 р., кн. IX «Перекази про війни, скарби, розбійників» [102], Біляшівського М. «Клады великокняжеской эпохи, найденные в Киеве» за 1888 р., № 7. Актуальним для даного дослідження є матеріал «Клады в Киеве и его окрестностях»,

надрукований у тому ж джерелі, у номерах 6, 7, 8 за 1883 рік та публікація «Из народных рассказов о кладе» за 1884 р., де подаються матеріали від трьох різних кореспондентів [69]. Науковий журнал «Этнографическое обозрение», №4 за 1896 р. містить записи Ястребова В. «Из народных уст: О превращениях, про змия, о кладах». Опис специфічних місцевих народних переказів та вірувань, пов'язаних зі скарбами подає Ветухов А.В. у статті «Краткий обзор рукописного этнографического материала, доставленного Предварительному комитету по устройству XII археологического съезда». У цьому матеріалі актуальними для дослідження є переказ про затоплення козацьким отаманом човна із золотом, награбованим розбійниками в озері.

Зарубіжні вчені, що працювали на території України, теж не оминули увагою цей пласт фольклору. Про календарно-обрядові вірування на Галичині та Поділлі, пов'язані із шуканням скарбів у ніч проти Івана Купала із квіткою папороті, писали П. Пліхта та Б. Любіч у праці «Соботка», виданій у 1892 р. Учений Р. Ф. Кайндль (німець за походженням) подає свої записи про скарби Гуцульщини у праці «Из гуцульской народной мудрости» (1902 р.). А. Новосельський у другому томі «Українського люду» розглянув легенди й перекази про закляті скарби. Прозові жанри, зокрема легенди й перекази, подано у художньому перекладі польською мовою. Науковець виокремив і назвав найпоширеніші сюжети і мотиви легенд та переказів: «про палаючі гроші, про те, як хтось копав і знайшов гроші, або про те, як скарб не дався комусь викопати, а як іншому знову самі гроші показувалися в тій чи іншій постаті, як снилися, як з'являлися у сні в образі дідуся, що кликав щасливця, аби тільки пішов на означене місце і забрав скарб, що сам просився і давався до рук, – повторюють в кожному селі довгими зимовими вечорами» [215, с. 60].

Скарби часто фігурують у казкових фольклорних текстах. У другому томі збірника О. М. Афанасьєва, куди увійшли записи українських збирачів, є казка під назвою «Клад», із розповсюдженим мотивом обдаровування скарбом бідного та покарання заздрісника, що хотів відібрати його. Розплатою за жадібність стало

перетворення священника на козла, тому що він, лякаючи бідняка, одягав шкіру козла [109, с. 244-245].

Матеріал про скарби часто вміщено у календарно приурочених текстах, за якими у ніч напередодні великих християнських свят саме заклиті скарби «пересушуються», виходять на поверхню, «даються». Найбільше переказів пов'язано із святами Івана Купала [2], Великоднем [3]; [1] та іншими, що припадають на т.зв. «пікові» точки річного руху сонця. Є. Мелетинський об'єднуючи мотив віднайдення скарбу на Івана Купала разом з мотивами купальського змія, вогнів, худобою, пов'язує купальський цикл міфів із основним міфом слов'янської міфології про поєдинок Перуна зі змієвидним противником [90]. Необхідно додати, що мотив охорони скарбу (чи/ї обдаровування ним) змієм (або подібними істотами) є доволі розповсюдженим і без прив'язки до календарних святкувань.

Наукові розвідки, зосереджені на тематиці скарбошування, зустрічаються доволі нечасто. Найбільш повно матеріал про скарби представлено у «Працях» етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край (1872—1879 рр.), здійсненої під керівництвом П. Чубинського. У першому томі «Вірування та повір'я» є розділ «Скарб», де йдеться про заклиті скарби, їх особливості та способи викопування. Матеріали зібрані з різних куточків України – з Лубенщини, Холмщини, Харківщини, Житомирщини та інш. [132, т.1, с. 96-99]. У третьому томі «Народний календар» вміщено тексти, пов'язані із календарно-обрядовими віруваннями. На 10 травня (за ст.ст.) у день Симона Зілоота «в иных местах ищут кладов золота, искателям помогает Зилот» [132, т.3, с. 184]. Розділ «О кладах» знаходимо і у збірнику М. Драгоманова «Малорусские народные предания и рассказы» (1876), де опубліковано 14 різномірних текстів – про скарби історичних постатей, про заклиті скарби, про місцеві скарби Київщини.

Окрему категорію складають матеріали, що стосуються скарбів історичних постатей, наприклад, перекази про скарби козаків, гайдамаків, опришків, Довбуша, Кобилиці тощо. «Народні оповідання про опришків», зібрані В. Гнатюком та опубліковані у 1910 році, є й досьогодні найповнішим збірником

фольклорних текстів про скарби – переказів, легенд, пісень та коломийок [108]. У праці Я. П. Новицького «Запорожские и гайдацкие клады: Малорусские народные предания и рассказы, собранные в Екатеринославщине 1873 – 1906 гг.» містяться оповіді про те, як запорожці заклинали скарб [114, с 67], топонімічні перекази із вказівкою, де саме козаки закопували скарби [114, с. 54-55]. У додатках до роботи Я. Новицького «Острів Хортиця на Дніпрі» подано записи 15 переказів, які переповідають «діді» про скарби козаків-запорожців. Із записів Д. Яворницького «По следам запорожцев» простежуємо, що оповіді про скарби козаків побутували далеко за межами їх земель [183]. Власне оповіді про скарби певних історичних персоналій знаходимо у таких збірниках: «Славний ватажок опришків: Народ про Довбуша» [31], а також «Народ про Кобилицю» [107] та інші. В.Гнатюк у критичній праці «Словацький опришок Яношік в народній поезії» 1899 р. робить спробу порівняти та проаналізувати українські та словацькі (які були поширеними і на території Чехії) пісні про народних героїв. Автор доходить висновку, що в Україну вони потрапили із західнослов'янських територій, завдяки подібності історичного контексту, умов проживання двох народів [50].

Слабо висвітлена у спеціальній літературі і постать самого скарбошукача. Із записів, здійснених В. Кравченком 1925 р. на Волині, найчастотніша ознака – «щасливий» [4]. Той, хто свідомо йде на пошуки скарбів, а особливо залятих, має бути мужнім та безстрашним. За народними віруваннями, скарбошукач має бути не дуже набожною людиною – «котрий чоловік дуже вірує в Бога, до тей ни одкопає грошей, його чорти не допусцяць» [3]. Також вірили, що не кожен може знайти скарб, а тільки той «кому на роду написано» [132, с 98].

Однією з перших і найґрунтовніших аналітичних праць про скарбошукування є книга «Клады и древности Херсонской губернии» (1903) В.І Гошкевича. Автор подає для ознайомлення значну кількість фольклорних текстів та робить спробу критичного осмислення такого явища, як скарбошукування [52]. У книзі науковець вперше серйозно ставить питання «то хто ж такий скарбошукач?», порівнює «старих» і «нових» пошуковців, робить спробу

зрозуміти, хто ж має право викопувати скарби, і найцікавіший розділ – «скарбошукання як душевна хвороба». У другій частині зібрано переважно просвітницький матеріал для пошуковців: як правильно копати та хто має право це робити.

На окрему увагу заслуговує науково-популярне дослідження українського історика М.Ф. Котляра «Скарбошукання та нумізматики» (1974 р.) [83]. І хоч основною сферою інтересів науковця була нумізматики та особливості грошового обігу в Україні у різні історичні періоди, проте в даній роботі зроблено спробу проаналізувати та пояснити хто, як, чому і коли закопував скарби. Автор успішно використовує для цього як історичні та археологічні факти, так і фольклорний матеріал.

Монографія відомого історика М.Ю. Брайчевського «Скарби знайдені і незнайдені» (1992) в основному призначена для археологів, істориків, краєзнавців, проте науковець широко використовує і фольклорний матеріал. Дослідник робить спробу з'ясувати причини, що спонукали людей до закопування коштовностей, часовий період та хто ж такі, скарбошукачі. Окремо піднімається питання про те, чи існують насправді скарби конкретних історичних постатей. До основної функції скарбів як збагачення, автор додає соціальну (регулювання кількості грошового металу, що перебуває в обігу) та естетичну: «щоб тішити око власника» [26, с. 52]. Остання стосується скарбів, що складаються із прикрас та коштовностей.

Окремої уваги заслуговує робота українського вченого В. Фісуна «Скарби та скарбошукання в українських народних легендах та переказах». У збірнику міститься понад 500 фольклорних текстів, записаних протягом XIX-XX ст. на території України, деякі з них – архівні матеріали, друковані вперше. Науковець спробував систематизувати їх, умовно поділивши на дві основні підгрупи: історичні та міфологічно-фантастичні перекази [162].

Із останніх наукових праць учених-фольклористів, присвячених виключно скарбошуканню, варто відзначити статтю російської дослідниці Н. Є. Котельнікової – «Нормативы, связанные с обретеніем клада, в русской

фольклорной прозе» [82, с. 75-81]. Дослідниця класифікує прескрипції та норми, пов'язані із викопуванням скарбу, та робить спробу їх критичного аналізу. І хоча досліджувані тексти складають порівняно незначну частину у всьому масиві фольклорних текстів про скарби та скарбошування, на початку статті порушуються важливі питання щодо складності жанрової класифікації матеріалу.

Основні жанри чеських фольклорних текстів про скарби – меморати і фабулати, перекази та легенди, оповідання. Зустрічаються згадки про скарби також і у збірниках паремій, наприклад, Ф. Челаковського (Čelakovský, F. L. *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*, 1978). Чеські фольклорні тексти про скарбошування вміщено в монографічних виданнях, присвячених окремим регіонам – Sláma F. «Slezské pohádky a pověsti. Slezská kronika» (1893) [231], Jech J. *Lidová vyprávění z Kladska* (1959) [210], Kulda B. M. «Pohádky a pověsti z Rožnovska» (1963) [213], Vaar J. Š. «Chodské písně a pohádky» (1975) [189].

Окрему групу чеських фольклорних текстів складають легенди, бувальщини, перекази про скарби та їх охоронців. Вони, як і подібні тексти в усних традиціях інших народів, пов'язані із універсальним, первинним, базовим уявленням про родючість землі, її наповненість усіма багатствами, а також, відповідно, про духів тих чи інших місцевостей – полів, лісів, гір, печер, які уособлюють сили землі. За Є. Мелетинським, покровителями скарбів є демонічні істоти, представники «нижчої міфології», що відносяться до духів (демонів) та протиставляються вищим богам та офіційному на даний момент культу у конкретного народу [112]. Вчений виділяє їх в окрему категорію карликів: «міфологічні тератологічні істоти (...), їм властиві функції «хазяїв»». У європейській традиції вони мають ряд хтонічних ознак і пов'язані з горами, ковальським ремеслом, золотом і металами, охороняють скарби [74].

Зважаючи на те, що Чехія – країна гір та височин, персоніфікованим уявленням про духа, який береже скарби, заховані від шукачів у горах, став образ, іменованій на честь високогір'я Крконоше. Крконош (Krkonoš, варіант, ближчий до німецького – Rýbrcoul). Він є уособленням сил землі – володаря

скарбів. Найчастіше цей образ зустрічається у казках, і є цілий ряд збірників, присвячених виключно йому. Наприклад – «Nejkrásnější pohádky, báchorky a pověsti o pánu na krkonošských horách» (1905) [203], «Krkonošská pohádka» (1992) [229], «Anče a Kuba mají Kubíčka» (1993) [228], «Než Krakonošovi narostly vousy» (1993) [218], «Moje knížka o Krakonošovi: Dva tucty příběhů o pánu Krakonoš a tři k tomu» (1998) [225], «Když Krakonoš nekouká» (2002) [201].

Мотив скарбошування часто зустрічається у текстах чеських казок «Рюбецаль і принцеса», «Гірський дух і зубодер», «Гірський дух та матінка Льза», «Рюбецаль», опублікованих у збірнику Ербена «České národní pohádky» [200]. Надзвичайно популярною у чехів була постать Рюбецалья, Репочета, яка з часом трансформувалася у доволі деталізований образ духа – покровителя скарбів. У чеських казках він є амбівалентним: Рюбецаль обдаровує знахідками та карає за нахабність, закидує камінням (як дух гірських стихій). Зовнішність його змальовується по-різному – від карлика до велетня. Він може за власним бажанням втілюватись у звичайну людину або тварину. У казках Рюбецаль і «повелитель карликів в образі рудокопа» і «велетень-людоїд», і «рудобородий вугільник», і «сірий монах», і «Господар гір». Свій скарб Рюбецаль зберігає у підсвіченій блакитними вогниками великій гірській печері у великому мідному казані, наповненому талерами. І хоч у всіх описах домінує негативне семантичне навантаження образу, проте у змалюванні власне дій духа простежується головний мотив встановлення справедливості: покарання за скупість, жадібність, обман, пов'язаний із грошима; обдаровування знедолених, бідних, людей у відчаї, винагорода за чесність. У чеських казках простежується функціональна близькість образу Рубецалья до образу народних месників Чехії та України – Яношика та Довбуша.

У казці «Скарбошукач» із збірки А. Музеуса «Народні казки та легенди», написаній на матеріалі народних переказів, знаходимо опис духа-покровителя скарбів місцевості, взятий упорядником, за його словами, зі старовинного манускрипту: «Кудлате волосся покривало усе його тіло, борода доходила до пула, на голові був вінок, а навколо стегон – широкий пояс із дубового листа. У

правій руці тримав ялинку, висмикнуту із корінням» [104]. Дух детально розповідає пастухові, що треба зробити, аби викопати заклятий на померлого власника скарб. Краконош умовляє забрати скарб, зазначаючи, що він оберігав скарб сімсот років, але час його вийшов, і він хотів би віддати його кому-небудь. Як в українських, так і в чеських народних віруваннях скарби та закриті двері відкриває розрив-трава.

Графічне зображення духа-покровителя скарбів (див. Додаток 2) знаходимо на карті земель Чехії та Польщі (1561 р.), автором якої є вчений і магістр педагогії Мартін Хельвіг [202]. Ця Карта Сілезії (Чехії) («*Helwigova mapa Slezska*») багато ілюстрована, зокрема, на території гірського масиву Крконоше (Krkonoše) вміщено зображення Краконоша. Підписане воно німецькою мовою – Рубецаль, (Rübezahl, аналог чеською – Růbrcoul, Řeročet), як і всі позначки на карті, тому що у той час Чехія була під німецькою владою. Краконоша зображено як справжнього демона – із рогами, копитами, хвостом.

У чеському фольклорі значне місце посідають тексти про скарби історичних постатей, зокрема найпоширенішими є перекази про скарби розбійників, т.зв. збойницький фольклор. Його розквіт припадає на XVIII ст. У збірниках народної поезії знаходимо пісні, в яких йдеться про скарби збойників. Наприклад, у чеському фольклорному збірнику «*Perečko belavé, červený dolomán. Sborník zbojníckej a vojenskej ľudovej poézie*» (1955) знаходимо уривки про закопування награбованих скарбів:

«Hej, a vy supajte (Гей, а ви сипте)

Peniaze do jamy, (Гроші до ями)

Nech ich netrovíme, (Не візьмете їх)

Ani my, ani vy!» (Ні ви, ні ми) [219 с.68,69]

На рівні сюжетів, мотивів та образів в українському і чеському фольклорі збойників та опришків спостерігаються близькі паралелі. Проте збойницькі пісні, видозмінюючись з плином часу, трансформуються і вже у XIX-на поч. XX ст. широко побутують в народі не як історичні, а як ярмаркові пісні розважального характеру, «займаючи важливе місце в сільському та міському пісенному

репертуарі різноманітних європейських народів» [24, с.108]. Як зауважує П. Богатирьов, цей перехід відбувся завдяки контрасту між строфічною композицією і прозаїчним стилем, що сформували гротескне враження, чим пародія досягла своєї мети [24, с. 98]. Тексти таких пародійних та ярмаркових пісень можемо знайти у праці Ї. Горака «Parodie v českých a slovenských lidových písniích» [205]; а чеські яр марочні або «крамарчинські» пісні у «České písně kramářské» [193].

Легенди про словацького народного героя Яношика досить поширені у Чехії і складають окрему групу текстів про скарби історичних постатей. Типологічно цей образ надзвичайно схожий на образ Довбуша в українському фольклорі. Спільними рисами обох героїв є походження з простої селянської родини, сміливість та вправність у бою, чудові організаторські здібності в керуванні загоном, відбирання грошей і коштовностей у багатих та обдаровування бідних, переховування надлишку грошей у землі, печерах, дуплах дерев у горах і лісах. Навіть народилися народні месники приблизно в один і той самий час: Яношик у 1688 році, Довбуш – у 1700. У чеському етнографічному часописі «Česky lid» міститься ряд публікацій, присвячених народному героєві – «Zbojství Jura Janošíka. Soudní výsledky a odsouzení 1713» Є. Горського [206], «Janošík a zbojníci» [208]. Є чеські збірники легенд та переказів, повністю присвячені Яношику, наприклад, збірник М. Малого «Jánošík» [217], В. Сібули «Jánošík» [194], А. Цаги «Jánošík, Legenda o zbojnickém hrdinovi» [191]. У праці А. Їрасека «Старі перекази Чехії» («Staré pověsti české» А. Jirásek) знаходимо цілий розділ, присвячений цьому народному герою [211]. Матеріали про Яношика і його скарби зустрічаються в історичних розвідках чеських учених – Ї. Кочіша «Neznámy Janošík» [212] і Ї. Магена «Jánošík : tragedie o pěti dějstvích» [216].

Із сучасних чеських досліджень традиційного фольклору про скарби варто відзначити Ярослава Отченашека і його працю «Zkamenělá žába aneb kámen a kamení ve folkloru» (2009), яка є однією з небагатьох спроб аналізу чеського фольклору про скарби. У роботі описуються чеські закляті скарби і способи їх

віднайдення. Особливої уваги заслуговує праця дослідника, присвячена безпосередньо скарбам – *Pověsti o pokladech – recepce zaslouženého a nezaslouženého daru.* (2013) [209]. Дослідник поділяє скарби на три види: 1) незрозумілого походження, 2) надприродного походження, 3) закопані навмисне. Скарби також поділяються на закляті та незакляті. Серед заклятих, у свою чергу, розрізняють ті, що охороняються і ті, що не охороняються. Праця Я. Отченашека є однією з небагатьох спроб аналізу чеського фольклору про скарби.

Чеськими вченими, як і українськими, сучасний фольклор скарбошукачів досі не досліджувався. Проте варто згадати про чеські журналістські публікації та інтерв'ю, що дають необхідну інформацію про фольклор цього тематичного циклу – Р. Догналя «*Kde narazíte na hledače s detektorem, tam může být válečný poklad*» [199] та «*Co s hledači pokladů? Využit je i s jejich detektory při průzkumech*» [195].

Отже, проаналізувавши публікації українських та чеських учених, що містять фольклорні тексти про скарби та скарбошукування [116], можемо зробити певні висновки. Масив традиційного фольклорного матеріалу є достатньо великим за обсягом, відрізняється різноманітними жанрово-тематичними характеристиками. Роботу ускладнює і те, що зібраний він за відсутністю єдиної методології. Джерела, що містять різноманітні матеріали (від юридичних документів до газетних статей), а також фольклорні тексти, що стосуються скарбошукування, найчастіше не містять яких-небудь гіпотез і наукового аналізу. Зазвичай дослідники не йшли далі простої фіксації. Тому досі цей матеріал не був систематизований, відповідно проаналізований та критично осмислений. Сучасний фольклор скарбошукачів узагалі не досліджувався ані українськими, ані чеськими науковцями.

1.2. Дослідження сучасних форм побутування фольклору та форми його презентації в інтернеті.

Зі зміною соціальних умов життя, видозмінюються і форми фольклору та способи його функціонування. За останні десятиліття спостерігаємо поступове витіснення з народного побуту традиційних фольклорних жанрів та заміну їх цілком новими формами і способами трансляції фольклору. Актуалізуються візуальні та графічні форми поширення (плакати, графіті, макроси, переписки на форумах). Відповідно змінюється і наукове розуміння сучасного фольклору та способи його фіксації, переглядаються ключові положення базових наукових термінів.

Увагу до фольклору на сучасному етапі його існування привернув С. Ю. Неклюдов своєю розробкою поняття «постфольклор». Його твердження викликали численні дискусії та обговорення, викликали появу цілого ряду публікацій, присвячених сучасному фольклору, передусім міському. З часом науковці починають все ширше розуміти саме поняття сучасного фольклору і ареалу його творення та побутування. Над проблематикою сучасного фольклору працює цілий ряд дослідників, серед яких Т. Б. Щепанська, І. В. Утехін, І. А. Разумова, В. Ф. Лур'є, М. Л. Лур'є, С. Б. Адоньєва, С. Ю. Неклюдов та багато інших.

Дослідження сучасного фольклору та його особливостей значно прогресувало за останні декілька років, з'явилося чимало наукових публікацій, монографічних досліджень, збірників статей, цій проблемі присвячуються конференції («Фольклор малых социальных групп: традиции и современность»). Сьогодні не розроблено єдиної методологічної бази щодо фіксації і збору мережевого фольклору (окрім поодиноких спроб, які не можна охарактеризувати як загальну усталену методологію), а попередні методики польового збору, розроблені для усних текстів, не підходять на сучасному етапі: «Можна зафіксувати один і той самий текст в десятках варіантів, простежити тисячі випадків відтворення тексту, оцінити

міграцію тексту по мережі соціальних зв'язків, описати носіїв досліджуваної фольклорної форми і т. п. Однак фіксація цієї інформації потребує розробки спеціальних методик польової роботи» [136].

Сучасні дослідження субкультур вражають різноманіттям методологічних підходів до їх вивчення – спостерігаємо фольклористичні, антропологічні, соціологічні, культурологічні, етнологічні методики, але єдиної відпрацьованої досі немає. Фольклор субкультур на сучасному етапі в своєму арсеналі має багато способів вираження: від усного і друкованого тексту – до макросів: зображень, демотиваторів, мемів, аудіоматеріалів, відеоматеріалів тощо. Інтернет дозволяє у певному сенсі «фіксувати» фольклор. Сучасні писемні фольклорні тексти, що побутують в інтернет-мережі, є «слідами» комунікативних актів, певним чином «зафіксованих» в інтернет-просторі, і становлять матеріал для досліджень. Тексти у мережі є пластичними та динамічними, як зазначає С. Неклюдов: «Фольклор в епоху інтернету в певному значенні повертається в «дописемну епоху» – тексти знову стають мінливими, легко втрачають авторство і фольклоризуються» [111, с. 79]. Дослідники сучасного фольклору зробили крок уперед, дослідивши нові форми презентації фольклорних текстів у мережі, спробувавши класифікувати їх і таким чином обґрунтувавши їх належність до фольклору: «У сучасному суспільстві відбувся перерозподіл функцій вербальних і невербальних компонентів масової комунікації. Роль невербальних засобів комунікації зросла, а зображення навіть стає домінуючим чи рівноцінним вербальному тексту» [30]. Як наслідок, зображальні невербальні тексти можемо вважати фольклорними.

Проблематика дослідження фольклору в інтернеті та специфіка різноманітних форм його побутування на цьому новому для фольклориста полі піднімалася на конференціях в Державному республіканському центрі російського фольклору, за результатами однієї з них було випущено збірник статей «Інтернет і фольклор».

Попри переконання багатьох дослідників, що «мережевий фольклор є а priori зафіксованим, на відміну від усного» (Д. Радченко), його фіксація певним чином ілюзорна. Сторінки чи сайти постійно видаляються і створюються, текст легко можна скопіювати, редагувати, дописати тощо.

Надзвичайно проблемним є питання форм і способів побутування сучасного фольклору в інтернеті. Запропонована у дослідженні класифікація фольклору скарбощукачів (яка буде детальніше розглянута у розділі 3.2.) ґрунтується на аналізі структури, способу творення і засобів вираження. Розрізняють меми, смайли, текст-арти, фотожаби, демотиватори, міні-комікси, двохскладні меми, персонажні меми, гіфи, синтаксичні меми, ситуативні комікси, компаративні меми, текстові меми, метамеми, психологічні комікси, екзистенціальні меми, ностальгічні меми. У збірнику статей «Folk-Art-Net: новые горизонты творчества. От традиции – к виртуальности» особлива увага звернена саме на форми і способи втілення фольклору в інтернеті.

Що ж стосується дослідження субкультур, то на даному етапі напрямок вивчення сучасного фольклору субкультур у фольклористиці як науці має недостатню ступінь розробленості і стикається з багатьма проблемами, зокрема методологічними. Головну причину цього дослідниця І. Головаха-Хікс, порівнюючи особливості розвитку американської та української фольклористичної теорії на початку ХХІ ст, вбачає у тому що «традиційно у вітчизняній фольклористиці головним предметом дослідження постають сільські традиції, а виконавцями вважаються переважно носії традиційних сільських наративів. У слов'янській фольклористиці бракує посібників з польової роботи в міських та «маргінальних, мобільних» осередках» [51, с. 33]. Саме це тривале невизнання міського фольклору призвело до затримки розвитку і поступу сучасної української фольклористики, відсутності єдиної методології та обмеженості підходів при дослідженні предмету.

Це актуальне питання піднімають і М. Алексієвський та Д. Громов у статті «Фольклор ХХІ століття. Герої нашого часу», присвяченій огляду матеріалів однойменної конференції: «Вивчення культури малих соціальних груп потребує комплексного міждисциплінарного підходу, в той час як замикання в рамках методів однієї наукової дисципліни (наприклад, фольклористики) виявляється неефективним». Цікавим, але однобоким є підхід Д. Смирнова у статті «Етнос і субкультура», в якій він аналізує та порівнює етнічні та соціальні групи, вказує на їх спільну природу та функції. І хоча ставити знак «рівності» між такими неспіврозмірними величинами нам здається невиправданим, вважаємо, що використання методологічної бази етнології для дослідження субкультури пошуковців дало б гарні результати.

Дослідженням субкультур в Україні активно займаються вчені-культурологи «не одне десятиріччя, проте комплексні дослідження проводяться лише з початку ХХІ ст.» [135, с.10]. Радзієвський О. В. у статті «До історії вивчення субкультур у незалежній Україні» пропонує виділити окремий науковий напрямок – субкультурологію. Цей напрям роботи може стати перспективним, проте поки не отримав розвитку і не пішов далі теорії.

Значним внеском у вивчення сучасного фольклору та фольклору субкультур зокрема стала книга Н. Лисюк «Постфольклор в Україні» [92]. Основну увагу приділено аналізу сучасних фольклорних текстів «народної міської культури». Зауважимо, що поняття «постфольклор» та «народна міська культура» на нашу думку є дещо дискусійними та звужують рамки розуміння феномену сучасного фольклору. Що стосується дослідження безпосередньо субкультур, у другій частині праці автором подано власнорозроблену класифікацію типів фольклорних спільнот за різноманітними характеристиками, якою послуговуємось у роботі.

Варті уваги також праці Ю. Буйських, присвячені вивченню окремих субкультур [34]. З огляду на тематику нашого дослідження, особливий

інтерес викликає метаріал, що стосується спільноти археологів, яка є спорідненою, контактною групою скарбощукачів [32], [35].

Матеріали досліджень різноманітних субкультур та спільнот знаходимо у збірниках статей «Антропологія професій», що складають цілий цикл видань. Тематично праці зосереджені навколо дослідження професійних субкультур (структури повсякденності, традиції, фольклору різних професійних середовищ), та в цілому орієнтовані на вивчення соціокультурної диференціації, яка в умовах міського розселення не обмежується етнічними і локальними відмінностями, які традиційно входили до сфери уваги антропології. Вивчення урбанізованого суспільства демонструє значущість культурних відмінностей, в основі яких лежать стать і вік, професійна і конфесійна приналежність, форми проведення дозвілля і т.п. атрибути, що підтримують спільність і формують ідентичність її членів. Подібного роду відмінності знайшли відображення в вивченні життєвих стилів субкультур, а концепції соціокультурних середовищ і соціальних мереж дозволяють описувати спільності, на базі яких вони формуються.

Проблемам особливостей різноманітних теоретичних підходів до вивчення професійних спільнот було присвячено міжнародний симпозіум «Професії та професійні організації в сучасному суспільстві: нові підходи до вивчень» (Москва, 2010 р.)

Найгрунтовніший підхід до вивчення субкультур спостерігаємо у чотиритомнику «Художнє життя сучасного суспільства», який підготували вчені Російського державного інституту мистецтвознавства. У першому томі «Субкультури та етноси» субкультури зі своїми специфічними картинами світу розглядаються як складові елементи соціокультурної структури суспільства. Цікавим для дослідження є аналіз та вивчення субкультури крізь призму такої науки, як соціологія мистецтва, автори уточнюють – соціологія художнього життя. Виходячи з цієї позиції, можемо сказати, що фольклор, який продукує субкультура, є живим функціонуванням мистецтва, тобто художнім життям суспільства. Розроблена вченими інституту

мистецтвознавства на чолі з Соколовим К.Б. теорія соціокультурної стратифікації «дозволила відкрити існування специфічних «світів», які мають свою картину світу, етику, мову, мистецтво і відношення до загальної культури суспільства» [152]. Проспект даного дослідження був представлений на декілька років раніше, у 1993 році, у збірнику «Соціологічні проблеми художнього життя», і став певним чином «заявкою» на створення концепції дослідження [154].

Даною теорією та її методологією ми частково послуговуємося при написанні четвертого розділу дисертаційної роботи, присвяченому порівнянню картин світу пошуковців України та Чехії. Адже головною ознакою належності індивідуума до субкультури є спільна картина світу – «синтетичне панорамне уявлення про навколишню дійсність» [154, с.12].

Варто відзначити також роботу відділу сучасного фольклору, який з 2011 року діє при Державному республіканському центрі російського фольклору та проводить щорічну наукову конференцію «Фольклор ХХІ століття», присвячену різноманітним аспектам вивчення сучасної фольклорної культури і нових традицій.

Для якнайгрунтовнішого дослідження та аналізу фольклорних текстів субкультур необхідне використання методологічної бази різних антропологічних наук, адже носіями цих текстів є люди – члени певних спільнот. Це проблемне питання піднімає С.П. Гурін у книзі «Маргінальна антропологія», наголошуючи на необхідності залучення знань різних наук, дає визначення таким явищам як дослідження субкультур - маргінальним, тобто таким, що знаходиться на стику філософської та соціально-культурної антропології. Вчений наголошує, що «вивчення маргінальних соціальних об'єктів, різноманітних феноменів людського буття та аномальної поведінки стає одним з центральних завдань сучасної антропології» [55].

1.3. Джерельна база дослідження (власні записи, архівні матеріали, періодика, інтернет-ресурси).

Матеріалами для написання роботи слугують експедиційні записи, здійснені під час польових досліджень 2012-2018 рр. із застосуванням методів включеного спостереження, анкетування, а також тексти, макроси, аудіо та відеоматеріали, які скарбощукачі обох країн розміщують в інтернет-просторі.

Записи проводились на зльотах колекціонерів у м. Києві, де збираються скарбощукачі зі всієї України; під час виїздів у «поле», тобто безпосередньо на розкопках, де відбувалася фіксація лише від обмеженої вузької групи респондентів. Спостереження, фото та відеофіксація, інтерв'ювання респондентів відбувалося в межах усієї України. Записи проводились у м. Київ, Київській області, а також Волинській, Рівненській, Житомирській, Івано-Франківській областях, Черкаській, Полтавській, Сумській, Кіровоградській, Вінницькій, Хмельницькій та Чернігівській областях, АР Криму, а також у Люблінському воєводстві, Польща..

Для написання дисертації проведено значну пошукову роботу в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, у рукописних фондах Кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету ім. І. Франка, Кафедри фольклористики КНУ ім. Т. Шевченка та інших. Збір бібліографії для дисертаційної роботи проводився у бібліотеці České centrum Kujev, Чеського культурного центру в м. Ужгород, Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, бібліотеці і Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, у відділі документів іноземними мовами Національної Парламентської бібліотеки України.

Періодичні видання субкультури скарбошукачів принципово відрізняються в порівнюваних країнах. Перш за все, внаслідок відсутності протиставлення пошуковців та представників офіційної археологічної науки в Чехії та наявності даної опозиції в Україні. Як приклад – чеське періодичне видання під назвою «*Lovci pokladu*» (буквально – «шукачі скарбів») задля об'єднання археологів та скарбошукачів-аматорів змінило назву на «*Lovci historie*» та почало відповідно підбирати матеріал, що був би цікавий для обох споріднених соціоспільнот. Тому ми не зустрічаємо у чеському фольклорі скарбошукачів відображення протистояння цих субкультур, яке, однак, є одним з провідних мотивів у фольклорі українських пошуковців.

При компаративному зіставленні субкультури скарбошукачів в Україні та Чехії виявився цілий ряд схожих та відмінних рис. У Чехії через належне законодавче врегулювання пошуків з металодетектором, досліджувана субкультура споріднена з офіційною археологією, вони мають багато спільних рис та схожу картину світу. Між представниками спільнот немає протистояння, сутичок, повністю відсутнє вороже ставлення. Надзвичайно показовим є той факт, що для обох субкультур виходили два різні журнали, які згодом об'єднали в один під спільною назвою: «Шукачі історії». Це явище наочно демонструє спільність інтересів, співпрацю, спорідненість субкультур. В Україні ситуація зовсім інша – представники «чорної» та «білої» археології ворогують між собою. Діяльність пошуковців перебуває поза законом, та через неякісне законодавче врегулювання цього питання, в них, у порівнянні з пошуковцями країн Європи, руки розв'язані. Усі ці фактори сприяли тому, що субкультури пошуковців в Україні та Чехії мають різні відмінності у «соціології художнього життя» [154].

Проте, в Україні є осередки, де скарбошукачі та офіційні археологи плідно та активно співпрацюють, спільними зусиллями виходять наукові праці, а викопані пошуковцями речі входять до наукового обігу.

В Україні поки є лише одне періодичне друковане видання «Віоліті», породження однойменного інтернет-аукціону антикваріату. Журнал зорієнтований виключно на пошуковців та антикварів, та аж ніяк не археологів. Для порівняння, у Росії публікуються цілі серії популярно-просвітницьких книг, написаних скарбощукачами, про них або для них. Одні з найвідоміших – серія «Антологія скарбощукання» видавництва «Віче», куди увійшло п'ять книг (А.Г. Косарев «Загадки стародавніх скарбів», А.Ю. Низовский «Зачаровані скарби Росії» А. Чікін «Хочете знайти скарб?», А. Мартиненко «Скарби ГУЛАГу»), та «Записки скарбощукача». Виходить велика кількість періодичних видань, як от «Скарбощукач і золотошукач», «Старожитності і старовина», «Джерело», «Острів скарбів», «Всесвітній слідопит», «Наш слідопит», Вісник клубу шукачів скарбів «Раритет», Газета «Скарби і коштовності».

Для проведення дистанційного збору фольклорного матеріалу від представників субкультури у Чехії використовувались інтернет-ресурси відповідної тематики, матеріали, що розміщені в місцях віртуальних зібрань скарбощукачів, у тому числі інших західнослов'янських країн. Безпосереднє живе спілкування, обмін досвідом між пошуковцями відбувається на спеціальних форумах, розбитих на підтеми. Найцінніший з точки зору науковця фольклорний матеріал знаходиться саме тут, анонімність спонукає до відвертості, невимушеності оповіді. Так, започатковуються великі теми, де жваві обговорення тривають по декілька років, постійно поповнюючись новими дописами.

Оголошуються навіть конкурси на кращу байку, легенду, жахливу історію, анекдот про копання. Щоправда, в цьому випадку гостро постає питання фольклорності чи нефольклорності досліджуваного тексту.

Розділ II. Субкультура скарбошукачів

2.1. Субкультура як елемент соціокультурної структури суспільства.

Питання, що ж таке субкультура, є достатньо проблемним і актуальним та має низку відносних синонімів. Ряд учених-фольклористів називає подібні прошарки суспільства малими соціальними групами, під однойменною назвою проводяться конференції та друкуються збірники праць. Подекуди їх називають спільнотами – соціальними, віковими, професійними і т.ін. Напрям дослідження даного явища іменують «антропологія професій», «соціологія професій», «художнє життя суспільства», «субкультурологія», «субмистецтвознавство» – залежно від підходу та науково-методологічної бази вивчення. Причину цього вбачаємо у багатовимірності досліджуваного явища, що характеризується синкретичністю та вимагає для свого вивчення синтезу теорій та методів багатьох наук.

Вивчаючи різноманітні підходи та методики дослідження субкультур, спостерігаємо цікаве явище. З якої б точки зору та за допомогою методології якої науки вчений не аналізував би дане явище, він усе одно змушений виходити за межі свого основного методу. Наприклад, за Шарлем Гадеа, професійні групи – це колективні сутності, що об'єднують індивідів, пов'язаних близькістю позиції у поділі праці і подібністю здійснюваної ними трудової діяльності. Основною ознакою науковець вбачає особливий тип соціальних зв'язків [40, с. 24]. Аналізуючи світ професій, учений не відкидає, що професійні групи є водночас «соціальними сутностями, які відображають стан символічних та культурних форм».

У даному дослідженні ми виділяємо фундаментальною ознакою субкультури «індивідуальну картину світу і пов'язані з нею специфічні норми, цінності, символи, стереотипи, мову, етикет, сприйняття», своєрідний «згусток свідомості» за К. Соколовим та Ю. Осокіним [154].

Спробуємо відповісти на питання, чому ж людям властиво об'єднуватися у спільноти, чому виникла субкультура скарбошукачів? Окрім

інших, загальновідомих причин, домінуючою для сучасної людини є потреба у спілкуванні із собі подібними. У пору глобалізації, загальної рівності та розмитості меж – етнічних, соціальних, вікових, – гострою є проблема самоідентифікації. І, як стверджує соціолог П. Сорокін: «людині, як організму з розвинутою нервовою системою, властива потреба розумової діяльності та інтелектуального спілкування з іншими людьми» [153, с. 35]. Досліджуючи субкультури під кутом фольклористики та антропологічних наук, можемо додати, що людині властива потреба у спілкуванні з іншими людьми зі схожою картиною світу, коли тексти, якими вони обмінюються, без проблем «взаємозчитуються». Це можна порівняти зі виявленням співрозмовника, що розмовляє тією самою мовою у чужій країні. Потреба в отриманні та передачі знань також «штовхає людину до спілкування та утворення колективної єдності» [153, с. 36]. Так, пошуковці-новачки завжди прагнуть спілкування з досвідченішими скарбощукачами для вдосконалення своїх вмінь та навичок. Потреба в емоційно-чуттєвих переживаннях, яку «важко задовольнити наодинці», і яка у колі однодумців набагато «сильніша та гостріша» [153, с. 36] провокує переповідання меморатів про вдалі чи важкі пошуки, вихваляння фотографіями гарних знахідок у соціальних мережах з подальшим обговоренням.

У наш час, із розвитком технологій зв'язку та передачі даних, постійно спостерігаємо утворення все нових і нових спільнот, більшість з яких є ситуативними, такими, що швидко розпадаються. Досліджувана субкультура скарбощукачів, навпаки, характеризується відносною стійкістю та розвитком, що підтверджується багатьма факторами, «колективна єдність в міру продовження свого існування кристалізується та організовується» [153, с. 39].

На даному етапі напрямок дослідження сучасного фольклору субкультур у фольклористиці як науці характеризується недостатнім ступенем вивченості. Вивчення субкультур в Україні хоч і має вже певну історію, проте характеризується дещо однобічними підходами і потребує

досліджень і вивчень субкультур саме як складових суспільства з їх складністю та різноманітністю. Субкультури зі специфічними картинами світу є складовими елементами соціокультурної структури суспільства.

Подібно до того як всередині етносу існують субетноси, так і всередині соціуму існує своєрідна структура, яка може включати різні соціальні страти, у тому числі – соціально-професійні. Кожна із соціальних страт при певних умовах здатна породжувати субкультури – «особливі «культури», що відрізняються від культури всього суспільства» [154, с.18]. ... називає їх «специфічними «світами», що мають власну картину світу, етику, мову, мистецтво і відношення до загальної культури суспільства» [154, с.19]. Тому для якнайповнішого аналізу та вивчення субкультур абсолютно необхідний синтез теорій та методів різних наук – не лише фольклористики, а й етнографії, антропології, соціології, психології, культурології, мистецтвознавства.

Щодо субкультури скарбощукачів, то тут ми спостерігаємо справді унікальний випадок, який описав учений Н. Г. Михайлов у статті «Фольклор субкультур як проблема сучасної науки». Загалом дослідник заперечує «фольклорність» текстів професійних субкультур, але зазначає: «Іноді соціальна база субкультури розширюється і набуває рис, що зближують її з традиційною народною культурою, і подекуди прямо використовує тексти фольклору класичної доби» [103, с. 100]. Розвиваючи цю думку, необхідно додати певні уточнення: досліджувана субкультура скарбощукачів справді є достатньо розвиненою та продукує власні тексти, які можна сміливо назвати фольклорними. Разом з тим, явище використання текстів фольклору «класичної доби» (за Н. Г. Михайловим) теж є достатньо поширеним. Явища продукування, використання нових та «класичних» фольклорних текстів не є взаємозаперечними, адже засвоєння традиційних текстів відбувається лише тому, що вони повністю вписуються у картину світу пошуковців, що, в свою чергу, свідчить про їх особливий тип світогляду, який має багато точок перетину із традиційною народною культурою.

2.2. Спільнота скарбошукачів. Стратифікація субкультури пошуковців та система взаємовідносин з іншими спільнотами (спорідненими, контактними та антагоністичними).

Скарбошукування – одне з найдавніших явищ у культурі людства, це підтверджують історичні факти, фольклорні тексти. Дослідження науковцями пірамід та гробниць показує, що бажанню людини віднайти скарби і коштовності вже багато тисяч років. Ще в часи правління Рамзеса IX відбувався суд над такими шукачами, що й було зафіксовано на папірусі [81]. Узагалі, класифікації та поділу на «чорних» та «білих» археологів не існувало до ХХ ст. Усі, хто копав землю у пошуках старовини, автоматично ставали «археологами». Відсутність спеціальної освіти та відкритих листів, що дозволяють проведення розкопок, не стала на заваді Генріху Шліману знайти Трою та увіковічнити себе як видатного археолога. За теперішніх умов його відкриття стало б неможливим, і Г. Шлімана ув'язнили б за методи пошуку та назвали б «чорним археологом» та «осквернителем». Він наймав неосвічених місцевих жителів для розкопок, методика яких, звичайно, була надзвичайно далека від археологічної. В Україні в кінці ХІХ ст. була схожа практика – Дмитро Яворницький, один з перших науковців-археологів в Україні, також наймав неосвічених місцевих жителів для ведення розкопок, яких пересічні люди називали «гробокопателі» та «архангели». До своєї пошукової діяльності Д. Яворницький залучав широкий аматорський загал, передусім вчителів, лікарів, священників, управителів маєтків, статистиків, земських службовців, колекціонерів та ін. Усі вони «постачали» йому необхідну інформацію, сповіщали про археологічні знахідки, розшукували пам'ятки, записували з вуст народу пісні, думи, перекази [183]. Методи офіційної археологічної науки ще донедавна принципово не відрізнялися від теперішніх методів «чорних копачів».

Феномен скарбошукацтва є надзвичайно давнім, проте виділяти окрему скарбошукацьку субкультуру в Україні слід, очевидно, з 90-х років ХХ століття. Причиною формування скарбошукацтва як окремого субкультурного явища став, безперечно, розвиток технічних засобів, а також лібералізація законодавства. У 90-х роках починає виходити з підпілля антикварний ринок, відкривається все більше антикварних магазинів, колекціонери починають вільно збиратися в парках, на площах. Зусиллями Київського клубу колекціонерів було організовано т.зв. «зліт колекціонерів», куди щомісяця стали збиратися прихильники старовини з усієї України. В цей час в Україну стали завозитись з-за кордону сучасні засоби пошуку – металодетектори, що змінили радянські міношукачі, пошукові магніти, магніметри тощо. Розвиток мережі інтернет сприяв вільному знайомству і спілкуванню членів субкультури. Створюються сайти, форуми, присвячені скарбошукацтву, організовуються спільні виїзди, іде активний обмін досвідом, інформацією. За свідченнями археологів, до скарбошукацтва, як діяльності індивідуальної, тобто не прив'язаної до установ з офіційним статусом, почали також долучатися і члени пошукових загонів та колишні археологи, що змушені були покинути офіційну археологію через низьке фінансування. Тепер скарбошукацтво починає переходити межу від хобі «вихідного дня» до серйозного, часто основного заняття. Проте, саме поняття «чорна археологія» з'явилося у нас в кінці 70-80-их рр. ХХ ст. із появою офіційних пошукових загонів.

Цей період точно описано у тексті, що набув ознак фольклорності, подорожуючи в мережі по всіх ресурсах, присвячених скарбошуканню: *«Тогдашний черный археолог — суть антипод красного следопыта, то есть пионера-комсомольца советских времен, занимавшегося краеведением на местах боев и официальным уходом за братскими могилами, аналог нынешней «Вахты памяти». Но из-за отсутствия в свободном доступе металлоискателей она практически не развивалась. В конце 80-х стали*

доступны вначале армейские отечественные (через знакомых прапоров), а затем и забугорные приборы, и копательство пошло в массы. (...) Новым этапом стали 2000-е — и популярность копательства понеслась стремительным дократом. Немалую роль в этом сыграли и СМИ с их тотальным поливанием ... поисковиков и обсасыванием мема «Черные археологи». Итог — хлынувшие в леса толпы неофитов, с горячей мечтой выкопать немецкий пулемет и подчистившие под гребенку даже то, мимо чего раньше копари проходили мимо и брезговали брать» [78].

Вільне заняття пошуковою роботою часто викликало нерозуміння з боку суспільства, особливо місцевих мешканців територій, де проводився пошук. Потреба колективної протидії виникла і як наслідок конфлікту з офіційною археологією та владою, порозуміння з якими в українських скарбощукачів, на відміну від їхніх чеських колег, немає і досі. Очевидно, останній чинник і став основною причиною, що дав змогу виокремитись скарбощукацтву як окремій субкультурі, оскільки «традиційний погляд на субкультуру передбачає, що вони існують там, де існує організована і визнана сукупність цінностей, поведінки і дій, на які реагують як на відмінні від прийнятих стандартів. З такої позиції субкультура розвивається у відповідь на домінуючу смислову систему, намагається виокремитися від головного річища культури за допомогою актів протистояння, відмови, коли головне річище культури перестає бути центральним» [158].

За специфічним видом діяльності можемо виділити скарбощукачів як окрему особливу групу – «професійну субкультуру». Поняття це включає в себе «символіко-нормативний комплекс, що транлюється у межах відповідної професійної спільноти на неформальній основі, тобто в процесі щоденних взаємодій як традиція, що поділяється членами спільноти» [180, с. 405]. Йдучи за Т. Щепанською, одним із провідних дослідників субкультур, простежуємо певні риси субкультурності у скарбощукацькій спільноті нематеріального плану, які проявляються у наступному:

1. Відносна замкнутість та закритість від масової культури. Це явище базується на замкнутій та інтеріоризованій (спрямованій усередину структури) системі норм та цінностей. Це проявляється у протиставленні себе сучасній масовій культурі, зводі певних правил поведінки скарбошукача.
2. Наявність власних безпосередньо культурних явищ. Наприклад - вшанування святих – покровителів скарбошукування, святкування «Дня пошуковця», організація з'їздів та фестивалів.
3. Зорієнтованість лише на певні наявні культурні та духовні цінності або творення власних – ще одна важлива риса субкультури. Для феномену скарбошукацтва важлива своя система цінностей у ідеологічному плані – спостерігаємо контамінацію християнства, язичництва та, внаслідок цього, появу специфічних, унікальних вірувань.

Згідно з класифікацією Н. А. Лисюк, скарбошукацтво – це спільнота дозвільна, або «клубна», «тусовочна». Така спільнота формується за спільними інтересами, захопленнями. Головний критерій для виділення таких спільнот (їх ще називають фольк-спільнотами) – це наявність таких ознак:

1. Існування всередині групи внутрішніх зв'язків, побудованих на основі сталої системи правил та стандартів;
2. Спільні знання;
3. Засоби ідентифікації;
4. Наявність спільного фонду текстів культури, створених заради задоволення потреби в самоідентифікації й самовираження та комунікації [92].

Важливою рисою субкультури скарбошукачів є те, що вона не стратифікується за віковою характеристикою. Так, в дану спільноту

об'єднуються люди різного віку, молодь не протиставляє себе старшим пошуковцям, а навпаки, намагається переймати досвід. Це, власне, і вирізняє скарбошукацьку субкультуру з поміж більшості інших, в яких молодь для творення власного світу постійно протиставляє його уже існуючим моделям реальності. Таке «вживання» молоді через наслідування є однією з найголовніших ознак викристалізованої, достатньо сформованої та стійкої субкультури.

Досліджувана спільнота характеризується високим ступенем закритості в Україні та відкритістю у Чехії. Причина цього явища полягає у зовнішніх чинниках, що існують в цих країнах. Насамперед, це різниця в законодавчій базі: в Україні пошуковці оголошені поза законом, і їхня діяльність не регламентована законодавчими актами, в Чехії ж діє нормативно-правова база, що регулює діяльність пошуковців, налагоджена співпраця з офіційною археологічною наукою. Наслідком цього є й відсутність у структурі чеської спільноти протиставлення з «білими» археологами. В українській субкультурі скарбошукачів провідним є протиставлення і поділ на «чорних» та «білих» археологів, коли перші є представниками субкультури скарбошукачів, а другі – представниками офіційної археологічної науки.

Цікавим явищем є і внутрішня «закритість» скарбошукацької субкультури. Високий ступінь герметизму спільноти пошуковців спрямований не лише на відгородження від зовнішніх чинників, але й проявляється у локальних масштабах – багато пошуковців часто неохоче діляться з колегами вдалим досвідом, порадами, а найголовніше – ритуалами, повір'ями, замовляннями для вдалого пошуку. Як стверджує більшість опитаних пошуковців, такий «локальний» внутрішній поділ зумовлений високим рівнем небезпечності даного заняття: «Ми їздимо невеликою компанією вже багато років, усі люди перевірені, разом попадали у всяке. Ніколи не відомо, як зустрінуть місцеві. А якщо раптом

міліція? Я знаю, що свої не здадуть. А найголовніше – невідомо, що ви можете такого викопати разом. Можуть початися проблеми, як ділити то все, не раз чув історії про разборкі після того, як нашли клад і не поділили» [7, с.8].

Поняття «скарбошукач», «скарбошукацтво» є досить умовними, як і саме слово «скарб». Для пошуковців будь-яка знахідка може кваліфікуватися як скарб, в залежності від особистих бажань це може бути і ніж «гітлерюгенд», і радянська монета, і залізна підкова. Хоча самі шукачі зазначають: «Хто б що не шукав, яким би способом чи по якому періоду не спеціалізувався – кожен з нас мріє хоч раз знайти скарб», тобто «класичний» скарб золотих монет у горщику» [7, с. 10]. Серед чеських скарбошукачів також будь-яка знахідка може називатися «rokład» (скарб), хоча іноді «класичний» скарб буде саме «rokład», а усі інші знахідки, якими б цінними не були – «nález».

Фактором, який об'єднує усіх скарбошукачів із різних країн, є зацікавлення історією. Усі вони стверджують, що починалася їхня діяльність із інтересу до минувшини. Досвідчені пошуковці, які присвятили цьому заняттю уже багато років, стверджують, що знають історію свого краю краще, ніж науковці, і можуть з ними багато про що посперечатися: «Книжки з історії давно пора переписувати, ми багато разів знаходили те, що суперечить написаному – там де наче нічого не мало бути, ми відкопуємо сліди різних культур. Ми сперечаємося з археологами, але вони нас не слухають» [7]. Рік у пошуковців суворо поділений на «сезон» і «несезон», тож, коли замерзає земля і унеможливорює пошукові роботи, усю зиму вони вивчають різноманітні історичні джерела – книги, каталоги, карти, архівні документи. Серед членів субкультури вважається «поганим тоном» їхати на «коп» непідготовленим.

Стратифікація субкультури пошуковців та система взаємовідносин з іншими спільнотами (спорідненими, контактними та антагоністичними).

Субкультура скарбошукачів на даний момент є надзвичайно багаточисельною, розвинутою, а отже – характеризується високим ступенем стратифікації за різноманітними факторами. Одним із найглобальніших принципів поділу є розмежування із наділенням «кольоровими» характеристиками – «чорних» та «білих» археологів. Воно базується на протиставленні цих кольорів за аналогією до «поганий/хороший», що є характеристикою специфіки заняття. У пересічної людини поняття «білий археолог» стійко асоціюється із представниками офіційної археологічної науки, а «чорний археолог» – з усіма іншими пошуковцями. Причиною цього явища є діяльність засобів масової інформації, що, жهنучись за сенсаційністю та проблематичністю своїх матеріалів, часто використовують яскравозабарвлені негативні кліше. Переважна більшість опитаних пошуковців називають себе «білими», тому що проводять розкопки у межах чинного законодавства, не руйнуючи археологічних об'єктів.

Сучасний поділ пошуковців на «чорних» (нелегальних археологів), «білих» (археологів, чия діяльність регламентується дозволами наукових установ) та «червоних» (членів пошукових загонів, що ведуть пошуки загиблих воїнів) є досить умовним і неточним. По-перше, така класифікація не відображає реальних інтересів і методів пошуку, по-друге, де-факто часто пошуковці задіяні в усіх трьох видах діяльності, але, де-юре, з точки зору законодавства, – ні. Неприйнятним цей поділ є і з точки зору самих скарбошукачів: «В теории это деление – четкое. В реальной же жизни все они перемешаны, и большинство следопытов становятся серыми. Они имеют свое представление о добре и зле и при этом не прочь поторговать своими трофеями. Деление на цвета условно: красные со временем могут легко стать черными» [78].

Пошуковці досить критично сприймають характеристику себе як «чорних». При опитуванні переважна більшість скарбошукачів зазначають: «Які ж ми чорні, ми кургани і могили не копаємо, гріх на душу не беремо, десь когось одного зловлять і це кидає тінь на усіх». Усередині самої субкультури ніколи не можна провести чіткої межі, хто є «білим», хто «чорним», хто «червоним». Самі ж скарбошукачі відповідають на подібні запитання жартами, наприклад: «Вночі всі археологи чорні».

Досить умовним є і поділ скарбошукачів за принципом місця пошуку на «польових», «міських» (включає в себе «горищників») та «підводних». Ця ознака несе в собі лише тимчасову характеристику, адже як впродовж усього часу заняття пошуками, скарбошукач може спеціалізуватись на різних локаціях внаслідок зміни інтересів, так і впродовж року, з огляду на сезонність, може «перекваліфікуватись» на «міського» внаслідок замерзання землі та водою взимку.

Існує також класифікація скарбошукачів, що базується на часових характеристиках і розділяє пошуковців із прихильністю до різних історичних періодів. Відтак, існують групи копачів, які «ходять по Київській Русі», «по війні», «по хуторах», просто «по старовині» та інші.

За досить короткий час встигла виробитись широка типологія діяльності скарбошукачів, що базується за принципом пошукових інтересів, що дозволяє говорити про наступну класифікацію:

Польовики – найчисленніша і найпрофесійніша група пошуковців. Пошуки проводять на місці старих поселень, хуторів, урочищ. Перед виїздом «польовики» проводять ретельну підготовку, аналізуючи старі карти, легенди, розпитуючи місцеве населення. Найбільше любляють вести пошук на вже розораних полях, а тому не розуміють претензій офіційної археології;

Старателі – пошуковці, що ведуть пошуки дорогоцінних металів чи каміння природного походження. Термін вживається переважно для означення людей, що займаються пошуками для особистої вигоди, без зацікавлення історією;

Діггери – займаються дослідженням підземних комунікацій та печер. В основному цей вид пошуку поширений у великих містах, де є можливість досліджувати систему стоків і каналізацій;

Курганщики – розкопують кургани та могильники. Це, власне, і є ті «чорні» археологи, проти яких «бунтує» офіційна археологія і борються органи правопорядку. Вони можуть завдавати непоправної шкоди об'єктам археологічної спадщини. Пошук артефактів для них мало поєднується з «романтикою» скарбощукацтва і є способом заробітку. Явище досить поширене в Україні та практично відсутнє у Чехії;

Пляжники – пошуковці, що добувають цінні речі на пляжах в купальний сезон. Шукають сучасну розмінну монету, прикраси, а також речі, що могли вимитись хвилею з водойми. Найчастіше на пляжі їх можна побачити рано вранці, до приходу відвідувачів. Зазвичай, таким видом пошуку займаються початківці з огляду на легкість пошукових робіт у піску. Надзвичайно поширене як в Україні, так і у Чехії, не заборонене законодавством;

Могильщики – займаються нелегальними розкопками склепів та могил. Мало поширене явище в Україні, стосується переважно поховань дореволюційного періоду, а також могил німецьких солдатів, особливо офіцерів, що загинули в часи Другої світової війни. Термін вживається переважно для означення людей, що займаються таким видом пошукової діяльності заради особистої наживи. У Чехії їх ще називають «копачі мертвих»;

Дайвери – шукають скарби, що знаходяться у водоймах. Явище це краще розвинуто у Чехії, проте ще мало освоєне в Україні внаслідок розвинутішого та доступнішого ринку спорядження для пошуків із зануренням у водойми;

Трофейщики – ведуть пошуки на місцях колишніх боїв. Особливо цінують знайдену зброю та особисті речі солдатів. Останнім часом цей вид пошуку починає потроху занепадати, оскільки погіршується якість речей, які може знайти пошуковець. Крім того, це заняття небезпечне, бо передбачає постійну можливість знайти боєприпаси, що, з огляду, на вік, можуть непрогнозовано здетонувати;

Горищники – обстежують горища на наявність схованих там чи забутих цінних речей. В основному такий вид пошуку відбувається взимку і займаються ним ті самі польовики, не маючи можливості копати на заметених снігом полях та урочищах. Розповсюджений вид пошуковців як в Україні, так і в Чехії, що підтверджується численними текстами та макросами, зокрема наступним (Дод. 3), де на фото часів Другої світової війни зображено німецький літак на даху будинку і підпис: «Продам літак, він у мене на горищі». Це своєрідна гра смислів, яка пояснюється декількома факторами: суворим законодавчим регулюванням пошуків у Чехії, тенденцією «горищників» викладати багато знахідок, начебто знайдених у власному будинку на горищі;

Архіваріуси – шукають цінні документи чи інформацію, що вважалася забутою або втраченою;

Підпільники – іронічна назва шукачів скарбів у підвалах, під підлогою, в погребках;

Домушники – категорія шукачів скарбів усередині споруд, а саме в стінах, печах, камінах тощо.

Як правило, скарбощукачі не обмежують себе одним видом пошуку, а пробувають декілька можливостей для вдалого результату.

Однією з близьких контактних субкультур є спільнота колекціонерів. Контакти цих груп зі спільними інтересами мають різні напрямки і залежать від «орієнтації» учасника. Часто пошуковці є одночасно і колекціонерами, значно рідше колекціонери є копачами. Є групи колекціонерів, що тісно співпрацюють із пошуковцями з питань придбання та обміну предметів старовини. Через таку специфіку колекціонерства, як певна «спеціалізація» – зосередження на якомусь одному «вузькому» напрямку чи тематично-часовому спрямуванні, копач-колекціонер усі інші знахідки змушений буде продавати чи мінятися ними з іншими колекціонерами. Певна підгрупа копачів зайнята лише копанням для продажу, вони в основному і забезпечують ринок колекціонерів.

Варто також зазначити, що окремі аспекти скарбощукацтва як соціального феномену частково розуміються через задіяння таких понять, як «контркультура» та «альтернативна культура». Своєрідний «зв'язок поколінь», «конфлікт поколінь», а саме «почуття відмінності від попередніх генерацій» у сучасних скарбощукачів простежується крізь призму розуміння методів і підходів сучасної української археології як давно віджитих і неефективних. На думку великої групи скарбощукачів, традиційна археологія не може бути цілком прийнятною, оскільки:

- Недостатнє фінансування державних археологів спричиняє низьку інтенсивність археологічних досліджень, що, в свою чергу, є причиною втрати цінних артефактів від довготривалого перебування у природніх умовах;
- Офіційна археологія не може забезпечувати себе сучасною апаратурою і технологіями, а значить є низькоефективною;

- Традиційна вітчизняна археологія повністю виключає ймовірність діяльності скарбошукачів, не кажучи вже про можливість співпраці;

- Процес офіційного залучення індивіда до легальних археологічних досліджень є надзвичайно забюрократизованим.

Проте варто зазначити, що розуміння скарбошукацтва як контркультурного елементу притаманне не самим скарбошукачам, а, скоріше, представникам офіційної археології, де зустрічаємо наступні думки: «По факту, зустріч людей, об'єднаних заняттям пошуку давніх речей для поповнення власних колекцій чи продажу, це збірка «чорних археологів». Якщо подивитися на історію скарбошукацтва, уявіть собі, що грабіжники пірамід проводять фестиваль з кемпінгом, лекціями, і культурною програмою десь в «Долині Царів»? Так, це все реалії сучасної України» - зазначається у одній з численних публікацій ЗМІ про «чорних копачів».

Самі ж скарбошукачі свою діяльність досить часто розглядають як своєрідну альтернативу офіційним методам вивчення історії і збереження матеріальних пам'яток: «Имеется мнение, что вредителей хватает и среди черных археологов и археологов, только никак не могу понять, куда деваются тысячи и тысячи кладок, которые были переданы в музей? Приходишь в музей, а там жалкая горсть меди Николая II и то, не самого лучшего качества» [123].

У Чехії через відпрацьоване законодавче врегулювання пошуків з металодетектором досліджувана субкультура споріднена із офіційною археологією, вони мають багато спільних рис та схожу картину світу. Яскравим показником співпраці є видання спеціальної книги для пошуковців-аматорів – «Посібник археолога-любителя або не копати мертвих», яку підготували представники чеської офіційної археологічної

науки [226]. Колектив авторів підготував чіткі вказівки, як правильно проводити розкопки, документувати знахідки та поводитись із ними. Пояснення проблемних питань скарбощукання з точки зору офіційної археологічної науки, раціональна аргументація – вчені доклали усіх можливих зусиль, аби повернути копачів-аматорів на свій бік і спрямувати їх пошукову діяльність на користь науці. Враховано навіть прошарок людей, які нецілеспрямовані на пошук скарбів, але найчастіше їх знаходять – будівельників, фермерів, лісників, для яких і сформовано методичні поради і вказівки щодо поводження із віднайденими пам'ятками. Це явище наочно демонструє співпрацю, спільність інтересів, спорідненість субкультур.

Неодноразово нами було зафіксовано випадки успішного спілкування шукачів та археологів Чехії, взаємовигідної співпраці. Наприклад, у групі «Detektor kovů-Lovci Pokladů» (та в інших подібних групах) у соцмережі «Фейсбук» типовими є наступні оголошення, де археологи та науковці запрошують на розкопки пошуковців: «zdarec,opet,cirka po roce touto cestou nabizim job na archeologickem vyzkumu,ktery ma zajimavu potencial,jde o roztoky u prahy,vyzkum navazuje,na objeveny xxl sidlistni areal slovanu,je na 2mesice,ce tyce cashe,od 100kc,per hour vyse,hledame 3,5 lidi,psat me na fb» [197].

Проте, як завжди, із правил є винятки. Хоча у Чехії тенденція загалом позитивна, і за передачу скарбів та історичних цінностей дають великі винагороди, все одно існує категорія «чорних» пошуковців, яких називають «RABOVACĚ». Як пояснюють самі члени субкультури пошуковців – це «ten kdo vykrádá hroby mohyly leze po oppidech a hradech» (з чеської – «той, хто розграбовує могили, лазить по поселеннях та замках») [222]. У той же час задача цінних знахідок до музеїв є серед пошуковців дуже престижною справою, і кожним таким випадком вони хизуються у тематичних групах, заохочуючи інших робити так само, засуджуючи «чорних» пошуковців, отримуючи багато схвальних відгуків [233]. Разом з тим, здавати знахідки

до музеїв у Чехії досить вигідно – пошуковцю віддають 10% оціненої вартості знахідки, але оцінюють її не просто за вартістю дорогоцінного металу, а за критерієм історичної цінності для держави, тому така сума відшкодування зазвичай дуже велика і для скарбощукача це набагато вигідніше, ніж продати знахідку колекціонерам

Розглянемо для прикладу специфіку побутування досліджуваної спільноти в інших країнах. Наприклад, на даний момент, у Польщі готуються зміни у законодавстві щодо пошуків з металодетектором і, як наслідок, археологи та скарбощукачі об'єднуються у спільні групи. Ось наприклад, назва та опис групи під назвою, що якраз ілюструє цей процес – «Poszukiwacze i Archeolodzy - TAK dla zmiany prawa», «Poszukiwacze skarbów, archeolodzy-amatorzy, eksploratorzy, detektoryści, czyli 100 tysięcy obywateli, którzy nie chcą być imigrantami we własnym kraju!» [220]. У польських ЗМІ часто поширюються побдібні матеріали, пов'язані зі скарбощукацтвом – «Sztuka szukania. Kim są polscy poszukiwacze skarbów?» [230].

В Україні ситуація зовсім інша – представники «чорної» та «білої» археології ворогують між собою. Попри наявність багатьох точок перетину, спільних концептів, схожих специфічних символів, стереотипів, ритуалів, мови, специфіки праці, картини світу спільнот «чорних» та «білих» археологів в нашій країні кардинально відрізняються. Діяльність пошуковців в Україні – поза законом, але через погане законодавче врегулювання цього питання, у них розв'язані руки у порівнянні з пошуковцями країн Європи. Усі ці фактори сприяли тому, що субкультури пошуковців в Україні та Чехії мають різні відмінності у «соціології художнього життя» [154].

Проте в Україні є осередки, де скарбощукачі та офіційні археологи плідно та активно співпрацюють, спільними зусиллями виходять наукові праці, а викопані пошуковцями речі не лише здаються до музеїв, а й входять

в науковий обіг. Наприклад, на Черкащині, зокрема у Звенигородці вийшло друком видання, що аналізує грошовий обіг регіону. Основна кількість артефактів була надана для вивчення науковцям із приватних колекцій «чорних копачів». Кількість таких осередків, що співпрацюють із офіційними установами постійно зростає. Навесні 2017 року в м. Борислав Львівської області з'явився пошуково-історичний клуб «Тустань», члени якого зобов'язуються не продавати нічого знайденого, а усі історичні знахідки віддавати до музею міста. Також у статуті організації прописано, що їх метою є «допомога краєзнавчим музеям рідного краю», а одним із завдань – «налагодження та сприяння розширенню співробітництва у сфері охорони пам'яток історії з краєзнавчими музеями України». Важливим є розуміння учасниками спільноти дотримання законодавства України, що відображено у пункті 1.3. – «Діяльність Клубу може проводитися в напрямках, не заборонених чинним законодавством України, які відповідають меті та завданням, визначеним цим Статутом» (Дод. Б. 1).

Не можна оминати увагою ще один яскравий приклад готовності пошуковців до співпраці з археологами. У січні 2017 року «чорний копач» безкоштовно передав цінний скарб, викопаний у Кропивницькій області першого січня, старшому науковому співробітнику Інституту археології НАН України Олександрю Симоненку. Артефакти датуються II-I ст. до н.е. та є надзвичайно цінними, адже пошуковець належним чином викопав їх, не пошкодивши, та зафіксував точні GPS-координати місця розкопок, що уможливило подальші дослідження цього місця науковцями. Що найцікавіше – «чорний» та «білий» археологи не були знайомі до цього, і скарбшукач знайшов О. Симоненка у соцмережі Фейсбук лише для того, щоб віддати скарб. Про що сам археолог і розповів у себе на сторінці в мережі під заголовком «Скарб передано державі».

Позитивною тенденцією субкультури в Україні є також об'єднання в офіційні організації, наприклад, громадська організація «Історично-

пошуковий клуб «Знайдено в Україні». У спільноти є чітко прописана структура, своя емблема, мета, сайт. Їх девіз: «Знайти і зберегти». Серед поставлених завдань: «Створити не просто клуб, а окрему сім'ю, де в разі виникнення проблем в того чи іншого члена клубу, допомагатимемо всім клубом. Створення свого музею, де кожен зможе зробити свій вклад в якості інвестицій. Організація зльотів пошуківців та колекціонерів»[146]. Майже ідентичним є пошуково-історичний клуб «Копатич» з Чернігівщини. У спільноти та сама мета і завдання, вони проводять спільні виїзди «в поле», фестивалі. Виготовляють своїм учасникам шеврони і посвідчення та збирають знахідки на спільний музей.

Дослідження субкультури пошуківців протягом тривалого часу дозволяє стверджувати про позитивну динаміку еволюціонування самосвідомості копачів. Все частіше зустрічається інформація про їхню офіційну чи неофіційну співпрацю з науковцями-археологами. І все це – незважаючи на відсутність нормального законодавчого врегулювання та офіційну ворожу позицію офіційної археології, що неодноразово висловлювалась у ЗМІ.

Проте, велика кількість опитаних пошуківців негативно ставляться до представників офіційної археологічної науки, звинувачуючи тих у недобросовісності, підміні цінних експонатів у музеях, перепродажу переданих артефактів без облікування. Вищеописані явища в Україні характеризуються стихійністю та нерегульованістю. І в цьому полягає головна відмінність субкультури скарбощукачів України та Чехії.

2.3. Самоідентифікація пошуковців як членів спільноти.

У сучасному світі зі зростаючим ритмом життя, стиранням кордонів та всеохопною глобалізацією «проблема самоідентифікації людини є однією з головних проблем соціуму, який зіткнувся з нею в першій чверті ХХІ століття» [36]. Соціалізуючись, людина формує власну ідентичність, засвоюючи досвід інших, порівнюючи себе з іншими, знаходячи спільне та відмінне, викристалізовує власне «я». «Сприймаючи цінності, орієнтації, оцінки, моделі поведінки конкретної спільноти, індивід визначає себе у соціально-груповому просторі, поділяючи тим самим суспільство (в більш широкому розумінні – людство) на «своїх» і «інших» (тобто «чужих») – з іншими інтересами, до яких він ставиться у певних обставинах позитивно, нейтрально або вороже» [46].

Питання самоідентифікації субкультури скарбошукачів уперше відкрито постає в межах інтернет-форумів, що нерідко є прикріпленими до інтернет-магазинів пошукової техніки, зацікавлених у залученні нових клієнтів. Саме вони стали організаторами перших з'їздів скарбошукачів, засновниками пошукових клубів, де можна було отримати посвідчення пошуковця тощо. Інтернет-магазини першими також налагодили випуск сувенірів для скарбошукачів – відповідних нашивок на одяг, значків зі скарбошукацькою атрибутикою, брелків, талісманів тощо. Такі речі стали важливими для невербальної самоідентифікації пошуковців, дозволяли відчувати скарбошукача «своїм серед своїх». Однак, ще більшу потребу в професійній згуртованості відчували і самі пошуковці. Спільне заняття скарбошукацтвом стало зручнішим із чисто практичних, фінансових питань.

Цікавими є самоназви пошуковців, які відображають їх погляд на самих себе і свою спільноту, власне заняття: «копозалежні», друзі по діагнозу, «копалки», «камради» (фр. – товариші) «zeměbranecký pluk» (чес) – «землезбиральницький полк» . Місце пошуків можна «товкти» (багато разів приїжджати на одне й те саме місце), «продзвонювати», «пробивати», «проглушувати».

2.4. Основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів скарбошукацької субкультури

За Т.Б. Щепанською, починати аналіз професійних традицій потрібно з її зовнішніх проявів: «Таким чином, ми шукаємо форми, в яких ці традиції набувають видимості: це можуть бути вербальні форми (те, що умовно називають іноді «професійний фольклор») і невербальні (від атрибутики до ритуалів повсякденного спілкування)» [179, с.51].

Для якнайповнішого аналізу та всеохопного розуміння досліджуваного явища не можна недооцінювати знаковість матеріальних речей, притаманних субкультурі пошуковців. Таким чином, А. Гелен пропонує досліджувати культуру в двох вимірах її реалізації: символічному та матеріально-речовому, причому останній вимір є лише завершенням другої природи. В той час як на символічному рівні відбувається формування самої людини, в речовому аспекті здійснюється перетворення довкілля відповідно до потреб тілесності, компенсації тих фізичних недоліків, які притаманні *Homo sapiens*. Людина у підсумку потрапляє в залежність від обох аспектів свого творіння [45].

Ознаки, що відрізняють членів субкультури від інших людей та членів інших субкультур, є лише побічними – як «наслідок різниці в більш фундаментальній ознаці – індивідуальній картині світу – синтетичному панорамному уявленні про навколишню дійсність», яке й породжує усі інші ознаки, включаючи фольклорні тексти [154].

У субкультурі скарбошукачів виділимо та проаналізуємо такі ознаки:

Вербальні:

1. Тип комунікації та її часопросторові характеристики
2. Мова, жаргон (власний словник)
3. Наявність певних норм поведінки, приписів.

Невербальні (зовнішні ознаки):

1. Одяг, специфічна форма та вигляд. Нашивки, емблеми, значки.
2. Атрибутика та спорядження пошуковця (лопата, металодетектор і т.д.).
3. Особливості життєвого устрою пошуковця (сімейне життя, сезонність заняття).

1. Тип комунікації та її часопросторові характеристики

Комунікація – це і є те, для чого взагалі існує субкультура, зокрема, і субкультура скарбошукачів. Адже кожен з них може займатись цією справою наодинці, у наш час головним мотивом об'єднання людей у групи не є виживання, як у первісні часи. Однією з головних потреб сучасної людини є спілкування, зокрема інтелектуальне. За визначенням, спілкування – це «взаємодія людей, змістом якої є взаємне пізнання та обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації з метою встановлення взаємовідносин, сприятливих для процесу спільної діяльності» [122]. Для того, щоб надалі аналізувати картину світу скарбошукачів, необхідно вивчити специфіку їх комунікації, тому що основні концепти її виражається саме у процесі спілкування. Але сама картина світу, формуючись спочатку у сім'ї, на індивідуальному рівні, розвивається далі і є «значною мірою продуктом спілкування чи безпосереднього (власного) досвіду» [170, с. 64]. У процесі постійної комунікації картина світу не лише формується, але, для того щоб відповідати викликам сьогодення, постійно модифікується, «часто обмінюючись побутуючими уявленнями, люди постійно змінюють (чи укріплюють) колективні картини світу: в окремій групі, суспільстві, державі» [181, с. 46].

Типи комунікації пошуковців:

1. Безпосередня (жива) комунікація
2. Віртуальна (комп'ютерна) комунікація

1. Безпосередня (жива) комунікація

Це «класичний спосіб передачі смислів, обміну досвідом та інформацією». На противагу віртуальній, цей вид комунікації фольклористична наука вивчала та аналізувала протягом багатьох років. Внаслідок цього була розроблена методологія збору та опрацювання усного масиву фольклорних текстів, що були імпліковані у процес безпосередньої комунікації. Ще однією відмінною рисою безпосередньої комунікації, на відміну від віртуальної, є її часово-просторова обмеженість, конкретність часу та місця.

Локаціями, де зустрічаються учасники субкультури, традиційно є спільні виїзди «в поле» на пошуки, базари/зустрічі, зльоти, фестивалі. Спільна участь у пошуковій діяльності є найуспішнішою формою передачі знань, досвіду, де відбувається процес, навколо якого і вибудувалася субкультура – пошук цінностей, скарбів. Під час розкопок якнайкраще реалізуються саме фольклорні тексти у їх класичному розумінні.

Зустрічі/базари – місце для щотижневої «очної» зустрічі пошуковців та їх клієнтів. У межах Києва це щосуботній (крім останньої суботи місяця) «маленький» зліт колекціонерів у МВЦ «Лівобережний», куди з'їжджаються люди переважно із Києва та області. Щовихідних на станції метро «Нивки» та біля букіністичного ринку на станції метро «Петрівка» т.зв. «барахолка», де, окрім пошуковців та колекціонерів, збирається багато інших людей. Зустрічі у МВЦ «Лівобережний» є спеціалізованими (участь беруть лише пошуковці та колекціонери), певним чином «елітарними» (вхід на даний момент коштує 50 гривень). На «барахолках» збираються усі охочі.

Кожної останньої суботи місяця відбувається «великий» зліт колекціонерів у МВЦ «Лівобережний», на нього збираються колекціонери, пошуковці, продавці з усіх куточків України. Характерною рисою «великих» зльотів є їх ранній початок – влітку сюди починають з'їжджатися вже звечора попереднього дня, а взимку – з четвертої години ранку. Колекціонери приїжджають загалом трохи пізніше, коли збереться більшість продавців, серед яких і копачі, але вважається, що чим пізніше приїдеш, тим гірший у тебе буде вибір, і «усе найцікавіше уже розібрали».

У кожному обласному та районному центрі України є своя «точка» на базарі, де збираються пошуковці та торговці антикваріатом.

Фестивалі є формою проведення спільного дозвілля для скарбощукачів з різних регіонів країни, з різних країн. Вони регулярно організовуються та проводяться у різних масштабах та різною програмою. Наприклад, навесні 2017 року на Чернігівщині планується проведення фестивалю місцевим історично-пошуковим клубом. А от у вересні 2016 року біля Києва було проведено скандальний «Фестиваль скарбощукачів», сварки та позови до судів археологічної спільноти через який не затихали ще довго. Щодо західнослов'янських територій, такі фестивалі відбуваються регулярно та організовуються спільно з археологічною спільнотою міською владою.

2. Віртуальна комунікація. Спілкування у мережі

Із розвитком новітніх технологій, міжлюдська комунікація опанувала інтернет-простір і використовує усі доступні способи для якнайповнішої передачі інформації, усіма засобами демонструючи і емоційне навантаження комунікуючих також. При опитуванні більшість пошуковців зазначає, що надають перевагу «живому» спілкуванню, переважно з перевіреними людьми, з якими разом виїжджають на пошуки. А спілкування в мережі інтернет відіграє лише побічну роль. Проте існує

величезна кількість інтернет-майданчиків для спілкування та обміну думками пошуковців. Одні з найбільших – це сайти інтернет-аукціонів «Violity» та «Aukro», при яких існують популярні форуми, де піднімаються цікаві для дослідження теми на обговорення, організуються зустрічі, лекції, спільні поїздки. Популярними також є тематичні групи у соціальній мережі «facebook».

У мережі новачку психологічно легше поставити питання професіоналам, знаючи, що хтось-таки відповість і допоможе порадою. Найпоширенішими темами для спілкування на форумах та сторінках спільнот у соцмережах є допомога в ідентифікації знахідок, тому що одна людина не може досконало знати усю історію, а серед великої кількості залучених людей більша імовірність, що знайдеться декілька спеціалістів потрібної історичної доби і допоможуть порадою.

В інтернет-спільноті часто набагато легше і швидше знайти колегу для спільного виїзду в «поле», адже охоплення опитаної аудиторії набагато ширше. Так, у створених темах на відповідних форумах досить часто можна натрапити на повідомлення подібного змісту: «Ребята коп в одну каску это нудно, интересней когда делаешь зачистку территории совместно с другим копарем.. Если есть у кого желание, то давай объединимся»[78].

Можемо виділити декілька основних характеристик сучасної комунікації в інтернет-мережі. Віртуальна комунікація прискорює обмін новою інформацією, набутим досвідом, знаннями, пошуком колег, є каталізатором розвитку субкультури. Також, завдяки їй, дослідник може зібрати певним чином «зафіксовані» тексти, давні та свіжі сліди актів комунікації членів субкультури. Внаслідок нового та специфічного способу передавання інформації змінюється і спосіб вираження цих знань – письмовий замість усного, додалися аудіовізуальні канали (зображення, макроси, аудіо- та відеофайли). Комп'ютерна комунікація має у своєму арсеналі велику кількість способів та форм передачі смислу, які

дослідникам ще варто навчитись «збирати» та аналізувати, випрацювати єдину методологію.

Віртуальна комунікація практично не має часово-просторових обмежень: «піднята» на форумі тема у 2012-му році, де ніхто не дописував ось уже декілька років, раптово може «ожити», актуалізуватися і зібрати навколо себе учасників із різних областей, навіть країн.

Ще однією характеристикою комунікації внаслідок додачі віртуальних каналів є її глобалізація. Якщо раніше член субкультури комунікував зазвичай лише зі своїм локальним осередком і подекуди – на зльотах – з осередками інших куточків країни, то за останні декілька років кордони різних країн та їхніх субкультур «стерлися», і скарбошукачі з різних країн плідно обмінюються досвідом, сповіщають один одного про найновіші технічні здобутки, «найсвіжіші» розкопки, знайдені скарби.

Нижче перелічимо деякі основні «локації» українських та чеських пошукоців у мережі, декілька розвинутих польських, де перетинаються і чеські і українські скарбошукачі. Основні лише тому, що постійно виникають нові, хоча залишаються основні із багаторічною історією.

1. Detektor kovů-Lovci Pokladů
<https://www.facebook.com/groups/216929645045182/>
2. Poszukiwacz.eu <https://www.facebook.com/Poszukiwaczeu-1375145559479106/>
3. Poszukiwacze skarbów
<https://www.facebook.com/PoszukiwaczeSkarbowPL/>
4. Poszukiwacze Szperacze
https://www.facebook.com/pg/PoszukiwaczeSzperacze/posts/?ref=pag_e_internal
5. Typowy Grzesiu - poszukiwacz, eksplorator
<https://www.facebook.com/TypowyGrzesiu/posts/1426529090761770>

6. Перша всеукраїнська соціальна мережа пошуківців та колекціонерів Хабарком <https://habar.com.ua>. Сайт об'єднує багатьох пошуковців України, має свій канал на youtube – «[В Пошуках Скарбів UA](#)» та регулярно випускає відеоогляди, що є важливим фактором для спілкування пошуковців з різних країн. Канал цього сайту відвідують та коментують учасники з Білорусі, Польщі, Чехії.
7. «Шукачі скарбів»
<https://www.facebook.com/groups/kladoiskatel/?ref=bookmarks>
8. «Антикваріат – вічні цінності»
<https://www.facebook.com/groups/meeting.violity/>
9. «Скарбошукачі Львівщини» <https://vk.com/club51896977>
- 10.«Пошук реліквій з металошукачем (Хмельниччина)»
<https://vk.com/metall0detekt0r>
- 11.«Кладоискатели и копатели»
<https://www.facebook.com/groups/kladoiskateli/>
- 12.«Скарби з металошукачем»
<https://www.facebook.com/groups/skarbu/>
- 13.«Хобі пошук з металошукачем»
<https://www.facebook.com/groups/detector.lviv/permalink/2106916022862726/>
14. «Пошук з металошукачем, BANDA IF, Захід UA !!!»
<https://www.facebook.com/groups/BandaIF/>

Пошуковці опановують найрізноманітніші інтернет-площадки, останнім часом все більше з'являється сторінок у всіх соціальних мережах. Наприклад, сторінки пошуковців Чехії та України в Інстаграмі:
<https://www.instagram.com/czechtreasure/> та
<https://www.instagram.com/truediggers/>

Таким чином, ми спостерігаємо оборотний причинно-наслідковий зв'язок: успішною буде комунікація у людей, що мають спільні заняття, захоплення, уявлення про навколишню дійсність, одним словом – зі схожою картиною світу і, навпаки, «у тих, хто використовує одні й ті самі канали комунікації, невідворотно формуються спільні погляди на світ» [180, с. 46].

2. Мова, жаргон (власний словник)

Підставою для виокремлення субкультури скарбощукачів є не лише специфічність умов соціального середовища, в якому розгортається її діяльність, а й те, що ця спільнота може бути віднесена до соціолінгвістичних. Зумовлене це такими чинниками, як наявність своєї специфічної мови, вірувань, прикмет, прескрипцій та активне побутування різноманітних фольклорних жанрів. Багато текстів демонструють професійну ідентичність представників субкультури. Власна мова характеризується високим ступенем розвинутості. Причиною і наслідком цього явища є закритість досліджуваної субкультури.

Творення власної мови субкультури – це творення власної ідентичності. Так, за О. Єрмаковою, своєрідна мова – це одна з головних відмінних рис субкультури, і володіння цією специфічною мовою є перепусткою до групи: «це соціальний різновид мовлення, що відрізняється від загальноприйнятої мови специфічною лексикою та фразеологією, є одною великою соціолінгвістичною, психолого-педагогічною й соціокультурною конгломерацією в суспільному просторі мови» [65].

В додатках до розділу вміщено короткий укладений словник скарбощукачів, що налічує 12 сторінок (Дод. А). Наявність власної мови характерна для багатьох закритих субкультур ще з давніх часів. Говорячи про діалекти професійних груп, можемо згадати про таємну мову алхіміків середньовіччя, мови окремих цехів та ремісників. В Україні у бандуристів та кобзарів також була власна секретна мова, яку знали лише посвячені. Для

закритих субкультур це був спосіб вберегти свої знання від непосвячених. Зараз власна мова професійної спільноти є ознакою вибудовування власної ідентичності через приналежність до певної субкультури, спосіб пізнати «своїх» серед «чужих». Є. Ярська-Смірнова та П. Романов у статті «Приховане знання» у фольклорі професійних груп» називають таку мову соціолектом: «особливості специфічного соціолекту допомагають досвідченим членам соціальної групи впізнати «своїх», а для новачків, у процесі засвоєння культурного контексту, використання професійної мови сприяє більш повній ідентифікації зі «своїми», прийняття їх норм та правил дій» [188]. Праці, присвячені дослідженню специфіки мови сучасних закритих субкультур, активно з'являються у Росії, зокрема мова та її словниковий склад молодіжних субкультур, тюремної, працівників кладовища.

Однією зі специфічних рис досліджуваної субкультури в Україні є білінгвальність фольклору скарбошукачів. Варто зауважити, що в мережі між скарбошукачами відбувається живе, динамічне спілкування мовою, далекою від будь-яких літературних норм і найчастіше вживаною мовною формою є суржик. Мова «постфольклору» – питання досить суперечливе. У роботі наводитимуться тексти російською та українською мовами із збереженням мови оригіналу.

Велика кількість зафіксованих нами текстів подана російською мовою і цьому є декілька причин. Одна з них – біля 60% членів досліджуваної субкультури – достатньо зрілі люди, що народились і навчались у школі ще за часів Радянського Союзу, отже їх «рідною» мовою буде російська. Друга причина. Оскільки одним із середовищ побутування фольклору даної субкультури є інтернет – практично неможливо чітко окреслити географічні межі досліджуваного явища. Це не є територія лише України – велика кількість носіїв проживає на пострадянському просторі. Одним словом – це люди, комунікація яких здійснюється переважно російською мовою за

виключенням саме українських осередків, які є принципово україномовними. До того ж, простежується динаміка «молодшання» субкультури – збільшення кількості молодих учасників, а разом з цим, частка україномовного контенту також збільшується.

Однак, назвавши мовою комунікації українську чи російську, ми допустили одну вагому неточність: зважаючи на те, що в інтернеті ми спостерігаємо переважно стихійне, живе мовлення, часто далеке від літературних норм будь-якої мови, то і домінуючою формою є суржик. У словнику української мови подається таке його трактування: «Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова» [150]. Те, як ми говоримо, є реалізацією нашої свідомості, іншими словами, нашою мовною свідомістю, а суржик – це вже певна характеристика, відображення внутрішнього світу людини чи групи людей. Лариса Масенко вважає, що «Розмитість мовної свідомости носіїв українсько-російського гібриду засвідчують і відмінності в мовній самоідентифікації, властиві представникам суржикомовних середовищ різних регіонів України» [97].

Таким чином можна говорити про певний особливий тип мовної свідомості досліджуваної субкультури. Згідно класифікації, поданої О. Гапченко, – вид мовної свідомості скарбошукачів за суб'єктом буде соціально-професійним, за принципом сформованості – розвинений, за принципом, що лежить в основі, – прогресивний, за видом інтелектуальної діяльності – креативний. Досліджуючи скарбошукачів, ми стикаємося саме з колективним втіленням мовної свідомості, що свідчить про високу стадію розвитку субкультури.

З точки зору дослідника-фольклориста позитивним фактором є збільшення можливостей комунікації між членами субкультури однією, зрозумілою для всіх мовою. Сліди цих комунікативних актів певним чином

«фіксуються» в інтернет-просторі і становлять багатий матеріал для досліджень.

3. Професійна етика, норми поведінки пошуковців.

Субкультури, як і кожній спільноті, певним чином організованій, властива наявність певних норм та приписів, що регулюють та одночасно обмежують її членів. Для нормального функціонування та співпраці багатьох індивідів у спільноті необхідна чітка та однозначна за змістом поведінка. Унаслідок цього у субкультурі поступово викристалізовується певне зведення правил та норм поведінки, що на початкових етапах є негласним та несуворо регламентованим, пізніше оформлюючись у перелік приписів, яких має дотримуватися кожен учасник спільноти.

Такі правила є відображенням системи цінностей спільноти та стандарти внутрішньої (внутрішньосубкультурної) та зовнішньої комунікації (субкультура – культура). У приписах закладена певна випрацювана модель комунікативної поведінки пошуковців. Професійна етика – це «ядро, центр, що організовує традиційно-побутову культуру спілкування» [158].

На сучасному рівні розвитку досліджуваної субкультури ці зводи правил існують не лише в усному, а й у текстовому вигляді (Дод. Б) у багатьох варіантах, що мають спільне ядро. Проте вивести один-єдиний з них неможливо, оскільки субкультура скарбошукачів достатньо стратифікована і включає в себе різні підвиди – від новачків, які бояться та не дозволяють собі копати на місці давно зниклої церкви – до могильщиків. У спільноті такі тексти побутують під назвами «Етичний кодекс пошуковця», «Кодекс честі справжнього пошуковця», «статут». Одна з фірм по випуску металодетекторів («Fisher») включила певний звід правил під назвою «Кодекс честі скарбошукача» в інструкцію по використанню своїх приладів.

Проаналізувавши усі тексти «кодексів», можна виділити три категорії основних правил. Перша – регламентує діяльність пошуковця у ставленні до законів країни, де відбуваються пошуки. Це правила «вибору місця» – не можна копати археологічні об’єкти, знайдену зброю здавати, знайдений скарб ділити навпіл із власником землі чи державою, знахідки, що мають культурну чи історичну цінність, здавати до музею. Друга – включає правила, що контролюють безпосередній процес пошуків – закопувати за собою ямки, не копати на засіяних полях, не залишати своє сміття у лісах-полях тощо.

Третя група правил є «соціальною», саме вона регламентує внутрішню та зовнішньосубкультурну комунікацію і переслідує мету успішної соціалізації субкультури. Наприклад: «Завжди старайтеся створити приємне враження в оточуючих про скарбошування як хобі, що воно потребує і на що заслуговує», більше того, в одному зі зводів це правило єдине назване «золотим» і пишеться з великої літери: «Я буду дотримуватися Золотого Правила дотримуватися хороших манер і увесь час поводитися так, щоб збільшити повагу і статус людей, що займаються скарбошуванням». Часто воно виноситься за перелік основних правил у «кодексах» і позиціонується як наслідок дотримання усіх правил: «Дотримуйтеся цих правил та рекомендацій і наше хобі матиме позитивну репутацію, людина з металодетектором не сприйматиметься як ворог і нам усім буде тільки краще!». Наявність правил третьої соціальної групи є відображенням прагнення закритої спільноти пошуковців з негативною оцінкою соціуму соціалізуватися, прагнення закритої субкультури увійти до загальноприйнятої культури.

Окрім загальноприйнятних правил, тут побутує ще й так званий «індивідуальний кодекс честі», який кожен копач складає для себе сам. Один з пошуковців назвав це «Внутрішнім кодексом честі» і коментує необхідність його наявності так: «Поки не визначив його для себе, не міг

спокійно шукати, оскільки мучили сумніви. Кодекс честі дозволяє знаходитися у комфортному стані зі своєю совістю». Тобто наявність такого зводу правил виконує також психорегуляторну функцію.

Так, якщо члена субкультури буде помічено у порушенні певних несуворих правил, його попереджують та погрожують виключенням зі спільноти, змушують публічно визнати помилку та вибачитись. Ті ж, хто дозволяє собі переступати через суворі заборони, або за ким помічають повторні порушення, безкомпромісно караються найвищою мірою – виключенням з локального осередку, попередження усіх інших осередків у спільноті про неприйнятну поведінку індивіда та заборону на спільну діяльність та комунікацію. Виключення з соціуму є одним з найдавніших видів покарань як у людей, так і тварин. У давні часи таке покарання було аналогічним смертному вирoku, зараз для скарбошукача це вигнання зі сфери його зацікавлень – «соціальна смертна кара».

Для порівняння продемонструємо збір правил чеських скарбошукачів:

Zásady slušného hledače. Desatero slušného hledače

1. Ne hledám v lokalitách s archeologickými nálezy, pokud to není za přítomnosti archeologů.
2. Všechny nálezy zaměřuji, fotím a publikuji.
3. Při hledání nic nepoškozují, lokalita po mém odchodu vypadá stejně nebo lépe.
4. Při nálezu většího souboru předmětů, zavolám odborníky.
5. Ne odhazují odpadky.
6. Vždy zahrnuji díry, které jsem vykopal bez ohledu na to, v jakém stavu je prostředí, ve kterém hledám.
7. Ne zakládám oheň, ne kempuji či ne parkuji na místech, kde je to zakázané.

8. Ponechám veškeré závory či ohrazení na pozemcích tak, jak byly v původním stavu.
9. Ne znečišťuji nádrže, studánky či jiné vodní zdroje.
10. Vždy se snažím chovat tak, aby hledání s detektorem kovů mělo co nejlepší pověst (Дод. Б. 6).

Невербальні ознаки та атрибути – ідентифікатори членів субкультури. Однією з головних ознак приналежності людини до певної соціальної, гендерної або вікової спільноти, в тому числі субкультури є зовнішній вигляд та атрибутика. Символічні ознаки, якими наділена субкультурна атрибутика, виявляють специфіку угруповання та фактори його побутування. Субкультура скарбошукачів також має свою особливу атрибуцію, що несе певне символічне навантаження. Проте, на відміну від інших спільнот, атрибути-ідентифікатори скарбошукачів мають ряд принципових відмінностей:

1. Специфіка елементів атрибутики скарбошукачів у своїй основі спровокована практичною необхідністю, а не необхідністю протиставлення членів субкультури контркультурі;
2. Атрибути-ідентифікатори використовуються скарбошукачами лише в процесі пошуку скарбу чи спілкування з однодумцями, але є малозастосовуваними, а то і приховуваними у повсякденному середовищі (значки, емблеми, нашивки);
3. Окремі елементи атрибутики скарбошукачів (камуфльований одяг, навушники, вкорочена лопата і т.д.) покликані не підкреслити приналежність до своєї субкультури, а, навпаки, її приховати.

До зовнішніх ознак, що являють собою атрибути-ідентифікатори субкультури скарбошукачів, відносимо польове спорядження

скарбошукача, куди входять: камуфльований одяг, армійське взуття (берці), металошукач, лопата, сумка для знахідок та ін.

Одяг для пошуку скарбошукачі найчастіше обирають військовий камуфльований. Спровокована така тенденція спадкоємністю від пошукових загонів, що займалися віднаходженням артефактів і перепохованнями солдатів на місцях колишніх боїв. Пізніше, певна частина учасників таких пошукових загонів стала скарбошукачами, перенісши старі уподобання на нове поле діяльності. Камуфльований одяг користується популярністю і через практичність – він дозволяє не надто виділятися скарбошукачеві на місцевості, а значить, привертати до себе якнайменше уваги. Вважається поганою прикметою одягати на себе під час пошуку яскравий одяг – він відлякуватиме знахідки. Після вдалого пошуку на наступний виїзд слід надягти на себе цей самий одяг. Поширеними елементами камуфльованого одягу є шеврони з обов'язковим зображенням на них стилізованих металошукача і лопати. Часто вони свідчать про приналежність пошуковця до певного скарбошукацького клубу, осередку, інколи є елементами «на удачу». Організації пошуковців, самі скарбошукачі часто випускають «брендований» одяг із віддрукованими слоганами, зображеннями, емблемами їхньої спільноти. Наприклад, чеські, польські, українські (Дод. Н). Спільною їх рисою є використання емблеми з лопатою і металодетектором, хоча композиційно вони усі відрізняються. Виготовляють на замовлення також значки, як-от, наприклад, український, що видно по розташуванні усередині тризубця, а навколо нього – лопати та металодетектор (Дод. Н. 7). «Класичні» уніфіковані емблеми пошуковців також можуть побутувати у вигляді наклейок на машину, тоді таке зображення відіграє роль знака-ідентифікатора у «чужому» середовищі, зовнішньому для субкультури світі, за яким можна легко впізнати «свого». Часто індивідуальні емблеми розробляють учасники певного пошукового загону із зазначенням його назви, специфіки. Саме це явище набуло більшого поширення у Чехії, ніж в Україні – причина цьому – уже зазначена

діяльність українських пошуковців на межі закону. А от у Чехії, як зазначають самі пошуковці – «Ja to delam spravne, proto sem si tam samolepku udělal» (я все роблю правильно, тому й наклейку там (на машині) зробив» [197].

У ролі такого «знаку» можуть побутувати найрізноманітніші речі, навіть побутові, наприклад – чашки. Адміністратор однієї з українських пошукових груп у соцмережі розробив власну емблему та запустив виробництво чашок із назвою цієї групи – «Скарби з металошукачем» .

Головним предметом у спорядженні скарбошукача є металодетектор, що має цілу низку сленгових назв в залежності від форми чи фірми виготовлення: «клюшка» (від першого доступного армійського міношукача ІМП, що нагадував клюшку для гри в хокей), «прибор», «апарат», «міношукач» (найпоширеніша назва металошукача місцевими жителями), «ася», «аська» (металошукач ACE), «гарік» (металошукач GARRET), «терка» (металошукач XTerra фірми MINELAB), «трактор» (трактор, трек, трак – металошукач E-Trac фірми MINELAB), «експ» (металошукач Explorer Se (Pro)), «пікалка» - утворене від властивості дискримінатора видавати звукові сигнали на метал. Пошуковець, що користується металодетектором фірми DEUS, – «деусовод».

Сленгові назви мають і окремі частини металошукача: «дискрим» (здатність металошукача розрізняти чорні і кольорові метали), «чуйка» (чутливість пристрою), «вуха» (навушники, «нагострити вуха» - надягти навушники), «снайперка» (котушка невеликого розміру для детального пошуку на малій території).

Спеціальною сленговою термінологією означена робота з металошукачем. Тут ми спостерігаємо явище антропоморфізації металодетектора – наділення людськими властивостями бачити, чути запах, певної одухотвореності – у властивості примхливості, приносити вдачу. Знахідку металошукач «бачить», або відчуває на запах, а ідентифікувавши «чіпляє» її, тобто встановлює точне місце знаходження. Місце пошуку

скарбошукач металодетектором «продзвонює», «пронюхує», «проглушує», або «сканує». Швидка перевірка місця майбутніх пошуків на наявність сигналів має назву «пробіжка». Якщо скарбошукач не впевнений у чіткості сигналу свого пристрою, то «дає понюхати» колезі, аби той перевірів сигнал своїм пристроєм.

Металодетектор, за повір'ям скарбошукачів, не слід відчищати від землі і бруду після вдалої знахідки, аби він не відвикав від пошуку цінних речей. Це пов'язано із уявленням про те, що частина притягує ціле – залишки «щасливої» землі, у якій було знайдено коштовності, притягне хороші знахідки. За іншою ж прикметою, навпаки, чим краще є відмитим і відчищеним вдома металошукач – тим більше знахідок він обіцяє. Після пошуку слід дякувати металодетектору за хорошу роботу.

За уявленнями пошуковців, металошукач, як і людина, може бути чутливим до впливу нечистої сили. «Збивати», «заблуджувати» сигнал металодетектора під час пошуку скарбу можуть демонічні істоти, які охороняють цей скарб: «Так, один геолог і шукач скарбів розповідав, що кілька років тому він з друзями за допомогою металодетектора обстежував московські маєтки. Знахідки при цьому траплялися їм все більше прості. Потім, по звуку приладу почали вони копати і не можуть нічого знайти: сигнал йде, то звідти, то звідси. Тоді геолог напівжартома сказав: «Амінь, розсипся!» І в цю ж мить вони наткнулися на скарб. Так, що є в старовинних легендах частка правди» [7].

Металошукач має бути не просто дорогим чи сучасним, але і «щасливим» для свого господаря. Надзвичайно поширеним у скарбошукачів є вірування про «фартовість» свого пристрою для пошуку: «Зібравшись біля машин, стали показувати знахідки. У цей виїзд вони виявилися у всіх практично однаковими, крім одного, який викопав більше всіх і його знахідки тільки дивували. Але я був вражений більше всіх, тому що це виявився камрад, що ходив з АСЕ 250. І тоді я не втримався і запитав у нього секрет такої успішності. На що він мені відповів, що в цій справі він

давно і за цей час перепробував багато приладів як напівпрофесійних, так і професійних. Але ні з одним металошукачем не було у нього скільки знахідок, як з Garrett ACE 250, а все тому, що прилад цей фартовий, і з ним йому завжди щастить. Сьогоднішній коп, якому я став свідком, був підтвердженням його відвертих слів. Ось, значить, хто винен в кількості знахідок – не прилад, не магнітні бурі, а її високість Фортуна, яка благоволить не тому шукачеві, у якого найдорожчий прилад, а тому, кому сама зволить» [129]. У даному тексті спостерігаємо абсолютне домінування міфологічного типу світогляду над раціональним, науковим у його носіїв.

Лопата є не менш важливим атрибутом спорядження скарбошукача і має прагматичне, знакове та символічне смислове навантаження. З прагматичної точки зору – від її надійності і зручності часто залежить результативність пошуку. Найпопулярнішими у скарбошукачів є лопати фінської компанії «Fiskars» – «фіскарь». У деяких випадках, поширеними є компактні армійські лопати (МПЛ) чи складні лопати, особливо у ситуаціях, коли доводиться проводити пошук в обмеженому просторі, наприклад, на горищі чи в підвалі.

Лопата, на рівні з металодетектором, набула семіотичного знаку, статусу, символу скарбошукачів. Її обов'язково зображують на шевронах, сувенірах, демотиваторах тощо. Повір'я, пов'язані з лопатою, подібно до металодетектора, теж характеризуються амбівалентністю: з одного боку, не слід чистити лопату після вдалого пошуку, з іншого, навпаки, слід начищати її до блиску, аби вона притягувала «блискучі» предмети. Від «фартовості» лопати теж залежить результат пошуку: «Крайні чотири сезони відкопав з телескопом ... до нього була лопата з промовистою назвою «удача» з магазину «садівник» (за містичним збігом обставин вона ж і сама фартова)» [146].

Однією з поширених традицій скарбошукачів є фотографування знахідок по завершенню пошуку на лопаті (в окремих випадках – на блоці управління металошукача чи на катушці). Для пошуку втрачених артефактів

на пляжі скарбощукачі користуються не лопатою, а спеціальним пластиковим совком – «скупом».

У археологів лопата теж несе певне символічне навантаження. Окрім розкопок, вона дуже часто фігурує в ритуальних посвяченнях в археологи. Наприклад, у археолога з Чернігівщини, воно починалося зі смуги перешкод, де треба було проповзати під лопатами. Після того, як людина проходила усі випробування і її називали посвяченою, завершенням ритуалу було цілування брудної лопати. Одразу після цього ставили штамп (переважно зеленкою) у вигляді лопати чи тризуба. Заборони миття лопати після вдалих пошуків не було – археологи в цьому плані більш прагматичні і змушують усіх учасників експедиції мити лопати щовечора, «бо на наступний день не відшкребеш» [5]. Також, на Полтавщині було зафіксовано ритуал посвяти в археологи саме лопатою: «Завжди у керівника експедиції є своя (...) одна особлива лопата. Якою археолог-начальник експедиції посвячує. На цій лопаті пишеться рік посвяти, і археологи-студенти стають на коліно перед головним, начальником експедиції, і він їх посвячує. Ну, шось на подобії того, як посвячують лицарів. Лопата з року в рік переїжджає одна і та ж сама» [5]. Археологів з Криму теж посвячували лопатою «...як лицарів. Клали лопату на плече, а потім обливали водою». Беручи до уваги той факт, що археологи можуть розробляти один розкоп багато років підряд, то на таких розкопах існує ритуал закопування на ньому лопати під голосіння, яку на початку наступного сезону відкопують, святкуючи. «Наприкінці експедиції, зазвичай, закопують лопату у землю. (...) На місці розкопу є така лопата, яку постійно закопують, а потім викопують. (...) Ми закопуємо на окраїні розкопу цю лопату під голосіння. Всі роблять вигляд, що плачуть. Немає там якихось текстів. Вони просто кричать, волають. На початку наступного сезону вони її викопують. Зрозуміло, що радісні, у супроводі возліяній» [5].

Сумка для пошуків не має бути занадто великою – «маленький мішочок буде завжди наповнений, а великий – пустим». В кишені одягу слід

тримати знайдену раніше знахідку – «на розплід» (рос. «на развод»). Також, для удачі можна брати з собою найціннішу свою знахідку – вона притягуватиме подібні: «Взяв какалік – копійку таку ж і знайшов, а взяв найкраще, і знахідки будуть цінні» [7]. Знайдені в останках скелету куля чи осколок снаряду теж вважаються талісманом, оскільки «якщо метал, одного разу забрав життя, в наступний раз його збереже» [7].

Серед скарбошукачів достатньо поширене уявлення про цінність найпершої знахідки, яку постійно треба носити з собою для притягнення удачі – магія першого разу. Віднайдення першої знахідки серед скарбошукачів і є своєрідною формою посвяти у скарбошукачі – знайшов щось – і ти вже пошуковець. А от, наприклад, у археологів такого вірування не може бути за визначенням, адже усі знахідки вони обов'язково здають людям, що в експедиції займаються описом знайдених речей.

Про вдалий пошук може свідчити забута вдома важлива річ, головне, щоб це не був металодетектор. Фотоапарат краще залишати в машині чи таборі і намагатися не брати на безпосереднє місце пошуку. Для вдалого виїзду вважається хорошим тоном мати усі необхідні речі – аптечку, запасні батарейки і шкарпетки тощо, – аби не згодились.

Розділ III. Специфіка сучасного фольклорного тексту субкультури скарбошукачів.

3.1. Дослідження проблематики сучасних фольклорних текстів субкультур.

На початку ХХІ ст. спостерігаються нові тенденції у побутуванні фольклорних текстів. С. Неклюдов одним з перших звернувся до теоретичного осмислення сучасного стану фольклорної культури, трансформації традиційних текстів та ввів до наукового обігу поняття «постфольклор». У результаті численних дискусій та обговорень цього питання на сторінках наукової періодики, круглих столах, конференціях, конгресах фольклористів тощо було вироблено нові підходи до вивчення сучасного фольклорного процесу, розширилося поняття «сучасний фольклор», відбулося уточнення до яких саме явищ можливе застосування дефініції «постфольклор».

Незважаючи на відсутність єдиної методологічної наукової бази, уніфікованої методики фіксації та польового збору усних та письмових сучасних фольклорних текстів, дослідження сучасного фольклору субкультур та його специфіки значно прогресувало за останні декілька років. З'являється значна кількість наукових публікацій, монографічних досліджень, збірників статей, проводяться тематичні конференції («Фольклор малых социальных групп: традиции и современность»). Проте, враховуючи специфіку побутування мережевого фольклору, питання його виокремлення та фіксації залишається актуальним: «Можна зафіксувати один і той же текст в десятках варіантів, прослідкувати тисячі випадків відтворення тексту, оцінити міграцію тексту по мережі соціальних зв'язків, описати носіїв досліджуваної фольклорної форми і т. п. Однак фіксація цієї інформації потребує розробки спеціальних методик польової роботи» (Д. Радченко) [136].

Останнім часом в Україні й Чехії з'явилося чимало робіт, присвячених питанням дослідження сучасного стану фольклорної культури. Серед них варто відмітити роботи І. Головахи-Хіггс, О. Чебанюк, О. Гінди, Н. Лисюк, Р. Лихограя, Н. Хоменко, І. Косікова, Я. Поспішилова, Р. Крамара, К. Белоградської, С. Броучек, Я. Грохманової, З. Угерек, Н. Валашкової, Т. Поярова, Р. Вейнерова, З. Корецької.

Зокрема, І. Головаха-Хіггс наголошує на тому, що варто збирати та аналізувати не лише тексти, що побутують у сільському середовищі, та які, з точки зору більшості дослідників і є власне фольклорними, традиційними, а й міський фольклор. Разом з тим вона наголошує на відсутності методології вивчення: «Фіксація й вивчення міського фольклору в українській фольклористиці уповільнені тому, що немає жодних теоретичних засад вивчення специфіки міських осередків, а також тимчасових маргінальних осередків, що виникають під впливом змін у суспільстві, значних політичних, соціальних, культурних, спортивних подій» [51, с. 33]. Проте варто зауважити, що на сьогодні, враховуючи рівень мобільності людей, поділ на сільський та міський фольклор є досить умовним. По-перше – знизилася ізольованість навіть важкодоступних сіл. Серед представників досліджуваної субкультури скарбощукачів – більшість живе у селах, проте як мінімум раз на місяць приїжджають до міста на зліт колекціонерів, де спілкуються і з міськими пошуковцями. Постає питання: якими в такому випадку вважати тексти, записані від них у місті. По-друге – географічні межі зовсім розмиваються, коли ми беремо до уваги тексти, зафіксовані в інтернет-мережі.

Описані вище аспекти є досить проблемними і суперечливими, проте робота над їх вирішенням уже почалася. До прикладу, питання дослідження фольклору в інтернеті та специфіки різноманітних форм його побутування на цьому новому для фольклориста полі піднімалося на конференції в Державному республіканському центрі російського фольклору, за результатами якої було випущено збірник статей «Інтернет і фольклор».

Ще одним дискусійним питанням є «письмовість» фольклорних текстів в інтернеті. Попри переконання багатьох дослідників, що мережевий фольклор є а priori зафіксованим на відміну від усного (Д. Радченко), його фіксація все ж таки ілюзорна. Сторінки чи сайти постійно видаляються і створюються, текст легко можна скопіювати, редагувати, дописати тощо. Таким чином навіть письмовий текст набуває ознак фольклорного. Разом з тим це явище досьгодні заперечує багато дослідників, прихильних до «канонічного» визначення фольклору, де одна з його головних ознак – усність. Хоча ще у 1990 р. це питання піднімалося на європейському симпозиумі «Фольклор і сучасний світ», де Б. Путілов у статті «Фольклорист найближчого завтра» наголошував на актуальності питання «зведення складної та багатоманітної проблематики, пов'язаної з розумінням об'єму і меж феномену фольклору, жорсткого формулювання «фольклор – усна народна поетична творчість», якого наука повинна була беззаперечно притримуватися» [134, с.145]

Актуальним є питання форм і способів втілення сучасного фольклору в Інтернеті. Віртуальна комунікація прискорює обмін новою інформацією, набутим досвідом, знаннями, пошуком колег, і є своєрідним каталізатором розвитку субкультури. Завдяки цьому дослідник може зібрати певним чином «зафіксовані» тексти, нещодавні та свіжі сліди актів комунікації членів субкультури. Внаслідок нового та специфічного способу передавання інформації змінюється і спосіб вираження цих знань: все більшої питомої ваги набуває письмовий поруч з усним. Також додалися аудіовізуальні канали (зображення, макроси, аудіо- та відеофайли). Комп'ютерна комунікація має у своєму арсеналі велику кількість способів та форм передачі смислу, які дослідникам ще варто навчитись «збирати», аналізувати, випрацювавши єдину методологію.

Водночас, окрім нагальної потреби у розробці єдиної методології збору матеріалу, проблемним питанням є також наступний етап – системне та ефективно збереження і структурування зібраного матеріалу. Насьогодні

маємо декілька прикладів поодиноких спроб деяких інституцій чи проектів, окремих дослідників, проте про уніфікацію методики навіть не йдеться. Успішний досвід роботи з базами даних такого типу, розроблених канадськими інституціями, описала М. Гримич у статті «Новітні технології на службі гуманітарних наук українознавчого спрямування»: «Розробка цієї універсальної класифікаційної системи та її доступність в онлайн-режимі стала величезним проривом у світовій фольклористиці й етнографії та споріднених дослідних областях, оскільки фахівці давно вже потребують єдину систему класифікації та категоризації», проте повного доступу до ресурсу немає і основний матеріал – інтерв'ю [53, с.13]. Тут же подано зразок структурування мультимедійних даних – тексту, зображень, аудіофайлів, проте не фольклорного матеріалу, а на прикладі збірки «Світ Миколи Лисенка».

Абсолютно недослідженим є питання методики аналізу часопросторових характеристик комунікації в інтернеті. Адже спілкування в мережі практично не має часових і просторових обмежень. Наприклад, тема, що стосується скарбошування, започаткована на форумі ще у 2012-му році, у якій ніхто не дописував декілька років, раптово може «ожити», актуалізуватися і зібрати навколо себе учасників із різних областей, навіть країн. Разом з тим, незафіксовані тексти з такою ж легкістю зникають із мережі. Обговорення та теми на форумах можуть з різних причин закриватися, блокуватися, видалятися; на масштабнішому рівні – іноді зникають цілі ресурси з великою кількістю досліджуваного матеріалу. Як, наприклад, сталося із сайтом Auro. Великий масив матеріалів також зник у червні 2017 року в зв'язку із блокуванням соціальної мережі «Вконтакті» в Україні через заборону Президента України. У даній мережі знаходилася величезна кількість тематичних власне українських груп. На той час, на відміну від соцмережі «Фейсбук», тут були представлені, окрім загальноукраїнських, різноманітні «місцеві» осередки – Київський, Волинський, Чернігівський і т.д.

Зважаючи на все вищеописане, погоджуємося із думкою М. Гримич, що «на сьогоднішньому етапі розвитку гуманітарної науки, коли на дослідника навалилася величезна хвиля інформації, створення тематичних баз даних і мультимедійних проектів є не «розкішшю», а «засобом пересування» у дослідницькому середовищі і ефективним способом інкорпоруватися у світову науку» [53, с. 14]. Додамо, що це єдина можливість зберегти та систематизувати, а згодом і проаналізувати якнайповніший зріз сучасного фольклорного тексту.

Питання вивчення фольклорних текстів в Інтернеті є проблемним іще й внаслідок нерозробленої методики фольклорного дослідження та аналізу нових для фольклористики об'єктів, наприклад, аудіо- та відеозаписів, меншою мірою – макросів [120].

Водночас неможливо оминати увагою важливість контекстуального підходу. Поділяємо погляди О. Бріциної на цю пробелему і вважаємо що одним із головних завдань дослідника при вивченні матеріалів в інтернет-мережі є не лише вичленувати саме фольклорний текст, а й зафіксувати його доцільний контекст, який, попри свою «письмовість» та зовсім інакший тип комунікації, все ж таки присутній. Зміст сучасних фольклорних текстів, особливо у субкультурному середовищі часто може бути зрозумілим лише після всебічного аналізу контексту його побутування. Адже фольклор, як і «мистецтво, неможливо зрозуміти, виходячи тільки з нього самого, розглядаючи витвір як самодостатню цінність» [28]. Для повнішого розуміння необхідно вивчати не лише сам текст, а й специфіку його функціонування як у соціумі, так і у досліджуваній субкультурі, оскільки «всі інші феномени і процеси (соціальні, політичні, етнічні та економічні) в тій чи іншій мірі впливають на розвиток мистецтва (*субкультури*)» [170].

Питання фольклорності текстів скарбощукачів.

Питання «фольклорності» текстів, що продукують субкультури, є доволі дискусійним. Деякі провідні дослідники субкультур однозначно зараховують їх до фольклорних. Наприклад, цю точку зору відстоює Т.

Щепанська у доповіді «Фольклор професійних спільнот: прикмети» [180]. У першому томі «Субкультури та етноси» чотиритомника «Художнє життя сучасного суспільства», який підготували вчені Російського державного інституту мистецтвознавства, було висловлено думку, що фольклор, який продукує субкультура, є живим функціонуванням мистецтва, тобто художнім життям суспільства [170].

Дослідник фольклору субкультур Н. Михайлов у статті «Фольклор субкультур як проблема сучасної науки» не вважає за доцільне «використовувати поняття «фольклор» стосовно субкультур окремих соціальних страт, а також професійних груп» [103, с. 100]. Питання фольклорності чи нефольклорності текстів, що продукують субкультури, вочевидь, є дискусійним і тому, що світогляд сучасної людини є дещо «клаптиковим», тобто у конкретних ситуаціях актуалізується його певний конкретний тип. Наприклад, у скарбощукача, що за основною професією є кандидатом фізичних наук, на конференції буде актуалізований науковий тип світогляду, а на дозвіллі, при пошуках скарбу – міфологічний. Це не означає, що текст, записаний від нього на тему пошуку скарбу не буде фольклорним. Також важливим є питання виокремлення фольклорних текстів із загального мовленнєвого потоку респондента. Найчастіше це відбувається за допомогою вербальних ініціальних формул і підкріплених відповідною інтонацією та паравербальними засобами (мімікою, жестами, рухами).

Разом з тим, зважаючи на таку «класичну» ознаку традиційного фольклору як анонімність, розуміємо, що багато текстів, які ми беремо з мережі – умовно авторські. Відповідно постає питання щодо їхньої приналежності до фольклору. Як зазначає Л. Іваннікова, "Спогад однієї людини не є колективним надбанням, а отже, й не є фольклором - але функціонуючи в межах усної традиції, він поступово здобуває ознак фольклору"[67, с. 65]. Варто додати, що не лише у межах усної, а й «умовнописемної» інтернет-комунікації.

Щодо фольклору субкультур, який є засобом вираження певної картини світу, то фольклорними є саме ті тексти, які «зчитуються» усіма членами субкультури і не «зчитуватимуться» іншими у разі герметичності спільноти.

Щодо виникнення фольклорних текстів досліджуваної субкультури, то, як уже зазначалося у підрозділі 2.3. даного дисертаційного дослідження, існує два типи взаємодії фольклору та субкультури: фольклоризація субкультурних текстів та входження традиційного фольклору в сучасну субкультуру (За Н. Михайловим) [103]. В. Розін, аналізуючи фольклор і фольклорні спільноти у сучасній культурі, розмежовує такі процеси, як «відтворення культури» та «відновлення культури» [139]. Перше явище є точним повтором культурних реалій, а друге – реакцією на зміну умов та можливостей [103, с. 107]. На практиці вони не розмежовуються і часто є одним цілим. Адже реактуалізація, відтворення традиційного тексту відбувається тому, що він є актуальним і потрібним для представника даної субкультури. Цей текст є не лише відтворенням, повторенням традиційного, а у кожній конкретній ситуації є новим самостійним і самодостатнім фольклорним текстом. Адже фольклорний текст живе лише у момент виконання, а усі інші його варіанти є лише авантекстами. Дослідник вивчає не лише фольклор, а й контекст його виконання, що змінюється кожного разу і є фундаментальною складовою процесу творення нового фольклорного тексту.

Отже, аналізуючи різножанрові фольклорні тексти скарбощукачів необхідно враховувати контекст як виконання, так і побутування цього явища як феномену національної культури. У віртуальній комунікації теж присутні контекстуальні аспекти: на першому рівні – ресурс, на якому розміщено даний текст, на другому рівні – підрозділ (форум, тема та ін.), третій рівень – назва, у якій сконцентровано основний сенс тематики обговорення. Часто з'являються тематичні площадки – «конкурс на найсмішнішу байку», «страшилки на копії» тощо. Ще одним важливим

контекстуальним аспектом є те, як автор позиціонує себе і свій текст на ресурсі. Важливим для його самопрезентації є його статус у віртуальній спільноті, наприклад, «бувалий», «новачок», «копач», а також гасло, що відображається в його характеристиці. Наступний рівень, необхідний для всебічного аналізу контексту – це реакція адресантів та способи її вираження: емоційні смайли, іконографічні зображення, вербальні тексти. Важливим критерієм є ступінь активності даної теми чи обговорення, адже він вказує на актуальність піднятої теми і в той же час є маркером фольклорності чи нефольклорності презентованого тексту. Якщо він провокує жваві обговорення, реакції з високим ступенем емоційності (позитивної чи негативної), спростовується чи підтверджується, то породжує схожі тексти інших учасників даного комунікативного акту. Усі вищенаведені ознаки вказують на живе та досить активне побутування досліджуваного тексту, який успішно декодується усіма учасниками комунікативного акту, що підтверджує його живе функціонування у парадигмі єдиної фольклорної картини світу представників субкультури скарбошукачів.

За останні шість років дослідження нами фольклорних текстів субкультури скарбошукачів (2012 – 2018 рр.) відбувалися помітні зміни способів творення фольклорного тексту представниками даної соціоспільноти. Спостерігається наступна поетапна динаміка трансформації досліджуваних текстів:

- 1) Побутування текстів, запозичених у близьких за генезою субкультур – рибальської, мисливської, військової. Значна кількість таких текстів спостерігалась на початку формування спільноти скарбошукачів у її сучасному вигляді.
- 2) Перетворення запозичених текстів за механізмом заміни актуальної ситуативної моделі чи заміни головного героя на скарбошукача.
- 3) Реактуалізація традиційних фольклорних текстів.

- 4) Створення власного корпусу фольклорних текстів, їх «викристалізовування» відносно потреб і запитів досліджуваної субкультури.

До питання реактуалізації традиційних фольклорних текстів у субкультурі скарбощукачів, спостерігаємо справді унікальний випадок, описаний уже згадуваним Н. Михайловим. Загалом заперечуючи «фольклорність» текстів професійних субкультур, дослідник зазначає: «Іноді соціальна база субкультури розширюється і набуває рис, що зближують її з традиційною народною культурою, і подекуди прямо використовує тексти фольклору класичної доби» [103, с. 102]. Розвиваючи цю думку, вважаємо за необхідне додати деякі уточнення: досліджувана субкультура скарбощукачів справді є достатньо розвиненою та продукує власні тексти, які теж можна сміливо називати фольклорними. Водночас, явище використання текстів фольклору «класичної доби» також є достатньо поширеним. Явища продукування нових та використання «класичних» фольклорних текстів не є взаємовиключними, адже засвоєння традиційних текстів відбувається лише тому, що вони повністю вписуються у картину світу пошуковців. Це свідчить про їх особливий тип світогляду, який має багато точок перетину із традиційною народною культурою. Кімакович І. називає таку форму свідомості синкретичною: «На сучасному етапі й міський фольклор демонструє використання традиційних фольклорних текстів, вони й досі фіксують не художню, а синкретичну форму свідомості, за якої той спосіб, яким моделюється дійсність, не обговорюється, а сприймається на віру» [76, с. 25].

3.2. Засоби втілення сучасних фольклорних текстів субкультури скарбощукачів та способи їх фіксації.

У ході дослідження варто розглянути такі проблемні питання фольклористики, як сучасний фольклорний текст, особливості його реалізації та побутування в інтернет-просторі, порівняння сучасних фольклорних форм, їх втілення та реалізації порівняно з «класичними» текстами усної народної традиції. На сучасному етапі фольклор субкультур має в своєму арсеналі багато способів вираження – від усного і друкованого тексту до макросів: зображень, демотиваторів, мемів, аудіоматеріалів, відеоматеріалів тощо. Інтернет дозволяє у певному сенсі «фіксувати» сучасний фольклорний процес. Письмові тексти, що побутують в інтернет-мережі, є «слідами» комунікативних актів, тимчасово зафіксованих в інтернет-просторі і становлять матеріал для фольклористичних досліджень.

У сучасному суспільстві відбувся перерозподіл функцій вербальних і невербальних компонентів масової комунікації. Роль невербальних засобів комунікації зростає, зображення поступово стають рівноцінними вербальному тексту і навіть домінуючими, особливо у їхньому поєднанні. На нашу думку зображальні невербальні тексти за певних обставин також можна вважати фольклорними.

Запропонована у дослідженні номінація іконографічних фольклорних текстів скарбощукачів ґрунтується на аналізі структури, способу творення і засобів вираження. Розрізняють меми, смайли, текст-арти, фотожаби, демотиватори, міні-комікси, двоскладні меми, персонажні меми, гіфи, синтаксичні меми, ситуативні комікси, компаративні меми, текстові меми, метамеми, психологічні комікси, екзистенціальні меми, ностальгічні меми. Але узагальнюючим терміном буде слово «макрос», його надалі й будемо застосовувати у даній роботі.

Загалом специфіка сучасного фольклорного тексту скарбощукачів полягає у тому, що він реалізується у таких різнопланованих системах: –

усній, писемній, іконографічній та аудіовізуальній. Відповідно, ці виміри мають різні характеристики, стосовно форми і засобів вираження. Принципова різниця між різноплановими системами побутування полягає саме у формі комунікації – живій чи віртуальній. Жива комунікація характеризується відносно невеликим охопленням комунікуючих у певний конкретний проміжок часу. Головнетекст є традиційно фольклорним. Він реалізується і живе у момент мовлення. Віртуальна комунікація характеризується надзвичайно широким колом охоплення, фактично необмеженим у часі. Текст, зреалізований одного разу у письмовій, іконографічній чи аудіовізуальній формі, умовно фіксується у мережі доти, доки існує ресурс. Питання проблематики умовності такої фіксації неодноразово піднімалося дослідниками сучасного фольклорного тексту (Неклюдов, Радченко).

Прослідковується чітка тенденція актуалізації різних за жанром та тематикою фольклорних текстів для обох видів комунікації (усної і писемної). Причина цього явища полягає у різних за чисельністю та ступенем зближеності осіб, що задіяні у даній комунікації. Наприклад, «жива» передбачає досить вузьке коло осіб. Це можуть бути рідні, найближчі товариші скарбощукача по виїздах, такі ж копачі, що спілкуються на зустрічах колекціонерів тощо. Відповідно, з такою групою наближених осіб актуалізуються тексти найзакритішої тематики. При віртуальній комунікації такі ж тексти фіксуються у закритих групах і обговореннях, прочитати які може лише зареєстрований і перевірений користувач. Загалом для віртуальної комунікації характерні короткі за обсягом тексти розважального змісту. Тексти ж оповідного характеру побутують без деталізації місця розкопу, учасників та дій. Тобто чим закритіша, приватніша комунікація та її спосіб, тим деталізованіші та насиченіші тексти в ній побутують.

Під час проведення дистанційного збору фольклорного матеріалу від представників субкультури у Чехії використовувались інтернет-ресурси

відповідної тематики, матеріали, що розміщені в місцях віртуальних зібрань скарбощукачів. Характерною відмінністю віртуальної комунікації чеського скарбощукацького середовища, на відміну від українського, є активне залучення колег з інших країн (США, Канади, Італії, Франції, Фінляндії, Норвегії та ін.) а також особливо тісне спілкування із представниками західнослов'янського ареалу (Польща та Словаччина). Безпосереднє спілкування, обмін досвідом між пошуковцями відбувається на спеціальних загальновідкритих форумах (на відміну від закритих українських). Внаслідок зазначених вище факторів коло віртуальної комунікації чеських скарбощукачів є надзвичайно широким. Відповідним чином це впливає на таке явище, як закритість/відкритість побутуючих у субкультурі текстів, їхню тематику, стилістику та застосуванням поетичних засобів. Безпосередня комунікація, живе спілкування у чеських скарбощукачів, як і в українських, відбувається під час виїздів у поле, на тематичних фестивалях. Ці фестивалі у Чехії, як і в інших західнослов'янських країнах, організуються спільно з представниками офіційної археологічної спільноти. Розповсюдженим явищем Чехії та Польщі є організація тематичних зустрічей просвітницького характеру з метою організації співпраці археологів-професіоналів та скарбощукачів-аматорів. Цьому значною мірою сприяє законодавство цих країн, що було детально висвітлено у попередніх розділах.

При дослідженні сучасного чеського та українського скарбощукацького фольклору найцінніший, з точки зору науковця, фольклорний матеріал знаходиться саме в інтернет-мережі, де анонімність спонукає до відвертості, невимушеності оповіді. Там започатковуються великі теми, де жваві обговорення тривають по декілька років, постійно поповнюючись новими дописами.

Одним із головних завдань дослідника фольклорних текстів є фіксування матеріалу у формі, що є максимально наближеною до його природнього побутування. З цієї точки зору інтернет-комунікація має багато

переваг. Адже усвідомлена присутність записувача у будь-якому випадку спотворює трансляцію тексту, видозмінює його, впливаючи на смислові акценти оповідача, що намагається відповідати очікуванням записувача. Збираючи тексти у мережі, дослідник є умовно «відсутнім», не бере участь у комунікації, відповідно, текст є «чистішим», не «спотвореним» комунікативним актом. Адже комунікація дослідника та досліджуваного щоразу міститиме опозицію «свій-чужий», що обов'язково відобразиться на записаному матеріалі, що вплине на його подальший аналіз та інтерпретації.

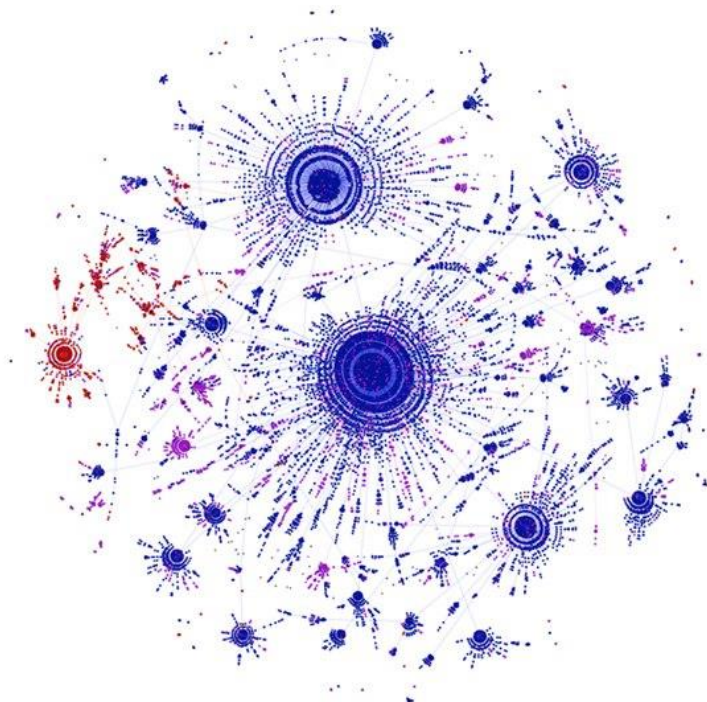
Для аналізу досліджуваного в дисертації матеріалу застосовуються наступні методи фіксації: для записів безпосередньої комунікації із скарбощукачами – традиційна аудіо- або відеофіксація; збереження тексту, існуючого в інтернеті – аудіозаписи самих скарбощукачів, надиктовані та викладені в мережі. Також застосовуються письмові тексти самих скарбощукачів, іконографічні тексти (зображення, зображення + вербальний текст), відеоматеріали, відзняті власне скарбощукачами.

Живе та активне побутування фольклору скарбощукачів пояснюється потребою в отриманні та передачі знань і «штовхає людину до спілкування та утворення колективної єдності» [153, с. 36]. Так, пошуковці-новачки завжди прагнуть спілкування з більш досвідченими скарбощукачами для вдосконалення своїх вмінь та навичок. Потреба в емоційно-чуттєвих переживаннях, яку «важко задовільнити наодинці» і яка у колі однодумців набагато «сильніша та гостріша» [153, с. 36], провокує переповідання меморатів про вдалі чи важкі пошуки, вихваляння фотографіями гарних знахідок у соціальних мережах з подальшими обговореннями.

Макроси/меми/іконографічні знаки є відносно новим способом втілення фольклорних текстів, а тому малодослідженим. Варто додати, що труднощі, які виникають під час аналізу даного явища лежать переважно поза компетенцією дослідника (фольклориста, етнолога, антрополога). Головну роль у складності аналізу відіграє не стільки місце побутування –

віртуальне середовище, «письмова» форма побутування, а способи і механізми утворення та специфіка побутування.

Наприклад, у віртуальному середовищі скарбощукачів активно побутують запозичені макроси (специфіку яких розглянемо нижче). Важливим, на нашу думку, є питання яким чином об'єкти, що абсолютно не відповідають потребам пошуковців чи учасників інших спільнот перетворюються на «свої». Це питання, а також усі інші механізми створення, видозміни та побутування намагаються висвітлити дослідники різних галузей, одна з них – кіберсоціологія. Видозміни та феномен «живучості» мемів називають «мутаціями»: «Подібно до того, як генетичні мутації можуть бути вигідними в специфічних умовах, так і мутовані меми можуть поширюватися у різний спосіб, якщо їх варіації відповідають переконанням чи культурі субпопуляції» [157]. У статті «Symbiotic Memes: Achieving Longevity in the Memescape» Джош Констін називає запозичені макроси, популярні, вірусні, але трансформовані відносно до потреб певної спільноти «симбіотичними мемами». Учений спробував створити декілька діаграм та наочних схем, що демонструють їх динаміку та схожість до генетичних мутацій, одну з них наводимо для прикладу:

[196].

У центрі найбільшого кола знаходиться первинний авторський мем, націлений на досить широку, але, все одно, обмежену аудиторію. Навколо центру сферичними колами різних відтінків представлені видозміни центрального мему – все ще достатньо «широкі», але не ідентичні первинному. Відцентровими «промінцями» представлені саме симбіотичні меми, видозмінені складові яких націлені вже на певні конкретні спільноти. Іншими й меншими колами представлено меми, що стали найбільш продуктивними і породили наступні видозміни, хоча їх первинною стадією є один центральний мем.

Щодо макросів, які побутують у середовищі пошуковців, то головним стратегічним поділом даного масиву об'єктів є поділ на **власностворені** та **запозичені**. Зупинимося на цьому детальніше: власноствореними вважаємо меми, створені учасниками спільноти скарбошукачів для самих себе. Головними їх рисами є власна основа - зображення, тло і текст – питома скарбошукацькі, тобто усі складові нестинуть смислове навантаження, притаманне лише пошуковцям. Для прикладу, на основі буде зображено скарбошукача чи металодетектор, лопату чи скриню зі скарбом і т.д. (або комбінацію перелічених компонентів). Запозиченими вважаються макроси, основою для яких стали популярні («вірусні») уже існуючі меми, а актуальними для досліджуваної субкультури їх зробив текст (чи навпаки).

Загалом, меми є порівняно не новим явищем, західні вчені почали їх досліджувати ще з 1970-их рр. Зародження меметики – науки, що вивчає меми, пов'язують із виходом у 1976 році книги Р. Докінза «Егоїстичний ген» [63]. У праці ідеї розглядаються як одиниці культурної інформації. Дослідження даного явища неможливе без аналізу нового інформаційного середовища, в яке занурилось людство у останні роки.

Як стверджує Томас Брет у книзі «Руководство по мемам: путеводитель пользователя по вирусам сознания», описуючи методи поширення мемів: «Меми – це фундаментальні відтворювані одиниці культурної еволюції. Заразні інформаційні паттерни, які паразитично

відтворюються, інфікуючи свідомість людей та видозмінюючи їх поведінку, змушуючи їх розповсюджувати цей паттерн. Окремі слогани, лозунги – заклинання, музичні мелодії, візуальні зображення, винаходи, мода – це все типові мему» [27].

Найбільш влучно, на нашу думку, характеризує мем як феномен Савицька Т.: «Як елемент, що знаходиться у фазі активного становлення глобальної культури постмодерності мем – явище комплексне: у ньому об'єднуються елементи постфольклору електронної цивілізації, що впала у період «вторинної усності» (що й передбачав класик теорії ЗМІ Маршал Маклюен); субкультур мережевого андеграунду, нової «видовищної культури» редагованих фотографій, що увійшли у масовий оборот, фотомонтажу та відеороликів; з небаченими можливостями миттєвого розповсюдження та безмежного тиражування, подарованими інформаційною революцією» [141].

Отже, складовими комунікативного акту, що відбувається за допомогою мемів, є власне джерело мему, його творець та ретранслятор. Мем як знак, очищений від контексту, постає «універсальним культурним кодом».

За **способом вираження** виділяємо наступні види макросів/мемів:

1. Візуальні
2. Аудіальні
3. Текстові
4. Змішані
5. Відео-меми

За часовими характеристиками виокремлюємо короткострокові та довгострокові мему. Необхідно додати, що у кожного з перелічених видів є свій період перенасичення – певний часовий проміжок до втрати ним актуальності чи появи нового аналога. Мему також різняться за стилем вираження та бувають іронічними, демотивуючими, мотивуючими, агітаційними. За специфікою побутування розрізняють мему загальні та

спеціалізовані – такі, що належать та побутують серед представників лише певної окремої спільноти. Разом з тим, спеціалізовані меми – це досить часто трансформовані загальні із врахуванням інформаційного запиту конкретної спільноти. Іще одним принципом поділу мемів є аналіз джерела їх виникнення – це може бути колаж, пародія, тощо.

За структурним типом можемо прокласифікувати меми наступним чином:

- Двохскладові
- Персонажні
- Синтаксичні
- Ситуативні
- Компаративні

За суб'єктно-об'єктним наповненням виділяємо два основні наступні види мемів:

Мемі – герої. В основі таких макросів – герой, персонаж, конкретна людина, що несе всім зрозуміле смислове навантаження. Відображає символ певної якості, властивості, і т.д. У такому типі мемів втілюються персоніфіковані смисли.

Мемі – речі. В основі - певні матеріальні речі, що мають конкретне смислове навантаження і мають стійкі асоціації. У субкультурі скарбощукачів – це лопата-фіскарс, аська, металодетектор і т.д.

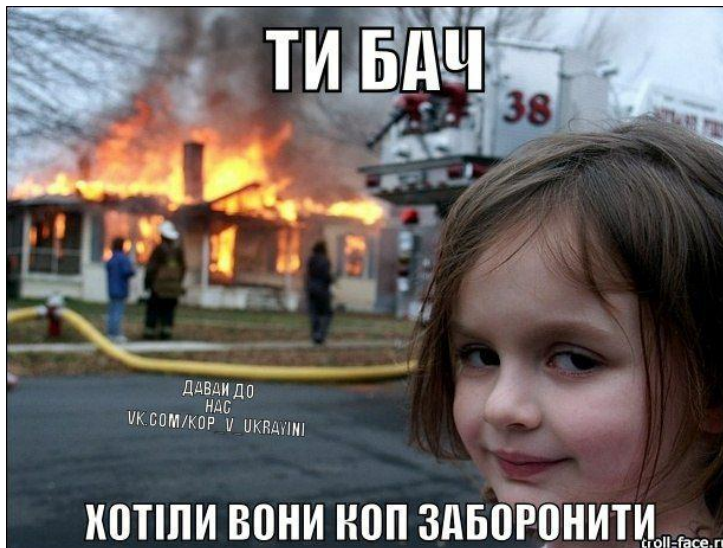
Окремим розповсюдженим видом мемів є форсед меми («forced meme») – меми, що не виникли не спонтанно і не в ході еволюції, а в результаті цілеспрямованої реклами чи іншої схожої діяльності побутують у спеціалізованих групах скарбощукачів в інтернет-мережі на комерційних площадках, створених на базі магазинів пошукового інвентарю.

Природнім середовищем створення, побутування, «розмноження» мемів є інтернет-мережа, але досить часто вони виходять за її межі. У середовищі субкультури скарбощукачів їхнє побутування було зафіксоване у вигляді значків, шевронів на одяг, футболок із принтом відповідного мему,

наліпок на машину та металодетектор, роздрукованих плакатів, які були присутні на зльотах-ринках колекціонерів та «польових» виїздах-фестивалях, у вигляді листівок чи рекламах тематичних магазинів. Хоча власне створення мемів найчастіше відбувається у мережі та продукують їх певні вузькотематичні спільноти (в т.ч. скарбошукачів). Вивчивши специфіку побутування мемів у скарбошукацькому середовищі, можемо стверджувати, що найефективнішими є ті макроси, в яких поєднано зображення і текст, тому що вони використовують більше інформаційних каналів сприйняття людини [121].

Також варто зауважити, гранично важливим для розуміння мему є контекст, що є досить гостросучасним явищем. Наприклад, навіть розуміння контексту досить закритої скарбошукацької спільноти не є умовою повного сприйняття усього смислу мему, потрібно бути «в курсі» хоча б загальної історії найпопулярніших мемів, адже більшість із них – колажі попередніх, або за структурою, або за використаним зображеннями чи текстом.

Візьмемо для прикладу наступний макрос:

[168].

Він відображає ситуацію, описану у другому розділі роботи, а саме – спробу заборонити копання взагалі як діяльність в Україні. Основа даного макросу дуже продуктивна і легкозчитувана у всьому світі. Фото, зроблене у 2004 році, стало популярним у 2007. З того часу воно стало основою для безлічі різноматичних мемів, спровокувало появу цілого жанру

фотографій (менше – відео) на фоні пожеж та катастроф з невідповідним ситуації виразом обличчя, що в деяких випадках викликало обурення та навіть адміністративні покарання. Воно навіть має «жанрову» назву – «дівчинка-катастрофа» (Disaster Girl) [198]. Продуктивною виявилася не лише «канонічна» картинка, куди додається будь-який текст (як у нашому випадку), а й сама ситуація, яка стала формульною: на першому рівні – «палаючий будинок + дівчинка з невідповідною емоцією», другий рівень – «будь-яка катастрофа + дівчинка з невідповідною емоцією», третій – «будь-яка катастрофа + будь-хто з невідповідною емоцією». Цей останній рівень демонструє вже повну вкоріненість, тотальну впізнаваність сюжету в усьому світі, певний відрив від первинного матеріалу та можливість до універсальності наповнення в межах «жанру». Разом з цим, більшість людей можуть не знати історії мему, ніколи не бачити первинний текст, проте все одно «зчитають» сюжет. За переліченими характеристиками ми маємо не просто фольклорний текст за головними ознаками, а «надтекст», який до того ж залишається продуктивним більше десяти років.

Намагаючись відшукати причину популярності мемів як найбільш масового способу комунікації в інтернет-мережі, розуміємо, що у сучасну перенасичену інформаційну епоху найбільшою цінністю є час. А у мемів головна перевага – вони передають максимум інформації за мінімум витраченого часу виходячи із самої своєї природи. Адже мем – це ідея, очищена максимально від зайвого концепція, трансформована у самостійний універсальний символ.

3.3. Специфіка структурування та аналізу сучасних фольклорних текстів скарбошукачів.

Тексти, що продукуються субкультурою сучасних скарбошукачів і які виокремлюємо як фольклорні, різні за формою та структурою, що ускладнює їх аналіз. Питання складності структурування текстів про скарби та скарбошукування частково порушила Н. Котельнікова у статті «Нормативы, связанные с обретением клада, в русской фольклорной прозе» [82, с. 75-81]. І, хоча це одна із останніх наукових праць вчених-фольклористів, присвячених виключно скарбошукуванню, варто зазначити, що аналізуються лише традиційні фольклорні тексти. Водночас нормативи та прескрипції складають порівняно незначну частину в усьому масиві фольклорних текстів про скарби та скарбошукування. На початку статті порушуються важливі питання щодо «неможливості віднесення розповідей про скарби до того чи іншого жанру без цілого ряду уточнень». Дослідниця зазначає, що розповіді про скарби із тематичної групи нормативів відрізняються «жанровим багатоманіттям та неоднозначністю жанрової приналежності (...) в силу поліфункціональності та багатозначності образу скарбу» [82, с. 75]. З цієї ж причини, структурування та аналіз усього масиву сучасних фольклорних текстів субкультури скарбошукачів постає набагато складнішим завданням.

Водночас, таке жанрове різноманіття фольклорних текстів про скарби та скарбошукування свідчить про живе побутування досліджуваного матеріалу протягом тривалого часу. Сучасні фольклорні тексти скарбошукацької субкультури, порівняно із традиційними, зазнають видозмін у своїй формі та структурі, зберігаючи особливу функцію (прагматичну) та особливе значення (семантику – референтний зв'язок з позатекстовою реальністю) (за С. Неклюдовим) [111].

При першій спробі структурування масиву сучасних фольклорних текстів загалом постає питання про їх розмежування на фольклор про

скарби та фольклор скарбошукачів. Зазначимо, що переважно фольклор про скарби може побутувати серед усіх потенційних носіїв, а фольклор скарбошукачів – лише серед представників досліджуваної субкультури. У реальності ж окреслити чіткі рамки для класифікації абсолютно неможливо. Звичайно, є ситуації, коли фольклор про скарби та фольклор скарбошукачів можна безпроблемно розмежувати, але рамки окреслених понять, як правило, є достатньо розмитими. Наприклад, людина, що не є представником спільноти пошуковців може ретранслювати анекдот про скарбошукача або представник спільноти пошуковців відтворює традиційний текст про пошуки скарбів. Одними із найпоширеніших типів текстів серед скарбошукачів на сьогодні, окрім коротких жанрів, є меморати та фабулати, які тлумачаться дослідниками як різновид усного повідомлення і належать до найбільш поширених типів фольклорної комунікації (Дорота Симонідес) [145]. Однак варто зазначити, що хоча основним предметом даного дослідження є саме сучасний фольклор субкультури скарбошукачів, ми не маємо права виключати з поля зору, відділяти фольклор про скарби, тому що він у будь-якому випадку є загальнокультурним контекстом досліджуваної субкультури і так чи інакше впливає на неї.

При спробі жанрового структурування масиву сучасних фольклорних текстів скарбошукачів стикаємося з декількома проблемними питаннями. Найперше – з неоднозначністю трактування такого терміну як фольклорний жанр. Історіографію цього питання чудово висвітлила Гінда О. у праці «Жанр фольклорний: маніфестація терміна як проблема», тому детально розглядати його не будемо. Проте зазначимо, що у роботі послуговуємося підсумковим визначенням жанру дослідницею: «Фольклорний жанр як системна категорія має внутрішній комплекс ознак: власну семантику, лексику, смислові “коди”, символи, набір зовнішньо-формальних правил, що у сукупності реалізується у текстах. Розуміння жанру не як суми однотипних текстів, а як системи універсалій, які втілюються у текстах, має

визначальне значення у розв'язанні генетичних проблем фольклористичної науки» [47, с.211].

Разом з тим, структурування фольклорних текстів за жанровою класифікацією не є вичерпним, адже «перенесена з монодисциплінарної сфери літературознавства у синкретичну матерію фольклорних явищ категорія жанру, попри маніфестовану термінологічну легітимність, виявилася нездатною відобразити специфіку фольклорної “матерії”, і таким способом стала своєрідним прокрустовим ложем для деяких груп творів, котрі з тих чи інших причин таки не вписалися у схеми жанрових класифікацій» [47, с. 210].

Проте і не використовувати структурування за жанровими ознаками ми не можемо, адже увесь зібраний нами масив фольклорних текстів субкультури скарбощукачів є досить різноаспектним і багатоплановим та потребує хоча б первинного впорядкування з метою аналізу та інтерпретацій: «фольклорний жанр, попри дискусійність маніфестації самого терміна і відкритість проблеми жанрології у загальному, залишається важливим “інструментарієм” фольклористів: без нього неможливо згрупувати, структурувати фольклорний матеріал, побачити характерні ознаки, виокремити поміж них сталі, що, зрештою, дає можливість осмислити його динаміку у просторі і часі» [47, с. 210].

Спроба класифікування зібраного матеріалу не є досконалою, та й за визначенням не може бути такою на даному етапі, адже, з одного боку, досліджувані тексти пошуковців перебувають у постійній динаміці, як і сама субкультура, а отже більшість із них може перебувати на «перехідних» етапах. З цього приводу цінним є зауваження Дмитренко М. К. щодо текстів, які реалізуються у комунікативних ситуаціях: «Частина фольклорних даних жанрово недооформлена, не містить тієї необхідної "сукупності ознак" для визначення жанру, однак має певну інформацію родового чи видового рівнів, що у фольклорі трапляється часто особливо у процесі спілкування, різноманітних ситуативних контекстах ("фольклор мовленнєвих ситуацій"),

коли порушується жанрова цілісність творів, фрази із різних жанрових утворень достатньо чітко підтримують діалог мовців. Підставою для такого порозуміння є фактор спільної фольклорної свідомості носіїв» [62, с.17]. З іншого боку, жанрово-класифікаційні групи фольклорних творів відображають диференціацію творів за родовими ознаками (епічний, ліричний, драматичний, ліро-епічний жанри), за належністю до обрядово-ритуальних комплексів, нараційною специфікою, середовищем функціонування, за формальними ознаками тощо. Тобто сама жанрова класифікація є внутрішньо диференційованою і синкретичною, як зазначає О. Гінда [47, с. 211].

Можна виокремити такі активні побутуючі жанрово-тематичні групи текстів у сучасній субкультурі скарбошукачів: **обрядові** - календарно-приурочені тексти, що стосуються календарних свят та сезонності пошукової роботи, обрядовий фольклор, пов'язаний із пошуком та викопуванням скарбу; **необрядовий фольклор** - короткі фольклорні тексти, що включають в себе примовки, приказки, побажання, лозунги, заклики, прескрипції, заборони; сміховий фольклор, що налічує цілу низку жанрових форм – жарти, анекдоти, розіграші, іронічна та пародійна поезія, «байки»; наративи, міфологічні та неміфологічні, що можуть включати в себе тексти інших жанрів (наприклад, про віщий сон); апотропейні тексти (замовляння, молитви, їх поєднання та трансформацію, опис вірувань, що стосуються оберегів при пошуковій діяльності); страшний/містичний фольклор (у вигляді наративів та міфологічних наративів, меморатів, легенд, пісень, анекдотів);

Сміховий фольклор. Сміховий фольклор є досить яскравим корпусом різноманітних текстів і налічує цілу низку жанрових форм – жарти, анекдоти, розіграші, іронічна та пародійна поезія, «байки». Вивчення даного масиву текстів є важливим, адже «Кожна епоха і кожен народ має особливе, специфічне почуття гумору і комічного, яке іноді є незрозумілим та недоступним для інших епох» [133, с. 17]. Тобто аналіз сучасного

сміхового фольклору дасть нам змогу виокремити певні закономірності сьогодення. З'ясувавши особливості сміхового фольклору субкультури скарбощукачів, ми наближаємося до розуміння специфіки картини світу досліджуваної субкультури, адже, на думку В. Проппа «Абсолютно очевидно, що в межах кожної із національних культур різні соціальні прошарки будуть мати різне почуття гумору і різні способи його вираження» [133, с. 22]. На думку дослідника, ці схильності залежать від професійної приналежності та особливостей психічної організації.

Для детальнішого дослідження та аналізу масиву сміхового фольклору недостатньо лише жанрового поділу. Погоджуємося із тезою В. Проппа, що «матеріал показує – найдоцільнішим прийомом є розмежування за причинами, які викликають сміх (...) необхідно встановити, *над чим* люди сміються (...) матеріал можна систематизувати по об'єктам насмішок» [133, с. 19]. Також вчений зазначав, що класифікація по об'єктам насмішок одночасно є класифікацією за художніми засобами, які викликають сміх.

У досліджуваному матеріалі можна виділити:

- Тексти, що висміюють надмірне захоплення пошуковою діяльністю;
- Тексти, що висміюють небезпеки та страхи пошуковців, т. зв. «чорний гумор»;
- Тексти, де критикуються негативні риси самих скарбощукачів (перебільшення, завищені оцінки своїх знахідок, дофантазовування і т.д.);
- Тексти, побудовані на протиставленні «свій-чужий» (пошуковець - археолог, пошуковець – пересічна людина, протиставлення різних угруповань пошуковців);
- Тексти, що відображають відносини пошуковців з місцевим населенням.

Група текстів, переважно малі сміхові форми, розраховані лише на представників своєї спільноти, тобто, мають чітко окресленого адресанта. Вони насичені сленговими словами, зрозумілими лише пошуковцям. Проте,

окрім власностворених текстів, серед скарбошукачів побутують також і тексти домінуючої культури чи інших субкультур, побудовані переважно на перекодуванні загальноприйнятних слів. Вони виконують певну роль тесту на знання сленгу та одну із головних функцій сміхової культури – розмежувальну.

Т. Щепанська, досліджуючи субкультуру хіппі, виділяє лише дві основні функції сміхового фольклору – розділяючу («свій/чужий») і посвячувальну (фіксування у сміхових формах системного сленгу, норм, типових ситуацій та нормативних реакцій) [181, с. 102]. На нашу думку, у сміховому фольклорі скарбошукачів можна виділити ще і функцію самопрезентації, наприклад у текстах, де обігруються субкультурні моделі поведінки. «Як у натовпі впізнати скарбошукача? Нормальна людина дивиться вперед, а скарбошукач під ноги»[]. На нашу думку, і розділяюча і посвячувальна функція імпліцитно пов'язані з самоідентифікацією скарбошукачів.

Вона досить яскраво виражена у макросі чеських пошуковців, де кожне із зображень відповідає їх баченню себе очима інших контактних груп – рідних, представників влади, колег, конкурентів, клієнтів. Комічний ефект полягає у абсолютно різному наповненні кожної складової зображення, а комічний ефект побудовано на граничному контрасті попередньоперелічених складових та останньої, яка описує як насправді на їхню думку виглядає скарбошукач – не багатим, відпочиваючим, успішним, а змученим пошуком інформації:

[221].

Самопрезентативну функцію та легку іронію вбачаємо у наступному макросі:

[168].

Окремо можна виділити тексти, що спрямовані на висміювання норм та стереотипів самих представників субкультури, де присутня своєрідна самоіронія. Самовикриття і розуміння своєї інакшості, відмінності і є найяскравішим зразком втілення процесу самоідентифікації представників субкультури. Нижче поданий макрос, що активно побутує в чеському середовищі скарбощукачів і яскраво демонструє нам явище самовисміювання. Підпис виголошує: «Коли здав металодетектор до сервісу», а зображення передає емоційний стан надмірної нудьги і туги:

[222].

У наступному тексті висміюється певна категорія скарбошукачів, що проявляють надмірну активність в інтернет-мережі, вихваляючись у ній, а не в пошуковій діяльності:

«Собрались три копаря.

Первый: я месяц назад копейку 1925 года выкопал...

Остальные: ну, не ... себе...

Второй: а я вчера копейку с барабанами поднял...

Остальные: ох.....!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Третий мечется: а у нас... а у меня... да я... Да я на форуме у Искателей тему про клад забацал, вот!!!» [78].

Це ж явище реалізується у тексті, що досягає комічного ефекту за рахунок гіперболізації захопленості скарбошукача. Щоб зрозуміти цей текст, необхідно орієнтуватися у правилах етикету шукачів та сезонності їх заняття – не можна копати на засіяних та неперевораних полях, аби не зіпсувати врожай, тому період, коли можна копати набуває таких «священних» рис.

[175].

Внутрішньосубкультурні відносини відображаються у наступному макросі чеських скарбошукачів, де зображено розпач від неспроможності допомогти колезі та самореалізуватись як шукач:

Kiedy kumpel z kanarkiem prosi byś
potwierdził mu deusem czy ma sygnał wart
kopania a tu też niepewny sygnał... XD

[233].

Активно і у великій кількості побутують тексти із гумористичним зображенням пограничних ситуацій контактів членів досліджуваної субкультури із зовнішнім світом (представниками влади, місцевим населенням тощо). Вони побудовані переважно на опозиції «свій-чужий» і більш притаманні українському скарбошукацькому фольклору, ніж чеському. Це знову ж таки зумовлено правовою ситуацією, що склалася в обох країнах, про що неодноразово наголошувалося у даному дослідженні. Наступні два тексти – письмовий та іконографічний демонструють певне висміювання «слабких» представників влади та представляє скарбошукачів

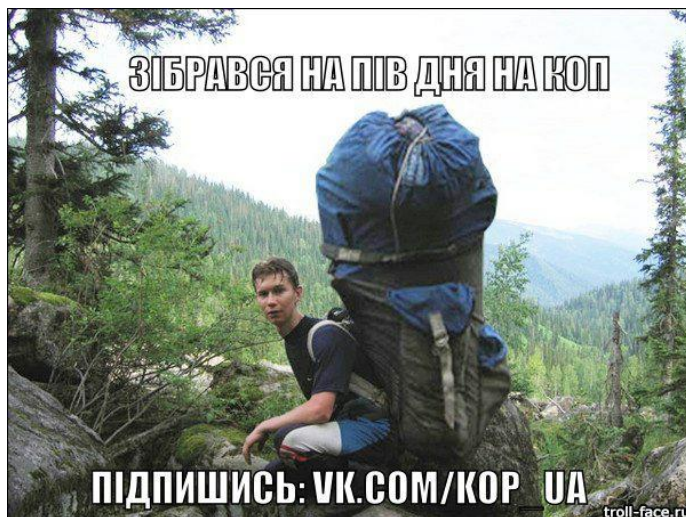
у домінуючій позиції: «Егерь и участковый до начала охотничьего сезона патрулируют заказник, подходят к полю, видят: машины, палатки, костры; раздаются пьяные вопли. Рядом с ними пролетает лопата и втыкается в дерево. Егерь резко разворачивается и, улепетывая, кричит участковому: «Сваливаем, быстро!» Участковый в изумлении: «Эт че, браконьеры?» Егерь на бегу: «Хуже! Слет копарей!!!» [78].

Поданий нижче макрос ілюструє втілення страхів та переживань скарбошукачів при конфліктних ситуаціях із органами влади:

Іронізування над членами інших субкультур, споріднених чи антагоністичних (мисливці, рибалки та археологи) виконує функцію сепарації від інших культурних традицій та спільнот. Яскравим прикладом є текст наступного анекдоту: «Чим відрізняється скарбошукач від рибалки і мисливця? Рибалки і мисливці, коли хизуються знахідками – перебільшують, а скарбошукач завжди применшує»[168]. Даний текст відображає не лише специфіку комунікації із представниками різних спільнот, а й непрямо демонструє страхи пошуковців – у разі хизування цінною знахідкою бути пограбованим чи засудженим згідно із законодавством. Разом з тим, функція текстів такого типу полягає в самоідентифікації – висвітлення однієї з особливостей пошуковців та консолідації - адже висміювання «чужих» об'єднує «своїх», цей принцип є одним з тих, що згруповує спільноту.

Висміювання новачків, що надто рано (на думку більш досвідчених пошуковців) називають себе «копачами» та вважають себе повноцінними членами спільноти. У даних тегстах акцентується їх недосвідченість та невмілість, проте цей сміх не є злим, а скоріше поблажливим.

[128].

Найчастотнішою темою висміювання новачків-пошуковців як в Україні так і Чехії є питання вибору металошукача. Причина полягає в тому, що у кожній групі різних країн майже щоденно є дописи про допомогу у виборі детектора. Спостерігаючи розвиток цих груп впродовж декількох років, можемо говорити про зміну полюсу емоційного сприйняття більш досвідченими учасниками подібних дописів. Перший час всі щиро відгукувалися, описували прийоми і специфіку роботи своїх апаратів, порівнювали ціну і якість, заглиблювалися до найдрібніших деталей – аналізуючи навіть регіон початківця, особливості ґрунтів та радили відповідніший пристрій. До того ж і у мережі взагалі з'явилася велика кількість різноманітних матеріалів, зокрема, детальних статей і відеооглядів на дану тематику. Згодом коментарі під такими дописами ставали більш узагальнюючими, наростало злісне сприйняття, оскільки тема досить об'ємна, над нею «працювали», а «новачку лінь навіть полистати сторінку групи». Останнім часом негативне сприйняття домінувало, це провокувало сварки, поради до вилучення зі спільноти таких учасників. І лише за останній період почала з'являтися і поступово

захоплювати впевненіші позиції саме сміхова реакція на подібні дописи. Подекуди, коли у групі давно нічого не публікувалося, хтось із постійних учасників розміщував дописи подібного типу «порадьте, будь ласка, металодетектор для новачка». Ситуація є абсолютно аналогічною і в Україні, і в Чехії, адже це одна із базових, «насущних» потреб сучасної спільноти:

[224].

Наявність великого пласту фольклорних сміхових текстів у представників досліджуваної субкультури свідчить про високий ступінь їх прагматичної актуальності для спільноти. Гумористичне переосмислення реальності - важливий засіб протистояння соціальному шоку і зміцнення внутрішньогрупової солідарності. Знання значної кількості анекдотів допомагає людині включитися в розмову, увійти в колектив, вирішити конфліктну ситуацію, тобто соціалізуватися, що й є однією з головних причин існування субкультури.

Розіграші - досить розповсюджений у досліджуваній субкультурі сміховий жанр, що містить у собі і вербальний і акціональний код. В деяких випадках розіграші новачків «старими», досвідченими пошуковцями виконують роль посвяти, містять певні ініціальні риси. Найчастіше розіграш не є злісним висміюванням, носить дружньо-веселий та повчальний характер і має на меті долучення «зелених» до спільноти пошуковців.

Найбільш розповсюдженим видом розіграшів є маніпуляції з металодетектором, особливо під час перших виїздів новачка у «поле». Досить часто «старі копачі» ставлять неправильні настройки детектора,

зовсім вимикають дискримінацію (розділення сигналів детектора на різні метали), не під'єднують «катушку» до пристрою, і т.д., що абсолютно унеможлиблює пошуки, але разом з тим це є своєрідним інтенсивним навчанням, осягненням азів роботи з детектором.

Яскравим прикладом є фабулат, що оповідає про розіграш новачка у формі «вірусного» комічного відео з іноземної телепрограми. Пошуковці використали надзвичайно популярний ролик, де учасник програми розповідає ведучому дуже смішну історію, і майже увесь час сміється, що значно підсилює комічність накладеного пошуковцями сюжету. Називається відео «Байка! Смешная! Кладоискательская!» Нижче – текст описаного відео, субтитри: «Позвал я как-то друга-новичка на коп. Говорю, поедем на место бывшей ярмарки. Машет он, значит... Своей аськой со стоковой катушкой. И везде у него монетный сигнал кажет. А поле такое чистое, без шмурдяка и мусора. Людей там не было лет 120. Ни ямок, ни даже чермета. А друг начинает ныть. А я уже монеток так 10 накопал. И вот он через всё поле орёт: Никита! Поехали домой. У меня, говорит, прибор сломался. Пищит и пищит. На каждом метре. Не затыкаясь! То ли место плохое, то ли батарейки фуфло. Подошел ко мне, я на него посмотрел – у него пятак к катушке прилип. Катин! Катин! *(вибухи сміху, які дали супроводжують кожному фразу)* А он то думает чего у него аппарат пищит как ненормальный. Я его ему прилепил как только мы до места добрались. Пока он ходил, учился штангу в штангу вставлять. И ведь он собрал! Проверил! Только че ты думаешь он забыл сделать? Забыл кнопку включения нажать! И включил только тогда. Только тогда, когда я уже половину поля обошел. Пикало и пикало у него. А на катушку не судьба посмотреть. Пятак! Прямо на катушке здоровенный! И копать ниче не надо. Ааа! Поле, говорит, плохое! Всё в мусоре! Одни помехи!»[78].

Наведений сюжет характеризується високим ступенем частотності. Його комічність підсилюється постійним сміхом учасників, гіперболізацією описаних обставин копання: перспективне місце, яке багато років ніхто не

копав, відсутність «шмурдяка» - металевого сміття, що перешкоджає пошукам, точне місце для пошуків, вибране на карті (запорука успіху), профанність пошуковця-новачка, який не вміє збирати металодетектор, не перевіряє катушку, не вміє правильно почати роботу з апаратом. Ще однією, майже непомітною, є тема висміювання пошуковців, що в усіх невдачах звинувачують не себе, а обставини. Піднімається вона уже наприкінці аналізованого фабулату, і є досить поширеною в інших жанрах сучасного скарбошукацького фольклору, наприклад, заборона зводити наклеп на «погане місце», його засміченість і т.д., бо це відверне удачу. Тут прослідковуємо уявлення про важливість віри в силу місця для пошуків, що, в свою чергу, є ваговою складовою картини світу скарбошукачів. Загалом такі відеотексти є переважно меморатами та фабулатами за жанровою приналежністю, тому що у більшості випадків містять сюжет. Таким чином скарбошукачі переказують тексти про виїзди у «поле».

«Чорний гумор» у представників субкультури пошуковців заслуговує на окрему увагу. Він представлений надзвичайно об'ємним корпусом різножанрових фольклорних текстів. Зазначимо, що навіть назва «чорний гумор» для членів субкультури несе специфічне смислове навантаження, адже представники зовнішнього світу досить часто називають усіх, приналежних до спільноти людей, «чорними копачами». Прикметник «чорний» є досить частотним і вживається на означення різноманітних матеріальних та нематеріальних явищ, що стосуються копачів. Наприклад: «чорний пошук», «чорний копач», «чорний ринок» та інші. Скарбошукачі досить вороже сприймають подібні означення, що й породжує велику кількість текстів, де відображається ця типова конфліктна ситуація. Одним із поширених жартів є заперечення: «Хто? Ми чорні копачі? Це негри – ось справжні чорні копачі, а ми білі». У наведеному тексті проводиться аналогія за кольором шкіри та расовою приналежністю.

Тексти сміхового фольклору побутують переважно у прозових жанрах, проте іноді трапляються унікальні випадки, як от наступний зразок

іронічно-пародійної поезії. Цей текст, безперечно авторського походження, є анонімним і наразі функціонує за законами фольклорних текстів і у багатьох варіантах. Сам текст створений як наслідування відомих співомовок Степана Руданського, доволі популярних і сьогодні серед українців, тому вважаємо за доречне навести текст повністю:

Як я був колись малим баба повитуха
 Розказала нам таке ну а я ж не слухав
 Шо колись чи Катерина чи то Лизавета
 Проїздила по всім селам золота карета
 Чі то шість чі то чотири запряжоні коні
 А з віконця виглядала ну як на іконі
 З-за віконця виглядала то сама цариця
 Вся одіта у парчу пишна білолиця
 Так от в нашому селі коло пана дому
 Хтось її коней спужав ой бути лихому
 Коні були запряжонні і ота карета
 Понеслися у болото мимо очерета
 Охорона навздогін скочили хто в чому
 Та куди там не догнать и усе потому
 Шо кругом же болота и усе трясина
 И цю казку передали від батька до сина
 Ну цариці привезли і другу карету
 І оце я кум подумав а найдем ми ету
 Ти прикинь вся ж золота, золоті колеса
 Ну а щас усе вже сухо там де було плесо
 Тіки не кажи ніком даже жінкі рідній
 А то чувствую шось я буде коп послідній
 Ну взяли мі з кумом коси вроді за травою
 Захватила ця ідея тіло з головою
 Викосили сто на сто випили по двісті

Сіли з кумом і читаєм вроді Сільські вісті
Народ ходе косірує зроду не косили
Ми ж Степаном у колгоспі зроду не робили
Покурили вже темніє достали прибори
Ну їй бо у себе дома ми а будто вори
Вже научені ментами немає базара
Чі потяне ту карету конячина стара
В голові по сто думок пікнули прибором
Пікнули квадрат пищіть і сказати сором
Як же нам ото копати знову на темно
Каже кум давай на звук найдем всеравно
Ну примерно шось найшли ну а як копати
І рішили ми із кумом сарай збудувати
В сільсоветі взяли справки шо ми як сироти
Дали грошей голові шоб ніхто не проти
Ну і почали ми стройку грошей не жаліли
Сарай вийшов пять на шість воппцем як хотіли
Обнесли усе забором шоб ніхто не пер
Получилась часна зона х... всім тепер
Посадили в будки псів узяли рушниці
Нам не милі вже тепер сало й молодиці
Починаем ми копать показалаь криша
Каже Степан шось не то а навкруги тиша
Тільки серце стук та стук морзе вибиває
Я показую де нада,а Степан копає
Ну ми троха покопали кажись цвет не той
Воно шось таке як сіре а де ж золотой
Показалася ємблема може царський знак
І дійшло до кума першим хто із нас дурак
Не ємблема ото була а знак ХТЗе

Боже мама моя рідна що ж нам так везе
 Скільки грошей угатили у оцю постройку
 Кум береться за лопату я стаю у стойку
 Навпростець як дремену чую кум реве
 Після кром як ідіотом ніяк не зове
 Отака ото примара -золота карета
 В кожному вона селі може в вас там дето!?
 Пошукайте поспросіть ну а ми пособим
 На участок ми із кумом документи зробим!
 Далі буде... А правда может в вашем селе эта карэта?»[187].

Варто зазначити, що сюжет наведеного тексту є надзвичайно популярним у фольклорі українських скарбошукачів. Тексти із оповідями про золоту карету, що затонула у болоті чи озері десь на околицях села, фіксуються на всій території України та реалізуються у текстах різноманітної жанрової приналежності.

Страшний/(і)містичний фольклор у спільноті скарбошукачів представлений міфологічними наративами, меморатами і фабулатами, а також легендами, піснями та анекдотами, садистськими віршиками. Ці тексти надзвичайно поширені в Україні та порівняно нечасто зустрічаються у Чехії. Очевидною причиною цього є високий рівень стресовості скарбошукацької діяльності через законодавчу неврегульованість, велику кількість військових снарядів часів Другої світової війни та багатьох інших факторів. Зважаючи на надзвичайно велику кількість текстів страшного фольклору, можемо зробити висновок, що в українських пошуковців страх є одним із основних домінуючих фольклоротворчих мотивів.

Садистські віршики. В досліджуваній нами субкультурі скарбошукачів тема смерті є однією з провідних і, відповідно, кількість текстів, в яких вона присутня, є значною. Окрім «садистських віршиків» вона також досить широко реалізується у зображеннях, інтернет-мемах. Так,

представники досліджуваної субкультури займаються самотерапією за допомогою фольклорних текстів, адже у нашому суспільстві не прийнято ходити до психолога. Відсутність садистських віршиків серед фольклорних жанрів скарбощукачів Чехії можна пояснити загальноєвропейською традицією звертатися за допомогою до психолога у кризових ситуаціях.

Побутування на пострадянському просторі чорного гумору і садистських віршів літературознавець С. Борисов пов'язує із появою книги "Стьопка-растрьопка" – довільним перекладом твору Г. Гофмана-Донера. Написаний у 1845 році він одразу набув надзвичайної популярності в Європі. У цій книзі містилися віршовані оповіді повчального характеру із постійним зображенням смертей і каліцтв дітей. Наступним етапом в розвитку жанру Борисов вважає жорстокі комікси німецького письменника Вільгельма Буша, які теж набули значної популярності. Наступна ланка, як вважає дослідник – творчість Д. Хармса, який захоплювався жорстокими коміксами німця і сам продукував тексти із дитячими смертями і каліцтвами. Популярність доробку Д. Хармса серед радянської інтелігенції, наслідування його поетичної манери іншими письменниками, сприяли подальшому поширенню «жорстокого фольклору» [25].

На думку А. Білоусова, «виникненню подібних текстів більше відповідала (...) атмосфера колективної, побутової співтворчості, характерної для розваг якої-небудь компанії...» [20]. Автор довго вивчав цю тему і згодом вийшов на людину, яка, на його думку, і стоїть біля витоків цього жанру. Це Ігор Мальський. Співтворець «садистських віршиків» описує навіть місце зародження – Комуни хіпі імені Жовтої Субмарини. Але, як він зазначає, місце не відіграє в даному випадку головної ролі. Головним А. Білоусов вважає спосіб мислення, який і породив подібний вид текстів [21]. А отже, виникненню досліджуваних текстів ми завдячуємо радянській пропаганді, яка викликала у молоді «фізіологічний спротив». По суті, «садистські віршики» виникали як пародії на політичну рекламу. З тією ж ритмікою, розміром, мелодією і лексикою, лише зліші. Ігор Мальський

вказує на ще один вплив: «.. первісного імпульсу надав один і той самий світ ідей, вистражданий Данилом Хармсом» [21]. Отже, обидві теорії виникнення цього жанру ключовою особою вважають Хармса, і підкреслюють його значний вплив на створення і поширення садистських віршиків.

В «жорстокому фольклорі» ми можемо знаходити різне – психотерапію, вивільнення глибин підсвідомості, намагання подолати первісно закладений у всіх людях страх смерті, ознаку психічного відхилення і просто надмірну жорстокість, але, мабуть, не можна узагальнювати – в кожному конкретному випадку домінує свій конкретний чинник. Борисов, як співтворець садистських віршів так пояснює внутрішні передумови їх виникнення: «І ми, і наші послідовники, ймовірно, були нормальними двадцятирічними хлопцями без патологій. Так, злі, але виключно на тупу агітацію – а це, врешті решт, нормальна реакція на інтелектуальне насилля» [21].

Ще однією причиною підвищеного інтересу до «страшного» фольклору С. Борисов вбачає зняття заборони і активну розробку теми концтаборів в дитячих (шкільних) аудиторіях в 1960-1970-их роках і пізніше. Це той час, коли члени досліджуваної нами субкультури були дітьми. «Жорстокі» тексти відклалися в пам'яті, щоб реактуалізуватися у відповідній ситуації. Однак «страшний» і «жорстокий» фольклор існував задовго до радянської пропаганди, Данила Хармса, Вільгельма Буша, Гофмана Донера та багатьох інших. Варто лише згадати неадаптовані тексти чарівних казок – жорстокості там навіть більше ніж у зазначених текстах. У випадку з історією походження «садистських віршиків» прослідковуємо поступове проникнення цих авторських і друківаних текстів до молодіжних неформальних організацій, археологічних експедицій, Комуни імені Жовтої Субмарини тощо; а згодом і до підліткової страти.

Необхідно зазначити, що серед скарбощукачів України садистські віршики розповсюджуються виключно російською мовою, що

безпосередньо пов'язано із часом їх виникнення та активного побутування у Радянському Союзі, де російська мова була офіційною мовою спілкування.

Але особисто для нас головним аргументом проти упередженого ставлення до «садистських віршиків» та багатьох інших жанрів «страшного фольклору» є порада дитячого психолога щодо корисності розказування дітям страшилок та страшних казок «для підвищення стресостійкості та «відігрування» напруги». Психологи впевнені, що багато разів моделюючи і переживаючи тривожну ситуацію в казці діти звільняються від напруги і набувають нових способів реагування.

Зайняття скарбошукуванням пов'язане з багатьма ризиками – наприклад, існує висока ймовірність підірватися на міні періоду II Світової війни, яких багато залишилось у нашій землі. Ця тема обігрується у багатьох садистських віршиках і є надзвичайно популярними у скарбошукачів:

Юный копатель шёл по тропе
Щупая землю в хвойном ковре
Плавню нажал сапогом на гранату –
Не забывайте детектор, ребята! [185].

В інших творах провідною темою є ризик бути арештованим:

Юный копатель каску нашёл
Сразу примерил, размер подошёл
Вырыл и китель, и аммуницию –
Солдата СС потащили в милицию [185].

Копачам, які цікавляться військовою тематикою, особливо якщо вони беруть участь у перезахороненнях, часто трапляються людські рештки. Якщо ґрунті піщані чи глинисті, а особливо на болотах – без доступу повітря – очам копача відкривається тіло вбитого у Другій світовій війні солдата в такому стані, наче він хвилину назад упав. У таких випадках часто трапляються психологічні травми. Також існує окрема категорія копачів, які

в пошуках наживи не гребують розкопувати кладовища. Незважаючи на видиму холонокровність таких людей, по текстах, які ми зустрічаємо, все ж таки «німці» приходять до них у страшних снах. До речі, існує гіпотеза про походження страшних чарівних казок як переказів страшних снів дорослих для дітей, а садистські вірші і просто страшилки – перекази своїх страхів і страшних снів серед рівних собі (підлітки – підліткам, дорослі – дорослим).

Великий відсоток таких текстів стосується страху собі рівних – теж копачів, про жорстокість яких ходять легенди.

Юный копатель в танке засел
Крутнул он наводку, и взял на прицел
Лагерь соперников в чаще лесной
Трупы в палатках смешались с землёй[185].

Юный копатель хабар не жалел –
Знакомых своих всех мальчонка согрел
Вниманием чутким ... гранаткой родной
БОЕПРИПАСЫ ИЗ ДОМА ДОЛОЙ ![185].

Задля уникнення конкуренції на «хлібних» місцях, щоб «провчити» іншу групу копачів, часто на стоянках, а саме на місці кострищ, закопують знайдені боеприпаси, які й додому тягти не хочеться, чи страшно. І тому серед копачів є правило – не розводити вогонь на вже обладнаних кострищах стоянок, або обов'язково «продзвонювати» його металодетектором.

Також є «страшні» тексти, спрямовані на висміювання новачків. Наприклад, текст про копача, який невміло, грубо поводить з «ніжною» технікою, металодетектором:

Юный копатель детектор купил -
Долго об ёлку в баланс приводил

Что за прекраснейший, блин, причиндал –
Гансовский снайпер с ёлки упал ![185].

Висміюються недосвідчені скарбошукачі, довірливі до порад «аборигенів» – місцевих жителів, які дуже часто дають навмисне хибні вказівки чужинцям.

Юный копатель лопатой своей
Навоз разгребал, словно жук-скарабей
Сказал местный дед по секрету ему
Помойка у немцев была тут в войну [185]

Окремо варто розглянути корпус **коротких фольклорних текстів** скарбошукачів. Серед них – паремії, прикмети, побажання, прескрипції, гасла тощо. Класифікація і строге розділення паремій – проблемне питання фольклористичної науки, і в цій роботі ми не ставимо собі за мету внести граничну ясність в ці питання, але й не можемо не торкатись, тому що саме паремійні жанри надзвичайно розвинулись на сучасному етапі фольклору скарбошукачів. Особливо багато прикмет та приписів, стосовно регулювання поведінки при власне викопуванні цінної знахідки, а також до і після знаходження скарбу.

Побажання. Правилком хорошого тону серед скарбошукачів при прощанні з колегами є побажання викопати скарб або щось цінне особисто для них. Імпліцитно в таких текстах міститься не безкорисливе бажання привернути удачу особисто до себе. Копачі вірять: те, що побажаєш іншому, те й отримаєш сам, тому більшість дописів у тематичних групах закінчуються подібними текстами: «Хто шукає – той знаходить. Всім віри та удачі!», «Аť to všem ріrá» («Нехай кожному звучить сигнал» - *мається на увазі саме «монетний» сигнал металодетектора*). Відображення цих вірувань й акцентуацію на удачі для себе бачимо в наступному макросі, популярному в інтернет-просторі:

[168].

Щодо побажань, виражених за допомогою подібних іконографічних знаків, то найчастіше фоном зображення обирається саме те, що так хочеться викопати кожному скарбощукачу: скарб, монети, зброя і т.д.

Наступні зображення з чеських скарбощукацьких груп «Detektor kovů-Lovci Pokladů» (у соцмережі «Фейсбук») демонструють традицію викладати знахідки на металодетекторі, а потім, хизуючись ними, коментувати : «щоб усім так везло» [197].

У побажаннях можна виділити ще одну прагматичну функцію – захисну. Серед пошуковців прийнято демонструвати саме найкращі свої

знахідки, але водночас є страх, що їх «зурочать», що хизування відлякає везіння, тому побажання «щоб всім так щастило» і супроводжують фото абсолютно усіх знайдених шукачами цінностей, наприклад: «Z terénu ať se daří všem 😊», «at vám to všem hledá» [197] Подібні тексти надзвичайно поширені серед сучасних скарбошукачів України та Чехії, причину цього вбачаємо в універсальності вірувань у «лихе око» й зурочення, описаних науковцями на матеріалі численних країн, зокрема А. Дандес.

Існують іконографічні знаки, адресовані виключно скарбошукачам, незчитувані пересічними людьми і зрозумілі тільки представникам субкультури. Подібні привітання з Новим Роком, як правило, не пов'язані з класичною новорічною тематикою. У наведеному нижче макросі новорічне вітання не зводиться лише до побажання гарних знахідок, але й закликає до наполегливої праці. Це пов'язано із поширеним уявленням серед скарбошукачів про важливість підготовки, власної наполегливості та готовності до важкої праці.

[78].

У наступному макросі акцент зроблено на стані збереженості та кількості монет у скарбі. В уявленнях скарбошукачів удача – це саме хороший стан знахідки, адже таке трапляється нечасто, пов'язано із типом ґрунту, в якому перебував скарб. Представлений іконографічний знак

зображає заповітну мрію кожного скарбощукача: монети з чудовою якістю гурту. Останнє слово у професійній термінології вживається для позначення ребра монети.

[78].

Окремим видом є побажання, які поширюються в мережі напередодні початку нового пошукового сезону навесні. Тут знову імпліцитно міститься вірування в те, що побажання успіху іншим приверне його до тебе. Прослідковується також довгоочікувана радість від повернення до улюбленої справи та зустрічі з колегами.

[146].

Текст «Скоро на всіх полях країни» відсилає нас до специфічної особливості даного заняття – сезонності. Адже зимою копати важко – земля мерзла, і саме тому скарбошукачі з нетерпінням чекають весни, відкриття сезону. І тут ми бачимо акцент саме на цьому – близькості нових знахідок.

Наведемо ще кілька суто вербальних побажань: «Ни гвоздя ни пробки и крепкой лопаты» [78], «Всем хорошего настроения и радости!» [168], «hledačský štěstí až do smrti!» (скарбошукацького щастя аж до смерті!) [197]. Тексти такого виду присутні в усіх типах комунікацій пошуковців і України і Чехії, адже усі вони вірять в існування скарбошукацької удачі.

Вагоме місце у корпусі фольклорних текстів скарбошукачів посідають **прислів'я та приказки**. Та, як зауважив С. Росовецький зауважив: «Прислів'я та приказки є не лише найдавнішими й «базовими» для традиційної усної культури індоєвропейських народів, але й основними, визначальними жанрами серед паремій» [140, с. 109]. Окрім того, найдавніший жанр виявляється й найживучішим. Серед причин цього – коротка, стисла форма, лаконічна легковпізнавана структура і прагматична потреба людини в їх існуванні. У прикметах і приказках ми знаходимо рефлексії, що стосуються актуальних життєвих проблем. Наприклад, така: «Обломов не бывает у тех, кто не копает» – бачимо яскравий приклад римованого тексту з опозитивною моделлю (за А. Дандесом) [57].

Прислів'я бувають римовані, ритмізовані, прозові. Мовні засоби творення – алітерації, асонанси. Наприклад, прозове: "Чтобы найти клад, нужно точно знать, где он зарыт".

[78].

Наведений вище текст є римованим прислів'ям з полімодальним способом вираження за допомогою зображення і тексту. Наступні тексти - ритмізовані прислів'я з полімодальним способом вираження за допомогою картинки й тексту.

[78].

[78].

Наведений вище макрос функціонує саме серед скарбошукачів, що спеціалізуються на пошуках скарбів у закинутих будинках, квартирах. Умовно їх називають «горищниками», про що йшлося у другому розділі даного дослідження. В даному випадку відбувається обігрування вербального терміну іконографічним знаком. Адресант прямо не називається, але мається на увазі.

[78].

Висловлена римованою паремією порада, що на перший погляд має гумористичний характер, насправді відображає розповсюджену конфліктну ситуацію у середовищі скарбошукачів. Адже за останні роки кількість пошуковців значно зросла, внаслідок чого зросла і конкуренція за територію серед них, що спричинило доволі жорстоку боротьбу всередині субкультури.

Трапляються часто і короткі тексти у вигляді примовок, лозунгів, девізів, як наприклад: «Шапка зігріє вуха, шуба – тіло, коп – душу!», «Искать, искать, найти и перепрятать!», «Копать всегда, копать везде, копать на суше и в воде».

Прикмети. Прикмета – це мікрожанр, пов’язаний із суб’єктивною реакцією людського розуму, що осягає об’єктивні явища, намагаючись виявити взаємозв’язок між різними процесами. Прикмети «засновані на презумпції прихованого зв’язку між явищами природи, властивостями предметів і подіями людського життя, виражені в короткій метафоричній формі» [180]. Прикмети, засновані на вірі, широко використовують стереотипи і переважно намагаються умовнорационально пояснити собі ірраціональну природу удачі у скарбошуканні.

Прикмети широко побутують як у чеському, так і українському скарбошукацькому середовищі. Українські скарбошукачі часто використовують російськомовні тексти прикмет. У текстах зустрічаємо загальнопоширене уявлення про відлякування удачі жінкою, а саме її присутністю під час пошуків, заборона статевих стосунків та конфліктів з нею перед виїздом. З традиційними прикметами пов'язані також прикмети «на перехід» дороги скарбошукачу попом, літньою людиною (особливо з пустими відрами), котом, зайцем, тощо.

Існують також прикмети, пов'язані з місцем перебування скарбу, сприятливим для копання часом, несподіваними знахідками, станом металодетектора та лопати. Наприклад, вважається поганою прикметою одягати на себе під час пошуку яскравий одяг – він відлякуватиме знахідки, не можна брати з собою надто велику сумку для знахідок – нічого не знайдеш. Фотоапарат на безпоседньому місці пошуків відлякує знахідки, краще лишати його в машині чи таборі.

Представники субкультури скарбошукачів часто формують певні персональні підбірки текстів прикмет, які справджуються, та, обговорюючи їх між собою, діляться «найдієвішими». Проте погоджуються, що кожен з них має право на власні переконання та власні, правдиві тільки для нього, прикмети. Наступний приклад яскраво відображає роздуми представника скарбошукацької субкультури про прикмети як явище та подає перелік власних текстів: «Если расслабится и ни о чём не думать, ноги понесут сами в нужную сторону, туда, где что-то обязательно есть. Наверняка у каждого копателя есть какие-то приметы или наблюдения, связанные с поиском, выбором места, определением благоприятного времени и т.д. Кто-то держит свои приметы в секрете, стараясь не отпугнуть удачу, а кто-то не делает из этого никакой тайны, а распространяет опыт. Предлагаю вам некоторые из этих примет, которые использую я и некоторые мои товарищи.

-копать лучше всего рано по утру, когда всходит солнце. В это время статистика находок почему-то больше

-проливная гроза с последующим ярким солнцем предвестник клада, если дома не сидеть

-на месте, куда «упирается» радуга закопан клад

-нашел ржавый гвоздь – не выбрасывай, он принесет большие находки

-орудия для копки всегда должны блестеть, блеск привлекает серебро и золото

-если «погрешил» перед копом ночью, целый день ничего не найти

-большие замахы на клад привлекут только мелочь, да и то не всегда

-радоваться нужно каждой, даже мелочной находке

-если нашел место, где целый день много находишь, не откладывай на завтра, копай, пока попадается, завтра фортуна отвернется, и ничего не найдешь

-взять женщину с собой на коп – к утехе (шутка)

-найденные ценности лучше побыстрее реализовывать, кто знает, какая у них карма

-долго планировать поехать куда-то и найти что-то - значит поехать, но ничего не найти [78].

Широко побутує прикмета про негативний вплив сварок з близькими, особливо з жінками, за принципом «негатив притягує негатив», проте несприятливі явища, які не залежать безпосередньо від дій шукача, навпаки сприяють успіху в пошуковій справі: «Если поругался перед отъездом на коп с женой или кем другим, то удачи не жди - застрянешь в грязи, вернешься почти пустой или начнется дождь. Если забудешь на выезд нужную вещь, то будет удача. Главное не забывать специально или не забывать МД. Самые стоящие находки делаются в дождливую и пасмурную погоду. Если удача улыбается под закат не оставляй на завтра всё выкапывай сразу, даже фонаре или без оногo. На следующий день не найдешь ничего ценного» [175]. Достатньо поширеною прикметою цього типу як в Україні, так і в Чехії є наступна – «срібло клеє в дощ», яка означає,

що срібні монети й прикраси найчастіше трапляються копачам у погану погоду.

Табу та прескрипції. У картині світу, властивій скарбощукачам України та Чехії, достатньо поширені уявлення про «заборонену поведінку». Варто уточнити, що маємо на увазі не поняття, що входять до «етичного кодексу скарбощукача» і є забороненими однозначно лише з прагматичної точки зору та абсолютно раціональними по своїй суті. Наприклад, «необхідно закопувати за собою ями», «не можна конфліктувати із місцевим населенням» і т.д. Такі зразки табуйованої поведінки пошуковця ми детально розглядали у другому розділі. У даному розділі проаналізуємо сучасні уявлення представників досліджуваної субкультури про табуйовану поведінку, що повністю або частково збігаються із традиційними. Корпус цих текстів характеризується достатньо великим об'ємом та потребує певного структурування за різними критеріями.

Процесуальні табу:

- 1) Пов'язані з поведінкою перед виїздом на пошуки
- 2) Пов'язані з дорогою на «поле»
- 3) Табу і прескрипції, що стосуються безпосередньо процесу «копання»
- 4) Заборони, що регламентують поведінку пошуковця після «копу»

«Матеріальні» заборони регламентують поводження із матеріальними речами. До цього типу відносимо табу та прескрипції, пов'язані із віруваннями, що стосуються пошукового реманенту та оснащення скарбощукача, із викопаними знахідками, власне скарбом.

Проаналізуємо, що забороняється робити перед копанням. У першу чергу не можна сваритися із членами родини, а краще – зовсім ні з ким. Зустрічається також табування інтимних стосунків із партнерами перед виїздом «у поле».

Прескрипції, пов'язані власне із дорогою на розкопки спрямовані переважно на те, щоб «не відлякати удачу». Заборони в основному спрямовані на процес мовлення, та частково на заборонену тематику

розмов. Щоб не зіпсувати майбутні знахідки, не можна, їдучи у «поле» говорити про все, що стосується копання, особливо строго забороняється вихваляння уже знайденим, ще більше – обговорення можливих майбутніх знахідок. Висловлення своєю впевненості у тому, що місце майбутнього «копу» хороше і там буде гарний «урожай» може його «зіпсувати» і зробити «нещасливим, «пустим».

Повністю табууються думки про скарб, намагання планувати виїзди і хороші знахідки, саме очікування знайти щось цінне: «*ty nejvetsi nalezy stejne nejde naplanovat*» [7].

Зафіксовано було також заборону на надмірне вираження емоцій – не можна дуже радіти, сміятися, будь-як особливо виявляти веселощі і усе це – щоб не відлякати удачу та знахідки.

Табу і прескрипції, що стосуються безпосередньо процесу «копання». Пов'язані із заборonoю голосно нарікати, що трапилася знахідка у поганому стані, чи не цінна, інакше не буде ніяких. Треба радіти навіть найменшій – за вдячність буде винагорода у вигляді кращих знахідок.

Заборони, що регламентують поведінку пошуковця після «копу». Одна з найпоширеніших заборон – не можна мити лопату після вдалих пошуків. Лопата й сама по собі наділяється багатьма магічними функціями, у кожного копача є хоч і стара, але улюблена «фартова» лопата. Земля, що налипла на неї з попередніх вдалих пошуків має зберегти певним чином цю властивість і приносити удачу на подальших розкопках. Наприклад: «Як земля прилипла до лопати, так і хороші знахідки прилипатимуть». Абсолютно інше фіксуємо у представників офіційної археологічної науки – увечері кожного дня лопату обов'язково миють, не можна залишати її на ніч брудною». Хоча, подекуди і серед пошуковців фіксуємо припис, що «лопата та інші знаряддя для пошуків мають бути чистими, блищати, бо блиск металу притягує блискучі (мається на увазі з дорогоцінних металів) знахідки[146]. З іншого боку, у традиційних чеських фольклорних текстах

зустрічаємо абсолютне протилежне уявлення: «Нельзя дотрагиваться доклада железными предметами, иначе дух, стерегущий его, убьет человека».

Ритуальна функція голосу/мовчання у скарбошукачів пов'язана певним чином із звичайною прагматичною обережністю,

Жорсткому табуюванню підлягає такий вид емоції як заздрість. Не можна заздрити ні подумки, ні на словах іншим пошуковцям, особливо їхній удачі, гарним знахідкам. Скарбошукачі вірять, що так можна образити свою удачу.

Не можна вживати спиртного на пошуках: «Хмель и коп вещи не сопоставимые! Копать сможете, но чуйка пропадет!))»); «Коли п'яним искать будешь - шмурдяка ты лишь добудешь!»); «Откажись от водки сознательно- чтобы сигналы мд различать более тщательно!»).

Серед скарбошукачів Чехії та України надзвичайно поширене табуювання вживання обценної лексики під час пошуку скарбів. У їхній картині світу, що тісно пов'язана із традиційною, спостерігаємо тенденцію до персоніфікації образу скарбу, наділення людськими рисами – примхливістю, здатністю ображатися. Звідси – табуювання неповажної до скарбу поведінки. «Значить нічого не треба казати про скарб такого, щоб він не розсердивсь» - бо скарб піде на дно і вже не можна буде його відкопати [2].

Варто наголосити, що саме цей вид текстів є надзвичайно поширеним у середовищі досліджуваної субкультури. Табуювання та прескрипції притаманні абсолютній більшості сучасних скарбошукачів України та Чехії в однаковій мірі в обох країнах. Ймовірно причина цього явища полягає у тому, що дані тексти стосуються безпосередньо скарбошукача і його мети – знаходження скарбу, а процесуально актуалізуються під час його основної діяльності – процесу пошуку.

Календарно приурочені тексти – це фольклорні тексти, що безпосередньо або опосередковано пов'язані з певними точками календаря. Їх можна розділити на такі, що: а) стосуються сезонності пошукової

діяльності та б) прив'язані до конкретних календарних свят. Зокрема, до календарно приурочених відносимо: 1. ритуально-обрядові практики відкриття та закриття сезону; 2. ритуали процесу пошуку і власне копання; 3. задобрення темпоральних і локальних демонів; 4. ритуальні практики і їх вербальні компоненти, пов'язані із святами календарно-обрядового циклу (Благовіщення, Великдень, Купала, Здвиження та ін.), днями поминання в святцях святих і мучеників, яким приписуються покровительство скарбошуканню (Симон Зілот, Іоан Новгородський, апостол Петро, святий Миколай тощо) детально будуть розглянуті нижче.

Сучасні календарні вірування членів субкультури скарбошукачів України та Чехії демонструють тісний зв'язок із традиційними уявленнями та віруваннями слов'ян. Зокрема, через наявність певних концептів, що демонструють сталість смислів та уявлень, закладених у них. Наприклад, одним із найпоширеніших уявлень є віра в те, що на «великі» свята скарби пересушуються, грають, горять, та їх легко викопати, якщо точно дотримуватись певних обрядів та ритуалів. У Чехії це - «penize sepresúšajú» - гроші пересушуються, точно так, як і в українських традиційних фольклорних текстах.

Серед сучасних скарбошукачів святами, сприятливими для пошуку скарбів найчастіше є саме ті, які пов'язані з важливими астрономічними точками сонця – Різдво, Великдень, Купала. Окрему категорію займають свята, пов'язані із так званими «покровителями» пошуків (Симон Зілот), подорожуючих (Святий Миколай) і т.д. Ще однією категорією є свята, що стосуються поминального культу, адже скарби, за традиційними і частково сучасними віруваннями пов'язані із потойбічним світом, світом мертвих. Складовим компонентом цього вірування є традиційні уявлення про «заложних покійників», яких приносили в жертву за зберігання скарбу, яких просили про покровительство над ним, людська жертва пізніше була замінена на мертву тварину чи птаха. Ось, для прикладу, текст сучасного чеського пошуковця-любителя Еміля Мали: «Я даже и не помню, в какой

день я их нашел. Но точно не в Великую пятницу. Ищу ли я клады в этот день? Нет, я особенно в такие вещи не верю. Самый ценный клад я нашел в прошлом году в День поминовения усопших, может, этот праздник для кладов более подходящий?»[197].

Вторинні тексти. Окрім фольклорних календарно приурочених текстів, зафіксованих від скарбошукачів України та Чехії, супутнім явищем є поширення традиційних текстів про пошуки скарбів на великі свята та в ніч перед ними. Дане явище демонструє процес актуалізації традиційних знань та вірувань та є прикладом побутування «вторинних» фольклорних текстів. У свою чергу, ці тексти, поширюючись на тематичних інтернет-площадках, актуалізуючись серед їх «споживачів» мають усі шанси стати справді фольклорними. Засвоюючись серед «реципієнтів», стаючи частиною їхньої картини світу, вони відтворюються пошуковцями уже як їхні тексти.

З сезонністю пов'язане і таке явище, як жертвоприношення Земляному Діду. Як приклад можна навести наступний фрагмент із обговорення на форумі скарбошукачів на інтернет-ресурсі: «а вот например закапывать обратно в конце или начале сезона ненужный хабарок для дедули на удачу и только тогда это событие обмыть водофкой индивидуально или в коллективе эт дело каждого на усмотрение» (в даному прикладі збережено орфографію та орфоепіку оригіналу) [78].

Початок і закінчення сезону, а саме весняний та осінній періоди особливо насичені фольклорними текстами, зокрема іконографічними.

[146].

Цей макрос також відображає сезонні особливості заняття скарбошуканням. Адже в березні вже починає танути сніг, відмерзати і м'якнати земля, вона починає краще піддаватися лопаті. І, здавалось би, тут скарбошукача і чекає рай, але сім'я не дає зосередитись на улюбленому занятті. Показово, що всі дні в листку календаря, крім 8 березня, замальовані червоним кольором. У цього явища, як гадаємо, дві причини. Перша – показати різницю між скарбошукачем і звичайною людиною, календар якої виглядав би навпаки. Друга причина – на 8 березня, у розпал відкриття сезону, пошукові роботи відкладаються через Всесвітній жіночий день, «коли саме так хочеться відірватись після не-сезону».

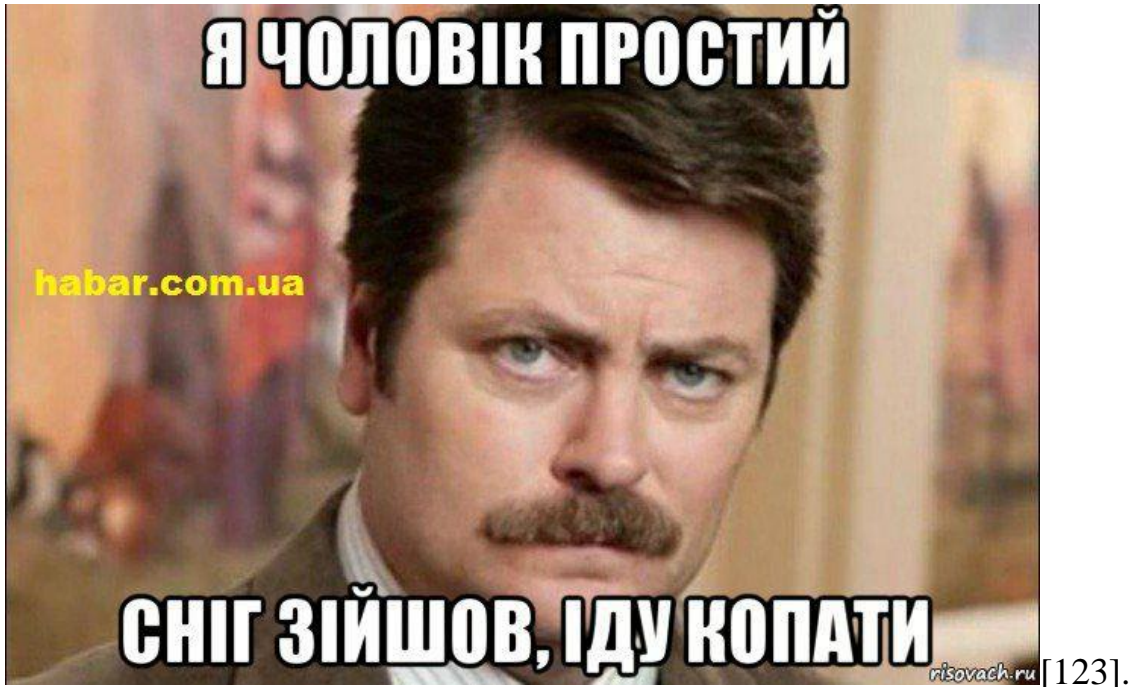
[123].

Дане зображення містко характеризує спосіб життя скарбошукачів, основна активна діяльність яких взимку припиняється, завмирає, а отже порівнюється зі сном, сплячкою. Точно такі ж макроси були зафіксовані нами у скарбошукацьких групах інших країн (Додаток П, рис.1-2)

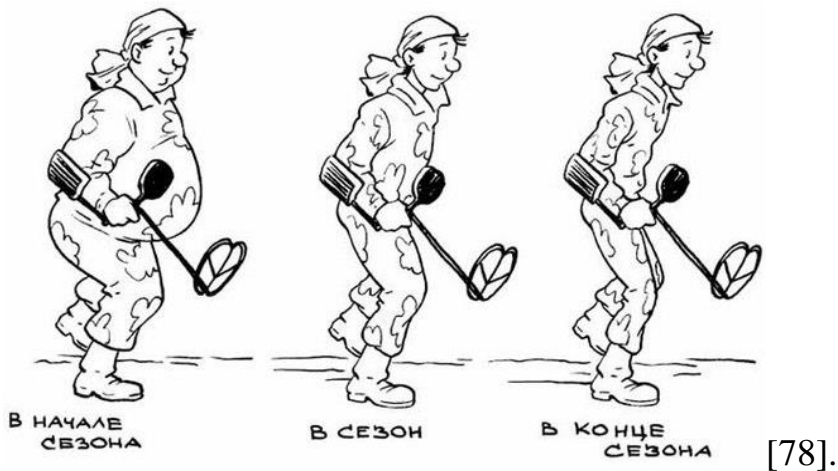
[78].

Наступні два макроси втілюють такі емоції копачів як нетерплячість та захоплення пошуками, адже як тільки наближається календарна весна, а сніг ще лежить і тільки починає скресати, найнетерплячіші з них уже починають майже безнадійні пошуки, адже танення снігу не означає, що земля розмерзлася і копати її дуже важко, з чого і сміються пошуковці:

Наступне зображення характеризує стан самого копача під час сезону і не-сезону. Взимку, через непридатність землі для копання, скарбошукачі ведуть більш осілий спосіб життя. Найкраще заняття підчас зими – пошук інформації, старовинних карт, нових, ніким не розвіданих місць для копання, тому й на початку сезону копач замальовується товстим. Але тільки-но

відтане земля, як ці люди весь свій вільний час витрачають на поїздки, тому до кінця сезону він в 5 разів менший.

У фольклорі чеських скарбошукачів, фактор сезонності і календарної приуроченості теж відіграє важливу роль. Доволі розповсюдженими є подібні побажання гарних знахідок у ніч перед Великоднем: «Vsem hledacum a pratelum preji krasne velikonoce at to vsem pipe a mnoho krasnych ulovku.....» та формульна відповідь подяки та побажання іншим того ж у двадцять разів більше: «Dík a všem nápodobně, ovšem dvakrát víc»[222].

Пов'язаним із календарно-обрядовим віруванням є також зафіксований від представників чеської скарбошукацької субкультури ритуал закопування писанок у землю як дару духам з метою отримання від землі кращих знахідок. Наступне фото ілюструє описаний процес та має підпис: «Potrzebnych łask od Zmartwychwstałego! Dla nas i dla nich»

[197].

Наративи про віщий сон скарбошукача. Поширеність серед скарбошукачів фольклорних текстів із оповідями про сні можна пояснити їх постійною зосередженістю на предметі свого захоплення. Під час сну відбувається симбіоз підсвідомого і свідомого, що є релаксацією для організму людини, вивільненням накопиченого енергетичного потенціалу. Мотив сну є універсальним, оскільки зустрічається практично в усіх жанрах фольклору: в обрядовому фольклорі, казках і легендах, меморатах і фабулатах, в ліричних піснях. Особливістю сну є його інклюзивність. Потрактування сну може побутувати як окремий жанр та взаємодіяти з іншими фольклорними жанрами.

На думку скарбошукачів, головною функцією сну, пов'язаного із викопуванням цінностей, є його властивість віщувати майбутнє. Згідно із розповсюдженими народними уявленнями, сон— це тимчасова смерть

Загальнорозповсюдженим є вірування, що у стані сну людина потрапляє у паралельний, «той світ» сакральних знань, які відкриваються їй під час сновидіння.

Серед снів пошуковців, які стосуються скарбошукування і трактуються ними як «віщі», можна виділити такі основні групи: 1. Сні, які приводять скарбошукача до власне цього зайняття; 2. Сні, які віщують місцезнаходження скарбу; 3. Сні із попередженнями про небезпеку і прямими заборонами дій, що можуть привести до негативних наслідків під час скарбошукування.

Наступний наведений текст ілюструє віру та сподівання копача, що, можливо, сон про знаходження ним скарбу є віщим: «Мне 2 раза снился давеча сон, что я иду по берегу реки недалеко от дома, иду целенаправлено копать фундамент (он реально есть) и на фундаменте выкапываю сундук с Николаевской медью. Ее было столько много, что мне пришлось звонить жене, чтоб принесла мешков и таскала, пока я караулю. Все никак не выберусь прозвонить тот фундамент, а то вдруг...» [78].

«Дома уже мне ночью приснилось что я нашел клад с монетами и уже утром я начал изучать рынок металлодетекторов в России. Решил брать сразу хороший, выбор пал на французский Deus. И вот деньги отправлены барыге, а я в ожидании посылки с прибором, штудирую форумы и старинные карты. (...)И вот как то решил поехать просто туда, куда желание выведет. Желание вывело в станицу Елизаветинскую, это недалеко от Ростова на Дону, почти напротив славного, богатого историческими событиями города Азова. (...)Стало вечереть и я решил сделать последний проход по лугу и уезжать домой. Пройдя метров двадцать мне сильно захотелось свернуть направо и пройтись немного в другую сторону и вдруг у меня в наушниках раздался четкий "монетный" сигнал с высокими показателями проводимости. Тщательно определив центр, я копнул лопатой, отступив от центра (это делается что бы не повредить лезвием лопаты цель), и на глубине штыка лопаты я увидел в грунте осколки тонкой керамики и бордовой ткани или кожи и среди всего этого россыпь небольших монет. Некоторое время я осознавал происшедшее со мной, короче говоря я банально Словами ребята не передать те ощущения и эмоции, которые я испытал ! Позвонил другу, сказал что нашел клад, он не поверил мне, только жена, помня мой рассказ ей про сон с кладом поверила сразу. К сожалению сфотографировать сразу мне не пришло в голову, я это додумался сделать перед отъездом. В итоге я насчитал двести серебряных монет размером с современные 50 копеек» [78].

Про інформативну цінність коментарів до фольклорних текстів.

При аналізі фольклорних текстів, що побутують в інтернет-мережі, також не варто оминати увагою і таке важливе явище, як коментарі до представленого вербального чи паравербального тексту. Враховуючи здобутки контекстуальної школи у фольклористиці стосовно традиційних текстів, дослідник зобов'язаний фіксувати тексти разом із коментарями до них, тому що вони несуть в собі надзвичайно цінну інформацію для аналізу. Часом без них текст набуває абсолютно іншої, а часом і зовсім протилежної семантики

чи функції. Так само і з польовими записами. Іноді просто необхідно фіксувати навіть міміку виконавця – текст, озвучений з іронічним чи насмішкуватим виразом обличчя, набуває стосовно стандартного його розуміння полярного значення. В коментарях же інформант може навіть спробувати передати свою міміку за допомогою смайлів, мемів та інших макросів.

Як ми бачимо, сучасний фольклор із його арсеналом засобів вираження та широким ареалом побутування, в тому числі і в інтернет-мережі, значно розширює контекстуальне поле.

Як зазначає Д. Радченко, «окрім того, часто вони (фольклорні тексти) є предметом рефлексії самих його носіїв, хай навіть на аматорському рівні. Зібрання таких текстів супроводжуються детальними коментарями і датуванням, можна знайти як на сайтах, присвячених осмислення мережевого фольклору так і на тематичних площах (блогах, форумах і т.д.)» [136].

Дійсно, саме для фольклориста коментар до тексту може слугувати головним маркером для класифікування фольклорного чи нефольклорного тексту. Чи це просто десь скопійований текст, чи автор поділяє його думку і т.д.

На прикладі наступного діалогу на відповідному форумі можна докладно проілюструвати все вищенаведене. Попри великий об'єм поданого тексту, він вартий пильної уваги. Обговорення стосується прикмет у пошуці та з'ясування найдієвішої, включає не лише власне прикмети, а й наративи, до яких вони включені:

«**archeob.** Вот я думал, какая же самая железная примета, по к-й всегда в тот день были НАХОДКИ? А сколько примет срабатывало через раз!.. И тогда уже такая примета и НЕ примета, выходит. Напр., примета - проблемы с транспортом. Сколько раз было, что ломалась машина по дороге к объекту и в тот день ничего не брали. Или - "Находки прячутся от фотика". Сколько

раз не брал фотик и в половину случаев НЕ было и находок". Также и при наличии фотика - 50/50.

Sonar. Но вот одна копательская, примета, считаю, не растоптана и не спаплюжена. Это примета, если у вас в начале дня выскочит ПОДКОВА. Тогда в тот день хоть с какими-то находками, но вы всегда уедете.

archeob. Вчера последний раз дорабатывал корчмушку. Некартовую. Позднюю. Где-то существовавшую в 1905 - 1917 гг. (на Стрельбицкого/Багалее нет). Крупняк я там уже выбрал давно и последние эти два дня уныло таскал лишь подубитые копеечки стандарта 1909 - 1915 годов. Однако в первый день выскочила хорошая подкова с прилипшими гвоздями и в тут же - бум, значок ОАВУКа на штырьке 1924 года! На второй день, вчера, в начале дня выскочило половинка подковы. "Значит, - думаю, - что-то обязательно ещё будет нестандартное, но чуть похуже, чем вчера". И я не ошибся. В конце дня - пуга Астраханской.

Так что, господа, прошу высказываться, у кого какая примета ЖЕЛЕЗНАЯ. И было ли так, что кто-то находил в начале дня подкову, а потом совсем ничего не находил. (У меня такого не было).

Sonar. Я уже убедился, что если в начале выскакивает хорошая находка, то ходить дальше, в большинстве случаев - бесполезно.

archeob Можно и конюшню копать, завалиться подковами, но там ничего не будет, ест-но. Имеется в виду, когда подкова выскакивает не в массовом кол-ве, а по делу, среди разного хуторского хлама. Недавно с камрадом на корчмах копали. Первая корчма была, можно сказать, "народная". На неё харьковские камрады даже под посевы выезжали копать в несколько смен (утро, день, вечер, ночь). Я там даже хотел повесить шуточное расписание: 9.00 - копает бригада такая-то, 12.00 - такая-то, 21.00 - и т.п. Понятно, что корчма стерильна в последние 2 года. Даже цветмета нет. И вдруг выскакивает подкова и тут же за ней - пяточок-стандарт. Или ещё случай был. Корчма в посадке - глотаем одни двухи А1 и копеечки самые распространённые 1820-30 и вдруг - половинка подковы! Я

говорю: "Будет плохо, но с одними какалками не уедем". И тут же высказывает нестандартный пяточок-1863 в сохране» [78].

Питання фіксації подібних «фольклоровмісних» текстів є достатньо дискусійним. Спробуємо розібрати це на прикладі поданого тексту. З одного боку дослідник може просто виокремити з нього 5-6 речень – лише тих, що є есенцією прикмети як фольклорного жанру. Разом з тим можна трохи розширити рамки підходу та зафіксувати найвлучніші коментарі, які стосуються безпосередньо прикмет. Водночас бачимо, що залежно від «оповідача», він може просто назвати прикмету, якою послуговується, а може детально розказати ситуацію, яка підштовхнула його до її створення і тоді ця оповідь є наративом, куди включено власне прикмету. Звернемо детальніше увагу також на останній абзац наведеного тексту: у першому та другому реченні звучить заперечення істинності прикмети та її уточнення відповідно. І вже в останніх реченнях абзацу бачимо остаточне підтвердження дієвості прикмети по знаходженню підкови на розкопках, яка обіцяє удачу в пошуках. Увесь інший текст цього абзацу не є фольклорним текстом, проте працює на занурення у ситуацію підтвердження прикмети, а разом з тим яскраво ілюструє внутрішньосубкультурні відносини скарбошукачів.

Проблема уніфікації методики фіксації сучасних фольклорних текстів в інтернеті та вироблення підходів до визначення фольклорності текстів є досить актуальною та потребує подальших напрацювань у полі теоретичної фольклористики.

Розділ IV. Особливості картини світу субкультури сучасних скарбошукачів: специфіка структури, прагматика та естетика

4.1. Картина світу субкультури: генеза та прагматика.

Актуальним завданням для сучасної фольклористики є дослідження специфіки картини світу субкультур як складових соціуму. Картина світу, відображена у фольклорних текстах субкультури скарбошукачів України та Чехії, у даній роботі досліджується шляхом аналізу, зіставлення, виявлення спільних та відмінних рис та з'ясування причин їх виникнення. На нашу думку, окремо варто зупинитись на особливостях структури та будови картини світу скарбошукачів обох країн, а також варто проаналізувати, чому і яким чином вона сформувалася, способи її реалізації у фольклорних текстах та яку прагматичну функцію виконують останні.

Поняття «картина світу» має досить багато різновекторних трактувань у кожній з гуманітарних наук. Детально зупинятися на історії розвитку поняття у межах даного дослідження недоцільно, у роботі ми будемо послуговуватися наступним визначенням: «картина світу – одна з форм світоглядного подання об'єктивної реальності в суспільній свідомості, що являє собою образ освоєної в практиці дійсності, компонент світогляду; цілісна картина дійсності, насамперед узагальнений образ соціального середовища, що становить вихідну умову людського буття, створюється в процесі практичної діяльності людей» [161, с. 271].

У даному дослідженні розмежовуємо поняття «глобальна картина світу» та «індивідуальна картина світу», які не є тотожними [143, с. 48]. Хоча індивідуальна картина світу апріорі існує у контексті глобальної (за Симоненко С.М.), проте остання є абстрактним узагальненням множини індивідуальних. На практиці, досліджуючи картину світу скарбошукачів ми аналізували матеріали від представників даної субкультури, складаючи загальну картину світу спільноти з індивідуальних картин світу її членів. Водночас варто наголосити, що індивідуальна картина світу не може бути

«одномірною» – виключно «скарбошукацькою» у всіх пошуковців, адже у кожного вона актуалізується в тій чи іншій мірі при певних обставинах. Зважаючи на все вищезазначене, зазначимо, що таке поняття як «картина світу скарбошукачів» є деяким ідеальним абстрактним узагальненням, «есенцією», вичленованою із множини зібраних матеріалів.

Вважаємо за необхідне також розрізнення поняття «світогляд» та «картина світу», адже, аналіз визначення цих категорій свідчить, що вони певною мірою перетинаються: «Світогляд – самовизначення людини щодо її місця у світі та взаємовідносин з ним. (...) Система принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс і мету життя, які визначають діяльність індивіда або соціальної групи та органічно включаються у людські вчинки й норми поведінки» [161, с. 569]. За визначенням, поданим на початку розділу, картина світу є компонентом світогляду, проте на практиці спостерігаємо, що світогляд є функцією, певним чином налаштованою призмкою при творенні картини світу.

Як уже зазначалося вище, наявність індивідуальної картини світу спільноти і пов'язаних з нею специфічних норм, цінностей, символів, стереотипів, мови, етикету, сприйняття є фундаментальною ознакою субкультури. У свою чергу, субкультури зі специфічними картинами світу є важливими складовими елементами соціокультурної структури суспільства. Тому поставлене завдання у виявленні особливостей картини світу спільноти пошуковців та специфіки їх втілення у фольклорних текстах вважаємо актуальним і важливим для сучасних антропоцентричних наукових студій.

У другому розділі дисертаційного дослідження, відповідаючи на запитання, чому люди об'єднуються у субкультури та яким чином виникають останні, ми наголошували, що, окрім інших, загальновідомих причин, домінуючою для сучасної людини є потреба у комунікації із особами зі схожими поглядами та інтересами. Попри тенденцію до

індивідуалізації, адже у наш час людина не є так критично залежна від соціуму як колись, їй все таки необхідна самоідентифікація через приналежність до певної групи. Різниця полягає у тому, що сучасний індивід більш вільний у виборі цієї групи, є значно «мобільнішим» та може належати до декількох спільнот. Водночас спільноти можуть зароджуватись і розпадатись досить спонтанно. Лише невелика кількість соціоспільнот виявляє такі характеристики як стійкість і тривалість у часі, а головне – розвиток та створення своєрідного «згустку свідомості» [154], трансляції власної самобутньої культури. Саме такі спільноти ми можемо називати субкультурами. Субкультура ж, у свою чергу також може занепасти чи розвиватися далі – витворювати власну картину світу, т.зв. «синтетичне панорамне уявлення про навколишню дійсність», стратифікуватися (мати певні розгалуження, але без розпаду ядра), трансформуватися, реагуючи на виклики сьогодення – все це необхідно для її виживання.

Зважаючи на мету даного дослідження, варто окремо зупинитися на ролі традиційних та механізмі створення сучасних фольклорних текстів. Вивчаючи та структуруючи фольклорні тексти скарбошукачів у попередньому розділі ми з'ясували, що явища продукування нових та використання «класичних» фольклорних текстів не є взаємовиключними, оскільки засвоєння традиційних текстів відбувається лише тому, що вони повністю вписуються у картину світу копачів. Це свідчить про їх особливий тип світогляду, який має багато точок перетину із традиційною народною культурою. І саме це й дає відповідь на запитання чому і як пошуковці різних соціальних страт, із різних регіональних осередків у межах однієї країни, а також пошуковці різних країн, різних віросповідань ефективно комунікують між собою. На нашу думку, основна причина цього явища полягає у спорідненості картин світу субкультур. Порівнюючи смислове наповнення опорної макроконстанти «скарб» (на прикладі фольклорних текстів різних народів світу), доходимо висновку, що незважаючи на відмінності у додаткових характеристиках, стрижневе наповнення

константи є стабільним, що детально обґрунтовувалося у першому розділі цієї роботи.

Підтвердження цієї думки знаходимо у С. Симоненко: «загальна картина світу може слугувати своєрідним посередником у комунікативному процесі. Виходячи з цього, розуміння у ряді досліджень трактується як реконструкція значення. Воно можливе, якщо біля тих, що спілкуються, виникає єдине смислове поле, в межах якого здійснюється смисловий рух» [143, с. 49]. Спостерігаємо тут певні взаємовпливи та взаємооборотність – люди, що переживають схожий культурний досвід, творять схожі смисли та картину світу і навпаки – включені в уже наявну картину світу, відчують потребу у її відтворенні, поглибленні та розвитку.

4.2. Структура картини світу пошуковців.

Можемо підсумувати, що на даний момент субкультура скарбошукачів має тяглу традицію (детальний аналіз проведено у першому розділі роботи), є надзвичайно розвинутою та чітко сформованою (розглянуто у другому розділі), їй належить обширний масив різножанрових фольклорних текстів (представлено у третьому розділі). Завдяки успішному поєднанню усіх перелічених факторів досліджувана субкультура витворила власну картину світу, яку ми й проаналізуємо далі.

Для подальшого вивчення варто окреслити конкретніше поняття картини світу, яким ми послуговуємося, адже безпосереднім предметом нашого дослідження є власне фольклорні тексти, продуковані субкультурою скарбошукачів (де під словом «текст» розуміємо не лише вербальну, письмову інформацію). За визначенням О. Маланчук-Рибак: «Картина світу — результат колективних дій, об'єктивована текстами — усними оповідями, пластичними, рельєфними, намальованими зображеннями, ритуалами, записами, які дають змогу транслювати картину світу від людини до людини» [96, с. 369]. І саме це «об'єктивоване» ми й маємо змогу виділити у загальному потоці інформації, дослідити та структурувати. Недаремно цитованому визначенні вербальний текст – лише один з багатьох наведених складників, адже, аналізуючи специфіку матеріалізації картини світу субкультури сучасних скарбошукачів спостерігаємо збільшення частки саме візуально-текстового контенту. Єдиної та досконалої методики дослідження цього матеріалу у гуманітарних науках і, зокрема, у фольклористиці наразі не розроблено, тому для аналізу зібраних текстів послуговуємось напрацюваннями не лише фольклористів, а й представників суміжних наукових дисциплін. Візуальний контент, що побутує у середовищі представників досліджуваної субкультури, унаочнює основні структурні компоненти картини світу скарбошукачів і допомагає виділити за частотністю та домінуванням опорні

образи. Збільшення його частки у загальній масі сучасних фольклорних творів (порівняно із «традиційними») свідчить про актуалізацію візуального мислення у людей, що пояснюється також стрибком технічних можливостей. Грунтовний аналіз компонентів картини світу цього рівня є надзвичайно важливим, адже, як зазначають дослідники.: «візуальне мислення є найвищим рівнем розвитку наочних видів мовленнєвої діяльності, її продуктивним видом, що має складну інтегральну структуру та відображає зв'язки й відношення об'єктивної реальності за допомогою різних форм візуального кодування на метавербальному рівні, змістом цього рівня наочно-мисленнєвої діяльності є трансформація різних проблемних ситуацій у структури нових знань, створення образів-концептів» [144]. Усе вищезазначене ще раз доводить важливість аналізу візуального контенту, який має різні способи матеріалізації: від макросів та відео у соцмережах до дерев'яних статуєток Земляного Діда на розкопках.

Картина світу сучасної субкультури скарбошукачів викристалізувалася із чотирьох основних джерел: індивідуальне (особистий життєвий досвід) та загальнокультурне наповнення (художні твори та фільми, культурні тексти (напр. сильний вплив Біблії, національних епосів), традиційні знання (в т.ч. і фольклорних текстів) та напрацьований субкультурний фонд знань, який сформувався на основі практичних дій. Очевидно, що ці складові знаходяться у певній синкретичній єдності і розділити їх повністю неможливо.

Водночас дослідники наголошують, що структурні складові картини світу також важко вичленувати та розмежувати: «Оскільки картина світу не є закінченим образом світу, їй притаманна особлива пластичність, рухливість, поліваріантність. Щоб бути гранично ясною, лаконічною, вона повинна використовувати і особливі засоби побудови образів, вироблених людством для синтезу і збереження інформації, - різні поняття, логічні висновки, образи-гештальти, форми художнього узагальнення тощо, а також до таких засобів відносяться розпливчасті, громіздкі, не строго

сформульовані багатозначні і глибинні образи-поняття. Система досліджуваних одиниць (концептів), що вступають у певні відношення в межах концептуальної картини світу складає концептосферу»[144].

Як бачимо, виділення основних структурних складових картини світу є таким завданням, де основна складність полягає у виборі методики дослідження. У вищезгаданій праці С. Симоненко зазначає, що картина світу складається з образів-понять та інших складових, водночас виділяючи саме концепти як досліджувані одиниці.

Цікавим та перспективним є підхід Л. Мушкетик, яка, вивчаючи зовнішній та внутрішній простір людини в народній казці, виділяє саме концепти та бінарні опозиції як основні структурні складові картини світу. Разом з тим дослідниця приходить до висновку, що «концепт – це осмислений образ дійсності у свідомості людини, який має назву й групується на певних культурно обумовлених уявленнях людини про саму дійсність. Концепти дискретні, світ континуальний. Його членування не може точно відповідати системі понять. Є багато об'єктів і ситуацій, що належать до різних концептів, до деяких же не підходить жоден. Такими є поняття, що лежать на межі різних понятійних полів» [106, с. 177]. Отже, розуміємо, що така структурна одиниця картини світу як концепт не є вичерпною та не може претендувати на універсальність. Водночас ми стикаємося із неоднозначністю трактування цього поняття науковцями та множинністю методологічних підходів: «Концепт є багатовимірним утворенням, тому єдності думок стосовно семантичних параметрів, за якими може здійснюватися його вивчення, не існує» [106, с. 177].

О. Маланчук-Рибак як найвагоміші структурні одиниці картини світу виокремлює саме образи, зазначаючи, що вони знаходяться в нерозривній єдності один з одним та наголошуючи саме на системі зв'язків між ними: «основою індивідуальної картини світу, її “каркасом” є системи образів — візуальних, звукових, смакових, тактильних. Але не йдеться про окремі

образи. У цьому випадку важливішою є система взаємозв'язків і взаємне розташування на “картині світу” [96, с.372].

Акцентування дослідницею на важливості саме системи образів як основи картини світу ще раз вказує на необхідність виділення таких одиниць, які б справді могли бути каркасом і допомогли чітко та однозначно структурувати об'ємний та багатоаспектний матеріал. Саме специфіка досліджуваних нами текстів стимулює до пошуків нового інструментарію, який би не так обмежував явища, з якими ми стикаємося, інструментарію, який би дозволив не відсікати характеристик, які не вписуються у поняття «образ» чи «концепт» та ін. Вважаємо, що такими універсальними основними складовими могли б стати константи.

Теорію етнопоетичних констант на базі фольклорного матеріалу вперше розробив та обґрунтував В. Гацак. Основні положення цієї теорії відобразилися в численних працях та виступах на наукових конференціях [42; 43; 44]. Науковець визначає етнопоетичні константи як «сукупність стильових і художньо-оповідних координат зображуваного фольклорного світу – і всього, що відбувається в ньому – у безпосередньому текстовому втіленні, яке наслідується: вербальним, музичним (вокальному та інструментальному), акціональним (наприклад, в обрядах), предметному і т.д. вимірах. За цим стоїть, по-перше, об'єднуюче уявлення про фольклор як багатосубстанційне явище, своєрідна перша природна мультимедійна сфера в історії культури. По-друге – впевненість в тому, що головна властивість фольклору – будь-якого виду: словесного, словесно-музичного, інструментального, хореографічного, предметно-зображального (орнаментального та ін.) – пам'ять традиції» [43, с. 311]. Теорія Віктора Гацака знайшла ряд послідовників у Росії, проте більшість із них застосовували її для константної організації саме епічних текстів.

Із українських вчених теорію етнопоетичних констант перспективно розвиває О. Микитенко, яка захистила дисертацію «Поховальні плачі у балканослов'янській фольклорній традиції: прагматика і семантика тексту.

Етнопоетичні константи» (2012 р.) та упорядкувала «Показчик етнопоетичних констант поховальних плачів» у книзі «Балканослов'янський текст поховального оплакування: прагматика, семантика, етнопоетика» [99]. Цей методологічний підхід прослідковується і надалі у статтях та доповідях дослідниці (напр. доповідь у Софії (Болгарія) на Дванадцятій міжнародній науковій конференції «Драгоманівські студії» «Константи слов'янської епічної пісенності, або "улюблений образ" (М. Костомаров) українських дум: смерть козака у степу» (2017 р.)).

Водночас спостерігаємо і дещо інший підхід до визначення констант у Кузьменко О., яка зараховує константи до опорних понять на рівні з концептами та поетичними домінантами [87, с. 112], а у розвідці «Показчик фольклорних мотивів: історія, методологічні засади, практика» тлумачить етноконстанти як формули пісенних текстів [88, с. 309]. Схожа думка, проте із уточненням ієрархічних відносин понять, зустрічається і в етнолінгвістичних працях, зокрема В. Філіпчука: «концепт включає весь зміст слова (сукупність його смислів) та його зв'язки з позначуваною реалією, з її характером та асоціативністю. А стійкий концепт культури є її константою» [160, с. 343]. Надалі ж науковець уже не розмежовує ці поняття, а перелічує – «концепти чи константи», узагальнюючи, що «за кожним з них стоїть великий обсяг культурної інформації, вони виступають вже не просто як слова-знаки, а як мовні одиниці, які наповнені певним етнокультурним змістом, маючи національно-культурний підтекст, позначені образністю та етносимволікою» [160, с. 344].

Для виявлення константного фонду в якості основної одиниці ми виділяємо опорні поняття, які у фольклорному тексті характеризуються константністю і самостійністю. Це може бути як стійке словосполучення, скріплене ключовим опорним словом (мікроконстанта), так і об'ємний поетичний опис (макроконстанта). Передусім варто окреслити основний фонд макроконстант у картині світу субкультури скарбощукачів, що підтверджуються їхнім багаторазовим використанням, реалізацією у

різножанрових фольклорних текстах представників спільноти. Центральною макроконстантою-надбудовою виділяємо сам «скарб». Це поняття пронизує усі без винятку тексти, навіть якщо не вказується прямо, однак мається на увазі й присутнє у вигляді культурного контексту.

Перспективним для подальших фольклористичних досліджень є твердження В. Гацака про нелінійність побутування та продукування констант, а реалізацію їх у конкретних текстах т.зв. «пучками». Це явище можна порівняти не із стрижневою кореневою системою у рослин, а мичкуватою, де виділена нами макроконстанта-надбудова «скарб» є надземною частиною, а рівноцінні відгалуження коренів – основним макроконстантним фондом (зокрема: дух-покровитель скарбів і скарбошукачів, власне скарбошукач, скарбошукування як процесуальна константа, часопросторові константи знаходження скарбу та природа у картині світу пошуковців).

Цінним для дослідження є не тільки аналіз сучасної картини світу пошуковців, а й порівняння смислового наповнення сталих образів, інформацію про які знаходимо у «традиційних» фольклорних текстах, із найдавніших доступних джерел. Інформативним також є порівняння смислонаповнення основних констант та специфіки їх втілення у фольклорних текстах скарбошукачів України та Чехії. Адже у такому матеріалі завжди відображається культурно-національний контекст його носія.

4.2.1. «Скарб» як центральна макроконстанта у картині світу шукачів: традиція та її трансформація

Скарб посідає центральне місце у картині світу скарбошукачів, адже володіння ним є основною метою і мотивує представників цієї субкультури до пошуків, ризиків, матеріальних витрат.

Поняття «скарбошукач», «скарбошукацтво» є досить умовними, як і сам «скарб». Для шукачів будь-яка знахідка може кваліфікуватися як скарб,

в залежності від особистих бажань це можуть бути абсолютно різні речі – від старовинної монети до військової каски. Проте, на відміну від філософських, літературних трактувань, більшість з яких метафоричні (скарбом може бути ідея, людина і т.д.), для пошуковців скарб обов'язково наділений матеріальною ознакою. Самі шукачі зазначають: «Хто б що не шукав, яким би способом чи по якому періоду не спеціалізувався – кожен з нас мріє хоч раз знайти скарб, тобто «класичний» скарб золотих монет у горщику» [7, с. 12]. Серед чеських скарбошукачів також будь-яка знахідка може називатися «poklad» (скарб), хоча іноді «класичний» скарб буде називатися «poklad», а усі інші знахідки, якими б цінними не були – «nález».

Дещо видозміненим є поняття «скарбу» у найбільш втаємниченій групі копачів – шукачів реліквій на місцях колишніх боїв. Так, скарбом може вважатися будь-яка цінна річ – рідкісна нагорода, іменна зброя, цікаві предмети воєнного побуту тощо. Особливим локусом для скарбошукачів завжди було військове кладовище, часто навмисно чи випадково розкопуються місця масових поховань.

У давніх історичних документах та традиційних фольклорних текстах, що стосуються скарбошукування, центральним переважно є сам скарб, його властивості. Найповніше змальовано саме його специфіку, особливо, якщо він залятий, і умови віднайдення. Ключовою характеристикою скарбу, що впливає і на специфіку тексту, в який його включено, є те, залятий він чи незалятий.

Для картини світу скарбошукачів характерна персоніфікація скарбу, наділення його такими людськими рисами як примхливість, здатність ображатися, мститися. Цим пояснюється табування неповажної до скарбу поведінки у прикладі з «традиційного» фольклору: «Значить нічого не треба казати про скарб такого, щоб він не розсердивсь» - бо скарб піде на дно і вже не можна буде його відкопати [4]. Наступний приклад – із власних записів: «острах такий існує, що з ними треба якось обережно, типу не радить. Не треба дуже радить, коли щось велике викопав, цінне. Тому що це його хтось

втривав. Бо хтось як його закопував, то тоже не з добра. І тому... Часто це ж нагробоване буває, десь і приховане. Ну, тобто є таке усвідомлення, що скарб це така річ яка не від якогось добра туди закопалася і тому не треба тому дуже радіть там, хвастатися, пишатися, ну викопав, то викопав. Бажано ту річ бистренько десь, десь її діти, не треба тримати в себе довго» [7, с.16]. Тут простежується ще один масивний за обсягом пласт уявлень про скарби, а саме їхню властивість приносити нещастя, хвороби і навіть смерть.

Внаслідок цього абсолютно закономірною є наявність фольклорних текстів із категорії приписів – своєрідних вказівок, що саме робити із викопаними скарбами аби уберегтися від негативних наслідків: «треба свяченою водою збризкати, щоб енергії поганої там не було. Вобщє, то краще такого дому не держать. Переховать десь чи продать. Мелоч собі якусь на пам'ять оставить» [7, с. 29]. Зустрічаємо також цікаві уявлення про заборону викопувати скарб взагалі, як це прокоментував респондент уже після закінчення запису, що навіть знайшовши, він навряд би насмілювався його копати і пояснює це наступним чином: «Є забобони, що їх (скарби) краще не викопувать. Може, шось із здоров'ям быть. Мій знайомий. Обсипало його – руки й ноги. Руки там шось в нього гнили, таке всяке. Руки там чи не одвалювалися. Може й можна шось зробити, але я не знаю що робить. Людина як закопує клад? Вона закопує клад в надії що вона за ним повернеться, правильно? А якщо його викопали, це значить, що людина за ним не повернулася за тим кладом. Логічно? А якщо не повернулася, то вона колись вмирала і за нього думала (*посміюється*). Так що все воно там не так просто» [7, с. 61]. У цьому тексті простежується віра в силу думки людини перед смертю, яка є настільки сильною, що може принести нещастя усім живим, хто насмілиться викопати незабраний нею скарб.

У сучасних умовах серед пошуковців достатньо високий рівень конкуренції, проте всі опитані нами респонденти вірять у «данність» скарбу – кожному відміряно його власні знахідки, і навіть якщо у сусіда кращий і чутливіший металодетектор, ти, навіть пройшовшись після нього, знайдеш

у перекопаній землі свій скарб: «Якщо це ТВІЙ скарб, то ти його викопаш і на місці, яке до тебе вибили сто разів» [7, с. 34]. У наступному записі простежується цікаве уявлення про заклятість скарбу, яка дорівнює його призначеності комусь: «Ну якби я вірив, що скарб проклятий — то я б його не шукав. Вони не те шоби закляті, а просто кожен скарб призначений комусь. Тобто є мій скарб, а є скарб мого друга. Я не можу викопати скарб друга, як і він не може викопати мій. Мій ще мене десь чекає» [7, с. 37]. Тут спостерігаємо певною мірою механізм самозахисту, тобто факт, що скарб «дався» тобі викопатись автоматично означає, що призначений він був саме тобі, а значить не несе для тебе ніякої небезпеки: «Ти своє найдеш. Сто процентів, тоїсть, і если воно тобі дано, значить даже между ямок. Другой никто не найдет!» [7, с. 43].

Точно такі ж вірування про скарби побутують і серед сучасних чеських скарбошукачів: «Kam chodit je otazkou kazdeho zacinajiciho hledace, který si s tím lame dnem i noci hlavu. Praxe ale říká - vsude může být všechno. Jdes se vysrat do kroví a najdes tam prsten s diamantem. Dojdes na jiné místo než si chtel a tam je poklad. Zaparkujes auto na random místě a 15 metru od tama je stredoveky meč. Je to vlastne uplne jedno co kde hledas, kdyz Ti to není souzeno, tak to stejne nenajdes ve chvíli ve ktere to chces najít. Byli borci co si jen tak zkouseli detik na sidlisti na zabarakem a nasli tam zlatou minci. Jsou stovky moznych i nemoznych historek toho co kdo naseł a kde, ale ty nejvetsi nalezy stejne nejde naplanovat» (Де шукати – це питання, яким кожен починаючий пошуковець ламає голову вдень і вночі. Практика показує – в будь-якому місці може бути все. Йтимеш в туалет, а знайдеш там перстень з діамантом. Приїдеш не на те місце, яке хотів – а там скарб. Припаркуєш авто у випадковому місці, а за 15 метрів звідти буде середньовічний меч. Насправді все одно, що і де б ти не шукав, якщо воно тобі судилося, однак не знайдеш тоді, коли ти хочеш його знайти. Були хлопці, які просто сиділи на кургані і знайшли золоті монети. Скільки є історій можливих і неможливих про те,

хто що і де знайшов, але знаходження того заповітного скарбу не можна спланувати. [197].

Подекуди зустрічаємо уявлення про те, що кожному пошуковцю від народження (тобто людині ще до народження призначено бути скарбошукачем) дано знайти свій скарб у певний конкретний час: «каждый поисковик находит то, что ему дано. Он еще не родился, но «там» уже известно наверху, в мироздании, что он найдет в такое-то время то-то, то-то. Пусть там большое количество людей проходит других – он не найдет вещь. Каждому дано свое!» [7, с. 54]. Віра в те, що все визначено наперед за тебе і за інших знімає відповідальність, а значить і розплату, зменшує стресовість ситуації віднайденого скарбу, коштовності, переводить людину із активної позиції «я шукав і знайшов» у позицію «мені дався скарб».

Тому доволі поширеним є уявлення про небезпеку націленості на пошук саме скарбу: «Взагалі, скарби...Якщо ви випадково, умовно випадково знайшли, то це ваше. А якщо ви його ціленапрявлено шукаєте, то не дай Боже той скарб піднімати. Бо деякі люди їх ховали, ви знайшли, то можна взяти, а якщо там по літописах ходите шукаєте, розкапуєте, то як правило вони заклияті ці скарби і їх брати не можна. І на себе наберетесь там всякого, і на сім'ю, і взагалі. Ці скарби не бажано брати. Того що вони вам не дані, а для когось і для чогось. Тому їх не бажано брати» [7, с. 40]. Це уже конкретний припис щодо небезпечності саме активної позиції, описаної вище.

Проте, одним із способів уникнення небезпек, пов'язаних зі скарбом, було залишити частину скарбу на місці, в землі як подяку і відплату за збереження: «у меня был случай: два друга выкопали клад. Вот, может, где-то 2011 или 2010... там было 100 рублей серебряными, сто штук рублей: Елизаветы Петровны, Екатерины и два рубля петровских было. И... потом у них такие проблемы начались по жизни, что, в самом деле, да. И потом мне один из них говорил: «Лучше б я не находил, чтоб этих проблем!» И такое бывает. А вообще, даже в старину, когда даже те люди, которые

закапывали клад, если хозяин приходил за кладом, он полностью его не забирал, он оставлял две или три монеты» [7, с. 54]. Це вірування має тяглу традицію і простежується у багатьох народів з давніх часів: не дожинати до кінця поле, залишити частину збіжжя, не зривати усі ягоди з куща і т.д. Таким чином цей припис також спрямований на зменшення стресовості ситуації – за дари з вищими силами потрібно розплатитися, задобрити їх.

Зважаючи на те, що макроконстанта «скарб» є центральною у картині світу пошуковців, зазначимо, що даний підрозділ в інформативному плані не є і не може бути вичерпним апріорі, адже поняття «скарб» є головним продукуючим елементом і пронизує усі тексти пошуковців, усі головні структурні компоненти картини світу і у наступних підрозділах буде розкриватися у нерозривній взаємодії з ними.

4.2.2. Специфіка реалізації константи духа – покровителя скарбів та скарбошукачів.

У міфологічній картині світу скарбошукачів присутні різноманітні демонологічні істоти жіночого та чоловічого роду, з позитивним та негативним семантичним навантаженням. Вони можуть бути запозичені у споріднених субкультур (рибальських, мисливських) або властиві лише досліджуваній спільноті. Найпопулярнішою серед них є постать Земляного Діда – покровителя скарбів, глиняні та дерев'яні фігурки якого бажано мати із собою під час пошукових робіт для привернення удачі. Детально його образ, а також явище персоніфікації атрибутів, яких скарбошукачам властиво наділяти людськими рисами, характером, емоціями буде розглянуто нижче.

Міфологія скарбошукачів одночасно володіє ознаками як казковості так і неказковості. Як відзначає дослідник міфологічної прози туристів І. Ферапонтов: «Справа в тім, що саме поняття віри/невіри не є абсолютним. Навіть скептично налаштована людина, опинившись в екстремальній ситуації (а такою ситуацією не можна не вважати знаходження в чужому

для міської людини середовищі) може сприйняти ту ж бувальщину серйозно. Перебування в іншому середовищі, в екстремальній ситуації змінює погляди на життя як на щось повністю зрозуміле і пояснюване». Таким чином, скептично сприйнята з інтернет-форуму інформація скарбощукачем у результаті пошуку і сильного бажання знайти скарб сприйматиметься однозначно серйозно і, навпаки, може втратити будь-яке практичне значення і ознаки вірогідності по завершенню пошуку.

У скарбощукацькій міфології зустрічається небагато різноманітних міфологічних персонажів [118]. Пояснюється це тим, що в сучасному вигляді скарбощукацтво є відносно молодим явищем, на українському ринку металошукачі стали вільно доступними лише на початку дев'яностих. Між пошуковим бумом кін. XIX – поч. XX ст., коли скарбощукацтво було способом професійного заробітку і теперішнім періодом відзначається певний занепад цього явища. Пояснюється він у першу чергу мінімалізованим рівнем вільних ринкових відносин в СРСР і проблемою грошової реалізації знайдених речей.

Міфологічні уявлення скарбощукачів про Земляного Діда присутні у багатьох фольклорних жанрах – від коротких (приказок, примовок, прикмет) і до великих за обсягом міфологічних наративів. Вони реалізуються за допомогою різноманітних сучасних засобів – від демотиваторів, дерев'яних, глиняних фігурок-талісманів - до відео із сюжетом жертвопринесень в подяку Дідові [117].

У багатьох народів світу покровителями скарбів є демонологічні істоти, представники «нижчої міфології» за Е. Мелетинським [112], що відносяться до духів (демонів) і протиставляються вищим богам та офіційному культу [74]. В українських традиційних уявленнях заляті скарби переважно додатково охороняються певними демонічними істотами, наприклад, чортами: «Котори гроші заляті, то їх стережуть чорти» [2].

В ірландському фольклорі такими істотами є лепрекони, які з'являються у вигляді маленьких старих бородатих чоловічків у червоному

чи зеленому одязі та любляють розіграші. Вони шиють взуття та всі гроші ховають у горщики, які закопують там, де закінчується веселка [232, с. 519]. Найперша відома згадка про них – у середньовічних казках – «The Saga of Fergus mac Léti» [190, с. 33-48]. Перше зображення цього духа знаходимо на гравюрі, що датується 1900 роком (Дод. Ж.3). У м. Дублін, Ірландія на сьогодні існує Національний музей лепреконів (*National Leprechaun Museum*), де відвідувачів знайомлять із фольклорними джерелами уявлень про лепреконів.

У середовищі скарбощукачів існує різноманітна номінація цього міфічного персонажа: Дід Хабар, Земляний дід, Хабар, Дедушка, Лісовий Дід і т.д. В основі уявлень про нього покладено вірування про існування сили землі та духа-покровителя, який розпоряджається багатствами землі. Цей персонаж постає в уяві копачів надзвичайно багатограним: від суворого, караючого за неприйнятну поведінку, до такого собі добряка-алкоголіка, який безперестанку вживає спиртні напої і потребує похмелянь від копачів. Набагато рідше зустрічаємо серед копачів уявлення про Земляну Бабу, Бабу Копаніду, що має ті ж функції, що й Земляний Дід.

Коріння цього явища лежить у самій структурі людської психіки – адже подібна за функціями міфологічна істота знаходиться у всіх релігіях планети. З уявленнями про Земляного Діда копачів пов'язаний один із найдревніших архетипів - Мудрого Старого (За К. Юнгом), й відноситься він до сфери колективного несвідомого, яке виходить за рамки особистого. Знаходимо також в цьому образі відголоски анімізму – віри в одухотвореність природи, адже його часто називають духом землі, гір.

У картині світу сучасної людини відбувається накладання, дублювання й перекодування багатьох когнітивних моделей. Подібне накладання різностадіальних за походженням вірувань спостерігаємо і у фольклорних наративах присвячених Земляному Діду:

- «А я слышала, что перед копом нужно зарыть в землю несколько монет! Земляной дух, он же дед считается разновидностью нечистой

силы, и выливая стаканчик водки в ямку можно очень хорошо задобрить его! 😊

- А никто не пробовал земляному деду молоко в тарелку наливать и хлеб класть, как домовому. Они же вроде родственники» [79].

У наступному тексті спостерігаємо накладання й дублювання схожих за функціями міфологічних істот: «если говорить производственным языком... с любой просьбой (заявление на отпуск, отгул, материальную помощь) можно обратиться к ген. директору или его заму, но вряд ли они ей займутся 😊 ... поэтому обращаемся к мелким начальникам (а они уже там сами решают). так же и здесь... земляной дед, как элементаль земли помогает на своем уровне. не будешь же просить Бога, чтоб с находками помог 😊» [78].

Серед скарбощукачів існує певний комплекс правил комунікації з Дідом. Акцентується і особливо регламентується її початок і кінець. Обов'язковим є вітання при потраплянні на «територію» Діда і очищення думок: «и обязательно зайдя в лес всегда здоровоюсь здравствуй лес и его обитатели, здравствуйте дедушка Хабар и остальные гмохи. дойдя до места присяду на минутку, настроюсь 🧘😊 ,медитация так сказать. на сердце должно быть легко, спокойно. ты и коп и больше ничего не существует. любит он доброту и чистоту наших помыслов» [175].

Найхарактернішим є текст, де бачимо накладання християнської традиції на початковому етапі комунікації з Дідом: «В первую очередь молитва как только прибыл на место копа. А при нахождение более менее нормальной находки просто стараюсь всегда говорить СПАСИБО» [79].

Залишення території Діда теж обов'язково має бути супроводжене подякою та вдячністю за знахідки, інакше наступного разу ніяких знахідок не буде: «Обязательно благодарю уходя домой. не важно хоть и жбони жменька все равно благодарю. и главное все делать искренне, не лукавить в мыслях типа на те карамельку щас я сундучек урву. 🧑🏻👉 » [79].

Скарбошукачі переконані, що від налагодження контакту із Дідом в основному залежить і їхня удача. Якщо поведінка недостойна і контакт не налагоджений, то, навіть техніка і закони раціонального світу не діють: «Вот это точно!!! Место свое имеет свой дух, тоже так думаю. Но тут ничем не задобришь его, если ты ему приглянешься или может еще как-тогда клад оно тебе отдаст, а нет так и георадар не поможет... Короче, спокойно ходи, не кричи, не мусори и будет тебе по делам твоим»[146]. Функції Діда збігаються із функціями т.зв. «genius locus», охоронця і генія місця.

Зазначимо, що серед копачів досить розповсюдженим є уявлення про те, що Дід часто з'являється в образі простого місцевого, старенького дідуся, який дає хороші поради де шукати скарб, якщо гарно з ним поводитись і починає шкодити копачеві, якщо поводитись з ним погано. Відображення таких уявлень знаходимо у наступному тексті, т. зв. садистському віршику:

Юный копатель лопатой своей
 Навоз разгребал, словно жук-скарабей
 Сказал местный дед по секрету ему
 Помойка у немцев была тут в войну [185].

Через гостру потребу цих людей у своєрідній самопсихотерапії, переживанні страху і ризику, пов'язаних із досить небезпечним захопленням – пошуку скарбів – подібних текстів «страшного фольклору», чорного гумору серед скарбошукачів досить велика кількість.

Один із найчастотніших способів реалізації уявлень про Земляного Діда серед копачів – міфологічні наративи: «Известен и подземный житель, который может поделиться с ищущим человеком монетками и другими старинными предметами – это Земляной Дедушка. Он не представляется злым, но лукавства и озорства в нем достаточно! Если не хотите уйти с поля пустым, копая всякий мусор, задобрите старика какой-нибудь вкуснятинкой – в свежую ямку прикопайте конфетку, печенье или бутерброд с колбасой. Любит Дедуля и выпить, особенно ему по нраву пиво. Некоторые пытаются

вступить с Земляным Дедом в натуральный обмен и так же бросают ему современные деньги, особенно новые, блестящие: считается, что так он охотнее расстанется со своими, старинными монетами. Просят его и словами помочь в поисках потерянных монет и кладов» [79].

Не можна оминати увагою і матеріальні втілення образу Земляного Діда серед копачів. На аукціоні «Віоліті» досить популярними є лоти з талісманами «Земляного Діда». Як коментують це явище самі копачі – «на удачу». Обов'язковим атрибутом цієї антропоморфної фігурки є мішечок з монетами в руках, з додаткових – лопата. Кількість ставок на такі лоти завжди є досить великою, а отже талісмани користуються високою популярністю.

Талісман
Земляного діда.
Виконаний з глини.

Отже, міфологічна картина світу скарбощукачів є надзвичайно багатшаровою, багатогранною і одним із центральних персонажів у ній є Земляний Дід. Його образ проникає у всі жанри фольклору пошуковців – від найкоротших до найбільших. У досліджуваній субкультурі досить розвиненим є також ритуально-обрядовий пласт, пов'язаний саме із Земляним Дідом.

Набагато рідше зустрічаємо серед копачів уявлення про Земляну Бабу, Бабу Копаніду, що має подібні функції, що й Земляний Дід. Виникнення і поширення цього образу серед скарбощукачів з позиції концепції архетипів К.Юнга в першу чергу слід пов'язувати з архетипічними уявленнями про Матір-Землю. В окремих випадках міфологічні образи Земляного Діда і Земляної Баби становлять своєрідну опозицію, що пояснюється поширеними в суто чоловічому колективі стереотипами про сварливу

дружину. В такому випадку комплекс міфологічних уявлень розвивається за загальнопоширеним у фольклорі сценарієм: «Жили собі дід і баба..», де допускається досить широка смислова навантаженість образної системи.

У нечисленній групі шукачів скарбів, захованих у водоймах, поширеними є вірування у водяних духів, котрі можуть допомагати чи перешкоджати пошуку скарбу. Найчастіше ці вірування є еквівалентними народним уявленням про водяників і русалок, однак без особливої конкретизації і образної усталеності. Останнє пояснюється тим, що пошук скарбів під водою – явище відносно молоде, необхідні для нього аксесуари і пристрої лише недавно стали з'являтися на ринку, а тому приналежні до нього міфологічні уявлення перебувають на початковій стадії формування чи перекодування.

Поширеними є уявлення про духів-покровителів місць колишніх боїв як про душі померлих. Для успішного пошуку і задля уникнення протидії зі сторони померлих душ необхідною є т. зв. «запокійна» молитва: «есть оберег простая молитва по усопшим, или отче наш, это может какая заблудшая душа или может быть и похуже; прочитай в слух молитву Успокой души усопших, раб твой проживающий на сей месте и всех православных христиан и прости им все прегрешения вольные и не вольные и даруй им царствии Аминь. Три раза перекрестись. Это поможет в поиске, поверь мне. Если что извините Друзья. Пишу то, что сам верю и постоянно делаю» [79].

Окремою групою доцільно виділити серед сучасних скарбошукачів тих, котрі через власні релігійні перестороги в якості покровителів у пошуковій роботі обирають для себе православних святих. Християнськими покровителями скарбошукачів вважаються святий апостол Симон Зілот і Архієпископ Новгородський, а також Святитель Іоанн. Під час пошуку доцільно мати з собою іконки із їх зображеннями для привернення удачі. Звертатись до них слід через промовляння напам'ять комплексу молитв і замовлянь.

Вірування у Симона Зілота як покровителя сучасних скарбошукачів має тяглу традицію в Україні. Згадку про це знаходимо у «Працях етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край» (1872—1879 рр.), виданих під керівництвом П. Чубинського. У третьому томі «Народний календар» знаходимо тексти, пов'язані із календарно-обрядовими віруваннями, де 10 травня (за ст.ст.) - день Симона Зілота. І саме в цей день «в иных местах ищут кладов золота, искателям помогает Зилот» [132].

Система міфологічних персонажів субкультури скарбошукачів характеризується трьома основними рисами: запозиченнями зі споріднених субкультур – мисливської, рибальської, що склали базу на початковому етапі розвитку; наявністю міфологічних персонажів, властивих лише досліджуваній субкультурі (Земляна Баба, Земляний Дід); накладанням, дублюванням і перекодуванням християнських релігійних моделей.

Яскравим прикладом цього явища є побутування наступного тексту замовляння, яке уже декілька років поширюється серед скарбошукачів через інтернет-мережу. У тексті охоронцем скарбу зазначено чорта рогатого і багатого, Господь же розуміється саме як покровитель шукача скарбів, а потім і суддя, який вирішує кому віддати скарб.: «Во имя Отца и Сына и Святого Духа. На море, на океане, на острове Буяне лежит сундук деревянный, в сундуке лежит ключ оловянный. Клад лежит, рогатый черт сторожит. Встану я, помолясь, выйду, перекрестясь. Бог в уме, крест на мне. Иду, спешу, глаз не поднимаю, Господа не забываю. Господи, одолей рогатого, одолей черта богатого. Рогатого побивай, богатство его забирай. Дай этот клад мне, моей грешной душе. Пусть заклятье любое разобьется, к душе моей грешной не подберется. Бог в уме, крест на мне, Божией рабе. Кто девять раз заговор этот прочтет, того ни одно заклинанье не возьмет. Дело мое крепко, слово мое цепко. Ключ, замок, язык. Аминь. Аминь. Аминь» [79].

Простежується своєрідна штучність в образно-семантичному навантаженні міфологічних персонажів, що в першу чергу проявляється на функціональному рівні. Образи православних святих у скарбошукацькій міфології в першу чергу є необхідними в якості альтернативи Земляному Дідові і за функціональними навантаженнями є найчастіше інваріантами останнього. Популярністю вони користуються лише у досить незначній скарбошукацької аудиторії, прихильної до канонічних християнських традицій. Явище одночасного побутування образів православних святих і Земляного Діда є допустимим, проте надзвичайно рідкісним, що пояснюється образно-функціональним взаємодублюванням [118]. Разом з тим, у процесі розвитку субкультури та подальшого становлення картини світу пошуковців все частіше фіксуємо таку стратифікацію: Дід та рівнозначні йому персонажі виступають охоронцями скарбів та цінностей, а християнські святи – покровителями саме пошуковців.

4.2.3. Скарбошукування як процесуальна константа та комплекс супутніх уявлень.

Окремої уваги потребує розкриття такого явища як обрядовість пошуковців: задобрення демонологічних істот-покровителів скарбів перед кожним пошуком і подяка після нього, магічність «відкриття сезону» - першого копання в поточному році. В умовах, коли результат пошуковця залежить не лише від власних вмінь та ерудиції, а й багато в чому від таких суб'єктивних чинників як щастя й талан, виникає багато фольклорних текстів про способи привертання удачі, сам процес копання ритуалізується та обростає великою кількістю приписів та заборон, пов'язаних із копанням. Як наслідок, спостерігаємо досить розвинений комплекс забобонних уявлень пошуковців.

Комунікація із Дідом має свою розгорнуту ритуалістику й обрядовість. Елементи обрядовості є структуризацією часу, структуризацією світу відповідно до міфу. У скарбошукачів ми знаходимо

як обряди пошуку і викопування скарбів, так і т.зв. «антиобряди», де втілюються уявлення про те, що аби знайти скарб, не потрібно його шукати – він сам тебе знайде, «якщо так має бути». Тобто заборона на пошукові дії призводить до успіху.

С. Росовецький, аналізує: «обряд (ритуал) – суворо закріплена звичаєм єдність дій, жестів і словесного (частіше також музичного) тексту, виконання якої, за переконанням виконавців і учасників, дозволяє магічним шляхом досягти певної мети. (...) Обрядова поезія – тексти, якими супроводжуються ритуали» [140, с. 433]. В досліджуваній субкультурі скарбошукачів прослідковується наявність індивідуальних обрядів і ритуалів та їх словесне (вербальне), предметне (реальне), дійове (акціональне) супроводження.

Скарбошукачі вірять, що викопати щось цінне можна тільки задобривши Земляного Діда (рідше – Землянну Бабу) попередньо, або пост-фактум (як виняток). Для цього потрібно дотримуватись певних обрядів: «Самые кладные места кладоискатели чувствуют шестым чувством. Главное – не нарушать обряды» [79].

Задобрення Земляного Діда буває двох видів – перед і після копання. У другому випадку скарбошукач дякує за знахідки, що означає, по-суті, задобрення перед наступними пошуками скарбу. Окремо варто згадати про табування певної поведінки, яка може призвести до невдачі у пошуках. Одне з найпоширеніших застережень – не просити нічого ніколи у Земляного діда конкретного, інакше «не дасть нічого». Висловлюється переконання, що «найголовніше – нічого ніколи у Діда не просити, бо все намарне 🙌👎» [79].

Звичайно, такі табу і прискріпці не можна приписати абсолютно всім членам субкультури. Серед них є люди, які ставляться досить критично до різноманітних обрядів, ритуалів та й взагалі «фольклору», однак таких надзвичайно мало. Саме вони твердять: «Чувствую после таких рассказов,

пол дня будет уходит только на ритуалы!» [79]; «Никогда не заморачивался, если есть хабар в земле, он будет наш, а религию с поклонениями и подношениями создавать, лишнее это. Я так считаю».

Також можна виділити групу копачів, «латентних» у цьому відношенні: вони наче й не сприймають із фанатизмом таких операцій, однак «цукор в землю закопають» – про всяк випадок: «Ну для достижения желаемого результата можно и ритуал провести, хуже не будет, а на сахарок и огненную воду я думаю никто не обедняет 😊», «Если честно, то я тоже не особо верю во всю эту х-ню, но вроде как учили старые копатели иногда бросаю монетку. А водку и тушняк, как уже сказал кабан, я и в себя не плохо закину!»

Цілий пласт уявлень і текстів, пов'язані із питанням – чим саме задобрювати Діда? Найчастіше Дід задобрюється продуктами харчування. Це хліб з м'ясом і салом, може бути закуска, інколи солодощі: треба закопати цукор, компот, варення, розведене окропом, каву із згущеним молоком зранку, цукерки. Зустрічається поєднання закопування «хабара», «шмурдяка» із закопуванням їжі. Разом це розцінюється як пригощання: «Считается что хорошо перед копом задабривать земляного дедушку бросить в землю угощение. Это это может быть современная монета, закопанная на месте поисков, или положенная под куст корочка или конфетка» [78].

На другому місці за частотністю – задобрення спиртним. Це спиртні напої, зокрема горілка, пиво, лікер, коньяк і т.д. Розрізняють при цьому дії «налити» та «похмелити»: «Наливать дедушке и наливать и до... и за хабар..., не забывать похмелять, даже если хабар не прёт. Примеров благодарности дедушкиной я думаю у всех наберётся» [79]; «Когда начинал копать, всегда брал с собой бутылку водки. Первую выпивал за наших бойцов, вторую за немцев, а третью выливал в землю и только после этого шёл копать!!! И всегда был хабар!!А сейчас я ещё услышал, что ботинки

перед входом в лес надо чистить))). Лесному деду не нравится, когда к нему с грязными ногами заходят!!! Безо всяких обид!!!»[78].

Певні табуйовані дії в ритуальному пригощанні Діда дають можливість частково розкрити семантику цього образу: «Смотри хлеб на стакан не клади. Обидется навсегда!»[79]. Така заборона пов'язана з ритуальним поминанням мерців – коли на склянку зі спиртним зверху кладуть шматок хліба і тоді до такої склянки заборонено торкатись живим. Отже, можна припустити, що імпліцитно уявлення копачів про Земляного Діда не відносяться до культу предків, адже це пригощання підкреслено відрізняється від поминальних пригощань.

Задобрення Діда спиртним та солодошами, що супроводжується коментарем: «Ітак кожного разу» .

Щодо задобрення «артефактами», зупинимось на його просторових характеристиках.

Зустрічаємо традиційний поділ на три частини по вертикалі:

1. Підкидання догори.
2. Залишання дару на землі (іноді – імітація засіювання по горизонталі).
3. Закопування у землю.

Таким чином, реалізується опозиція верх/низ. Монети, артефакти просто кидають на землю, імітуючи процес сіяння, закопують в землю, підкидають догори. Копачі свідчать: «Обязательно благодарю уходя домой. Не важно хоть и жбони жменька» [79]; «... а после горстка монет подбрасываем в верх!» [79].

В деяких випадках у землю відбувається закопування непотрібу: «иногда (не всегда, только когда мне кажется, что надо) кладу в ямку мусор какой нить: банку, пачку, еще какую то ненужную х-ню из кармана. По принципу, если где то убыло, значит где то прибыло. 😊» [78].

Проаналізуємо тепер декілька ритуалів жертвопринесень Діду. Ось опис одного з них: «Мы практикуем перед пиво-водка, а после горстка монет подбрасываем в верх! Со словами спасибо Дед!!! 🤪» [78]. В цьому випадку прослідковуються всі три структурні елементи ритуалу: словесний (вербальний) – словами «Спасибо, Дед», предметний (реальний) – пиво, горілка, дійовий (акціональний) – способи жертвоприношення. Задобрення перед копанням відбувається проливанням на землю спиртних напоїв, задобрення після копання – підкиданням догори жменьки монет. Тобто задобрюються різні локуси.

У деяких ритуалах сучасних скарбощукачів присутні дії, що пов'язані з принципом реципрокності (за Е. Новик, що вивчала інститут взаємного обдаровування, властивий ще архаїчним культурам). За допомогою такого обдаровування здійснюється міжособистісна комунікація, відбувається діалог, своєрідний комунікативний акт. А також у нашому випадку маємо певним чином спробу керувати поведінкою духа землі – Діда Хабара.

Наведемо ще один випадок пояснення ритуалу, цікавого саме авторськими рефлексіями на тему існування Діда Хабара: «да не религия тут ни причем ни поклонения. я сам материалист в большей степени. это больше романтика, ребячество. кайф в этом чисто для души, дать себе надежду, интерес подогреть. Саня ясно сказал копает ради хабара. четко товар- деньги. правильно, зачем ему баловство. пришел поднял срубил бабла. ч исто бизнес. с ув. а мне прет по дрищам полазить, порожняком походить. но мне как то морально легче думать что дедуля за мной приглядывает и сам решит что когда под катуху сунуть. чудачество чисто. как говорит один знакомый -если я буду все время на умнике и практичен,

я епнуть за долго до старости»[79]. Особливо виділяється тут почуття захищеності, яке дає «дедуля». Зменшено-пестлива форма слова виступає показником теплого ставлення до нього. Відзначимо і такий фактор, як втеча від сучасної надміру раціоналізованої реальності, яка надто перевантажує психіку людини.

Останніми роками серед копачів стрімко набрала популярності та стала традиційною нова форма самопрезентації: знімати відео про свій вдалий виїзд «на коп». Такі матеріали використовуються дослідниками як ще один спосіб фіксації фольклорного тексту, ритуалу, обряду. Проаналізуємо це на прикладі відео зі скарбошукацького ресурсу [123]. Його структура, як і в численних подібних відеоматеріалах скарбошукачів, є певним чином стереотипною - знято виїзд, зафільмовано лише деякі кадри місцевості (бо це «секретний місце»), задокументовані усі учасники експедиції, знято сам процес копання, а особливо момент підняття цінної знахідки. Завершальний етап включає процес поїдання їжі, а наостанок – подяку Земляному діду у формі закидання в поле жмені «хабару» способом розсіювання, дороги додому, і, насамкінець, побажання всім «удачі в копі», що є обов'язковою фінальною формулою комунікативних актів скарбошукачів. Також заслуговує на увагу декілька секунд фіксації всіх знахідок, викладених на лопату, що також стало традиційним для скарбошукачів у всіх куточках світу – фотографувати віднайдене на лопаті, якою це викопано. Додатковим контекстуальним джерелом інформації є коментарі під відео:

- «В этот раз Земляной Дедушка нас порадовал серебром..)
- Хорошо отдыхаете, а что это вы там Земляному дедушке выбросили?
- Пуговички с предыдущих выездов и современную мелочишку [123].

Наступне відео (№2) має назву «Дань земляному деду». Безпосередньо сама ця дія починається вже з середини: на екрані один за одним

з'являються написи: «Сезон 2010 виявився вдалим...», «І ми вирішили подякувати Земляному Діду». Далі бачимо цілий пакет з монетами, які головний герой починає розкидати жменями. Робить він це двома способами: імітуючи засівання землі та підкидаючи догори. Коли монети закінчуються, з'являється напис: «Так поля ніколи не вичерпаються!». Все це завершується вже традиційним побажанням всім удачі в копанні. Цінною інформацією стає безпосереднє датування відеоматеріалу скарбошукачем «02.10. 2010 року». Підкидання вгору предметів є традиційним для народної культури способом комунікації із сакральними вищими силами, що сприймається як їх задобрення пожертвуванням.

4.2.4. Скарбошукач у традиційному та сучасному фольклорі.

Аналізуючи традиційні фольклорні тексти про пошуки та віднайдення скарбів від найдавніших часів до сьогодення з метою окреслити образ шукача скарбів, стикаємося із проблемою його фрагментарності та уривчатості характеристик. Образ скарбошукача, який спробуємо зібрати по маленьких частинках з різноманітних джерел, від стародавніх до сучасних текстів, буде дещо узагальненим, тому що в різні часи під номінацію «скарбошукач» потрапляли різні категорії людей, та й сучасна скарбошукацька субкультура зовсім не може бути схарактеризованою як однорідна. Навпаки, вона об'єднує багато «підвидів» пошуковців, одночасно людей і різних вікових категорій, і різних стилів життя, вікових і гендерних страт. Але, як колись, так і тепер, головним критерієм оцінки скарбошукача, відправною точкою слугує спосіб віднайдення скарбу: знайдений він умисно чи ненавмисно [119].

Також одразу окреслимо тенденцію, що прослідковується у різночасових записах щодо головних сюжетних компонентів досліджуваних текстів. У давніх історичних документах та традиційних фольклорних текстах, що стосуються скарбошукування, центральним переважно є сам скарб, його властивості, найповніше змальовано саме його специфіку,

особливо, якщо він заклятий, і умови віднайдення. Сам скарбошукач у більшості текстів займає другорядну роль. Його образ найчастіше прописаний лише схематично, в загальних рисах та характеристиках, що відносять шукача до однієї з двох усталених категорій, наділених позитивними чи негативними характеристиками. З одного боку, це доброта, щедрість, безгрішність, (найчастіше персонаж відноситься до категорії знедолених), з іншого боку – злість, скупість, зажерливість. У першому випадку спостерігаємо класичний розвиток сюжетної лінії: загроза смерті чи інших поневірянь знедоленого персонажа, віднайдення скарбу (він сам показується чи дається). Але чим ближчим до сучасності є текст, тим яскравішим стає образ саме пошуковця, а не скарбу. В оповідях на перший план виходить постать скарбошукача, його характеристика, змалювання вчинків та їх наслідків. Це явище може бути наслідком зміни типу світогляду на людиноцентричний у модерній добі, а стабільність текстів протягом відносно довгого періоду пояснюється тяжінням людської культури до консервативності.

У традиційних та сучасних текстах, де розповідається що скарб був знайдений ненавмисне, спостерігаємо позитивну оцінку шукача, способів його діяльності та віднайдених коштовностей, бо скарб сам «дався». Проте такі особи від початку не можуть бути прокласифіковані як члени субкультури скарбошукачів, хоча можуть ними стати за умови розвитку цієї сюжетної лінії. Найчастіше суб'єктами, що неумисне знаходять скарб, є бідні, знедолені персонажі, що, не зважаючи на найтяжчі випробування, не вдаються до неправильної поведінки. Частина таких персонажів – люди, доведені до відчаю, що зважаються на крайні міри – самогубство, відправлення на пошуки порятунку до «чужого» простору, яким виступають гори, ліси під владою певних демонічних істот-покровителів.

Найгірших покарань зазнають персонажі, що викрадають чи обманним шляхом видурюють скарб в обдарованого знедоленого. Цей сюжет зустрічається як у традиційних, так і сучасних фольклорних текстах

різних жанрів. Такий персонаж наділяється надзвичайно негативними характеристиками та змушений тяжко розплачуватися за скоєне. Наведемо для прикладу традиційний та сучасний тексти. Один – «Казка про попа і бідного Кирика», де останній, простий селянин, не мав за що поховати дитину, і піп відмовив йому в допомозі. Зневірившись, селянин вирішує сам закопати померлу дитину і знаходить скарб. Піп заздрить і обманним шляхом, надягнувши шкуру козла, лякає Кирика, вдаючи з себе нечисту силу і забирає гроші. Але розплачується тим, що шкура прилипає до нього, і він залишається у козлиній шкурі, попа водять по ярмарках і соромлять за жадібність. Також у багатьох традиційних текстах розплатою за обман знедолених є смерть таких персонажів, або їх рідних, особливо розповсюдженим сюжетом є смерть дітей. Яскравим прикладом тяглості такого сюжету є сучасний запис з власного архіву [7], де чоловік обманом видурює знайдений скарб знеделеної дівчини і розплачується за це життям своїх трьох синів, які невдовзі помирають «наглою» смертю.

Умисний же пошук скарбу навпаки, як раніше так і тепер, набуває переважно різко негативного семантичного навантаження. Є декілька основних стратегічних напрямків розвитку цієї сюжетної лінії у традиційних фольклорних текстах. Майже всі вони приводять до покарання шукача за порушення т. зв. «світової рівноваги» несподіваним збагаченням. І лише одна із них дає можливість пошуковцю залишитись живим та багатим – за умови вдалого проходження усіх випробувань, опанування ним страху та правильному виконанню ритуалів пошуку та викопування скарбу. Найголовнішою і вирішальною запорукою успіху є його достойна поведінка зі знайденим, наприклад, пожертвування частини багатств бідним чи знедоленим, на церкву і т. д. Якщо хоч на якомусь етапі скарбошукач припустився помилки, розвиток цієї сюжетної лінії одразу кардинально змінюється із позитивної на негативну, пошуковця чекає покарання – нещастя чи смерть (особиста чи близьких родичів).

Простежимо це явище із найдавніших знайдених джерел до сьогодення. Образ скарбошукача знаходить своє відображення чи не в усіх міфологіях світу, середньовічних джерелах, літописах, хроніках, юридичних актах, пізніше – у друкованих фольклорних збірниках і газетних публікаціях. Скарбошукач наскрізно з'являється і в англо-саксонському епосі «Беовульф» (VII ст.), і у герmano-скандинавській міфології, у Старшій Едді, найдавнішій збірці ісландських епічних пісень, що датується XIII ст. [22].

Спробуємо проаналізувати також джерела і тексти, що побутували на території сучасної України. Ще з XII ст. закопування і пошуки скарбів у віднайдених пам'ятках засуджувалося, отже, це явище було достатньо поширене і розвинене. Його корені зумовлені не тільки народними уявленнями, що в землі «всі багатства»[], але й у складних історичних умовах життя наших предків. Відсутність умов, надійних сховищ, які б сприяли збереженню накопичених багатств, постійний ризик пограбувань, розорень та навал від кочових та войовничих племен і народів, непомірні податки, які потрібно було виплачувати правлячій верхівці у всі часи. Все це змушувало людей ховати саме ті речі, які можуть довго пролежати, не псуючись, та є найстабільнішими у вартості – звичайно, це дорогоцінні метали. А найнадійнішим місцем сховку, звісно, була земля. Локалізацію скарбів, закопаних у землю, можна умовно поділити на дві основні категорії: скарби на «своєму» просторі та «чужому». До «свого» відносився будинок, ділянка навколо нього, садки, городи – близькі і дальні, тобто земля, освоєна людьми. Але найчастіше великі за обсягом скарби переховувалися у «чужому» просторі. Тому що будинки руйнувалися і палилися загарбниками, все всередині переверталось догори дном. І одним із поширених сюжетів про переховування і віднайдення менш цінних скарбів є саме земля під будинком. Популярним місцем сховку був куток стіни під покуття, або куток напроти неї, земля під порогом.

Образ скарбошукача доповнився і в давньоруській літературі, де здебільшого знаходимо негативну характеристику як шукачів скарбів, так і тих, хто закопує їх. Така оцінка очевидно зумовлена беззаперечним авторитетом біблійних текстів, у яких лише духовний скарб вартує пошуків. У текстах XVI-XVIII ст. скарбошукача також описують переважно як соціально негативну одиницю, які збагачуються за рахунок розкрадання поховань. Хоча у Литовських статутах ВКЛ знаходимо спроби врегулювання пошуку скарбів як з моральної точки зору, так і правової.

У традиційних народних вірувань людина, яка шукає/знаходить скарб не наділялася суто негативними рисами. Проте, повинна була вміти поводитися зі скарбом правильно, в інакшому випадку могла розплатитися за невміле поводження зі знайденим власним життям. У народній культурі шукач скарбів лише тоді наділений позитивними характеристиками, коли не він шукає, а коли скарб сам покличе людину, дасться їй у руки. Тобто, єдиний спосіб віднайдення скарбу, що не несе негативного семантичного навантаження – неумисний.

Пошуковці наділяються одночасно такими рисами як «цікавість» і «захланність». Уже саме слово захланність має негативне та позитивне навантаження: завзятість, жадібність та ненажерливість. Зауважимо ще такі характеристики, як наполегливість, стриманість та побожність.

Аналізуючи тексти від найдавніших до сучасних, можемо зробити висновок, що смислове наповнення константи «скарбошукач» надзвичайно багатогранне та суперечливе. Одна із важливих його рис – амбівалентність. Наприклад, з точки зору релігійності та моралі. У традиційних та сучасних текстах знаходимо приписи, що скарби даються тим, хто ніколи в житті не вживав лайливих слів та був релігійною людиною. З іншого боку, скарбошукач має бути не дуже набожною людиною. Це уявлення пов'язане із віруванням про те, що заклятими скарбами опікується нечиста сила і охороняють його демонічні істоти, представники «нижчої міфології» [112],

що відносяться до духів (демонів) та протиставляються вищим богам та офіційному культу – «Котори гроші закляті, то їх стережуть чорти» [4].

Проте завжди в очах пересічних людей сам скарбошукач наділявся демонічними рисами, зв'язком із нечистою силою. Причиною цього було розкопування та пограбування пошуковцями могил, курганів, турбування духів померлих. Водночас, у шукачів скарбів були й є зараз свої християнські святі-покровителі, що оберігають та допомагають у пошуку. Такими покровителями вважаються святий Апостол Симон Зілот і Архієпископ Новгородський, а також Святитель Іоанн. Під час пошуку доцільно мати з собою іконки із зображеннями цих святих для привернення удачі. Звертатись до них слід через промовляння напам'ять комплексу молитов і замовлянь, стверджують скарбошукачі на різноманітних тематичних інтернет-форумах. Вірування у Симона Зілота як покровителя і сучасних скарбошукачів має тяглу традицію в Україні. Згадку про це знаходимо різноманітних календарно-обрядових текстах. Аналізуючи образ скарбошукача з цієї точки зору, можемо стверджувати, що у значної частки пошуковців, якщо не у повсякденному житті, то принаймні під час пошукових робіт актуалізуються традиційні тексти релігійної тематики.

З іншого боку, спостерігаємо накладання різних типів релігійного світогляду у свідомості скарбошукачів різни епох. Як колись, так і тепер, пошуковці є надзвичайно забобонними та усвідомлюють небезпеку викопування будь-якої знахідки, що не обов'язково є скарбом у класичному його розумінні. Розповсюдженою є віра в те, що прочитавши замовляння, яке, по суті, є відголоском язичницьких вірувань, можна захиститися від негативних наслідків. Наприклад, ось лише один із багатьох подібних сучасних текстів, де слова християнської молитви співіснують із традиційними апотропеями, згадується і Господь Бог, і святий Дух, і багатий рогатий чорт: «Во имя Отца и Сына и Святого Духа. На море, на океане, на острове Буяне лежит сундук деревянный, в сундуке лежит ключ оловянный. Клад лежит, рогатый черт сторожит. Встану я, помолясь, выйду,

перекрестясь. Бог в уме, крест на мне. Иду, спешу, глаз не поднимаю, Господа не забываю. Господи, одолей рогатого, одолей черта богатого. Рогатого побивай, богатство его забирай. Дай этот клад мне, моей грешной душе. Пусть заклятье любое разобьется, к душе моей грешной не подберется. Бог в уме, крест на мне, Божией рабе. Кто девять раз заговор этот прочтет, того ни одно заклинанье не возьмет. Дело мое крепко, слово мое цепко. Ключ, замок, язык. Аминь. Аминь. Аминь» [79]. У наведеному тексті варто звернути увагу на таке самоохарактеризування пошуковця як «грішність», на чому неодноразово наголошується. Спостерігаємо тут надзвичайну живучість і тяглість традиційних уявлень про несподіване збагачення, що виступає порушенням світової рівноваги і характеризується як гріх. Скарбошукачі свідомі того, що така грішна поведінка тягне за собою обов'язкову розплату, а тому серед сучасних фольклорних текстів надзвичайно поширеними є сюжети саме із мотивом розплати за викопаний скарб. Частина з них жанрово відноситься до «страшного» фольклору, що реалізується у вигляді оповідей, меморатів, бувальщин.

Сучасні записи, що характеризують скарбошукача, також є цікавими для порівняння із традиційними фольклорними текстами. Для дослідження відбиралися записи від різноманітних контактних груп субкультури копачів: представників споріднених субкультур (військової, мисливсько-рибальської тематики), субкультур-антагоністів (офіційна археологічна наука), місцевого населення («аборигенів» (номінація пошуковців), близького оточення шукачів скарбів (сім'я, колеги), і, звичайно, самих членів досліджуваної спільноти. В окрему категорію виділяємо записи від пересічних людей, тексти яких подекуди більшою мірою характеризуються приналежністю до фольклорних.

Цікаву самохарактеристику можна знайти і у самих скарбошукачів, як-от чеська приказка: «Není nic horšího, než hloupy, a ignorující člověk, natož hledač» (немає нічого гірше за дурну чи нехтуючу людину, а надто пошуковця) [221]. Враховуючи те, що текст писався скарбошукачем для

скарбошукачів, можна зробити висновок, що вони ставляться достатньо самокритично до себе. Пошуковці досить чітко усвідомлюють, що є в їхніх діях хорошого і поганого, і так само поділяють свою спільноту на добрих та злих скарбошукачів і у цій примовці добрим бажають знайти багато скарбів: «Na závěr Vám slušným hledačům přeji mnoho nálezů» (Врешті я бажаю пристойним скарбошукачам знайти багато скарбів) [197].

Тексти де скарбошукач наділений негативними характеристиками найвищого ступеня, звичайно побутують серед представників субкультури-антагоніста – офіційної археології. Пошуковців називають «чорними археологами», крадіями, мародерами. Такі тексти побутують у вигляді оповідей, меморатів, часто – у жанрі «страшних» фольклорних текстів, у яких йдеться про те, як потенційне місце археологічних розкопок сплюндрували «чорні» копачі, а особливо – яке покарання вони за це отримали. Археологи також зневажають пошуковців за прагнення збагатитись за допомогою пошукової діяльності, тоді, як на противагу, археологи займаються цією діяльністю через прагнення розвивати науку: «Археологи звичайно дуже погано ставляться до кладошукачів, тому що чорна археологія протизаконна за великим рахунком і всі ці знахідки треба здавати кудись, в фонди музейні, відповідно описувати. Якщо ж людина сама цим займається, вона за великим рахунком переступає закон. І тому, ну і плюс це наносить власне певну шкоду науці. Людина яка просто знаходить клад для того щоб продати – вона його не описує, не робить певні висновки з точки зору історії і так далі. Тому офіційні археологи погано ставляться до кладошукачів. Більше того от в музеї де я працював там цілий відділ був який власне займався тим, що моніторив всю цю штуку співпрацював з структурами...це охоронно-археологічний відділ який дивився щоб ніхто сам не бродив з металошукачем» [5, 1]. Яскраво ілюструють відношення археологів до скарбошукачів саме їх назви, і це не лише «чорні копачі» чи «чорні археологи», а навіть назвати когось «пошуківцем» уже образливо. Цю тонку межу не відчувають люди, не причетні до археологічної чи

скарбошукацької субкультури, проте усі нюанси відображаються саме у назвах: «пошуковцями прийнято називати людей, котрі займаються військовою історією, це офіційно дозволено, вони шукають речі і захоронення людей часів другої світової війни, а так, то їх називають археологами, чи інколи "копателі", але це більше стосується людей, котрі наче археологи, але не зовсім, ну просто вийшли за гроші покопати, або перший курс от, а так то називають саме археологами, а пошуковцями, або скарбошукачами то прийнято більше називати чорних археологів, а і відповідно так як ставлення цього осередку археологів до них негативне, то це ну таке, не дуже гарні слова (...) Ну, я маю на увазі не те що негарні слова, я маю на увазі не гарне відношення до них, тому пошуковцем називати це можна образити людину, якщо так називати» [5, 2].

Перше, знайдене нами, відображення ставлення місцевого населення до пошуковців, знаходимо у роботі Д. Яворницького «По слідах запорожців». Учений передає діалог з місцевим жителем – стареньким дідом, що проходив поруч з розкопом. Він називає пошуковців «гробокопателями», а коли вони відповідають, що вони археологи, помилково називає їх «архангелами»[1]. Сучасне місцеве населення також досить негативно сприймає пошуковців. По-перше, вони завжди будуть із категорії «чужих». Також вони псують землю, перекопуючи її і дуже часто залишають незакопаними свої ями. І найлогічнішим є те, що потенційні скарби, які можуть знаходитися в землі, не можуть належати комусь чужому, місцеве населення, згідно традиції, завжди вважатиме їх своєю власністю. Тому налагоджена комунікація пошуковців із місцевим населенням – величезна рідкість. А звідси і образ «аборигенів» серед копачів досить негативний – тому що місцеві жителі часто навмисне посилають пошуковців у неправильному напрямку, десь на болото, чи й взагалі не дають ніякої інформації, погрожують.

Тема скарбів та скарбошукування також надзвичайно плідна для мистецтва – існує незліченна кількість літературних творів, театральних

постановок, кіно та мультфільмів. Цікаво спостерігати, як мистецтво відповідає на запит часу і саме чорний археолог стає головним героєм книг. Наприклад, науково-фантастична книга Я. Алексєєва «О черном археологе замолвите слово» [11]. Будні сучасного скарбошукача описує у своєму фантастичному бойовику О.Биченін «Черный археолог. Конец игры» [23].

4.2.5. Часопросторові константи скарбу у фольклорних текстах пошуковців.

У картині світу українських та чеських скарбошукачів простір та час, які стосуються скарбу, навантажені специфічними міфологічними віруваннями. Анімістичні уявлення пронизують усі тексти пошуковців, навіть тих, хто на початку інтерв'ю категорично заперечують віру у будь-що надприродне. Пізніше у їхніх розповідях постійно прослідковуються фрази на кшталт: «місце не пускало», «скарб не дався», «землі обов'язково треба подякувати після знахідки».

У традиційних народних віруваннях при закопуванні скарбу місце його перебування можна було закласти, а також вірили, що місце, де лежать закладені скарби переважно додатково охороняються якимись демонічними істотами. За народними уявленнями, можна було закласти не лише простір, а й час, який скарб має пролежати в землі – «Як хто закопує скарб, так зачина його на скільки там год у землі лежати: чи на п'ятдесят чи на сто, чи на скільки хто хоче. От як вийдуть уже ті годи, тоді й почне свічечка на тому місці горіти» [3].

У ставленні до викопування скарбів простежуємо певну сакралізацію часу. Передусім, час структурується відповідно до річного та добового циклу. Щодо добового виміру, то магічним часом, звісно була саме ніч. За народними віруваннями, ніч теж поділялась на свої періоди – закладені скарби горіли вогниками до півночі, не закладені – після.

Разом з тим, окрім традиційних уявлень про час знаходження скарбів зустрічаємо індивідуалізовані вірування, що базуються на власному досвіді

пошуковців. Наступний текст наочно демонструє міфологізацію часу викопування знахідок скарбощукачем: «на мою думку містика все-таки є, тому що речі які ми викопуємо належали іншим людям, в яких була своя історія і енергетика, і можливо той чи інший клад який ми знаходимо- був загублений в той момент коли злодій вбивав свою жертву заради того скарбу який знайшли зараз ми. Тому відкидати містику не можливо.....розкажу і я свою історію...на одному із копів був знайшов маленький медальйон Миколая Чудотворця (частина здається від складня була)...я поклав медальйон собі в карман в куртку і призабув про нього, але він завжди був при мені коли я ходив з ним на коп...цікаво є тим що медальйон я знайшов між 13-00 до 14-00 години дня. і після того коли я ходив на коп з медальйоном про який не згадував то в цей час (з 13-00 до 14-00) знахідки попадалися і то дуже цікаві...після деяких періодів я змінив куртку для копу(ту кинув до прання) то після того могло за цілий день нічого толкового не попастися. Ось так. А коли дійшов час до прання я згадав що в кармані є медальйон. Я його вибрав з кармана, і прокрутив період своїх знахідок і зрозумів що це припадає на період від коли знайшов медальйон, від тоді він став моїм талісманом, я брав його завжди на коп, і та сама ситуація з 13-00 до 14-00 є знахідки.. Можливо це просто так співпало, а можливо якась доля містики тут була, я цього пояснити не можу. Але думаю що має значення з якими думками йдеш копати....» [168].

Щодо річного циклу, то у традиційних та сучасних уявленнях заляті скарби найлегше відкопувати в ніч перед якимсь святом. Найвідоміша ніч – напередодні Івана Купала, а також перед Вербною неділею, після Чистого четверга, передвеликодня ніч та інші - «до Вшестя гроши, де вони є у зимлі закопані у сім літ раз пирисушуюця» [3].

Локалізацію скарбів, закопаних у землю, можна умовно поділити на дві основні категорії: скарби на «своєму» та «чужому» просторі. До «свого» відноситься будинок, ділянка навколо нього, садки, городи – близькі і далекі, тобто земля, освоєна людьми. Але найчастіше великі за обсягом

скарби переховувалися у «чужому» просторі. Одним із поширених сюжетів про переховування і віднайдення менш цінних скарбів є саме земля під будинком. Популярним місцем сховку був куток стіни під покуття, або куток напроти неї, земля під порогом.

Щодо простору, то одним із найчастотніших місць появи «вогників», «огнів», що вказуть на залягання тут скарбу є болота і могилки [6]. Сучасні респонденти нерідко самі намагаються пояснити ці вогники з наукової точки зору виділенням фосфору, що світиться в темряві, виділяючись з тіла мертвого, що вже почав гнити [6].

Знаходження скарбів «на чужому» просторі найчастіше локалізується у місцях із якимись статичними відхиленнями у рельєфі – гора, пагорб, печера. Якщо неподалік дерева, то переважно це дуби «хрещаті», «вилуваті» - цьому є логічне пояснення - так скарб легше знайти через тривалий час. Також і навпаки – деформація простору, рослин породжувала роздуми у людини про причини цього: «дерева, що чим-небудь відрізнялись взагалі збуджують серед народу думку про скарби під ними»[52].

Повною протилежністю є скарби на «чужому» для людини просторі – болоті. В усіх текстах ці скарби «закляті» і світяться вогниками, переважно блакитними, коли пересушуються. «Огонь, що на болоті, то закляте золото пересушується» [3]. В архівних записах В. Кравченка 1923-1929 рр. «Гроші горять синім полум'ям», а «огні на могилках – душі померлих» [1]. Це вірування збереглося дотепер і записане від жительки с. Фасова Макарівського р-ну Київської області [6]. На цьому прикладі яскраво спостерігається заміна міфологічної картини світу науковою.

Простір навколо заклятих скарбів теж наділявся магичними рисами: «Коли заклятий той скарб, то ходиш, ходиш, наче тебе хто пхає, а до його ни можна доступиця, а коли не заклятий, то до його лехко приступитись» [2].

Спостерігаємо певну ритуалізацію викопування заклятого скарбу: «Коли хто хоче достать тиї гроші, до треба вризать мизинного пальця на

правій руці і розписать своє ім'я і хвамілью свею кров'єю і підкинуть до того огню і вкинуть чоботи свої в тей огонь і покинуть там ту записку. Які будуть завдовжки халяви на чоботях, так завглибшки будуть гроші там закопані» [3].

У сучасних скарбошукачів будь-яке місце, де проводяться пошуки наділяється певними надприродними рисами – може «пускати» чи «не пускати», «обдаровувати», «даватись» і т.д. З другого боку, місце може наділятися позитивними чи негативними характеристиками, в залежності від наявних у ньому цінностей, місце може «не хотіти» віддати знахідку: «Якщо типу от щось трапиться перше рідкісна монета, або якийсь гудзик, то зразу типу шо хороше місце, тут шось може быть толкове (...) Ну коли легко дається, коли находиш з першого разу місце, наприклад, приїхав і хоп – зразу воно, то це типу якби як хороший знак, це типу шось знайдеш. Воно якби дається тобі. Але з іншого боку, коли дуже довго шукаєш місце, воно тобі, теж, то таке враження ніби там шось тобі заховане і воно не хоче щоб ти його знайшов» [7, с. 12].

У той же час із простором можна взаємодіяти: «з повагою ставитись, типу, це найперше. І в кінці (...) ну всьо, якби гарне місце, шось покопали, аж само проситься на язик подякувать, типу шо цьому місцю, що ми ще приїдем там» [7, с. 14]. У наступному записі простежується віра в те, що будь-який простір належать душам, які тут жили, і саме вони є його покровителями: «Я просто словесно дякую. Дякую місцю, де копав, бо вірю в його енергетику. І про себе дякую людям (точніше їх душам), які тут жили. Бо це місце їхнє. І їхнім залишиться» [7, с. 35].

Особливим місцем для пошуковців завжди було військове кладовище, нерідко навмисно чи випадково розкопуються місця масових поховань. Для успішного пошуку в такому місці поведінка скарбошукача ритуалізується: потрібен і дозвіл хазяїна кладовища (своєрідного духа померлих) і обіцянка не робити нічого поганого: «в принципе кладбища бояться не надо, надо только разрешение у хазяина спросить зайти, сказать, что ничего плохого я

делать не буду, кстати надо спрашивать всякий раз когда туда заходиш и ничего не подцепиш»[79].

Аналізуючи тексти сучасних скарбошукачів, спостерігаємо цікаве явище наявності водночас і сформованих уявлень про надприродні сили (напр. Земляний Дід) і неоформлених образів безтілесних духів (блуд). Для того, щоб знайти, треба «зайти, вернутися і зайти заново. Вернутися до вихідного місця і спочатку зайти. Ну так, на полі було, що ніби тут проходили, ніби й не проходили, і не ясно що. Тоді просто виходиш і з початкового заходиш, дивишся по ямках, де ти проходив, де ні, і починаєш заново. Або йдеш протилежно в інший бік просто йдеш, абсолютно в те місце лишаєш» [7, с. 14].

Спеціальною сленговою термінологією означена робота з металошукачем. Тут ми спостерігаємо явище антропоморфізації металодетектора – наділення людськими властивостями бачити, чути запах, певної одухотвореності – у властивості примхливості, приносити вдачу. Знахідку металошукач «бачить», або відчуває на запах, а ідентифікувавши «чіпляє» її, тобто встановлює точне місце знаходження. Місце пошуку скарбошукач металодетектором «продзвонює», «пронюхує», «проглушує», або «сканує». Швидка перевірка місця майбутніх пошуків на наявність сигналів має назву «пробіжка». Якщо скарбошукач не впевнений у чіткості сигналу свого пристрою, то «дає понюхати» колезі, аби той перевірів сигнал своїм пристроєм. Саме місце пошуків можна «товкти» (багато разів приїжджати на одне й те ж місце), «продзвонювати», «пробивати», «проглушувати».

Металодетектор, за повір'ям скарбошукачів, не слід відчищати від землі і бруду після вдалої знахідки, аби він не відвикав від пошуку цінних речей. Це пов'язано із уявленням про те, що частина притягує ціле – залишки «щасливої» землі, у якій було знайдено коштовності, притягне хороші знахідки. За іншою ж прикметою, навпаки, чим краще є відмитим і

відчищеним вдома металошукач – тим більше знахідок він обіцяє. Після пошуку слід дякувати металодетектору за хорошу роботу.

За уявленнями пошуковців, металошукач, як і людина, може бути чутливим до впливу нечистої сили. «Збивати», «заблуджувати» сигнал металодетектора під час пошуку скарбу можуть демонічні істоти, які охороняють цей скарб: «Так, один геолог і шукач скарбів розповідав, що кілька років тому він з друзями за допомогою металодетектора обстежував московські маєтки. Знахідки при цьому траплялися їм все більше прості. Потім, по звуку приладу почали вони копати і не можуть нічого знайти: сигнал йде, то звідти, то звідси. Тоді геолог напівжартома сказав: «Амінь, розсипся!» І в цю ж мить вони наткнулися на скарб. Так, що є в старовинних легендах частка правди» [168].

4.2.6. Природа у картині світу пошуковців.

У картині світу скарбошукача природа часто персоніфікується й набуває ознак антропоморфності. Наприклад, у чеських скарбошукачів доволі поширені подібні безособові формули, як наприклад: «rotůček vydal» - річечка видала знахідку шукачу [233]. І якщо щастить чи не щастить зі знахідками, пошуковці найчастіше приписують це якійсь силі – своїй удачі чи долі, землі та іншим локусам, духам-покровителям скарбів, чи якійсь невизначеній силі – «dnes se opět zadařilo», «Dneska jsem si asi vybral hledačský štěstí až do smrti»[197].

Скарб може показуватися у вигляді рослини, тварини, птаха і розсипатися на монети лише від одного доторку до них. Також ці істоти можуть не самі бути втіленням скарбу, а лише вказувати його місцезнаходження: «Кажуть то таке манячить – будто би так показуїця, так як там чоловік стоїть, чи там худобина, чи звірина» [4].

Вірування скарбошукачів у надприродні властивості птахів мають глибоке коріння у традиційній культурі слов'ян. Сучасні тексти, зафіксовані від членів субкультури скарбошукачів свідчать про активне побутування

образу птаха, наділене різнополюсним семантичним навантаженням. З одного боку, побачивши, як над певним місцем кружляє птах, необхідно копати саме там. Інші тексти свідчать, що якраз у цих місцях копати не треба. Особливо забобонними віруваннями характеризується знаходження мертвого птаха: «У мене вже багато років є така прикмета: як побачу мертву пташку, то все, збираюсь і йду додому, сьогодні вже не буде копу, нічого не знайдеш більше толкового» [7]. Здавна птахи, тварини асоціювались у пошуковців із образом скарбу, а мертві птахи і звірі наділяються абсолютно негативним семантичним навантаженням.

З цієї ж причини допомога птахам і тваринам «в полі» під час копання пропагується та заохочується пошуковцями. Вони вірять, що це допоможе у пошуках цінностей, приверне удачу до знаходження скарбів. Наприклад, у коментарях до відео порятунку молодого яструба, опубліковане у групі скарбошукачів Чехії «Detektor kovů-Lovci Pokladů» в мережі Facebook [197] знаходимо зауваження, що є маркерами міфологічних вірувань, пов'язаних із птахами: «Tohle je lepší než hrnec zlatáku» (з чеської – «Це краще, ніж знайти горщик із золотом»), «Za to se Ti určitě ,Tvůj anděl strážný odmění...» (з чеської - «За це тебе нагородить твій янгол-охоронець»), у розумінні скарбошукачів – за порятунок птаха скарбошукача нагородить «пані карма», «Dobra prace, snad to pani karma odplati vhodnymi nalezy» (з чеської - «хороша робота, за це пані карма відплатить тобі гарними скарбами»). Аналізуючи коментарі до цього запису, фіксуємо також, що цей випадок у картині світу пошуковців стійко асоціюється із уявленнями про долю, фатум («пані карму», «янгола-охоронця»), тобто вищі сили, завдяки яким він опинився тут саме в цей час, і, вчинивши правильно, може розраховувати на успіх у пошуках скарбу – «Right place at the right time good job» (з англ. – правильне місце у правильний час - гарна робота»). Таким чином, кожен подібний випадок асоціюється з випробуваннями. Це наштовхує нас на аналогії із традиційними текстами легенд, казок та інших наративів, де

скарби «даються» головному герою після ініціації, вдалого подолання випробувань.

Поширеними у давнину були також тексти, де скарб міг являтися у вигляді птахів, тварин. Подібні тексти було зафіксовано нами і від сучасних скарбощукачів: «в мене, наприклад, знайомий каже, що якщо він десь там побаче скупчення десь змій, там в бур'янах, то це там обов'язково буде клад. О! ну в мене такого не було, але це дійсно було. В Зінькові, Полтавської області. Він дійсно на скупченні змій знаходив клад. Якби що вони там їх охораняють там чи ще щось» [7, с. 60]. Уявлення про те, що змії стережуть скарби має дуже давні корені і це зазначалося у першому розділі роботи, проте цікавим є факт існування цього вірування у наш час, та ще й підкріпленим реальним досвідом знаходження скарбу.

Наступний текст ілюструє нам власне процес незнаходження скарбу через зустріч його шукачами у вигляді собаки і неправильної їх поведінки з ними (за їх же трактуванням). Давнім є також уявлення про те, що побачивши скарб у вигляді тварини, птаха, старця можна було сказати певні слова, вчинити певні маніпуляції і отримати скарб, який вийшов на поверхню: «когда мы спустились и услышали лай собаки одной, лопатами стучали. Потом минут пять спускались вниз, услышали где-то вверху, потом сзади. Потом идем уже, осталось метров где-то пятьдесят до этого источника, где рядом дуб, и этот клад был. И тут друг говорит: «Смотри! Собака!» Да, бежит огромная собака. Но собака, знаете, непородистая, она, как дворняжка какая-то такая, высокая, коричневато-бежевая или что-то такое, без ошейника... И бежит прямо на нас с такой скоростью... Ну, мы остановились, и я сразу: «Ой, песик, иди сюда! На-на-на!..» Если собака бежит в лесу, она просто к людям бежит. Она хочет либо приласкаться или чтобы ей дали что-то. Она прибежала, наверно, в метрах пяти от нас остановилась и на нас не смотрит. Мы ей и то, и се: у нас конфеты были – она конфетку... Она вообще на нас не смотрит! Мы не поняли: зачем она бежала? Чтобы остановиться? То есть, она себя не естественно вела. Мы с

ним пока поговорили, а тут раз – и ее нету. Потом пошли, начали опять копать клад, потом я его «почистил» - и он пропал, исчез! У друга глаза вот такие, он говорит: «Все! Уходим отсюда!», мол, что-то не то... Ну и говорю: «Все правильно!» А потом домой приехали вечером, ну, бросили, оставили, а там уже ничего не было, он где-то спрятался. Домой приехали, «давай, включай Интернет! Давай посмотрим, как прячутся клады...» Начинаем включать, и там идет информация о собаках, кошках: что в местах кладов появляются собаки, кошки. Это – охранники клада, к ним прикасаться нельзя, да, чтоб не было проблем, Единственное, что нужно было сказать: «Рассыпья!». но мы этого не знали» [7, с. 53]. Поданий доволі об'ємний текст яскраво ілюструє циркуляцію інформації та процес творення міфологічних вірувань сучасних скарбошукачів: на певну матрицю картини світу цієї субкультури нанизуються все нові й нові смисли, в яких відчувається потреба. Черпаються вони із власного досвіду, досвіду колег, засобів інформації тоді, коли в них є потреба і коли власної відповіді не знайдено. Проте навіть у наш час ця картина світу має багато спільних рис із «традиційною» і частка міфологічного світосприйняття є досить великою.

У четвертому розділі ми виділили лише декілька найчастотніших констант у структурі картини світу субкультури скарбошукачів. Проте цей макроконстантний фонд реалізується у всіх без винятку фольклорних текстах соціоспільноти та є їх первинною структурою. Водночас можемо стверджувати, що центральною є макроконстанта-надбудова «скарб», яка так чи інакше пронизує усі досліджувані тексти. Разом з тим, варто зазначити, що для подальшого поглибленого вивчення окреслених питань необхідно аналізувати зібрані матеріали до рівня виділення максимальної кількості мікроконстант та визначення їхньої варіативності та стійкості, генези та мінливості. Перспективним завданням також можна вважати порівняльні дослідження специфіки константного фонду фольклорних текстів субкультури скарбошукачів та споріднених чи антагоністичних соціоспільнот.

Висновки

У даному дисертаційному дослідженні – «Фольклор субкультури скарбошукачів: особливості функціонування і специфіка тексту в українському та чеському середовищі» – вперше було зроблено спробу дослідити масив сучасних фольклорних текстів спільноти скарбошукачів України і Чехії. Дослідження специфіки сучасного фольклорного тексту обох слов'янських країн показало, що попри нові форми його побутування, зокрема в інтернет-мережі, зберігається тісний зв'язок досліджуваного матеріалу із традиційним фольклором, народними віруваннями та уявленнями.

Матеріалами для написання роботи слугували власні записи пошукувача під час польових досліджень 2012-2018 рр. із застосуванням методів включеного спостереження, анкетування, а також тексти, які скарбошукачі обох країн розміщують в інтернет-просторі. Записи було здійснено також під час виїзду скарбошукачів на зліт колекціонерів, під час виїздів у «поле», тобто безпосередньо на розкопках, де відбувалася фіксація лише від обмеженої вузької групи респондентів. Також було використано інтернет-ресурси відповідної тематики, матеріали, що розміщені в місцях віртуальних зібрань скарбошукачів, в тому числі західнослов'янських країн.

У ході виконання поставлених завдань було:

1. Опрацьовано науково-методологічну базу теоретичних досліджень сучасного українського та чеського фольклору та субкультури скарбошукачів. Проаналізовано публікації українських та чеських вчених, що містять фольклорні тексти про скарби та скарбошукування, та зроблено висновки, що масив досліджуваного традиційного фольклорного матеріалу є достатньо великим за обсягом, відрізняється різноманітними жанрово-тематичними характеристиками. Також було проаналізовано джерела, що містять різноманітні матеріали (від юридичних документів до газетних статей), фольклорні тексти що стосуються скарбошукування і виявлено, що

вони найчастіше не представляють яких-небудь гіпотез і наукового аналізу. Зазвичай дослідники не йдуть далі простої фіксації текстів. Тому досі цей матеріал не був систематизований, відповідно проаналізований та критично осмислений. Сучасний фольклор скарбошукачів узагалі не досліджувався ані українськими, ані чеськими науковцями.

На даному етапі напрямок дослідження сучасного фольклору субкультур у фольклористиці як науці характеризується недостатнім ступенем вивченості. Вивчення субкультур в Україні хоч і має вже певну історію, проте характеризується дещо однобокими підходами і потребує досліджень і вивчень субкультур саме як складових суспільства з їх складністю та різноманітністю. Субкультури зі специфічними картинами світу є складовими елементами соціокультурної структури суспільства;

2. Визначено місце фольклору про скарби та фольклору субкультури пошуковців в традиційному та сучасному пластах. Дослідження показало, що питання форм і способів втілення сучасного фольклору в Інтернеті є надзвичайно проблемним. Віртуальна комунікація прискорює обмін новою інформацією, набутим досвідом, знаннями, пошуком колег, і є своєрідним каталізатором розвитку субкультури. Також завдяки їй дослідник може зібрати певним чином «зафіксовані» тексти, свіжі сліди актів комунікації членів субкультури. Внаслідок нового та специфічного способу передавання інформації змінюється і спосіб вираження цих знань: все більшої питомої ваги набуває письмовий поруч з усним. Проведений аналіз засвідчив, що до традиційних способів передачі знань додалися аудіовізуальні канали (зображення, макроси, аудіо- та відеофайли). Комп'ютерна комунікація має у своєму арсеналі велику кількість способів та форм передачі смислу, які дослідникам ще варто навчитись «збирати» та аналізувати, випрацювати єдину методологію.

З'ясування процесу виникнення сучасних фольклорних текстів досліджуваної субкультури показало, що існує два типи взаємодії фольклору та субкультури: фольклоризація субкультурних текстів та

входження традиційного рустикального фольклору в сучасну субкультуру. У ході дослідження було з'ясовано, що при аналізі різножанрових фольклорних текстів скарбошукачів необхідно враховувати контекст як виконання, так і побутування цього явища як феномену національної культури. Аналіз сучасних текстів підтвердив, що у віртуальній комунікації теж присутні контекстуальні аспекти: на першому рівні – ресурс, на якому розміщено даний текст, на другому рівні – підрозділ (форум, тема та ін.), і третій рівень – назва, у якій сконцентровано основний сенс тематики обговорення;

3. Проведено порівняльний аналіз українського та чеського скарбошукацького середовища, причини його виникнення та особливості реалізації. За специфічним видом діяльності було виділено скарбошукачів як окрему особливу групу – «професійну субкультуру». Феномен скарбошукацтва є надзвичайно давнім, проте виділяти окрему скарбошукацьку субкультуру в Україні та Чехії слід, очевидно, з 90-х років ХХ століття. Причиною формування скарбошукацтва як окремого субкультурного явища став, безперечно, розвиток технічних засобів, а також лібералізація законодавства.

Досліджувана спільнота характеризується високим ступенем закритості в Україні та відкритістю у Чехії. Причина цього явища полягає у зовнішніх чинниках, що існують в цих країнах. Насамперед, це різниця в законодавчій базі: в Україні пошуковці оголошені поза законом і їхня діяльність не регламентована законодавчими актами, в Чехії діє нормативно-правова база, що регулює діяльність пошуковців, налагоджена співпраця з офіційною археологічною наукою. Наслідком цього є й відсутність у структурі чеської спільноти протиставлення з «білими» археологами. В українській субкультурі скарбошукачів провідним є протиставлення і поділ на «чорних» та «білих» археологів, коли перші є представниками субкультури скарбошукачів, а другі – представниками офіційної археологічної науки.

3. З'ясовано специфіку і особливості функціонування сучасних фольклорних текстів України та Чехії, яке показало, що досліджувана субкультура скарбошукачів справді є достатньо розвиненою та продукує власні тексти, які теж можна сміливо називати фольклорними. Водночас, явище використання текстів фольклору «класичної доби» також є достатньо поширеним в обох країнах. Явища продукування нових та використання «традиційних» фольклорних текстів не є взаємовиключними, адже засвоєння відбувається лише тому, що вони повністю вписуються у картину світу пошуковців. Це свідчить про їх особливий тип світогляду, який має багато точок перетину із традиційною народною культурою.

5. У даній роботі шляхом аналізу, зіставлення, виявлення спільних та відмінних рис та з'ясування причин виникнення було досліджено специфіку світоглядних констант, відображених у фольклорних текстах субкультури скарбошукачів України та Чехії. Окрему увагу було приділено особливостям специфіки структури та будови картини світу скарбошукачів обох країн. В результаті проведеного аналізу було з'ясовано чому і яким чином вона сформувалася, як втілюється у фольклорних текстах, яку прагматичну функцію виконують останні.

Проведене дослідження показало, що картина світу субкультури скарбошукачів викристалізувалася із чотирьох основних джерел: індивідуальне (особистий життєвий досвід) та загальнокультурне наповнення (художні книги та фільми, тексти культури (напр. сильний вплив Біблії, національних епосів), традиційні знання (в т.ч. і фольклорних текстів) та напрацьований субкультурний фонд знань. Очевидно, що ці складові знаходяться у певній синкретичній єдності і розділити їх повністю неможливо;

6. Проаналізовано та виділено найважливіші опорні константи картини світу субкультури скарбошукачів, що підтвердилося їхнім багаторазовим використанням, реалізацією у різножанрових текстах представників спільноти. У роботі виділено поняття скарб як основну

макроконстанту-надбудову, а також духа-покровителя скарбів і скарбошукачів, власне скарбошукача, скарбошукання як процесуальну константу, часопросторові константи знаходження скарбу та природу у картині світу пошуковців як основний макроконстантний фонд. Цінним для дослідження був не тільки аналіз сучасної картини світу пошуковців, а й порівняння смислового наповнення опорних констант, інформацію про які було віднайдено у «традиційних» фольклорних текстах, із найдавніших доступних джерел. Також проведено порівняння смислонаповнення основних констант скарбошукачів України та Чехії, проаналізовано специфіку їх втілення у фольклорних текстах.

У даній роботі до наукового обігу вперше було введено корпус сучасних фольклорних текстів представників субкультури скарбошукачів України та Чехії, що складається з: а) власних польових матеріалів, які стосуються скарбів та скарбошукання, записаних безпосередньо від представників досліджуваної і спорідненої субкультур (археологів) та пересічних людей; б) зафіксованих у інтернет-мережі, – новій формі побутування фольклорних текстів, в якій зберігається тісний зв'язок досліджуваного матеріалу із традиційним фольклором, народними віруваннями та уявленнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДЖЕРЕЛА

Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України

1. Фонд 15. Од.зб. 211д. Етнографічні та фольклорні матеріали: народне лікування, сни, побут, обряди, замовляння, народні пісні (без мелодії), легенди, казки, анекдоти та інше. Записи різних збирачів на шепетівщині, Житомирщині, Київщині та інш. місцевостях. Рукопис. 1925-1926 рр. 196 арк. Арк 93(зв).
2. Фонд 15-3. Од.зб. 154. Етнографія та фольклор: приказки, забобони, загадки, казки, обрядовість, мірошництво та інше. Записав Лук'янов В. В. в с. Бехах. 1928-1929 рр. 122 арк. Арк. 50а.
3. Фонд 15-3. Од.зб. 205. Етнографічні та фольклорні матеріали про «вогонь». Записи різних збирачів та копії. 1923-1929 рр. 196 арк. + 147а + 172а,б,в. Арк. 154.
4. Фонд 15-3. Од.зб. 215. Етнографічні матеріали «Купайло», «Жнива», «Спасова борода». Записи різних збирачів та копії частково упорядковані. 1920-1924 рр. 97 арк. Арк. 117.
5. Фонд 14-5. Експедиції. Од.зб. 892. Панкова А. І. Матеріали до теми: Фольклор субкультури скарбошукачів: особливості функціонування і специфіка тексту в українському та чеському середовищі (археологи). 26 арк.
6. Фонд 14-5 Експедиції. Од.зб. 893. Панкова А. І. Матеріали до теми: Фольклор субкультури скарбошукачів: особливості функціонування і специфіка тексту в українському та чеському середовищі (традиційний фольклор). 34 арк.
7. Фонд 14-5 Експедиції. Од.зб. 894. Панкова А. І. Матеріали до теми: Фольклор субкультури скарбошукачів: особливості функціонування і специфіка тексту в українському та чеському середовищі (скарбошукачі). 64 арк.

ЛІТЕРАТУРА

8. Аблеев С.Р., Кузьминская С.И. Массовая культура современного общества: теоретический анализ и практические выводы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://aipe.roerich.com/russian/mas_kult.htm
9. Агапкина Т. А., Виноградова Л. Н. Благопожелание: ритуал и текст // Славянский и балканский фольклор: Верования, текст, ритуал. М., 1994. С. 168-208.
10. Адоньева С. Б. Прагматика фольклора и практика переходных ритуалов Современный городской фольклор. М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2003. 736 с.
11. Алексеева Я. О черном археологе замолвите слово [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://samlib.ru/a/alekseewa_j/marna.shtml

12. Ашкеров А. Эволюция медиа-вирусов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://irsolo.ru/andrej-ashkerov-evolyucia-media-virusov/>
13. Бабина Л. Об особенностях демотиватора как поли модального текста. Филологические науки: Вопросы теории и практики. Тамбов, 2013. №2. с.28-33. http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2013_2_05.pdf
14. Байбурин А. К. Некоторые вопросы этнографического изучения поведения. Этнические стереотипы поведения. Л.: Наука, 1985. С.7-21.
15. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре. СПб.: Наука, 1993. 240 с.
16. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1986. 445 с.
17. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.
18. Бгажноков Б. Х. Коммуникативное поведение и культура (к определению предмета этнографии общения). Советская этнография. М., 1978. № 5. С. 3–17.
19. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. М.: Academia, 2004. 944 с.
20. Белоусов А. Ф. Современный анекдот. Современный городской фольклор. М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2003. 736 с.
21. Белоусов А. Ф. Воспоминания Игоря Мальского. «Кривое зеркало действительности»: к вопросу о происхождении «садистских стишков». Лотмановский сборник-1. М., 1995. С. 681-691.
22. Беовульф. Старшая Эдда. Песнь о Нибелунгах. М.: Эксмо, 2014. 870 с.
23. Биченин О. Черный археолог. Конец игры. М.: Альфа-книга, 2014. 384 с.
24. Богатырев П. П. Словацкие эпические рассказы и лиро-эпические песни (Збойницкий цикл). М., 1963. 192 с.
25. Борисов С. Б. Эстетика "черного юмора" в российской традиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ruthenia.ru/folklore/borisov7.htm>
26. Брайчевський М. Ю. Скарби знайдені і незнайдені. К.: «Наукова думка», 1992. 88 с.
27. Бретт Т. Руководство по мемам: путеводитель пользователя по вирусам сознания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://asocial.narod.ru/material/memes.html/>
28. Бріцина О. Ю. Українська усна традиційна проза: питання текстології та виконавства. К.: ІМФЕ НАН України, 2006. 395 с.
29. Бріцина О. Ю. Усна теорія і текстологічне дослідження української прозової традиції. Усна епіка: Етнічні традиції та виконавство. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті Ф. Колесси та А. Лорда. м. Київ, 8-14 верес. 1997. С. 29-34.
30. Бугаева Ирина Демотиваторы как новый жанр в Интернет-коммуникации: жанровые признаки, функции, структура, стилистика.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rastko.rs/filologija/stil/2011/10Bugaeva.pdf>
31. Будівський П. Образ Олекси Довбуша у фольклорних творах, виданих В. Гнатюком. Роль В. Гнатюка у розвитку укр. нац. к-ри: Тези доп. і повід. наук. конф., присвяченої 120-річчю від народж. В. Гнатюка. Тернопіль, 1991. С.83-86.
 32. Буйських Ю. С. «Археологія як спосіб життя...»: до питання вивчення української археологічної субкультури. Поле: збірник наукових праць з історії, теорії та методології польових досліджень. Вступ до спеціальності. К., 2014. Т. 1. С. 5–106.
 33. Буйських Ю. С. Город как пространство революции: совокупность вербальных и визуальных текстов // Українська культура ХХ - ХХІ: соціоантропологічний аспект. Київ, 2015. С. 15 – 45.
 34. Буйських Ю. С. Життя в клініці: субкультура лікарів у просторі сучасного міста. Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. К., 2011. Вип. 10 (13). С. 73 – 80.
 35. Буйських Ю. С. «Чужий» городянин у просторі міста: «Поле» у професійній субкультурі київських археологів // Постфактум: історико-антропологічні студії. Одеса, 2013. № 1. С. 40 – 53.
 36. Вергелес К. М. Самоідентифікація людини і релігійна культура в просторі сучасної глобалізації / К. М. Вергелес // Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 111. С. 279-282. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_111_72
 37. Ветухов А.В. Краткий обзор рукописного этнографического материала, доставленного Предварительному комитету по устройству XII археологического съезда / А. В. Ветухов // Труды XII археологического съезда в Харькове. М.: тип. Г. Лиснера и Д. Собко, 1905. Т. 2. С. 8-15.
 38. Вознюк К. Мемы в рекламе и брендинге [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sostav.ru/news/2012/12/29/memy/>
 39. Вопросы социологии искусства: Теоретические и методологические проблемы / АН СССР, ВНИИ искусствознания Министерства культуры СССР; Отв. ред. А.А. Карягин. М.: Наука, 1979. 351 с.
 40. Гадея Ш. Социология профессий и социология профессиональных групп. За изменение перспективы// Антропология профессий или посторонним вход разрешен. М., 2011. С. 15-34.
 41. Галушина Н. С. Формирование возрастных объединений в контексте механизмов трансляции культуры. М., 2010. 259 с.
 42. Гацак В.М. Пространства этнопоэтических констант // Народная культура Сибири. Омск, 1999. С. 109-130.
 43. Гацак В. М. Этнопоэтические константы в фольклоре: уровни, изоглоссы, «мультимедийные формы» (на славянском и неславянском материале) // Литература, культура и фольклор славянских народов.

- ХІІІ Межд. съезд славистов (Любляна, август 2003 г.). Доклады российской делегации. М., 2003. С. 311-324.
44. Гацак В. М. Устная эпическая традиция во времени. Исторические исследования в поэтики. М., 1989. 256 с.
 45. Гелен А. О систематике антропологи / А.Гелен; [пер. с нем. А. Филиппова] // Проблема человека в западной философии. М.: Прогресс, 1988. С. 152-201.
 46. Герчанівська П. Е. Самоідентифікація людини у сучасних соціокультурних реаліях / П.Е. Герчанівська // Культура народів Причорномор'я. 2013. № 263. С. 116-119.
 47. Гінда О. Жанр фольклорний: маніфестація терміна як проблема / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2007. Випуск 41. С. 209-215.
 48. Гінда О. Понятійне поле теоретичної фольклористики (до постановки проблеми) / Олена Гінда // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2003. Випуск 31. С. 32–42.
 49. Гнатюк В. Етнографічний збірник Т.ХХVІ «Народні оповідання про опришків». Львів.: друкарня Наукового Товариства ім. Шевченка, 1910. 354 с.
 50. Гнатюк В. Словацький опришок Яношік в народній поезії // Гнатюк В.М. Вибрані статті про народну творчість / Упоряд., вступ. ст. та приміт. М.Т.Яценка. К.: Наук. думка, 1966. С. 96–137.
 51. Головаха-Хікс І. Особливості розвитку американської та української фольклористичної теорії на початку ХХІ століття (порівняльний аспект) // Народна творчість та етнологія. К., 2011. №4. С. 32-37.
 52. Гошкевич В.І. Клады и древности Херсонской губернии. Херсон, 1903. 176 с.
 53. Гримич М. В. Новітні технології на службі гуманітарних наук українознавчого спрямування / Марина Вілівна Гримич // Українська культура ХХ-ХХІ ст.: соціоантропологічний аспект. К.: Дуліби, 2015. С. 5-14.
 54. Гринченко Б. Д. Изъ усть народа. Малорусскіе рассказы, сказки и пр. Черниговъ, 1901. VII. О кладахъ. 360 с.
 55. Гурин С. П. Маргинальная антропология. Саратов, 2000. 270 с.
 56. Гусев В. Е. Фольклор как универсальный тип субкультуры // В диапазоне гуманитарного знания. Сборник к 80-летию профессора М.С. Кагана, СПб, 2001. Выход 4. С.320-326.
 57. Дандес А. Фольклор: семиотика и/или психоанализ. М.: Восточная литература, 2003. 279 с.
 58. Дацкевич И. Феномен массовой культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.promegalit.ru/publics/php?id=5914>
 59. Денисов И. Мем-генератор: как использовать поп-звезд, демотиваторы и упоротую лису [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hopesandfears.com/hopesandfears/ideacloud>

60. Джалилова Н. А. «Малая социальная группа» и «социальная страта»: к проблеме определения понятий в исследованиях традиционной культуры // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 85 – 99.
61. Джапуа З. Д. Константы потрясений природы от эпического коня в кавказской Нартиаде // Международные Ломидзевские чтения. Изучение литератур и фольклора народов России и СНГ: Теория. История. Проблемы современного развития. Материалы Международной научной конференции. (г. Москва 28-30 нояб. 2005 г.). Москва: ИМЛИ РАН, 2008. С. 414-427.
62. Дмитренко М. К. Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування: Колективна монографія / За ред. М. К. Дмитренка. К.: Паливода А. В., 2014. 252 с.
63. Докинз Р. Эгоистичный ген. М.: Мир, 1993. 240 с.
64. Другий (Волинський) статут Великого Князівства Литовського 1566 року пер. з: Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года. — Мінск, 2003. — С.35-263. За виданням 1855 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://litopys.org.ua/statut2/st1566_10.htm
65. Ермакова О. Современный молодежный жаргон и его место среди других некодифицированных систем русского языка / О. Ермакова // Sprachlicher Standart und Substandart in Sudosteuropa und Osteuropa: Beitrage zum Symposion vom 12-16. Oktober 1992 in Berlin/ hrsg. von Norbert reiter. — Weisbaden : Harrassowitz, 1994. — P. 130-140 .
66. Элизавета де-Витте Об археологической находке в с. Ласкове, Владимир-Волынского уезда, в 1610 году // «Чтения в Историческом Обществе Нестора летописца». К., 1900. кн.14. С. 85-101.
67. Іваннікова І. Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування: Колективна монографія / За ред. М. К. Дмитренка. К.: Паливода А. В., 2014. 252 с.
68. Иванов П. Народные рассказы о кладах // Харьковский сборник. Харьков, 1890. Вып. 4. Отд. II. С. 40-41.
69. Из народных рассказов о кладе // Киевская старовина. 1884. К., № 11, С. 545-550.
70. Интернет возвращает фольклор в дописьменные условия, считает ученый»[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ria.ru/society/20131113/976534442.html#ixzz33tm8pRn8>
71. Интернет-мем [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.phluder.ucoz.ru/publ/2-1-0-21>
72. К истории народного поверья о «скарбах» (кладах) // Киевская старина. К., 1908. № 2. С. 90-92.
73. Каргин А. С., Костина А. В. Социальная группа и субкультура: проблемы генезиса и аспекты функционирования // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М.,

- Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 8–20.
74. Карлики//Мифологический Словарь. - Гл.ред. Е.М.Мелетинский, Москва, «Советская Энциклопедия» 1991г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.bibliotekar.ru/mif/>
 75. Києво-Печерський Патерик (1462 р.) за другою Касіянівською редакцією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/paterikon/paterikon.htm>
 76. Кімакович І. І. Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування: Колективна монографія / За ред. М. К. Дмитренка. К.: Паливода А. В., 2014. 252 с.
 77. Кірсанов В. В. Прикладна культурологія: сутність та витоки / В. В. Кірсанов. // Питання культурології. К., 2007. Вип. 23. С. 40-44.
 78. Кладоискатели и копатели» [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/kladoiskateli/>
 79. Кладоискательские предания – Земляной дедушка [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://lenpas.ru/vse-o-kope/zemlyanoj-dedushka.html>
 80. Козьякова М. И Фольклор малых субкультур и мир повседневного // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 110 – 119.
 81. Кондратов Александр. Погибшие цивилизации. М.: Мысль, 1968. 312 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://historylib.org/historybooks/Aleksandr--Kondratov Pogibshie-tsivilizatsii/>
 82. Котельникова Н. Е. Нормативы, связанные с обретением клада, в русской фольклорной прозе. Славянская традиционная культура и современный мир. Сб.материалов научной конференции. М. Государственный республиканский центр русского фольклора, 2005. Вып.8. С. 75-81.
 83. Котляр М.Ф. Скарбошукання та нумізматика. Київ, 1974. 128 с.
 84. Крамар Р. З. До питання фольклоризму та фольклоризації творчості трудових мігрантів // Народна творчість та етнографія. 2007. №3. С. 80-85.
 85. Кронгауз М. А. Самоучитель Олбанского. М.: АСТ, 2013. 416 с.
 86. Ксенофонтова И. В. Специфика коммуникации в условиях анонимности: меметика, имиджборды, троллинг // Интернет и фольклор. Сборник статей. М.: ГРЦРФ, 2009. С. 285–291.
 87. Кузьменко О. Перша світова війна в українській фольклорній традиції. [Електронний ресурс]. – http://uamoderna.com/images/archiv/23-2016/23_Kuzmenko.pdf

88. Кузьменко О. Показчик фольклорних мотивів: історія, методологічні засади, практика // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2017. Випуск 66. С. 291–316.
89. Куліш П. Записки о Южной Руси. 1856. Т. 1. 322 с.
90. Купала // Мифологический Словарь. - Гл.ред. Е.М.Мелетинский, Москва, «Советская Энциклопедия», 1991. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:<http://www.bibliotekar.ru/mif/>
91. Левицкий О. Иск о вырытом тайно кладе // Киевская старина. К., 1900. № 2. С. 1-42.
92. Лисюк Н. А. Постфольклор в Україні. К.: Агентство «Україна», 2012. 348 с.
93. Лихограй Р. До трактування терміна «політичний фольклор» // Література. Фольклор. Проблеми поетики. К., 2013. Вип. 38. С. 406 – 410.
94. Лурье М. Л. Обряды и обрядовый фольклор солдат срочной службы: подход к систематизации // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 75 – 84.
95. Маклюэн М.Г. Понимание медиа: внешние расширения человека. М.: Гиперборея; Кучково поле, 2007. 464 с.
96. Маланчук-Рибак О. Картина світу в категоріальній системі культурології. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/22/34.pdf
97. Масенко Лариса Суржик як соціолінгвістичний феномен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-surzhyk.htm>
98. Мемы – мифы или реальность? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-35193/>
99. Микитенко О. Балканослов'янський текст поховального оплакування: прагматика, семантика, етнопоетика: Монографія. Київ: ІМФЕ імені Максима Рильського НАН України, 2010. 424 с.
100. Микитенко О. Динаміка константного виразу українського та балканослов'янського поховального плачу – від фольклорної імпровізації до письмового тексту // Мистецтвознавство, фольклористика та етнологія слов'янських народів / XIII Міжнародний з'їзд славистів (Любляна, Словенія). К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, Український комітет славистів, 2003. С. 149–195.
101. Микитенко О. Етно-поетске константе српских тужбалица у контексту Европске традиције тужеба // Научни састанак слависта у Вукове дане. 30/2. Београд, 2002. С. 157–165.
102. Милорадович В. Життя-буття лубенського селянина // Киевская старина. 1902. № 4. С. 110-135.
103. Михайлов Н. Г. Фольклор субкультур как проблема современной науки // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность.

- Сборник статей. М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 100–103.
104. Музеус І. К. А. Народні казки та легенди. М., 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://musaeus.narod.ru/15_klad.html
105. Мусіяка В. Как мемы превращаются в рекламу, или Добро пожаловать в «Тро-Ло-Ло» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.blog.upsale.ru/reklama>
106. Мушкетик Л.Г. Людина в народній казці Українських Карпат: на матеріалі оповідальної традиції українців та угорців. К., 2010. 320 с.
107. Народ про Кобилицю. Збірник фольклорних творів /упорядник Тищенко В. І. Київ, 1968. 178 с.
108. Народні оповідання про опришків, зібрані В. Гнатюком) // Етнографічний збірник НТШ. Львів, 1910. Т. 26. С. 3-17.
109. Народные русские сказки / ред А. Н. Афанасьев. М.: Наука, 1984-1985. Т. 2. 1985. 511 с.
110. Народные русские сказки / ред А. Н. Афанасьев. М.: Наука, 1984-1985. Т. 1. 1984. 489 с.
111. Неклюдов С. Ю. Семантика фольклорного текста и "знание традиции" // Славянская традиционная культура и современный мир. Сборник материалов научной конференции. М.: ГРЦРФ, 2005. Вып. 8. С. 22-41.
112. Низшая мифология // Мифологический Словарь / Гл.ред. Е.М.Мелетинский. М.: «Советская Энциклопедия», 1991. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.bibliotekar.ru/mif/>
113. Новицкий Я. П. Остров Хортица на Днепре, его природа, история, древности / Серия “Старожитності Південної України”. Випуск 1. – Запоріжжя:“Тандем – У”, 1997. 193 с.
114. Новицкий Я. Запорожские и гайдамацкие клады. Малорусские народные предания и рассказы, собранные в Катеринославщине 1873-1906 г. Александровск, 1908. 176 с.
115. Огієнко І. Інститут етнології академії наук чеської республіки в ХХІ столітті: тематика і проблематика досліджень // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2012. Випуск 56. Частина 2. С. 56-67.
116. Панкова А. Дослідження фольклору про скарби та скарбошування (Історіографія та джерельна база) / А. Панкова // Слов'янський світ: щорічник. К., 2016. Вип. 15. С. 179 – 199.
117. Панкова А. Міфологічні уявлення про Земляного Діда та особливості їх утілення в сучасному фольклорі субкультури скарбошукачів. / А. Панкова // Слов'янський світ: щорічник. К., 2014. Вип. 13. С. 100 – 116.
118. Панкова А. Особливості системи міфологічних персонажів у сучасному фольклорі скарбошукачів / А. Панкова // Україністика: минуле, сучасне, майбутнє (колективна монографія). – Чехія, м. Брно, 2015. Т.ІІІ. С. 455 – 461.

119. Панкова А. Постать скарбощукача у традиційному та сучасному фольклорі / А. Панкова // Мова і культура (науковий журнал). К., 2016. – Вип. 19. Т.ІІІ (183). С. 333 – 340.
120. Панкова А. Скарбощукання в сучасному фольклорі / А. Панкова // Тези Міжнародної наукової конференції «Знакові постаті вітчизняної Гуманітаристики в національно-культурному самоствердженні України». К., 2017. С. 96 – 97.
121. Панкова А. Специфіка дослідження фольклору сучасних субкультур на прикладі соціоспільноти скарбощукачів // Слов'янський світ : щорічник. Вип. 16 / [голов.ред. Скрипник Г. А.]: НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. К., 2017. С. 222–235.
122. Панферов В. Н. Психология общения // Вопросы философии. 1972. № 7. С. 162–165.
123. Перша всеукраїнська соціальна мережа пошуківців та колекціонерів Хабарком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://habar.com.ua>.
124. Повчання Володимира Мономаха за Лаврентіївським списком 1117 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/pvlyar/yar09.htm>
125. Полек Т. Із села в місто: на шляху до урбаністичної антропології в Україні / Т. Полек // Антропологія простору: збірник наукових праць у 4 т. / [наук. ред. Марина Гримич]. Київ: Дуліби, 2016. Т. 1: Культурний ландшафт Києва та околиць. 2016. С. 58–75.
126. Полек Т. Особливості ідентичності сільських мігрантів у пострадянській Україні // Народна творчість та етнологія. 2015. – № 1. – С. 70–75.
127. Пономарева М. О принципах создания электронной базы данных. Коллекция современного фольклора, практика "вызывания духов" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.folk.ru/Survey/Reports/2001-2008/ponomareva1.php>
128. Пошук з металошукачем, BANDA IF, Захід UA !!! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/BandaIF/>
129. Пошук реліквій з металошукачем (Хмельниччина) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vk.com/metall0detekt0r>
130. Пошук скарбів у Чехії в страсну п'ятницю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radio.czrurubrikaradiogazetav-velikuyuryatnicu-v-chexii-ishchut-klady>
131. Попенченко К. Про скарб, що його знайдено в Нових-Млинах – відомості про місцеві народні перекази // Чернігівські губернські відомості, 1859. № 36. С. 17-28.
132. Праці етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край: в 7 т. СПб, Петербург, 1872. Т 1. 468 с.
133. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Ритуальный смех в фольклоре (по поводу сказки о Несмеяне). (Собрание трудов В. Я. Проппа.) /

- Научная редакция, комментарии Ю. С. Рассказова. М.: Издательство: «Лабиринт», 1999. 288 с.
134. Путилов Б. Н. Фольклорист ближайшего завтра // Фольклор в современном мире: Аспекты и пути исследования. М.: Наука, 1991. С. 143–148.
 135. Радзієвський О.В. До історії вивчення субкультур у незалежній Україні // Питання історії науки і техніки. 2013. Вип.2. С.9-17.
 136. Радченко Д. «Ищите нас через Яндекс»: методики и проблемы сбора сетевого фольклора» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.llti.lt/failai/10_Radchenko\(1\).pdf](http://www.llti.lt/failai/10_Radchenko(1).pdf)
 137. Радченко Д. Кросскультурная адаптация персонажей сетевого фольклора: от Гипножабы до Зойча // Антропологический форум № 18 online [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.anthropologie.kunstkamera.ru/files...radchenko.pdf>
 138. Рикёр П. Метафорический процесс как познание, воображение и ощущение / Пер. с англ. М. М. Бурас и М. А. Кронгауза // Теория метафоры / Вст. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой. М.: Прогресс, 1990. 434 с.
 139. Розин В. М. Фольклор и фолклорные сообщества в современной культуре // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М.: Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 103 – 109.
 140. Росовецький С. К Український фольклор у теоретичному висвітленні : Посіб. для ун-тів. Ч. 1. Теорія фольклору. К.: Фітосоціоцентр, 2005. 232 с.
 141. Савицкая Т. Е. Интернет-мемы как феномен массовой культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/alhhome/news/KVM_archive/articles/2013/03/2013-03_r_kvms3.pdf
 142. Семенова Ю. А. Криза ідентичності в умовах трансформації системи цінностей / Ю. А. Семенова // Гуманітарний часопис. 2004. № 1. С. 96 – 103.
 143. Симоненко С. М. Аналіз категорії «Образу світу» та «Картина світу» у контексті дослідження візуально-мисленних стратегій / С. М. Симоненко // К.: Наука і освіта, 2007. № 3. С. 47–52.
 144. Симоненко С. М. Психологія візуального мислення: стратегіально-семантичний підхід / С. М. Симоненко. Одеса: ПНЦ України, 2005. 320 с.
 145. Симонидес Д. Меморат і фабулат у сучасній фольклористиці // Народна творчість та етнографія (Польська етнологія). К., 2007. с. 120 – 125.
 146. Скарби з металошукачем [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.facebook.com/groups/skarbu/>

147. Скарби та скарбошукання в українських народних легендах та переказах. Фольклорний збірник/Упоряд., передм. Та прим. В. П. Фісуна. Київ, 2002. 430 с. іл..
148. Скарбошукачі Львівщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vk.com/club51896977>
149. Славний ватажок опришків: Народ про Довбуша / уп. П. Будівський. К., 1992. 345 с.
150. Словник української мови. Т. 9. К., 1978. 854 с.
151. Соболева О., Овсіюк О., Полек Т. Антропологічне дослідження локальної міської спільноти Ірпеня // Українознавство. № 3 (64). 2017. С. 214–231.
152. Соколов М. Субкультурное измерение социальных движений: когнитивный поход [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subculture.narod.ru/texts/book2/sokolov.htm>
153. Сорокин П. Общедоступный учебник социологии. Статьи разных лет. Ин-т социологии. М.: Наука, 1994. 560 с.
154. Социологические проблемы художественной жизни: Сборник статей к обоснованию программы социологических исследований «Субкультурная стратификация и художественная жизнь общества» / Российский институт искусствознания, Отдел социологии художественной жизни; Отв. ред. Ю.В. Осокин. М.: Российский институт искусствознания, 1993. 191 с.
155. Стратен В.В. Творчество городской улицы // Художественный фольклор. II-III. М., 1927. С. 144—164.
156. Сычев А.А. Юмор в интернет-коммуникации: социокультурный аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abc-globe.com/sichev.htm>
157. Тирон Е. Мем – это «вирус ума» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.advertology.ru/article72035.htm>
158. Тодорів Л. Молодіжна субкультура як дискурсивний простір конструювання інтерпретативних схем особистості / Лариса Тодорів // Психологія особистості. 2011. № 1 (11). С. 211-218.
159. Толстая С. М. Вербальный текст как ключ к семантике обряда // Структура текста. М., 1981. С. 46–47.
160. Філіпчук В. М. Константи етнолінгвістики як об'єкт дослідження // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Випуск 38. С. 343-347.
161. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. Т. VI. 742 с.
162. Фісун В.П. Скарби та скарбошукання в українських народних легендах та переказах. Київ, 2002. 430 с.

163. Фольклор в современном мире. Аспекты и пути исследования. М.: Наука, 1991. 184 с.
164. Франкл В. Археология ума [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://padaread.com/?book=29166>
165. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательному / Пер. с нем. Я. Когана // Фрейд З. "Я" и "Оно": Труды разных лет. Тбилиси: Мерани, 1991. С. 175–406.
166. Фрейденберг О. М. Происхождение пародии // Труды по знаковым системам. Тарту, 1973. Т. 6. С. 487–502.
167. Харченко В. К., Тонкова Е. Е. Лингвистика народной примети. Монография. Белгород, 2008. 224 с.
168. Хобі пошук з металошукачем [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.facebook.com/groups/detector.lviv/permalink/2106916022862726/>
169. Художественная жизнь современного общества. СПб.: Издательство «Дмитрий Буланин», 1996. 237 с.
170. Художественная жизнь современного общества. В 4 томах. Том 1. Субкультуры и этносы в художественной жизни / К. Б. Соколов, А. Я. Рубинштейн, Ю. У. Фохт-Бабушкин, Изд-во "Дмитрий Буланин", 1996. 240 с.
171. Чебанюк О. Ю. "Ніч має своє право": нічний час у календарних віруваннях у фольклорі українців // Література. Фольклор. Проблеми поетики. 2011. Вип. 37. Ч.1. С. 332–337.
172. Чебанюк О. Ю. Сучасна російська фольклористика // Сучасна фольклористика європейських країн. К., 2012. С. 295–325.
173. Чиркова С. Превед вирусу ума! [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravda.ru/authored/04-03-2010/1020516-chirkova-0/>
174. Чистов К. В. Специфика фольклора в свете теории информации // Типологические исследования по фольклору. М., 1975. С. 38–46.
175. Шукачі скарбів [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.facebook.com/groups/kladoiskatel/?ref=bookmarks>
176. Шухевич В. Гуцульщина: у 5 частинах. Львів, 1908. Ч. 5. 300 с.
177. Щепанская Т. Б. Застолье на рабочем месте: символы профессии, репрезентации идентичности // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М.: Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 50–74.
178. Щепанская Т. Б. Антропология профессий // Журнал социологии и социальной антропологии. 2003. Т. VI. № 1 (21). С. 158–177.
179. Щепанская Т. Б. Традиции городских субкультур. Современный городской фольклор. М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2003. 736 с.
180. Щепанская Т. Б. Фольклор профессиональных сообществ: приметы // Первый Всероссийский конгресс фольклористов: Сб. докл. Т. 2. М., ГРЦРФ, 2006. С. 405–425.

181. Щепанская Т.Б. Система: тексты и традиции субкультуры / Татьяна Щепанская; Рос. гос. гуманитар. ун-т, Ин-т высш. гуманитар. исслед., Центр типологии и семиотики фольклора. Москва: ОГИ, 2004. 286 с.
182. Щурина Ю.В. Интернет-мемы как феномен интернет-коммуникации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nauka-dialog.ru/userFiles/file/>
183. Эварницкий Д.И. По следам запорожцев. С.-Петербург, 1898. 347 с.
184. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного / Пер. А. М. Руткевича // Юнг К. Г. Архетип и символ. М., 1991. 121-223 с.
185. Юный копатель (фольклорный текст) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sibd.v.com/index.php/topic/379-iunyi-kopatel/>
186. Яворницкий Д. И. «Остров Хортица на реке Днепре» // Київська Старовина. К., 1886. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zounb.zp.ua/resource/scarbnicya/xortitsaf.html>
187. Як я був колись малим... (фольклорный текст) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sobiratel.org/topic10299.html>
188. Ярская-Смирнова Е. Р., Романов П. В. «Скрытое знание» в фольклоре профессиональных групп // Фольклор малых социальных групп: традиции и современность. Сборник статей. М., Государственный республиканский центр русского фольклора, 2008. С. 33 – 49.
189. Vaar, J. Š. Chodské písně a pohádky. Odeon, Praha, 1975. 140 p.
190. Binchy D. A. Eriu. Praha, 1952. 338 p.
191. Čaha Arnošt-Jánošík Legenda o zbojnickém hrdinovi. Praha, 2009 265 p.
192. Čelakovský F. L. Mudrosloví národu slovanského v příslovích. Čs. spisovatel, Praha, 1978. 314 p.
193. České písně kramářské / V. Václavek, R. Smetana. Praha, 1937. 210 p.
194. Cibula Václav Jánošík, vydání v nakladatelství Albatros v Praze 1981. 119 p.
195. Co s hledači pokladů? Využití je i s jejich detektory při průzkumech autor: asi, Zdroj: ČTO. Praha, 2009 115 p.
196. Constine Josh Symbiotic Memes: Achieving Longevity in the Memescape [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.scribd.com/document/126081918/Symbiotic-Memes-A-Study-of-Meme-Popularity-Cycles-by-Josh-Constine>
197. Detektor kovů-Lovci Pokladů [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.facebook.com/groups/216929645045182/>
198. Disaster Girl. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://memepedia.ru/disaster-girl/>
199. Dohnal Radomír Kde narazíte na hledače s detektorem, tam může být válečný poklad. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

- https://hobby.idnes.cz/hledaci-lovci-pokladu-detektor-detektorar-mrcasnik-fhc-hobby-domov.aspx?c=A140605_112444_hobby-domov_mce
200. Erben, K. J. České národní pohádky. SNKLHU, Praha, 1955. 245 p.
201. František Janalík Když Krakonoš nekouká. vydání 1. 1980. 190 p.
202. GRIM, Tomáš. Vývoj slezské kartografie do počátku 18. století [online]. 2005 [cit. 2014-10-04]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce Milan Václav Drápela. [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: http://is.muni.cz/th/4908/prif_d/
203. Grossmannová-Brodská Ludmila: Nejkrásnější pohádky, báchorky a pověsti o pánu na krkonošských horách. vyd. Praha, 1905. 398 p.
204. Groupes déviants et espaces de sous-cultures TENAERTS Marie-Noëlle, Sociologue, chargée d'études et d'analyses Analyse UFAPEC 2008 [Elektronický zdroj]. – Režim dostupnosti: <http://www.ufapec.be/files/files/analyses/groupes%20d%C3%A9viants%20et%20espaces%20de%20sous-culture.pdf>
205. Horák Jiří. Parodie v českých a slovenských lidových písních // Ukázka se souborné rozpravy. „Československá ethnographie“, II. 1954-1955, pp. 325-326.
206. Horský Emil. Zbojství Jura Janošíka. Soudní výslech a odsouzení 1713. Český lid. XXI, 1912. 311 p.
207. Interactions verbales et défi de la vision : le rôle de la vision dans la communication par Anna R. GALIANO et Nicolas BALTENNECK // Revue électronique de Psychologie Sociale, 2007, N°1. 122-134 pp.
208. Janošík a zbojníci. S vyobrazením, "Česky lid" XX, 1911. 254 p.
209. Jaroslav Otčenášek Pověsti o pokladech - recepte zaslouženého a nezaslouženého daru. Praha, 1992. 276 p.
210. Jech, J. Lidová vyprávění z Kladska. SNKLHU, Praha, 1959. 255 p.
211. Jirásek Alois. Staré pověsti české. Ilustrace Věnceslav Černý. 7. vyd. Praha : Jos. R. Vilímek, 1921. 375 s. - kapitola O Janošíkovi, s. 329-341.
212. Kočiš Jozef Neznámý Jánošík – historická, Martin: Osveta, 1989. 234 p.
213. Kulda, B. M. Pohádky a pověsti z Rožnovska. SNKLHU. Praha, 1963. 258 p.
214. La théorie de l'identité sociale et la théorie de l'auto-catégorisation : le Soi, le groupe et le changement social par Laurent LICATA. Revue électronique de Psychologie Sociale, 2007, N°1, pp. 19-33.
215. Lud ukraiński, jego pieśni, bajki, podania, klechdy, zabobony, obrzędy, zwyczaje, przysłowia, zagadki, zamawiania, sekreta lekarskie, ubiory, tańcy, gry i t. d. / [zebrał i stosownymi uwagami objaśnił Antoni Nowoselski]. — Wilno, 1857. — T. II. — 282 s. (s. 60-79)
216. Mahen Jiří. Jánošík : tragédie o pěti dějstvích. Královské Vinohrady : Plaček, 1910. Otčenášek J.: Zkamenělá žába aneb kámen a kamení ve folkloru. Kámen 15, 2009. ss. 63–67.
217. Malý Miloš, Jánošík, Státní nakladatelství národní knihy. 1956. 133 s.

218. Pelcová, Ludmila; il. Papežová, Milada Než Krakonošovi narostly vousy. Vyd. 1. Petrklíč, 1993. 78 s.
219. Perečko belavé, červený dolomán. Sborník zbojníckej a vojenskej ľudovej poézie» Vydavateľ: Naše Vojsko, Praha, 1955. 279 s.
220. Poszukiwacze skarbów, archeolodzy-amatorzy, eksploratorzy, detektoryści, czyli 100 tysięcy obywateli, którzy nie chcą być imigrantami we własnym kraju! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/pg/poszukiwaczeiarcheolodzy/about/>
221. Poszukiwacz.eu[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/Poszukiwaczeu-1375145559479106/>
222. Poszukiwacze skarbów[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/PoszukiwaczeSkarbowPL/>
223. Poszukiwacze Szperacze[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/pg/PoszukiwaczeSzperacze/posts/?ref=page_internal
224. Potřeboval bych pomoc s výberem detektoru kovů pro začátečníka[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/216929645045182/permalink/2164227063648754/>
225. PREUSSLER, Otfried, Ladislav Josef BERAN a Adolf BORN. Moje knížka o Krakonošovi: Dva tucty příběhů o pánu Krakonoš a tři k tomu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998, 139 s.
226. Příručka amatérského archeologa aneb do mrtvých se nekope. Jan Hajšman, Milan Řezáč, Petr Sokol, Robert Trnka. Praha, Libri, 2009, 246 s.
227. Représentations sociales : théorie du noyau central et méthodes d'étude par Grégory LO MONACO et Florent LHEUREUX // Revue électronique de Psychologie Sociale, 2007. N°1. P. 221-239.
228. Šimková Božena: Anče a Kuba mají Kubíčka, Praha : Práh, 1993. Praha: Motto, 2005. 423 s.
229. Šimková Božena: Krkonošská pohádka (podle námětu Marie Kubátové), Liberec : King, 1992. 230 s.
230. Sztuka szukania. Kim są polscy poszukiwacze skarbów? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.national-geographic.pl/ludzie/sztuka-szukania-kim-sa-polscy-poszukiwacze-skarbow>
231. Sláma, F. Slezské pohádky a pověsti. Slezská kronika. Opava, 1893 221 s.
232. Squire Charles Mythology of the Celtic People. London, 1912. 519 p.
233. Typowy Grzesiu - poszukiwacz, eksplorator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/TypowyGrzesiu/posts/1426529090761770>
234. Zásady slušného hledače. Desatero slušného hledače[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lovecpokladu.cz/poradna/zasady-hledace/>

Додаток А

Словник сленгових термінів спільноти скарбошукачів

Аборигени – місцеве населення, від якого можна отримати інформацію для вдалого пошуку. Часто термін набуває різко негативної конотації через часті випадки необережного поводження місцевими жителями зі старовинними речами по причині їх необізнаності.

Адріан, Адріанка – перша сталева каска Червоної армії, виготовлена по типу «Каски Адріана» (французька каска зразка 1916р.)

Айті - (від англ. "IT") – італійські солдати у Другій світовій війні.

Антураж – зовнішній вигляд; річ для антуражу розуміється як така, що матиме гарний і колоритний вигляд в колекції, має сліди кульових отворів, пробита осколками тощо.

Арматура – людські і тваринні останки, кістки.

Архи (червоні) – офіційні археологи, конкуренти скарбошукачів.

Архіваріуси – скарбошукачі, що шукають цінні документи чи інформацію, що вважалася забутою або втраченою у бібліотеках чи архівах;

Аська – металодетектор фірми Garrett, лінійки Ace - 250, 350 і т.д. В основному ці металошукачі використовуються початківцями.

Бичаче око – знак партійної приналежності члена Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини, НСРПН.

"Бійник", син. "Навал", "Де маслались" – місце активних бойових дій.

Болт – перстень з печаткою.

Бош, син. "Ганс", "Фриц" – збірні імена німецьких солдатів у Другій світовій війні.

Блин – бліндаж, заглиблена в землю фортифікаційна споруда.

Бліндажник – предмет знайдений у бліндажі, стан збереженості якого задовільний, піддається реставрації.

Бляха, син. "Пряга" – пряжка від ремня.

БМШа – Бойова Машина Шмурдіолога – іронічна назва власного транспорту скарбошукача.

Васильок – радянська каска зразка 1939-40 рр.

Вафлі – (від нім. "Waffen") предмети озброєння у широкому розумінні.

Вахта (пам'яті) – акція, що проводиться пошуковими загонами з метою віднайдення і перепоховання останків загиблих воїнів.

Вздути – повністю (до дна) перекопати землянку, окоп і т.д.

Взривак – детонатор, пристрій призначений для підриву основного заряду боєприпаса.

Відстріл – стріляні гільзи від стрілецької зброї.

Впарити – продати дорого малоцінну річ, «всучити» "Фуфло", "Туфту" чи "Лівак" під виглядом "рідняка" – оригінала.

Гайка – перстень.

Гвіздки, син. "Маслята", "Патрики" – набої до стрілецької зброї.

Геха – гвинтівка, від нім. "Gewehr".

Глазок – кокарда, виконана у кольорах національної символіки на головний убір

Гнилий – такий, що перебуває у дуже поганому стані, не підлягає реставрації. Може знадобитися лише як зразок для виготовлення копії.

Горищники – скарбошукачі, що обстежують горища на наявність схованих там чи забутих цінних речей. В основному такий вид пошуку відбувається взимку і займаються ним ті ж польовики, не маючи можливості копати на заметених снігом полях та урочищах.

Гірлянда – стрічка до кулемета.

Горіх – еспериментальний зразок каски Вермахту, розроблений вкінці війни, був прийнятий на озброєння Народної армії НДР і використовувався до розпаду Варшавського договору.

Горщик – сталева каска, що використовувалась німецьким десантом.

Даданити — знищувати, а саме підривати вибухонебезпечні предмети часів війни.

Дайвери – скарбошукачі, що шукають скарби, сховані у водоймах. Явище це краще розвинуто у Чехії, проте ще мало освоєне в Україні.

Діггери – скарбошукачі, що займаються дослідженням печер та підземних комунікацій. В основному цей вид пошуку поширений у великих містах, де є можливість досліджувати систему стоків і каналізацій.

Довбати – копати, розкопувати що-небудь, траншею, ячейку, бліндаж.

Домушники – категорія шукачів скарбів усередині споруд, а саме в стінах, печах, камінах тощо.

Допник – додатковий ремінь для кріплення предметів амуніції.

Дьоготь – ручний кулемет ДП, кулемет розроблений конструктором В. О. Дегтярьовим, був на озброєнні Червоної армії.

Електрики – солдати, що належали до військ німецької організації СС.

Емгач – німецький кулемет MG часів Другої світової війни.

Емка – американська каска М1.

Емпеха – німецький пістолет-кулемет MP часів Другої світової війни.

Етрак – металодетектор марки E-trac.

Жабний (про річ) – предмет у дуже хорошому стані, з яким шкода розлучатись або хочеться отримати у власність, з'явилося від виразу «жаба давить».

Жбонь – річ у дуже поганому стані, мала би цінність за умов хорошої збереженості.

Залізка – залізний хрест, німецька нагорода.

Журнашлюхи – журналісти-брехуни, що очорнюють «чорних» археологів.

Затратний – дорогий, відповідно: "Незатратний" – не дорогий.

Закривачка – затвор до гвинтівки.

Залу́па – велика рушнична кумулятивна граната.

Зачотна (знахідка) — знахідка, що представляє собою цінність як матеріальну, так і історичну.

Збирь – чехословацький кулемет CZ.

Збруя – повний комплект піхотного спорядження.

Зелені – пошуковці, що займаються пошуком виключно заради задоволення та поповнення власних колекцій.

Ідеал – ідеальний стан збереження знахідки.

Кальсики лисі – літні кальсони.

Кальсики волосаті – кальсони зимові.

"Карабаха", син."Карамультук", "Карамульте"– карабін, полегшена гвинтівка з укороченим стволом.

Каракатиця – орден Червоної зірки, радянська бойова нагорода.

Капуста – кокарда на фуражці.

"Кепель", "Кепарь" – армійські капелюхи "Muetze" з козирьком.

Камок – камуфльований одяг.

Кельт – мідна сокира доби кельтських племен.

Кирпичі – підсумки для набоїв до гвинтівки.

Кліфт – мундир, верхній одяг.

Колокольчик (рос.) – радянська каска зразка 1968 р.

Колотуха – німецька граната М-24 часів Другої світової війни.

Ковпак син. «Шапка» – металева каска, головний убір, що захищає голову солдата від осколків і куль під час бою.

Комрад – друг, товариш, напарник скарбошукача. Ввічливе звертання скарбошукачів один до одного.

Консерви – захисні окуляри мотоциклістів у Другій світовій війні.

Коп – виїзд на розкопки.

Копанина – знахідки, що мають цінність і можуть бути реалізовані.

Копач – людина що займається пошуком артефактів, які несуть історичну, матеріальну чи культурну цінність і є закопаними в землі.

Коробочка – людський череп, знайдений копачем на місцях боїв чи поховань.

Котушки – армійські петлиці – знаки розрізнення і приналежності до певного роду військ, носилися на комірі мундира.

Краб – кокарда на фуражці військовослужбовців ВМФ.

Кругляк – відмітина на гільзі стрілецької зброї, спричинена ударом бійка гвинтівки чи карабіна.

Крюк, син. "Зацеп" – гачки на портупеї.

Червоні – члени пошукових загонів, що займаючись розкопками на місцях боїв, мають офіційні дозволи. Свою діяльність мотивують віднайденням і перепохованням решток загиблих солдатів, а також встановленням по можливості їх імен.

Краснюк, син. "Совок" – військовослужбовець Червоної армії.

Курганщики – розкопують кургани та могильники. Це, власне, і є ті «чорні» археологи, проти яких бунтує офіційна археологія і борються органи правопорядку. Можуть завдавати непоправної шкоди об'єктам археологічної спадщини. Пошук артефактів для них мало поєднується з «романтикою» скарбощукацтва, а є способом заробітку.

Куриця, син. "Птиця", "Ворона" – німецький орел зі свастикою.

Кнопка – осколкова граната, назву отримала через особливу ребристу структуру зовнішніх стінок, що нагадують кнопки.

Колобаха, син. "Колотушка", "Колотуха" – ручна німецька граната з дерев'яним руків'ям.

Лапті – снаряди і бомби великого калібру.

Лаха – німецька дивізія LSSAH.

Лежак, син. "Мертвяк", "Могилятник" – військовий цвинтар чи місце масового захоронення.

Летучка – міна до міномета.

Лівак – підробка артефакту низької якості виготовлення, гірша за «фуфло».

Лейб Горшок, син. "Горшки" – німецька дивізія "Grossdeutschland".

Лінійка – лінія окопів.

Лопасть, син. "Лягуха", "Ляга" – шкіряний чи брезентовий підвіс до багнета для носіння його на поясі.

Лопатник – гаманець, знайдений біля останків загиблого солдата.

Люфт – військовослужбовець Luftwaffe.

Лягуха, син. «Шпринга» – протипіхотна німецька міна часів Другої світової війни, що має здатність підійматись («вистрибувати») із землі в повітря, коли на неї наступити.

Жаби (нім. "Der Frosch") – назва СС-сівців німецькими солдатами фронтовиками під час Другої світової війни за специфічну кольористику їхнього камуфльованого одягу.

Мародер – той, хто обкрадає могили, покійників на полях бою, в захороненнях.

МД (емде) – металодетектор, пристрій, за допомогою якого шукають предмети із металу в землі чи інших місцях, основний інструмент скарбощукачів. За специфічну форму ще називаються «клюшкою».

"Мішанина", "Мішанка" – нанесена земля на місті розкопок.

Мерзле м'ясо – німецька медаль за зимову кампанію 1941-1942 рр. на Східному фронті.

Муха, син. "Муха не їбал*сь", "Мухач", "Мухачовий", "Музейний" – найкращий ступінь збереженості артефакту, річ не була у користуванні і не носилась, п'ять з плюсом за п'ятибальною шкалою.

Накатник – затвор гвинтівки.

Намордник – протигаз.

Нафігація – прилади навігації, що невчасно виходять із ладу.

Нейтрала – територія між передовими позиціями ворогуючих сторін.

Миколайчик – монета часів російського царя Миколи II.

Новоділ, син. "Репліка", "Репродукція" – (від. англ. "Repro") – точна чи майже точна копія предмета.

Норди – німецька дивізія "Nordland".

Носки Тимошенко – гамаші, назва від радянського військового діяча часів Другої світової, маршала Тимошенко.

Нульовий, син. "Нульсен" – хороший стан артефакту, майже не був у користуванні.

Макс – кулемет «Максим», що був на озброєнні Червоної армії.

Міккі Маус – німецька назва радянського танку Т-34 зразка 1943 року. часів Другої світової війни

Мінак – міношукач, металошукач.

Мишоловка – протипіхотна міна.

Могильщики – займаються нелегальними розкопками склепів чи могил. Мало поширене явище в Україні, проте існує відносно до поховань дореволюційного періоду, а також могил німецьких солдатів, особливо офіцерів, що загинули у часи Другої світової.

Морковка – міна до 5 см міномета.

Моська", "Мося", "Мосінка" – радянська гвинтівка часів Першої і Другої світових воєн, основна стрілецька зброя у Червоній армії, названа на честь конструктора Мосіна С.І.

Огірок – снаряд невеликого калібру.

Одиночка – індивідуальна бойова позиція бійка – ячейка.

Обезжирений (про зброю) – вихолощена зброя.

Облом – невдача на місці копу.

Обшива – комплект службових нашивок для уніформи.

Окопник – окопний, траншейний ніж; ніж, що застосовувався для ближнього бою, особливо в умовах обмеженого простору – в окопі, бліндажі, під час розвідки тощо.

Овал – характерний слід на стріляній гільзі від бійка кулемета (німецького чи чехословацького).

Отєчка (з рос.) – орден Вітчизняної війни, радянська досить висока бойова нагорода, що вручалася під час Другої світової війни і після неї ветеранам.

Очко – місце для установки детонатора в боєприпас.

Паук, син. "Хакен" – (від нім. "Hakenkreuz") – свастика.

Папаша, син. «Папик» – пістолет-кулемет Шпагіна, рос. – ППШ.

Паратропер – (від англ. "Paratrooper") – парашутист.

Плечі – солдатська портупея.

Переможниця – радянська стальна каска зразка 1943 року. Від «Василька» відрізняється кріплення підшоломника.

Підняти – відкопати будь-яку річ.

Погон – міліціонер, а також знайдені рештки німецького чи радянського офіцера.

Полотно – шкіряна частина ременя.

Полтинник – артилерійська міна калібру 50 мм.

Потрохи – запчастини до зброї.

Порося – снаряд великого калібру

Пошакалити – пройтись з металошукачем по території пошуку швидко, "по верхах".

Пошитися, "Шитись" – зібрати комплект обмундирування і уніформи.

Підпільники – іронічна назва шукачів скарбів у підвалах, під підлогою, в погребках.

Пікель – (від нім. "Pickelhelm") – головний убір солдатів німецької армії часів Першої світової війни.

Піл – рівень землі, що відповідає часові побудування об'єкта.

Пляжники – пошуковці, що добувають цінні речі на пляжах в купальний сезон. Шукають сучасну розмінну монету, прикраси, а також речі, що могли вимитись хвилиною з водойми. Найчастіше на пляжі їх можна

побачити рано врванці, до приходу відвідувачів. Зазвичай, таким видом пошуку займаються початківці.

Прикоп – місце розкопок.

Пряга – зазвичай розуміють пряжку німецького солдатського ремня з елементами свастики, рідше – будь-яку.

Пройтися по головам, (грудям,ногам) – знайти під час розкопок відповідні рештки людського тіла на місцях захоронень чи боїв.

Пряник – дисковий магазин до стрілецької зброї.

Польовики – найчисленніша і найпрофесійніша група пошуковців. Пошуки проводять на місці старих поселень, хуторів, урочищ. Перед виїздом «польовики» проводять ретельну підготовку, аналізуючи старі карти, легенди, розпитуючи місцеве населення. Найбільше любляють вести пошук на вже розораних полях, а тому не розуміють претензій офіційної археології;

ПМВ – ПСВ, Перша світова війна. У практиці скарбошукачів є вживанішою російська аббревіатура.

Поселуха – сільська дорога між селами, зазвичай не асфальтована, частіше використовувалась у давнину, проте зараз є майже забутою.

Пустотка – знайдена річ, що не має ніякої цінності.

П'ятак Катін – монета номіналом п'ять копійок часів Катерини II.

П'ятачок", "Пятак" – міномет калібру 50 мм.

Равлик – штурмовий магазин до німецького кулемета MG.

Різник – значок розряду.

Раритет (від англ. "Rare" - рідкісний) – рідкісний предмет старовини.

Рвачка – вибухонебезпечні предмети.

Ржачка – поржавілі металеві предмети.

Рідний, син."Рідняк" – оригінал.

Ріжок, "Ріг" – ріжковий магазин до стрілецької зброї.

Розетка – металева кокарда на фуражку військовослужбовця.

Ростяжак – міна-розтяжка.

Розкладушка – станина до кулемета.

Руминяк – солдат румунських військових частин, що воювали на стороні Німеччини.

Ряха, або "Ряшка" – німецька дивізія часів Другої світової війни "Das Reich".

Оселедець – багнет чи кинджал.

Старателі – пошуковці, що ведуть пошуки дорогоцінних металів чи каміння природного походження.

Світка – самозарядна гвинтівка Токарева (СВТ-40).

Свіжак – нещодавно віднайдений артефакт.

Селюк – місцевий житель.

Синюха – глина, що має синій відтінок. Погано відмивається від одягу і спорядження, проте у ній чудово зберігаються металеві артефакти.

Скаралупа, син. "Котел", "Горшок", "Ковпак", "Шапка" – військова, переважно німецька каска.

Снаряга – спорядження.

Сохран – стан збереження віднайденого предмета, «в сохрани» - значить у чудовому стані.

Ствол (рос.) – вогнепальна зброя.

Сухарка – сумка для продовольчого пайка піхотинця.

Таблетка – зображення свастики у вінкові, наприклад на гарді офіцерського кортика.

Тазік – англійська військова каска часів Другої світової війни.

Томмі – назва британських солдатів у Другій світовій війні.

Тошнотик – значок, зроблений із легкого металу.

Термос", син. "Бачок" – коробка від німецького протигазу;

Тітка, син. Тешка – пістолет, що був на озброєнні Червоної армії у Другій світовій війні – Тульский Токарева (ТТ).

Трапеція – 1) німецький "штурмовий ранець" або "А-ранець", основа для кріплення "окопного в'юка"; 2) єдина нашивка з орлом і кокардою для головного убору.

Трофейщики – ведуть пошуки на місцях колишніх боїв. Особливо цінують знайдену зброю та особисті речі солдатів. Останнім часом цей вид пошуку починає потроху занепадати, оскільки погіршується якість речей, які може знайти пошуковець. Крім того, заняття це небезпечне, бо передбачає постійну можливість знайти боєприпаси, що, з огляду, на вік, можуть здетонувати непрогнозовано ;

Трешка; 3-х верстовка – поширена за часів Російської імперії карта з відповідним масштабом.

Трєха – гвинтівка Мосіна.

Труха, "В труху" – річ, що дуже погано збереглася, розсипається прямо в руках.

Туфта – зовсім неякісна підробка.

Убитий – такий, що має зовсім задовільний стан, майже не відповідає колекційним стандартам.

Фарш – набір різнорідних деталей, які важко ідентифікувати.

Фашик – німецький солдат у Другій світовій війні.

Фінік – фінська каска, типу нім. "Stahlhelm M16".

Фонити, син. "Звонити" – працювати з металошукачем; металошукач «фонить» – ловить сигнал.

Фрачник – військова нагорода, значок, для носіння на цивільному одязі.

Фріц – сучасна каска, що використовується країнами-членами НАТО, нагадує зовнішнім виглядом "Stahlhelm".

Фура – фуражка.

Фуфел, або "Фуфло" - підробка, звідси: "Фуфлижити" – підробляти, зістарювати речі. "Фуфельщик" – виробник підробок.

Хабар – будь-яка приємна і цінна з матеріальної і культурної точки зору знахідка.

Хабарка – сумка для цінних знахідок, хабара.

Халхінголка (правильніше "Хасанка") – радянська каска зразка 1936 р.

Халява – досягти чого-небудь без зусиль, дешево купити.

«Ходити по війні» - шукати воєнні артефакти на місцях колишніх боїв чи військових поховань.

Холодняк – холодна зброя.

Ченьж, "Ченьжанути" – (від англ. "Change") – обмін, поміняти.

Чиж, син. піонер – пошуковець-початківець, що не має достатнього досвіду пошукових робіт.

Вдути – продати знайдену річ.

Чердак (рос.) – череп, відноситься також до емблем німецьких танкістів та підрозділів СС.

Чердачник (рос.) – артефакт середнього стану збереження, не має значних пошкоджень, але й не ідеальний. Як правило, знайдений на горищі старої будівлі.

"Черепи", "Черепки" – німецька дивізія часів другої світової війни "Totenkopf".

Чекуха, або "Чека" – клеймо виробника чи складської прийомки.

Червоні, син. «Білі» – археологи, що мають офіційні дозволи на розкопки, червоні займаються виключно перепохованням загиблих солдатів.

Чорні – нелегальні археологи, що працюють заради наживи.

Шиксе – місцева жінка легкої поведінки (від нім.- Schickse)

Шинкель – Залізний хрест, цінна німецька військова нагорода, від нім. "Schinkelform".

Шняга – фурнітура для спорядження чи будь-яка знайдена металева дрібниця.

Шмурдяк – погана знахідка.

Шпринга – міна, від нім. "Shpringemine".

Штафельник – (від нім. "Schutzstaffel") СС-івец.

Юзаний", "Сильно юзаний" – предмет, що був у використанні, але придатний для користування чи колекції.

Язик – шкіра для кріплення пряжки в основному на німецькому ремені.

Янки – американські солдати у Другій світовій війні

Яєчниця – орден Німецького хреста, німецька військова нагорода часів Другої світової війни.

Яйце — німецька ручна граната М-39 типу радянської «лимонки», але без ребристого корпусу.

Додаток Б

Кодекси честі скарбошукачів

1. Статут пошуково-історичного клуб «Тустань»

(м. Борислав, Львівська обл.)

Мета та завдання Клубу

1.1. Основна мета клубу:

- збір і систематизація знань краєзнавства, збір та вивчення історичних фактів та легенд, військової історії;
- популяризація та пропаганда героїчного минулого нашої Батьківщини;
- вивчення, реставрація та реконструкція предметів історичної спадщини;
- створення історичних виставок, допомога краєзнавчим музеям рідного краю.

1.2. Основним завданнями Клубу є:

- налагодження та сприяння розширенню співробітництва у сфері охорони пам'яток історії з краєзнавчими музеями України;
- підтримка вільного обміну досвідом, знаннями та інформацією у сфері охорони, збереження та захисту пам'яток історії, забезпечення доступу до інформації та знань, розвиток видавничої справи;
- розширення участі громадськості у сфері збереження та відтворення пам'яток історії, участі громадськості в освітніх, наукових, культурних програмах та діяльності з питань відтворення культурної спадщини;
- сприяння громадським організаціям, громадянам, громадам та іншим заінтересованим суб'єктам у їх діяльності з питань допомоги відтворення пам'яток історії та культурної спадщини рідного краю;
- підвищення соціального, економічного та правового статусу членів громадської організації, підвищення їх професійної кваліфікації, освітнього рівня, знань та досвіду задля реалізації статутної діяльності Клубу;
- розширення зв'язків і обмін інформацією між історично-пошуковими і військово-історичними клубами на території України і за кордоном;

- розробка та реалізація програм і проектів у галузі краєзнавства, історії рідного краю та держави, військової історії, освіти, виховання, культури та інших, суспільно значущих сферах;

1.3. Діяльність Клубу може проводитися в напрямках, не заборонених чинним законодавством України, які відповідають меті та завданням, визначеним цим Статутом.

1.4. За рішенням відповідних статутних органів Клуб може входити до складу інших об'єднань громадян, коаліцій, асоціацій тощо. Також Клуб може домовлятися про співпрацю та взаємодопомогу з будь-якими іншими особами.

1.5. Клуб має право створювати філії які здійснюють свою діяльність на підставі цього статуту та мають свої положення, які приймаються їхніми вищими керівними органами та затверджуються Радою Клубу. Філії реєструються в Клубі та за місцем їх створення без прав юридичної особи. Представники діють напідставі доручень Клубу.

Джерело: <https://www.facebook.com/groups/2064666510483161/>

2. Этический кодекс поисковика

Нижеприведён Этический кодекс, который поощряется многими клубами и индивидуальными любителями поиска с металлоискателем. Мы всячески рекомендуем вам следовать этим правилам:

- Я буду уважать частную и общественную собственность, все исторические и культурные объекты, и не стану проводить поиск на таких участках без надлежащего разрешения.

- Я буду узнавать и соблюдать местные и национальные, европейские законы, относящиеся к находкам, и сообщать о найденных кладах.

- Я буду помогать правоохранительным органам всегда, когда это возможно.

- Я не причиню намеренного ущерба чьей-либо собственности, в том числе ограждениями, знакам и зданиям.

- Я всегда буду закапывать ямки, которые я выкопал.

- Я не буду разрушать собственность, здания или остатки покинутых сооружений.

- Я не буду оставлять за собой мусор или другие ненужные вещи, разбросанные вокруг. • Покидая участок, я заберу с собой весь мусор и выкопанные предметы.

- Я буду соблюдать Золотое Правило, придерживаться хороших манер и всё время вести себя так, чтобы повысить уважение и статус людей, занимающихся кладоискательством.

Джерело: <https://www.facebook.com/groups/kladoiskatel/?fref=ts>

3. Внутренний Кодекс чести.

Для меня – один из основных пунктов. Каждый обязан определить для себя его сам. Пока я не определил его для себя, не мог спокойно искать, поскольку терзался сомнениями. Кодекс чести позволяет находиться в комфортно состоянии по отношению к совести. Как только определил – больше не задумываюсь, терзания исчезли. Например, я никогда не стану копать около храмов, даже если на этом месте остался заросший бугорок. Погосты, курганы и прочие ритуальные и культовые объекты тоже отпадают. Я не буду ходить по заброшенным деревенским домам. Очень важно для меня: не искать на объектах, которые являются историческими и прочими памятниками: усадьбы (пусть даже заброшенные), места боев (например, бородинские места) и прочие. Искушение большое, но когда кодекс принят, сомнения у меня даже не появляются: тут копать я не буду. Я не смею осуждать людей, которые это делают, просто считаю, что мой кодекс должен быть как можно дальше от уголовного и административного. Джерело: <http://forum.kladoiskatel.ru/viewtopic.php?f=1&t=5248>

4. Кодекс чести настоящего поисковика. Свод негласных правил.

Существует негласный свод правил, которые соблюдают все нормальные поисковики и любители поиска с металлоискателями. Ниже мы с коллективом хотим рассказать о них, подчеркнув тем самым, что поисковик – не варвар, человек с металлоискателем в руках – не сумасшедший и не враг!

- Поисковик с уважением относится к археологическим и историческим объектам и ценностям. Мы никогда не лезем на памятники, не копаем курганы и городища. Мы ценим нашу историю и своими действиями не хотим навредить ее наследию.

- Необходимо закапывать за собой ямки! Это знак культурности человека с металлодетектором в руках! Ямки портят внешний вид местности, раздражают местных жителей и могут быть причиной травмы. Сами же ногу сломаете или спотыкнетесь из-за ямки в траве, коровы могут ноги поломать.

- Мы должны уважительно относиться к частной собственности и вообще к собственникам земли. Всегда старайтесь спросить разрешения. Обращайте внимание на таблички

- Земля – кормилица многих людей. Ни при каких условиях не производите поиск и не топчите посеvy. Если уж очень нужно – дождитесь уборки урожая и потом, с разрешения хозяина земли производите поиск. В противном случае – получить по «шапке» очень легко и крестьянин будет прав!

- Не копайте на археологических объектах – это наказуемое занятие! Всегда старайтесь навести справки о том районе, где Вы собрались на поиски с металлоискателем. Памятники археологии, могут быть не обозначены на месте специальными табличками.

- Не вступайте в конфликт с местными жителями. Вы ничего не докажете конфликтом и лишь укрепите в человеке недоверие к нашему хобби. Местные будут видеть во всех людях с

металлоискателями – недоброжелателя. Лучше всегда спокойно поговорить и объяснить человеку о вашем хобби и намерениях. Чаще всего после спокойной беседы, поняв, что от вас ждать плохого не стоит, все успокоится и возможно Вам даже помогут информацией. Но, почему же иногда местные ругаются? Да по разным причинам: может Вы на месте его огорода копаете, может он там корову пасет, а Вы ямок наросте и т.д.

- Незнание закона не освобождает от... Направляясь в другую страну, уточните о законах этого государства в области поиска с металлоискателем.

Соблюдайте эти правила и рекомендации, и наше хобби будет иметь положительную репутацию, человек с металлодетектором не будет выглядеть врагом и всем нам будет только лучше!

Джерело: http://www.shop-detect.ru/page_260.html

5. Кодекс чести кладоискателя

Законы, разрешающие использование детекторов, становится все более Общим. Во многих странах использование детекторов запрещено или строго Ограничено. Не допустите этого в своей стране.

1. Всегда оставляйте место, где Вы искали чистым. Весь мусор забирайте с собой.

2. Всегда получайте разрешение для поиска на частных территориях.

3. Всегда закапывайте ямы, появившиеся после Ваших раскопок.

Оставляйте место таким, каким вы нашли его до этого.

4. Всегда соблюдайте все законы, касающихся поисков кладов.

5. Если возможно, возвращайте ваши находки первоначальному владельцу.

6. Всегда старайтесь создать благоприятное представление у окружающих о кладоискательстве, как о хобби, в чем оно нуждается и заслуживает.

Джерело: <http://antikwar32.ru/img/instruct/gemini31.pdf>

6. Zásady slušného hledače. Desatero slušného hledače

1. Ne hledám v lokalitách s archeologickými nálezy, pokud to není zapřítomnosti archeologů.
2. Všechny nálezy zaměřuji, fotím a publikuji.
3. Při hledání nic ne poškozuji, lokalita pomém odchodu vypadá stejně nebo lépe.
4. Při nálezu větších osouboru předmětů, zavolám odborníky.
5. Neodhazuji odpadky.
6. Vždy zahrnuji díry, které jsem vykopal bez ohledu na to, v jakém stavu je prostředí, ve kterém hledám.
7. Ne zakládá moheň, ne kempuji či neparkuji na místech, kde je to zakázané.
8. Ponechám veške rózávory či ohrazení na pozemcích tak, jak byly v původním stavu.
9. Neznečišťuju jiná drže, studánky či jiné vodní zdroje.
10. Vždy se snažím chovat tak, aby hledání s detektorem kovů mělo co nejlepší pověst.

Джерело: <http://www.lovecpokladu.cz/poradna/zasady-hledace/>

Додаток В

Анекдоти

1. Жена встала за пятнадцать мин. до звонка будильника, на цыпочках прокралась в кладовку. Там она налила серной кислоты в МД, ножовкой перепилила лопату, изрезала резиновые сапоги. Затем так же осторожно вернулась в спальню, потихоньку легла, прижалась к теплому боку мужа и со счастливой улыбкой уснула. Жить ей оставалось ровно 4 минуты...

Джерело: <http://www.nakop.ru/topic/13241-anekdoti-pro-kop/>

2. Во время раскопок в Америке были найдены кусочки медной проволоки. После долгих исследований было выяснено, что это остатки древней кабельной сети, которой пользовались индейцы.

Во время раскопок в Германии были найдены кусочки стекла. После долгих исследований было выяснено, что это остатки оптоволоконной сети древних нибелунгов.

В России долго копали, копали, копали... и не нашли ничего. Так было выяснено, что древние славяне пользовались спутниковой связью...

3. Мама пишет сыну в тюрьму: "Сынок как тебя посадили сил нет никаких, некому помогать по хоз-ву - огород не вскопанный, картошка не посажена, что делать не знаю". Сын пишет: "Мама в огороде не копайся, накопаешь, что и тебя посадят и мне срок добавят". Мама опять пишет сыну: "Сынок как пришло твоё письмо, приехали мусора, перекопали весь огород, ничего не нашли - злые уехали". Сын пишет: "Мама чем смог - помог, картошку сажайте сами".

4. Идет мужик по пустыне, и слышит сверху голос божественный:

- Копай в этом месте. Здесь зарыт большой клад. Мужик обрадовался и начал копать, но ничего не нашел. Разозлился, плюнул и пошел дальше. Вдруг опять тот же голос: - Копай - здесь клад! Он подумал, подумал и все

таки начал копать. И опять ничего не нашел. Еще больше разозлился, ругнулся, плюнул и пошел дальше. Повторяется та же самая история, только мужик после очередной пустой ямы совсем уж с ума сходит: проклятия на небо шлет, кричит, песок пинает и идет дальше. И тут опять тот же подлый голос:

- Копай - здесь клад!!! Мужик сначала не обращает внимания и идет дальше, но потом все таки возвращается и начинает копать. И натывается на сундук, открывает его, а там несметные сокровища, а сверху голос:

- Ну ни хрена себе!!!????

5. Идет мужик по пустыне, и слышит сверху голос божественный:

- Копай в этом месте. Здесь зарыт большой клад. Мужик обрадовался и начал копать, но ничего не нашел. Разозлился, плюнул и пошел дальше. Вдруг опять тот же голос:

- Копай - здесь клад! Он подумал, подумал и все таки начал копать. И опять ничего не нашел. Еще больше разозлился, ругнулся, плюнул и пошел дальше. Повторяется та же самая история, только мужик после очередной пустой ямы совсем уж с ума сходит: проклятия на небо шлет, кричит, песок пинает и идет дальше. И тут опять тот же подлый голос:

- Копай - здесь клад!!!

Мужик сначала не обращает внимания и идет дальше, но потом все таки возвращается и начинает копать. И натывается на сундук, открывает его, а там несметные сокровища, а сверху голос:

- Ну ни хрена себе!!!????

6. Лето, окраина деревни посеред степи. по сокращениям ходит искатель в одних труселях с прибором и лопатой. больше ничего, так сказать чуть не в неглиже... на задворках сидит бабка и лузгая семечки доолго и пристально наблюдает за искателем... тому надоело такое внимание, подходит он к бабке и говорит:

- ну что, старая, мужика в трусах никогда не видала?

а бабка то в ответ:

- видала, как не видала. да вот только шибко мне интересно, куда ты найденные монетки складываешь?

7. Перебирая найденные монеты, снимите обе варежки и не разевайте третью.

8. Мужик едет на машине. Внутренний голос говорит:

- Остановись и копай здесь!

Копает - и находит мешок золота! Едет дальше, внутренний голос говорит:

- Брось мешок в море.

Мужик думает: "Сейчас выплывет 10 мешков". Бросил - ничего не всплыло!

А внутренний голос:

- Видал, как булькнуло!

9. Два копаря разговаривают:

- А я с собой в поля всегда фотографию тещи беру...

- Зачем?

- Ну как же?! Ветер, холод, дождь со снегом, грязища, а я гляжу на карточку и думаю: "Господи, хорошо-то как!"

10. Глухая, забытая Богом, деревня... По центральной улице медленно едет сияющий городской джип, доезжает до последнего полуразвалившегося дома, упирается в покосившийся в забор, за которым находится глубокий, густо поросший травой овраг и останавливается... Две бабки поодаль:

- Степановна, гляди: еще один с навигатором!..

11. Жена собирает мужа на коп:

- Вот положила тебе масло, хлеб и гвозди.
- Но зачем?
- Понятно зачем! Масло на хлеб намажь и поешь!
- А гвозди?
- Ну вот же они, - положила!

12. Звонок старому копачу, в час ночи:

- ну что спишь"
- да"
- а мы, с... карты учим"

13. Встречаются два друга-алкаша. В таких замусоленных пиджачках, помятых брюках, но у одного на пиджаке – орден Ленина. Один другому: – Вот это да! За что это тебе вдруг орден Ленина дали? – Да, понимаешь, работали мы тут на экскаваторе. Ну я и откопал случайно клад, сундучок небольшой. Открыли – а там 4 ордена Ленина. Ну, а по закону четверть клада – мне.

14. Разговор по мобильному телефону:

- Милый, ты где?
- Я на копе.
- А кто это так громко дышит рядом с тобой?
- Кто-кто... Медведь!

15. Гуляет олигарх по полю и супер дорогим МД ищет монетки. Неподалёку, около его "Бентли", в шезлонге загорает его подруга – известная супер модель. Около неё суетится слуга, "махито" и т.п. По периметру охрана зорко следит за окрестностями.

Третий мечется: а у нас... а у меня... да я... Да я на форуме у Искателей тему про клад забацал, вот!!!

18. Ночью копарь бредит: «копейка... арматурная... ага, барабаны!»

Жена его успокаивает: «фуфел это, тихо, тихо!»

Через полчаса: «двуха... ааа... двуха кольцевая! 1805! в сохране!»

Жена: «ерунда, новодел, спи!»

Еще через полчаса: «ооо! Вот монета! 12 рублей на серебро! Оооо!»

Жена ему в ответ: " Успокойся, фальшивая она, фальшивая..."

Муж:

- Дорогая, хочешь, я достану тебе коллекционную монету 1796 года?

Жена:

- Никаких монет! Сегодня ты сидишь дома!

19. Егерь и участковый до начала охотничьего сезона патрулируют заказник, подходят к полю, видят: машины, палатки, костры; раздаются пьяные вопли. Рядом с ними пролетает лопата и втыкается в дерево. Егерь резко разворачивается и, улепетывая, кричит участковому: «Сваливаем, быстро!» Участковый в изумлении: «Эт че, браконьеры?» Егерь на бегу: «Хуже! Слет копарей!!!»

20. Муж собирается в поля и обращается к жене:

- Я поехал на коп, положи мне что-нибудь перекусить!

- Уже! Я положила солёных огурцов, селёдку, творог и свежего молока...

- Спасибо, дорогая, не забудь положить три рулона туалетной бумаги....

21. Три медведя делят поисковика:

Первый - у меня ноги - сытый буду!

Второй - у меня голова - умный буду!

Третий - а я опять как дурак - схватил Е-трак - копать придется...

22. - Извините, молодой человек, вы не подскажете, который час? А то муж на копе, а мне сегодня исполнилось 23 года. Как ни странно, но я накрыла стол на двоих, и вдруг забыла, до которого часа работает аптека, чтобы купить контрацептивы. Но я могу обойтись и без них...

23. Решил муж жену проверить на предмет измены..... Сделал вид, что поехал на коп..., а сам спрятался под кроватью. Жена приводит любовника, они ложатся, она и говорит:

-Слушай, Вася, я хочу от тебя ребенка.

-Да ты че? Ты даже пеленать не умеешь!

Ну, жена изменщица, чтобы себя показать, запеленала Васю и пошла на кухню за соской. Муж в это время вылезает из-под кровати, подходит к спеленутому любовнику, склоняется над ним и говорит:

-Агу, Васенька!

Потом спокойно идет на кухню и говорит жене:

-Люся, иди перепеленай Васю он обосрался!

24. Вторая мировая война. Сидит немецкий снайпер в засаде. Навинтил глушак, оптику и периодически выкрикивает:

- Иван!!!

Из окопа высовывается Ваня:

- Чего?

В ответ "бабах". Ваня труп.

- Петро!!!

- Аюшки?

Бабах. Петро за ним.

А в соседнем окопе сидит казах и причитает:

- Только не Джумабай! Только не Джумабай!

25. Чем отличается рыбак от кладоискателя?

- Рыбак, когда хвалится, преувеличивает, а кладоискатель - преуменьшает.

26. Как в толпе определить кладоискателя?

- Нормальный человек смотрит вперёд, а кладоискатель под ноги.

27. – Слушай, у меня жена – настоящий клад!

– Это почему?

– Так и хочется закопать...

28. - Мама ,смотри, я сильный, как папа

-Я тоже лопату поломал.

-Бл*, еще один копатель растет.

29. Стоит девочка и ковыряет в носу. Подходит к ней не знакомый дядя и спрашивает:

- Девочка, что ты делаешь?

Та так злобно:

- Клад ищу!

Тот постоял, а потом ка-ак даст ей под локоть. У девочки рука по самый локоть в ноздрю и ушла. Она так плаксиво спрашивает:

- Зачем вы это, дядя?

А тот так злобно:

- Глубже копнешь- больше найдеш.

30. Во времена становления советской власти на Чукотке один постоянный-герой-наших-анекдотов нашел клад золотых монет и схоронил

его под своим домом. На него тут же стукнул активный сосед. Комиссары в кожанках с маузерами и переводчиком пришли попросить его сдать добро государству.

Комиссар:

- Скажи ему, что если не сдаст клад - расстреляем.

Переводчик:

- Говори где спрятал золото иначе белый человек тебя убьёт из свой маленький винчестер.

Испуганный чукча:

- Я всё отдам! Клад зарыт под ярангой.

Переводчик:

- Он говорит "расстреливайте, я ничего не скажу".

31. В Отделе Кадров:

- Что умеете делать?

- Могу копать!

- Хорошо. А еще что?

- Могу не копать!

- Ну хорошо, а еще что?

- Могу так запрятать лопату, что вообще никто не будет копать!

32. Еврей приходит устраиваться на работу. У него спрашивают:

"Копать умеете?"

- А у Вас лопата с моторчиком есть?

- Где Вы видели лопату с моторчиком????

- А где Вы видели еврея с лопатой???

33. Идет мужик по рынку, видит, грузин попугая продает... А попугай знал только одно слово - "Канэшна" (всмысле - конечно) но мужик естественно об этом не знал... Спрашивает мужик грузина :

Почем попугай ????

(Г) - Штука баксов.

(М) - А что так дорого ?

(Г) - А он умеет говорить и знает где клад зарыт

(М) (попугаю) - Ты правда умеешь говорить ???

(П) - Канэшна

(М) - И правда знаешь где клад зарыт ????

(П) - Канэшна

В общем, купил он его, идет искать клад...

(М) - Я правильно иду ???

(П) - Канэшна

Проходит час.

(М) - Я точно туда иду ???

(П) - Канэшна

Приходят они в пустыню.

(М) - Клад в этой пустыне ???

(П) - Канэшна

Тыкает лопатой в землю

(М) - Здесь копать ?

(П) - Канэшна

Копает

(М) - Еще копать ?

(П) - Канэшна

Копает дальше

(М) - Еще глубже копать ???

(П) - Канэшна

Копает, копает и находит кусок ржавой трубы...

(М) - Это и есть твой клад ???

(П) - Канэшна

(М) (в бешенстве) - А этой трубой по е**лу ???

(П) - НЭТ-НЭТ, НЭ НАДА !

34. Умиравый дед шепчет внуку:

- Я зарыл клад!

- Где, дедушка?

- В земле.

- Точнее, дедушка, точнее!!!

- Земля - это третья планета от солнца...

35. Хочу найти огромный такой клад. Огромный и весь из дерьма....

- Почему из дерьма?

- Буду рад отдать 75% государству!

36. Я добрый, работающий и не гад,

Люблю детей, жену до сантиментов.

А теща мне попала - просто клад...

Кому отдать за 25 процентов?

37. Предложу тему Анекдотов только про коп и копателей.

PS: у меня есть много, буду скидывать.

PPS: Если такая тема не нужна, модераторы, думаю переместят или удалят.

(в общей теме куча всяких в перемешку, а в этой конкретно касающиеся копа). Итак начнем.

Наряду с такими тяжёлыми заболеваниями как "ЖЕЛТУХА" и "КРАСНУХА", появилась новая заразная болезнь - "ЦОКОТУХА".

Симптомы: - Люди ходят по полю и ищут денежки.

Если вы уверены, что ваша жена клад, то вам, как нашедшему, причитается только 25%

Скачет ковбой по прерии. Вдруг внутренний голос ему говорит:

- Слезай с коня, бери лопату и копай яму. На глубине пять метров тут зарыт клад.

Ковбой взял лопату, выкопал яму в пять метров и нашел сундук с золотом. А внутренний голос говорит:

- Знал бы я, что здесь действительно клад зарыт, никогда бы тебе не сказал!

Едет ковбой по прерии. Видит - лежит бумажка. На ней написано: "Копай 5 метров вглубь. Здесь зарыт клад". Выкопал, видит - еще бумажка лежит: "Копай 10 метров, найдешь клад". Выкопал еще 10 метров вниз - и снова бумажка. Поднял, читает: "Шутка старого еврея! Попробуй, вылез!"

Идет мужик по полю. вдруг голос сверху: - "Копай здесь. Клад найдешь". Мужик выкопал глубокою яму, ничего нет. Идет дальше. Опять голос сверху: - "Копай здесь. Клад найдешь". Мужик опять выкопал глубокою яму, ничего нет. Идет дальше. Опять голос сверху: - "Копай здесь. Клад найдешь". Мужик мимо прошел, постоял, подумал, вернулся, плюнул и начал яму рыть. Сверху раздался ехидный смешок. И в это время лопата ударилась о сундук. Открыл мужик сундук, а он полный золотых монет. Голос сверху: - "Блядь, дошутился."

Джерело: <http://vk.com/club16371414>

"Коп по телефону".

Томный женский голос в трубке:

- Здравствуй, тебя приветствует служба досуга "Коп по телефону".

Скажи мне свою копательскую ориентацию.

- Русская старина XIV - XVII вв.? Прекрасно, это мой любимый вид копа. Тогда не будем медлить. Ты готов? Мы начинаем! Представь себе: весна, середина апреля. Только-только сошел снег. Поют жаворонки, пригревает солнце. Мы выходим на свежевспаханное разбороненное поле. Земля на нем слегка влажная, но рассыпчатая и: черная! Настолько черная, что сильно нагревается на солнце, и от нее поднимается пар. Вдохни этот запах, вдохни полной грудью! Я чувствую, как в тебе просыпается азарт: Но не спеши, не так быстро! Посмотри вокруг: все поле усеяно керамикой. Она тоже черная, как и земля, поэтому мы ее не сразу заметили. Керамика настолько крупная, что можно было бы, кажется, сложить из нее целиковые кувшины. Но нам сейчас будет не до них: Этого места нет ни на одной карте, перед тобой лежит девственная земля, не знавшая металлоискателя:

Я задыхаюсь от восторга, когда ты вынимаешь из чехла свой новенький дорожный Е-трах. Меня просто поражает его огромная катушка. Скорее же вводи его в дело!

Ты включаешь его и прижимаешь катушку к земле. А потом нежно-нежно проводишь ею прямо по поверхности. Потом обратно. И еще раз. И еще:

- Можно я немного поработаю твоей клюшкой?

- Нет? Ты хочешь сам? Тогда давай вместе! Я возьму твой прибор чуть ниже системного блока, и мы будем гладить катушкой землю. Все быстрее и быстрее: Пока вдруг не раздастся сигнал!!! Сейчас, не спеши: Главное, не повредить находку! Я покажу тебе, где именно копать. Я возьму рукой твой фискарь, подведу прямо к нужному месту, и он вонзится в мягкую податливую землю на полштыка. Глубже! Я по сигналу чувствую, что глубже! Наконец штык фискаря целиком погружается в культурный слой и извлекает из него россыпь чешуи, которая, переливаясь на солнце, падает вокруг ямки. Это так здорово! Я просто счастлива! Дрожа от возбуждения, я горстями собираю чешуйки прямо в рюкзак. Ты ждешь, когда я закончу, и мы садимся с тобой в

Додаток Г.

Підбірка «страшилок» та містичних текстів скарбошукачів на скарбошукацькому тематичному форумі.

<p>ZayAts</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +48</p> <p>Зарегистрирован: 18.09.2006</p> <p>Сообщения: 1377</p>	<p>Добавлено: Thu Oct 24, 2013 15:56:05 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Уже здесь выкладывал историю, но давно было. И так, в 2007 выкопал непонятную хрень - жестянка от "нескаффе" с запаянной (реально) крышкой. Сразу возникли мысли насчет энного количества денег внутри (зачем еще запаивать?). Отковырял крышку. Внутри оказалась клизма, заткнутая пробкой, которая была залита клеем. Пожал плечами. Мало ли что туда засунули? Открыл клизму - внутри вода. Воду вылил, мусор выбросил и пошел дальше. На следующий день распухла и начала болеть нога. Никто мне на ногу не наступал, ногу не подворачивал и т.д. Нога просто ни с того ни с сего распухла. Потом посыпался ворох мелких неприятностей, вроде оставшейся на жвачке половины зуба, проблем по работе и т.д. Здесь была тема в "Обсуждении" - "Странные находки". Какой-то комрад, когда описал там находку, сказал, что я откопал очень нехорошую каку и стоит готовиться к неприятностям. Пошли неприятности покрупнее. Например, хотел поменять работу и пошел на стажировку в другую контору. Несмотря на то, что непосредственному начальству понравился и был очень-очень высокий блат, вопрос странным образом заглох. Короче, закончилось все дело 5-7 ножевыми, полученными вечером в подъезде. После того, как очнулся в реанимации, сразу почувствовал, что нога уже не болит и опухоли нет.</p> <p>Так что, камрады, аккуратнее с находками </p>
<p>s*t*a*I*k*e*r</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +36/-10</p> <p>Зарегистрирован: 17.02.2013</p> <p>Сообщения: 734</p>	<p>Добавлено: Fri Nov 15, 2013 16:43:44 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>ZayAts</p> <p>Тоже самое как камрады писали про черное куринное яйцо,сработавшее на прибор,сам такого не видел,но говорили </p>

<p>Эдисон</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +387</p> <p>Зарегистрирован: 23.07.2008</p> <p>Сообщения: 6330</p>	<p>Добавлено: Sun Nov 17, 2013 23:15:06 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>На одном огороде, в дальнем загопье, откопал копейку Николая второго. Она была плотно завернута в кусочек черной шерстяной ткани, и перемотана ниткой. Предположив что-то недоброе, находку закопал обратно в ту же ямку.</p> <p>Через пол часа "посеял" телефон. Просто так потерять его не мог, так как к вещам отношусь бережно и ничего не теряю.</p>
---	---

<p>STRANGER</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +863</p> <p>Зарегистрирован: 01.04.2010</p> <p>Сообщения: 8419</p>	<p>Добавлено: Wed Dec 18, 2013 12:47:20 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Эдисон писал(а):</p> <div style="border: 1px solid #ccc; padding: 5px; margin: 5px 0;"> <p>одном огороде, в дальнем загопье, откопал копейку Николая второго. Она была плотно завернута в кусочек черной шерстяной ткани, и перемотана ниткой. Предположив что-то недоброе, находку закопал обратно в ту же ямку.</p> </div> <p>Знаходив кілька мідних монет , замотаних в мішковину ... Звичайно , монети були ніякі , бо місцевість трохи болотиста і весною довго стоїть вода ... Думаю , що ці монети були "закладні" і закопувались на ріг будинку , щоб в хаті був достаток , бо якраз находив монети там , де були колись хати . А чому звідти люди зїхали - рівень підземних вод піднявся ... </p>
---	--

<p>STRANGER</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +863</p> <p>Зарегистрирован:</p>	<p>Добавлено: Wed Dec 18, 2013 13:11:48 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Ще розкажу одну історію , вірити чи ні - вам рішати ...</p> <p>Троє копачі вибрались якось покопати на місце , де була серйозна битва між козаками і польським військом . Так ось , оскільки так копати не дуже то і можна , тому вони поїхали на коп вночі ...</p> <p>Ніч , по землі стелиться туман , копають небораки , але особливих</p>
---	--

<p>01.04.2010 Сообщения: 8419</p>	<p>результатів немає ... Аж тут , вдалині , на проти них проявляється щось схоже на білий стовп , який починає рухатись в сторону копачів ! І чим ближче він підходить , тим копачі починають розуміти , що це обрис людини , більше того - досить високого і здорового козака ...! Вже видно , що в нього за пояс засунуті 2 саблі , в руках тримає 2 пістоля , на голові оселедець , розхристана сорочка , видно хреста . Лице серйозне і зле і він так не зупиняючись йде в сторону копачів</p> <p>Копачі втікали так , що землі не торкались , не знаю скільки бігли , але прибігли в село, де був електричний стовп з фонарем і під цим стовпом стояли і тріслись від страху до самого ранку , поки не засвітало</p> <p>Хлопці перед копом нічого не курили і не пили і єдине їхнє пояснення , чому до них йшов козак , це те що цей козак оберігає щось таке , на що накладено заговор ...</p>
---------------------------------------	--

<p>Oscar</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +37</p> <p>Зарегистрирован: 07.12.2009</p> <p>Сообщения: 1423</p>	<p>Добавлено: Fri Dec 20, 2013 14:46:16 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Года 2 назад по приглашению знакомого попал я праздновать Пасху в Кагарлыкский район, после 2 дней бурного празднования нужна была перезагрузка, благо что прибор всегда со мной и встав с первой зорькой двинул в зарание примеченную посадку, проходил я не солоно хлебавши до полудня, ноги гудели, сел под деревом перекурить и тут бац на ухо что-то капнуло, я рукой потер, а там кровь, кровь? 😨 Смотрю вверх, а на ветке в буквальном смысле разорванная в клочья домашняя коза и судя по тому что кровь ещё не запеклась попала туда ну совсем недавно. Естественно что через пол часа я уже пил сто грамм за столом у товарища, о случае не рассказывал не кому, а сам себе думаю, что и как могло поднять на такую высоту далеко не мелкое копытное...дикие кошки в Киевской области? Да брось, думаю сам себе. Одним словом - загадка.</p>
---	--

<p>Александр 2</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +116/-25</p>	<p>Добавлено: Wed Dec 25, 2013 23:48:57 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Летом как то бродил на одном поле. Присел отдохнуть, тишина кругом. Достал из кармана находочки, рассматриваю. И вдруг, услышал приближающийся сверху гул. Испугаться не успел, начал соображать что это может быть, летит же в мою сторону и гул нарастает, приближается ко мне.</p>
--	---

Зарегистрирован: 09.02.2012 Сообщения: 1619	И тут я увидел ЭТО... Это была мина или снаряд ! Теперь я мог видеть траекторию и понял- в меня эта штука не попадёт. Но кто стрелял и будут ли стрелять ещё ? Взрыв я увидел. Это был ястреб, у самой земли он расправил крылья, всё стихло, дальше короткая схватка в траве со зверьком. Всё.
---	---

ШУРФ цитировать Офлайн Репутация: +8 Зарегистрирован: 02.02.2010 Сообщения: 361	Добавлено: Wed Jan 01, 2014 12:19:03 Заголовок сообщения: Цитировать Был случай и у меня.Копал сам на лесном хуторе,лес достаточно большой и старый.По карте было 5 домиков которые стояли на поляне,вот два бугорка обследовал и увидел старую дорогу уходящую в глубь леса,естественно пошел по по ней.Иду метров 20-30,вижу впереди старое кладбище не большое, по кругу огромные деревья.Думаю,подойду,посмотрю может таблички какие сохранились,почитаю.И тут подымается сильнейший ветер,деревья качаются со стороны в сторону с таким шумом что в ушах гудит, и начинается мелкий колючий дождь.Я розварачиваюсь и очень быстрым шагом удаляюсь на поляну,на просторе все прекращается за минуту.Вобщем мурахи по спине еще полчаса гоняли.
--	--

рубероид цитировать Офлайн Репутация: +535/-10 Зарегистрирован: 22.09.2009 Сообщения: 8814	Добавлено: Wed Jan 01, 2014 13:51:06 Заголовок сообщения: Цитировать Как то в годы возникновения первых видеосалонов по 2рубля СССР..камереды из Алушты и Запорожья ...уговорили нас посмотреть фильм "Американский оборотень в Лондоне " нужно сказать ничего подобного мы до тех пор не видели..А вечером после фильма ,часиков в 9 мы собрались..прогуляться с ночёвкой в Заповедник..на партизанский лагерь 4-й бригады..Ну быстро собрались,Бешеному сержанту семь вёрст не кряк.. Пошли..Доехали до Изобильного и дальше через лавандовые поля ,наш путь лежал в заповедник..Фильм не отпускал Идём луна светит ,то прячась то выходя изза облаков ,в лесу косые полосы лунного света ...идём цепочкой ,последний Саша Дудкин,в яловых сапогах,он их всегда носил..Топ -То-Топ ..народ начинает ускоряться постоянно оглядываясь,и убыстряясь,Саша с тяжёлым рюкзаком тоже ускоряет шаг,а поскольку он отстал,то оглядываясь народ слышал только дыхание и топот..который всё ускорялся..Под впечатлением фильма про оборотня ,началась лёгкая нервозность и истерика..Ну представьте ночь,темнота ,идём без фонарей ,косые лучи пробиваясь сквозь листву .освещают лес метров на 100,полная луна ..и Топ -топ-топ ..Наконец Вова Михайлюк со всхлипываниями ,как заорёт,Да мля снимите с этого идиота сапоги задолбал..мы уже километр не
--	--

идём а передвигаемся перебежками..Но это было ещё не всё..придя на лагерь..попив чаю,костерок винишко..легли спать..утром просыпаемся 12 человек = все практически не видят ..то есть не могут навести резкость..и маленький ребёнок 3 года с нами тоже ..(В войну там погибло много народа) переночевали знацца ..быстро собрались и тикать чем шнель тем гут...Домой..

Это было весной. Делать, как говорится, было, нечего. Душа требовала поиска. И вот как то не большой компанией, мы поехали на коп по старым местам на целых несколько полных суток в майские праздники. Закупились едой, выпивкой и тронулись в путь. Место выбрали битое перебитое в районе старого аула Канглы. Собственно и сейчас есть село с таким названием рядом. Но изначально, ещё во времена ханов ногайской орды. Оно было чуть дальше от современных Канглов. Место хорошее. Рядом маленькая речушка, балка, много кустарника. И хотя наш брат эти места прочесал вдоль и поперек много-много раз и очень основательно. Но находки иногда всё же случались. И тем они были ценнее, что их было не просто так добыть. В общем, и поиском решили души порадовать, и душевными беседами возле костра вечерами, и отметить майские праздники. Приехав на место назначения на двух автомобилях. Приготовили место под лагерь. Разложили пожитки. Установили палатку. Ну и как водится сели отобедать на полянке. И тут выяснилось, что Владимир забыл дома замаринованный шашлык. И за выпивку тоже забыли. Было домашнего вина канистра, но её явно не хватило бы на несколько дней отдыха. Ни чего не поделаешь, отправили Владимира и Сергея домой за мясом, и соответственно за выпивкой. А сами немного омраченные этим конфузом небольшим, разбрелись кто, куда по окрестности с приборами.

Через часа два-три, снова собравшись на поляне и дождавшись друзей. Кстати трезвые и голодные как не знаю, кто слегка перекусили. И стали готовиться к вечеру и ночи. Собирать дрова и заниматься приготовлениями к откровенной пьянки. Что уж тут скрывать.

Небо резко затянуло тучами, похолодало. Пожарив мясо, и только-только приступив к ужину и выпивке. Пришлось ретироваться в палатку. Так как пошел холодный морозящий дождик. Стало темнеть стремительно, и на улице оставаться было уже не очень комфортно. Расположившись в уютной палатке и набивая животы снедью вперемешку с вином. Потихонечку повеселели, расслабились, завели разговоры за жизнь, какие то прошлые вылазки. Обычный такой досуг начался. Обычных людей не часто собирающихся компанией на поиск потеряшек покрытых пылью веков давно минувших эпох. В этих посиделках всегда, что то присутствует неуловимо родное, близкое, душевное, немного таинственное. Вот и в этот раз, плотно поужинав. И теперь уже не спеша, как положено наслаждаясь рубиновым напитком и беседой под лучи нескольких фонарей. Время стало протекать незаметно и приятно душе. На улице дождик закончился и округу поглотил довольно плотный туман. Выходя иногда по нужде так сказать. Решили немного поближе перенести костер к палатке между делом. А заодно и дровишки возле входа сложить. Ну что бы из открытой палатки было видно пламя костра и как бы «теплее» было. И теперь отключив фонари. Сидели в палатке и неспешно наслаждались встречей друзей увлеченных поиском. Правда, в моем случае про поиск с мд, сказано слишком громко. Так как больше увлечен любительским полевым краеведением, а не поисками просто потеряшек. Поэтому я больше был слушателем в диалогах товарищей. Вино уже начинало о

себе давать знать. Хотя среди нас нельзя назвать кого-либо сильно пьющим. Кто то уже прилег, кто то вышел возле костра курил. Кто то беседовал на темы интересные только им. И в этот момент случилось то о чем собственно и есть мое небольшое повествование. Откуда-то из ночи, тумана.. Раздался душераздирающий женский вопль. Он так резко и неожиданно нарушил покой, что сердце екнуло, подпрыгнуло и как говорится, волосы на голове зашевелились. Этот вопль, по общему мнению, доносился откуда-то со стороны балки. Кто? Что? Может, кого то убивали не далеко от нашего лагеря? Насиловали? Недолго размышляя и перекидываясь словами набегу, взяв в руки, что под руки попало и фонари. Побежали в сторону балки. Откуда был слышен вопль. Прочесав предполагаемое место, за какие-то несколько минут. Ни чего не обнаружили. И вдруг снова раздался этот ужасный вопль. Но теперь дальше на восток. Не долга думая кинулись, туда растянувшись цепочкой и освещая путь фонарями. Пробежав еще, какое то расстояние, снова услышали вопль, и удивительно. Казалось, что источник звука вроде бы чисто по логике вещей находится как бы в метрах ста пятидесяти от нас. Но пробежав это расстояние, вопль снова удаляется. Это в момент стало понятно всем. И стало становиться по-настоящему жутко не на шутку. Получается, кто то постоянно от нас убегал, кричал и этим заманивал всё дальше и дальше от лагеря. Посоветовавшись на ходу, покричав, поматерившись и для успокоения совести побегав так еще с минут 20 решили возвращаться обратно. Успокаивая себя тем, что возможно кто-то над нами издевается и шутит. Хотя по-настоящему в это ни кто не верил. Озираясь по сторонам и находясь в напряжении. Добрались до лагеря. И тут снова откуда-то из-за палатки раздался вопль. И при том совсем не с той стороны, откуда раздавался ранее. Это не был вопль сыча. Совсем не похож был звук на лисий. Это был именно человеческий вопль. Но живого ли человека.. ? На этот вопрос до сего дня себе ответить не могу. Распалив по сильнее костер. И забравшись в палатку. Я увидел на лицах товарищей уже не страх, а ужас. Многие кричали матом в темноту, что за такие шутки кому то голову оторвут. Кто-то до вина добрался, снимая большими, жадными глотками нервное напряжение. Вдруг Толик, находясь возле входа в палатку заорал во весь голос кому то на улице - стой ринулся к автомобилям с шампуром в руке. И не пробежав и 20 метров, пулей влетел обратно с выпученными от страха глазами и, трясясь как, не знаю что. Даже реально мужик дара речи лишился. Я как раз, взяв его за плечи, пытался узнать у него, что он увидел. И в этот момент несколько товарищей в один голос заорали вон-вон она мелькнула. Что дальше было трудно описать словами. События разворачивались так быстро, что даже разум их зафиксировать в памяти должным образом не успевал. Из криков товарищей выходило, что это ведьма, какая то. С ужасным лицом и черными злобными глазами. Одета, в какие то одежды длинные в пол, с распущенными волосами. Кто-то стал в слух Отче Наш произносить, осеняя себя крестным знаменем. Кто-то лихорадочно стал бегать по палатке, в некой суете панической. Этот кипишь, даже не знаю сколько длился. Я, лично не видя этой ведьмы своими глазами, тоже как все был охвачен паникой. При этом читая молитвы в уме. Постепенно этот ужас как бы мягче стал. Разум стал возвращаться в обычное состояние. Мы, стояли и всматривались на улицу в ночь. Кто-то робко предложил сесть в автомобиле и рвануть отсюда. Но ни кто не решался выйти на улицу. И вдруг теперь уже все до одного снова увидели это.. ведьма или не знаю что за существо. Стояла в полутьме за костром и явно смотрела на нас. Хотя был виден её силуэт плохо. И четко не было видно деталей. Но скорее чувствами, какими то чем глазами все уловили ненависть, лютую злобу исходящую от существа. Потом это существо, куда-то метнулось в сторону и исчезло с поля зрения.

Бред скажете вы, читая это повествование? Но нет, к сожалению это не бред. Это действительно ужас, который довелось пережить! От которого до сих пор вспоминая жутко становится и руки дрожать начинают.

Оказавшись в палатке, мы больше так четко не видели это существо. Лишь в отблесках костра, изредка мелькало, что то бежевого оттенка похожее на силуэт человека. До самого рассвета мы тряслись как листья от ветра осенью. Боясь даже по нужде за порог палатки стать. При этом выпили все имевшееся вино, но которое лишь немного помогало. В обычном состоянии две пятнадцатилитровые канистры с ног бы свалили. А тут еле-еле, что то ощущалось. Страх и ужас заглушали напрочь опьянение. Дождавшись рассвета. Как самой желанной вещи на свете. Мы пережили самую ужасную ночь в жизни. Словами это трудно описать. Можно описать событие, какие то детали, чувства отчасти. Но ужас, мысли описать невозможно. Слов просто не хватит даже десятую часть этого всего изложить в словах. Утром, с первыми лучами солнца. Мы кое-как, осмелившись, вышли на улицу из палатки. Ни кого не было видно. Как будто и не было ничего. Собирая вещи и озираясь по сторонам испуганно. Мы даже следов, не увидели ни каких. Которые должны были быть, если бы всю ночь вокруг лагеря ходил бы человек по влажной почве после дождика. Ни чего, даже роса не была потревожена. Погрузив всё в автомобили. И уезжая с этого места жуткого. Заметили по дороге, что вопль пути, которым нас манили ночью, вдали кладбище.... Если бы мы не повернули тогда к палатке. То напрямик бы вышли на это кладбище минут через семь от того места, от которого перестали ночью гоняться за воплем.. От понимания этого у всех нас мысли надолго в памяти отложили эту ночь и этот голос душераздирающий.. Который возможно чуть - чуть нас не заманил к гибели.

К Владимиру было ехать ближе всего. И мы все направились к нему домой в Энергетик. Где на даче можно сказать, и отошли от шока. Приобретая способность мыслить и ощущать свои тела скованные страхом. Напившись алкоголя, который теперь уже действовало на организм, мы сидели до поздней ночи и обсуждали случившееся. Так в комнате и уснули все пятеро, тревожным и беспокойным сном.

С того злополучного события прошло уже полтора года. И лишь сейчас хватило духа написать об этом небольшое повествование. От которого многие наверняка улыбнутся. Кто то и читать не станет, посчитав выдумкой. Но для меня это повествование жуткий эпизод реальных событий прошлого..

DREDOYU007	Добавлено: Sat Feb 08, 2014 10:15:33 Заголовок сообщения:	 Цитировать
цитировать		
Оффлайн	СКИФ	
Репутация: +70	Полностью с вами согласен! На коп вышел в сезон 2007 г. . Три года бродил сам. Иногда ,по его желанию,брал младшего сына. Разное бывало необъяснимого,но ужастиков как-то не доводилось наблюдать. Раз было перемещение мгновенное километра на полтора(не пью,не курю,не колюсь слава Богу) сразу не заметил.Пришлось выходить из леса и искать заезд где оставил машину. Вот уже года четыре как у нас коллектив из четырёх камрадов. Были случаи наблюдали в лесу ночью что-нибудь светящееся.Дело в том,что у нас свой прибабах копать с налобниками по	
Зарегистрирован: 14.10.2013		
Сообщения: 198		

ночам.Находок как ни странно больше. Да бывают места где чувствуешь,что
когда-то здесь было не хорошее. С Уважением. 🤔 🤔 🤔 🤔 🤔

<p>Dira_d</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +133</p> <p>Зарегистрирован: 24.05.2010</p> <p>Сообщения: 978</p>	<p>Добавлено: Fri Mar 21, 2014 12:18:21 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>У меня однажды было интересное совпадение на копе. Однажды 19 июня на копе выкопал знак с надписью " vsokolsky slet v praze 1948". Когда я в интернете узнал что этот слет был ровно 19 июня 1948 года. Т.е. я нашел этот значек в тот самый день когда он проходил. Не днём ранее, не позднее. Вот такие совпадения бывают.</p>
--	--

<p>Apofissto</p> <p>цитировать</p> <p>Офлайн</p> <p>Репутация: +191/-10</p> <p>Зарегистрирован: 13.01.2009</p> <p>Сообщения: 1481</p>	<p>Добавлено: Sat Mar 22, 2014 06:23:18 Заголовок сообщения: Цитировать </p> <hr/> <p>Доброго времени суток форумчанам 🤔 🤔 !</p> <p>Вот, под воздействием прочитанного выше - вспомнилась одна мрачная история...</p> <p>Дело было в 1995 году. Тогда мне представилось возможным, так сказать, на практике "утолять жажду" к старине и копу, - ходил я с товарищем в своего рода археологический "кружок" - клуб, под названием "Энтузиаст" - который находился и располагался в подzemелье Кафедрального костела Святых Апостолов Петра и Павла, что в городе Луцке.</p>
--	--

История случилась в одно, ни чем не примечательное воскресенье, - так как только по воскресеньям собирался и работал коллектив клуба.

Так что в одно воскресное утро, мы с другом уже неслись по брусчатке старого города - по направлению к нашему обожаемому подземелью.

Пройдя мимо уже открытых ворот, которые вели в боковой дворик костела - подумали, - Эх Олег Алексеевич (это руководитель клуба), - опять пришел раньше всех, обычно мы - веселой толпой ждали его возле ворот.

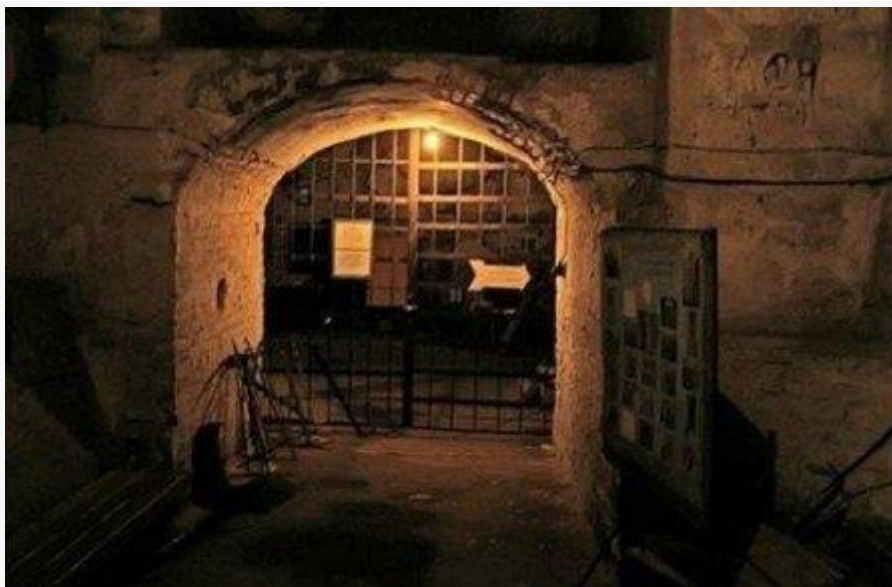

Быстро пройдя по внутреннему дворику до двери ведущей в подzemелье, - мы начали спускаться по ступенькам круто уходящим вниз.

Там - в низу собственно и встретили нашего руководителя, - он сам только-только пришел, и еще не успел открыть очередную дверь которая находилась за ступеньками.

Тихонько поздоровавшись, - мы стали в очередь друг за другом - в мыслях предвкушая очередной удачный день на находки из "теплой" комнаты (мы тогда как раз снимали там грунт с пола) - на керамику, ржавые гвозди, элементы старых дверных завес и даже на очередную мелкую монетку - которая в прошлое воскресенье была случайно найдена взглядом в раскопе, и была большой удачей для обычного мальчишки, у которого горели глаза при слове - старина. К слову - это была первая моя монетка - боратинка, так сказать поощрительный приз от земляного деда за ручной труд.

Так вот... - Стоя у ступенек перед дверью, - и одновременно наблюдая как Олег Алексеевич ищет в кармане очередной ключ от "закромов Родины", мы сами не поняли что происходит...

... Тут наш Олег поднимает указательный палец в верх, и говорит - Тихо...
И тут, сквозь давящую тишину, - явно с той стороны - доносится реальный
вой 🤪 ...

Такой не громкий, но реально слышимый вой, - как будто воет собака или
волк. Мурашки еще так никогда не бегали у меня по спине, стало как
говориться по украински - Моторошно.

Все это дело продолжалось около одной минуты, - во всяком случае мне так
казалось.

Тут Олег Алексеевич говорит, - сейчас открою дверь, включу рубильник, - и
вой прекратится.

- Поворот ключа, щелчок рубильника - и вуаля - Тишина. Да такая тишина что
аж в ушах звенит...

Вариант сквозняка - на тот момент был точно исключен.

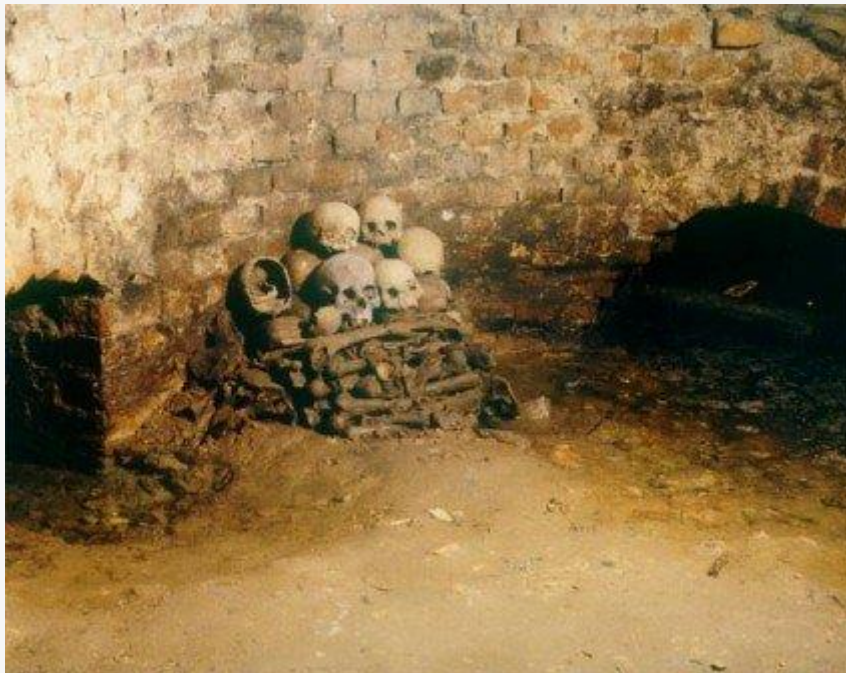

Только тогда мы поняли, про каких "шуриков" шутил наш руководитель... -

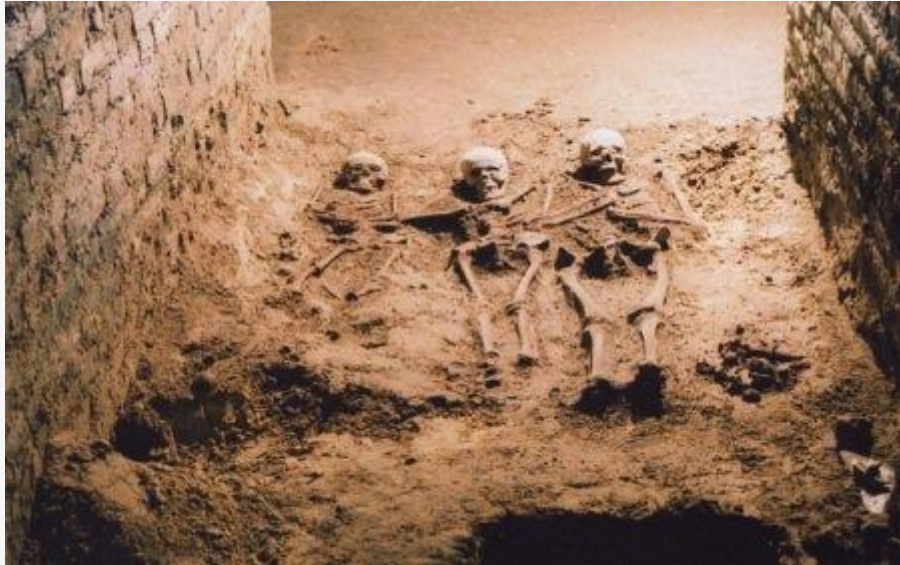
рассказывая вполне спокойно о вещах которые происходят постоянно, когда он в будние дни, один - приходит поработать в подземелье.

Хотите верьте, хотите нет - но вой был реальный!

Место жутковатое...

Захоронения в коридорных проходах.

Склеп Мадлен или Елены, жены человека - который очень много сделал для костела.

Все герои мрачной истории реальны, и здравствуют по сей день.
Фото с интернета - фото реальные, - того места о котором рассказано.

Вот такая ботва.

Джерело: Тематичний форум для скарбощукачів на сайті колекціонерів
«Violity». Режим доступу - <http://forum.violity.com/viewtopic.php?t=1054714>

Додаток Д

Збірка прислів'їв та приказок скарбошукачів в українській групі
«Кладконтора» у соціальній мережі «Фейсбук»

- Изучаю миграцию червей. А вы что подумали?
- Не так страшен трактор, как его запчасти.
- Сила есть – копай чернину.
- Копари знают, как в СССР пили.
- Бабка орет, зато находка прет.
- Чего не потерял, то и ищи, что сам потерял – другие найдут..
- Копарь – это звучит гордо. А выглядит еще хуже.
- Волков бояться – в лесу не копать.
- Видно пробку по сигналу.
- Весна красна полями, а осень – огородами.
- Один пашет, семеро катухой машут.
- Собака лает – прибор сигналист.
- Своя лопата ближе к делу.
- Свой мд милей сигналист.
- На чужом месте и гильзы в радость.
- Любишь золото – люби и алюминий.
- Не все золото, что звенит.
- Чем тише сигнал, тем ценнее металл.
- Не подпалишь – не прозвонишь.
- Апрель проспал – весь год просрал.
- В поле бурьян – в кармане банан.
- Солнце в зенит, а в кармане звенит.
- Кто ищет – тот найдет, кто ссыт – тот пропадет
- Сколько копейку не чисть, а рублем не станет.
- Сто копеек на рубль не сменяешь.
- Совок не клад, а копатель рад.

- Жизнь прожить – не поле прозвонить.
- Чем тише идешь, тем больше найдешь.
- Чем глубже клад, тем громче мат.
- Чем хуже дорога, тем меньше народа.
- Ночью все археологи серые.
- Чем глубже шурф – тем злее фермер.
- Искал золото – отыскал свинец.
- Древняя медь в земле не киснет.
- Чешуя карман не оттянет.
- Прибор на полтинник, да лопатка копеечная.
- Копателю грязь, что патина монете.
- Ладонь в серебре – да локоть в дерьме.
- Коп на коп не приходится.
- Что немцу смерть, то русскому – находки.
- У спокойного копаря дирхем, а у жадного – две половинки.
- Лопата, Нива и прибор – наш копательский набор.
- Сколько аккумулятор не заряжай, а все равно за батарейками бежать придется.
- Фишер Минелабу не товарищ.
- Какалик аммиаком не испортишь.
- Дареному прибору на катуху не смотрят.
- Пришел, увидел, откопал...
- Сделал дело – зарой ямку.
- Шёл Саша по шоссе и махал он клюшкой.
- «Спасибо» в альбом не положишь и барыге не впаришь.
- Одна катуха – хорошо, а две – неудобно.
- Новое – это хорошо помытое старое.
- Агронома бояться – в поле не ходить.
- Любишь копать – люби и ямки закапывать.
- Не по Аське – катушка.
- Пятак ТМ пятаку ЕМ – рознь.

- Красен пляж не песками – красен пляж штормами.
- Пикал, пикал, да и допикался.
- Без катушки и прибор – палка.
- Лучше копейка в руках, чем рубль подземлѐй.
- Не дели сребреника не найденного.
- Что выкопано – того не перекопаешь.
- Сигналов много – а толку мало.
- Копаную «мосинку» в багажнике не утаишь.
- Новый МД по новому ищет.
- Копарь копаря видит издаля.
- Зимой копнул бы чуток – да снег больно глубок.
- На GPS надейся, а сам не плошай.
- Будет и на нашем маршруте поселуха.
- Кто не копает - тот не ест..
- Копача ноги кормят..
- Торопливый дважды по одной монете бьет...
- Удачный коп - год кормит.
- Мала полушка, да лучше большой чернушки.
- Монетка была хороша, да копатель плох.
- Кто хвалится, а кто копаются...
- Для хорошего копача и в февралемарт.
- Кто не копает, то и не находит.
- Не откладывай на завтра, то что можно выкопать сегодня.
- Находки вечером считают.
- Нет монетки так ищи, а нашел так береги.
- Кто спит весной, голоден зимою.
- Авось да какнибудь, монетку не сберегут..
- Путь-то далек, да коп-то хорош.
- С дураком связаться на коп не поехать.
- Копать в весну - не до сну.
- Находит то рупь, то пятак, а ему все не так.

- Своей полушки не чурайся, а за чужую не хватайся.
- Если б я копом не тешился, то точно-повесился.
- Каждый копач свою клюшку хвалит, а чужую хаает.
- Где дерево там и корни, где корни там и монетки.
- И полушку найти, надо счастье иметь..
- Монетка любит что бы ее искали.
- Копай да хвали, чтоб сверху еще дали.
- У разини в кармане всегда пусто.
- Хорошие находки хвалить не надо.
- Где пашет сошка, там монеток полная плошка.
- Новые места ищи, да старых не забывай.
- Пусть и моя копейка не будет щербата.
- Глубина не в клюшке, а в башке.
- С нашего хабара ни богу свечка, ни черту огарок.
- Не только лопатой, но и умом.
- Старый копач монетки не испортит.
- Пробка не монетка, гильза не пятак, жаль - но так.
- Нашел клад, сразу забыл, где брат.
- Крепка лопата, да корни толсты.
- Быть бы месту, находки будут.
- Вольно всякому на своей земле яму копать.
- В чужой ямке и копейка рубль.
- Выигрыш с проигрышем на одних санях ездят.
- Для хорошего копаря семь верст не крюк.
- В тихом поле поисковики водятся.
- Чем дальше в лес, тем толще корни.
- Любишь копать? Люби и копайся.
- Хорошо там, где ям пока нет.
- Не откладывай коп на завтра, если можешь ехать сегодня.
- Хорошо копает тот, кто копает первым!
- Смелый копарь, не глядит в календарь.

- Крестьяне пашут – копари клюшками машут.
- На верстовку надейся, но и сам не плошай!
- Не рой другому яму – вырой сначала свою.
- Главный недостаток хабарного места – его отсутствие.
- Объективная реальность – есть бред, вызванный долгим отсутствием копа.
- Копарями не рождаются – ими становятся.
- Если бы МД не было, его следовало бы придумать.
- Ничто так не портит монету, как удар по ней лопатой.
- Копайтесь монетки, большие и маленькие..
- Хороша Ася для Васи.
- Коп в малых дозах полезен в любом количестве.
- Едешь на день, бери батареек на неделю.
- Шапка согреет уши, шуба - тело, а коп – душу.
- Коп – это смысл жизни!
- Коротка с врагом расплата, коль в руках бойца лопата!!!
- Главная деталь любого прибора - это голова его владельца.
- Свой своему поневоле брат.
- Я держу историю в руках, а ты?
- Хочешь копать - спроси меня как.
- Взял лопату в руки и забыл о скуке.
- Возьми лопату - выкопай зарплату.
- Мы типа студенты на колхозных полях.
- Полностью выбить место нельзя, но стремиться к этому нужно.

Джерело: Українська група скарбощукачів «Кладконтора» у соціальній мережі «Фейсбук». Режим доступу -

<https://www.facebook.com/kladkontora/photos/a.432081283635269.1073741833.432067973636600/542228509287212/?type=3&theater>

Додаток Е
Наративи про взаємовідносини скарбощукачів та місцевим населенням
(витяги з форуму скарбощукачів)

Тропинкин

Пару случаев из личной практики....

случай был... один археолог рассказывал. короче рассказали ему, что в одном селе на поле много медных топоров валяется. поехал он в село это, на поле керамика позднего бронзового века. нашли 1 кельт. и спросили у мужика какого то не находили ли они еще тут, тот говорит идите в тракторную бригаду... ну они туда идут, спрашивают, есть ли медные топоры, те говорят, есть.... короче они кельтами (видимо клад распахали) радиаторы паяли, и затачивали их под эти нужды... убили штук 20....

у меня лично случай был... ходили по войне на опушке леса. едет мужик на зиле, остановился, поговорили... он сказал что нашел на поле какие то монеты блестящие и что они у него дома. поехали посмотреть.... приехали, он малому говорит принеси монеты пацан лет 12 говорит, типа он с ними игрался, и щас поищет... принес.... разлохмаченные в фольгу кружки... и пару недобитых еще... денарии или селиквы Констанция... одна монета не пострадала была в идеале, как будто их под станка только... короче .ту монету купили у него за 10 баксов, а еще штук 12-13 уничтожил малый... я думаю как мы уехали папа ему прописал ремня капитально. после збора кукурузы на месте находки было собрно еще 6 монет в идеале.

а еще случай был... мужик говорит что у него есть монета серебряная, он ее кинул в машине в бачек для обмывания стекла в машине, якобы для того чтобы вода не портилась... попросил показать, он снял бачек, вылил

воду и достал коронационный рубль Александра 3-го... правда разрубленный зубилом пополам, потому что не лез целиком...

у бабушки в селе, сосед сказал, что 2 местных калдыря, которые за банку вина огороды копают и прочую работу делают, при рытье траншеи под трубу нашли какие то монеты старинные. пошли с ним к одному из них. Тот вытащил сказал что они нашли 5 больших монет и еще кучу каких то копеек, но копейки были мелкие, и им было в падлу их собирать. а большие монеты они взяли и поровну поделили... вынес 2 левковых талера, и (О ужас!!!) половину портретного талера, вроде кто то из немцев или австрийцев сказал, что вторую половину отдал напарнику.... Напарника я так и не нашел... представляю что за "копейки" они не удосужились собирать...

Про кимерийский котел выпаханный на поле возле села Оланешты на юго-востоке Молдавии и в котором гасили известь местные аборигены, и про греческие поножи (защитные пластины, защищающие голень воина) которые прикрутили к мотоциклу, чтобы грязь на штаны не попадала, или про бабку которая продавала на базаре в виде золота для зубов, статеры Александра и Лисимаха, знают у нас даже студенты первокурсники на ист. факе....

Думаю у каждого камарада есть подобные истории... давайте делиться...

slapr

14.8.2009, 16:34

Из: Крым

Тема хорошая! С удовольствием продолжу.

Когда мне было лет 6, и отец ещё жил с нами, ходил он в гости к одному другу на „питие самогону и слушанье граммофону” . Жил этот друг

в своём доме с небольшим двориком, и был у этого друга отец, годиков которому было уж не знаю сколько, но дед этот (до сих пор помню, что звал я его дед Кондрат) был довольно шустрый по характеру, но что-то у него было с ногами, и дальше крыльца я не припомню, чтобы он во двор выбирался, хотя может, я путаю, может и выбирался, но с трудом. Это была прамбула. Теперь амбула. У деда этого было развлечение стрелять из рогатки по воробьям. Поскольку камни собирать ему было тяжело, и пришлось бы выходить со двора, стрелял он царскими медными монетами! На тот момент у него оставалось около половины банки по-моему (мне, повторяюсь, было всего лет 6, а может и 5) литровой. Чётко помню, что были однокопеечные и двухкопеечные монеты (по-моему, что-то так зрительно отложилось, николаевские), потому, что мне в руки давали 1 коп советскую и 1 коп царскую, чтобы я сравнил размер и вес. Сколько их было у него всего, какие там ещё могли быть номиналы и года, откуда он их взял, в том возрасте меня это, естественно, не интересовало. Предвижу вопросы – дома этого и дворика уже давно нет, прошло уже больше 35 лет, там всё застроено. Вот такое воспоминание из детства...

Тропинкин

14.8.2009, 17:58

Знакомый который на рынке скупал различный антиквариат, рассказывал. Пришли как то к нему аборигены, и спрашивают, серебро типа на лом принимаете, он сказал, что принимает. В общем принесли они ему кусок серебряной пластины явно из отрезанной недавно от чего то. Он взял, аборигенам понравилось, сказали что еще принесут, принесли такой же кусок, потом еще... на третьем было что то отчеканено, тут до скупщика стало доходить, ЧТО ему носят. Договорился чтобы они принесли остаток целиком... Аборигены притащили огромный серебряный самовар, обчекрыженный в нескольких местах. У товарища чуть нутро не упало...

Спрашивает, что же вы его целиком не принесли, на что ответ был, мы боялись, что такую кучу серебра их убьют...

У другого моего знакомого был рубль Петра первого, я долго ходил вокруг него, облизывался, и поменять предлагал, и купить, на что получал ответ, что монета очень редкая, и стоит огромных денег. Просил за него по тем временам неслыханную сумму 1000 долларов. Я предлагал 300. В то время в клубе коллекционеров его можно было купить за 300-400 а то и дешевле, но та монета привлекала меня сохраним.... В общем так мы с ним и не договорились... Проходит приблизительно год, как то он мне звонит и говорит, типа я согласен продать монету за 300 баксов, хотя она стоит гораздо дороже, в общем приходи забирай, в общем достал я из кубышки затребованную сумму, и на крыльях радости полетел за монетой, встретились мы с мужиком этим на улице, он достает из кармана связку ключей, и на ней, О УЖАС!!!, висит этот рубль с охрененной дыркой!!! В общем, радость резко сменилась даже не знаю на что... А он еще обвинил меня в неконкретности, и невыполнении обещаний... Вот такая история...

slapr

15.8.2009, 20:53

По поводу дырки, то бишь отверстия... Одному моему знакомому понадобилось подобрать метчик под тоненький винтик с какой-то хитрой резьбой (по-моему, если не ошибаюсь, там проблема была в шаге, а на метчике или винтике маленького диаметра, его, сами понимаете, не измеришь). У него, т.к. руки не из ж... растут, со всякими штуковинами он возится, и, соответственно, инструмент есть всякий-разный, нашлось несколько подошедших по диаметру метчиков. Как подобрать что-то подходящее? Естессно, просверлить отверстия, нарезать резьбы, ну и проверить, что подойдет! Всё правильно и логично, вот только под сверление и нарезание он использовал царскую медную монетку, ибо она первая попалась ему под руку. Я не видел эту монетку, но, по его словам,

она не ценная и состояние убитое. Насколько она было убитая раньше не знаю, сейчас уже точно на 100%!

bodya_x

Из: Кременчуг

Да, иногда отношение к предметам старины поражает. Как-то в детстве ещё пошёл с родителями сдавать ботинки на ремонт к сапожнику. Ботинки он принял, а взамен дал жетон с номером, причём жетон был сделан из пятака Николая 2, наполовину зачищенный на наждачном круге и с выбитым номером. Похожих жетонов у него на стене висело не мало...

slapn

26.8.2009, 20:46

Всё никак не хватало времени продолжить, хотя, честно говоря, следующая история – это не совсем отношение аборигенов к археологии, а так, где-то рядом.

Случилось это у меня в городе году в 75-м (мы с напарником, кстати, сравнительно недавно по какому-то поводу вспоминали этот случай, были мы в те годы ещё мелковаты и по росту и по возрасту , но и он и я это помним, ибо тогда... ну, ладно, сейчас всё станет понятно).

Во время ремонта дома рабочие наткнулись (по дошедшим тогда до нас слухам) на спрятанный где-то то ли в стене, то ли на чердаке сапог, в котором был найден настоящий (вот что у нас, пацанов, вызывало зависть и восторг) наган и пачки советских довоенных денег. (Может было и ещё что-то, но тут уж...) Кто помнит времена СССР, тот знает, а остальным хочу пояснить, что в то время оружие (за исключением зарегистрированных охотничьих ружей) у простых смертных было оччень (нет, даже ну очччччень) редкой вещью, его хранение (в случае обнаружения) влекло реальное наказание, поэтому тот же наган был тут же успешно сдан в

милицию, а деньги... Естественно, это были для того времени просто бумажки, они никого не интересовали, и были просто выброшены. Куда именно их выбросили, не знаю, но явно недалеко, ибо в школе мы из них делали самолётики, просто таскались с ними, хвастаясь, типа, а у тебя сколько? А у меня больше! И ветром, помню, их в райончике вот этого ремонтируемого дома носило как обычный бумажный мусор...

Не спорю, возможно и сейчас материальная и историческая ценность этой находки невелика, но исходя из того, что это была бы неплохая память об определённом историческом периоде, сейчас, конечно, с грустью сожалею, что не засунул хотя бы десяток тех бумажек в какую-нибудь из книг, или альбомов с марками...

Тропинкин

26.8.2009, 21:28

а у нас возле школы при прокладке то ли газа, то ли водопровода выкопали самый натуральный клад польских солидов, уж не знаю в горшке ли они были, или в чем то другом, пацаны говорили что они были в большом истлевшем сундуке, кажется их было миллион! У каждого уважающего себя ученика их были полные карманы, у некоторых даже по пол ранца!!! Мы ими играли, менялись, кидались друг в дружку... и никому из властей они не были нужны... через недели 3 все куда то растворились... у меня осталось тогда несколько этих билоновых кружочков... при частых переездах они где то потерялись...

Vobik67

26.8.2009, 22:06

Вот такой случай прикольный помню с школьных годов. За домом огород родителей и речка на которой мост был до ПМВ и жд ветка проходила в Польшу. В ПМВ он был взорван а узкоколейку разобрали

местные жители. В 77 год начали по новой жд ветку вести в Польшу и мост заново отстраивать. Работал у нас трактор большой, если память не изменяет ДЕТ-250 с танковым движком. Управление там электрическое, я подружился с солдатом (стройбат строил жд, а мост мостострой) он потом спал а я на тракторе землю лопатой снимал по 10см. Уже под вечер стали люди собираться, ждать когда коровы с выпаса пригонят. Смотрю полсе очередного скребка весь народ за трактором побежал, я даже труханул думал что переехал что. Остановил трактор и вижу за трактором целую полосу медно-бронзовой полосы из посуды разной (кувшины, кубки, тарелки) и остатки дерева типа сундук был. Мужик там один был хитрый все что целое собрал и домой а мне все мнятое осталось которое я благополучно здал на цвет.мет и купил ящик мороженого которое и оприходовал с друзьями аж поплохело

Уже много лет прошло и сын того мужика признался что один кувшин был полный, набит монетами, увы какими я так и не узнал (серебро)

А вы говорите аборигены!

Недавно ходим возле села, подошел мужик, спрашивает монеты старые купите. Давай говорю показывай, пошли к нему домой а там я прикоп увидел, из каткиных или лизкиных пятаков шайбы сделали, ничего не было под рукой подходящего сказали. А монеты билон 1905 годов не старые.

Вот так, (по селам бронзовые топоры как паяльники используют) я сам так думал пока в нете не увидел и не прочитал.

Тропинкин

28.8.2009, 19:03

А еще приятель тот который монеты на рынке скупал, рассказал историю....

В общем приходят к нему цыгане, и спрашивают, покупает ли он серебро... он есссно кивает гривой, мол да, покупаю. Они достают откуда

то из складок носовой платок, разворачивают, и товарищ мой тихо офигевает...

В кулечке лежит 17 (!!!) штук барельефов с профилем Владимира Ильича!!!! На вопрос откуда "ильичи" цыгане говорят что скупили (а скорее всего стырили) ордена Ленина где то и золото пошло на зубы и прочие безделушки, а серебро им не нужно, вот и притащили... В общем купил он их по цене серебра, хотя для тех кто не в курсе они из платины изготовлены...

Вот это был приход!!!!

Admin

Цитата(Тропинкин @ 28.8.2009, 20:03)

Вот это был приход!!!!

Продолжу анекдотом

в лавке сидит чувак целый день и ниодного покупателя а за 2 минуты до закрытия влетает чувак берет конверт за 1 коп и кидает на прилавок 5 коп и убегает... приходит домой а жена спрашивает как выторг... тот выторг фигня а вот приход то какой....

buran

31.8.2009, 20:12

Из: Днепропетровск

В пионерском возрасте, когда зашел разговор о "старых" деньгах - мой дед поведал, что использовал советский серебряный полтинник для зачистки контактов в электрооборудовании тепловоза (дед работал машинистом на тепловозе ТЭ-3). На просьбу найти "обмылок" полтинника - долго возился в сарае, а потом на свет появился николаевский рубль с отрубленной примерно третьей частью. Объяснение было такое - на

морышки пустил. Обмылок полтинника не нашел, наверное тоже на рыбацкие дела пошел.

bodya_x

8.9.2009, 20:41

Насчёт рыбацкого применения раритетов - видел как-то передачу про отшельника, который жил в лесу на берегу реки. Так он свои медали (по ВОВ и спортивные) в качестве блёсен использовал.

zloy

8.2.2010, 21:14

Из: Саратовская область

В тему по расчекрыженных самоварах и Ильичах..

В бурных 90-х весь союз подался в торговлю и рэкет. Вот и мой друг детства занялся прибыльным в то время делом: скупкой и продажей золота. Как-то прихожу в гости и вижу его помертвевшее лицо, спрашиваю, что случилось и он молча показывает мне рукой в сторону стола, на котором стоит какая-то табакерка.

Подхожу, открываю и валюсь на табурет с отвисшей челюстью. В табакерке, между прочим серебрянной, с инкрустацией золотом и мелкими камешками!!!!, лежит разрубленный на несколько небольших фрагментов золотой браслет-змейка, который был предложен по частям каким-то алкашом на рынке. По его словам, браслет, табакерка и несколько золотых монет ему достались от матери-ленинградки, пережившей блокаду и потом, уехавшей в Поволжье. После смерти матери, сынок быстренько пропил монетки, а браслет решил продавать по частям, чтобы подольше хватило.

А цену табакерки он вообще не представлял: складывал в нее табак с окурков на улице собранных и сушил на электроплите. Я после такой истории, как впрочем и друг мой, еще долго находился под впечатлением.

ZET

8.2.2010, 21:32

Из: Полтава

Моя история скорее грустная, в бурных 90 пришлось делать ноги из одной южной республики на историческую родину, приехал ни работы, ни денег, ни знакомых, а там и отец умер, пришлось искать деньги, а в той республике немного занимался коллекционированием, ну и ушла коллекция монет начала тысячелетия за 200 бакинских, плюс орден Лениназа 100, награды отца боевые и так по мелочам всякое. После этого лет десять не мог смотреть на старину, и только пару лет назад потянуло за старое

ZET

9.2.2010, 17:34

Ушло только пол сообщения.....

Я к тому, что в роли аборигена может выступать любой человек, это уж как жизнь прижмет.

А насчет старины, сколько здесь попадалось разных странных людей, держится за царские медяки, просит настолько сумашедшие деньги,.. по менталитету,..... хай сгниет, я лучше выкину, но не продам , поэтому если у кого-то, что и попадается - даже не пытаюсь ни объяснять не покупать....

санитар

18.3.2010, 9:17

насчет блесен - это уже из далекого прошлого, в 1979 или 1980 году на заводе во вторую смену наблюдаю чудака со штамповочного участка возле рихтовочной плиты - подходу - смотрю. разрубленный пополам рупь 24 года - спрашиваю - зачем? Говорит - блесны. Я говорю, а что есть еще? Он достает еще пару рублевиков, был Александр 3 обычный но очень хорошей сохранности и 1922 год. Я говорю - давай завтра тебе принесу по три полтинника обычных серебряных за каждый рупь, на что получаю ответ

- неее, здесь серебро другое, на него клевать будет лучше. Вот так и были порубаны на моих глазах рублевички. Было жалько :)

tokar_lexa

Один парень, при разборке старого дома в историческом центре Харькова, на чердаке нашел нычку, а вней парабеллум и две обоймы в сохране. Привез домой, показал отцу, одну обойму вроде выстрелял... У папы фамилия, наверное, Морозов была, он и зявил в милицию, что у сына пистоль-приехали, забрали... 🤔

Алекс1

Про серебрянные блесны. Приходит ко мне товарищ. Ты говорит на заводе работаеш, можеш мне монеты прокатать на блесно. Давай говорю прокатаю. Он дает мне три Николаевских рубля. Прокатай. Я увидел и говорю а можно я заменю на другое серебро он нет это чистое серебро, на него рыба лучше берется. Я спорить не стал, на работе расплавил контактное серебро прокатал по весу, и отдал ему. После он говорил, вот хорошо что я на твое хреновое серебро не согласился, знаешь как рыба клюет. Я конечно не признался, а подумал, показать бы тебе твои рубли, да обижать не охота.

Джерело : <http://kladoiskateli.com/index.php?showtopic=3209&st=0>

Додаток Ж

Зображення, що ілюструють духів покровителів скарбів

Рис.1 Найраніше відоме зображення духа-покровителя Рубецаля (нім. – Rübezahl), аналог чеською – Rýbrcoul, ěроčet)скарбів на карті земель Чехії та Польщі(Helwigova mapa Slezska), авторства Мартіна Хельвіга, вченого і магістра педагогії, виданої 1561 року. Джерело - (GRIM, Tomáš. Vývoj slezské kartografie do počátku 18 století (Disertační práce. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta. Vedoucí práce Milan Václav Drápela)Режим доступу: http://is.muni.cz/th/4908/prif_d/

Рис. 2 Зображення чеського духа-покровителя скарбів Рюбецаля. Гравюра на дереві Л. Ріхтера. Ілюстрація до збірки казок А. Музеуса «Легенди про Рюбецаля» (Musäus, Johann Karl August 'Volksmärchen der Deutschen' Leipzig, Verlag von Mayer und Wigand, 1842)

Рис. 3 Найраніше відоме зображення лепрекона – покровителя скарбів з ірландської міфології на гравюрі 1900 року. (Squire Charles. Mythology of the Celtic People. — London, 1912. — P.519)

Додаток 3
**Зображення, що ілюструють взаємодію між антагоністичними
групами**

Рис. 1 Статуетка діда-покровителя копачів-археологів. Фігурував на
посвяті в археологи під час експедиції від Інституту археології НАН
України, Кременчуг-2011. Фото А. М. Борейко.

Рис. 2 Статуетка діда-покровителя копачів-археологів. Фігурував на посвяті в археологи під час експедиції від Інституту археології НАН України, Кременчуг-2011. Фото А. М. Борейко.

Рис. 3 Статуетка діда-покровителя копачів-археологів. Фігурував на посвяті в археологи під час експедиції від Інституту археології НАН України, Кременчуг-2011. Фото А. М. Борейко.

Рис. 4. Висміюється неосвіченість офіційних археологів.

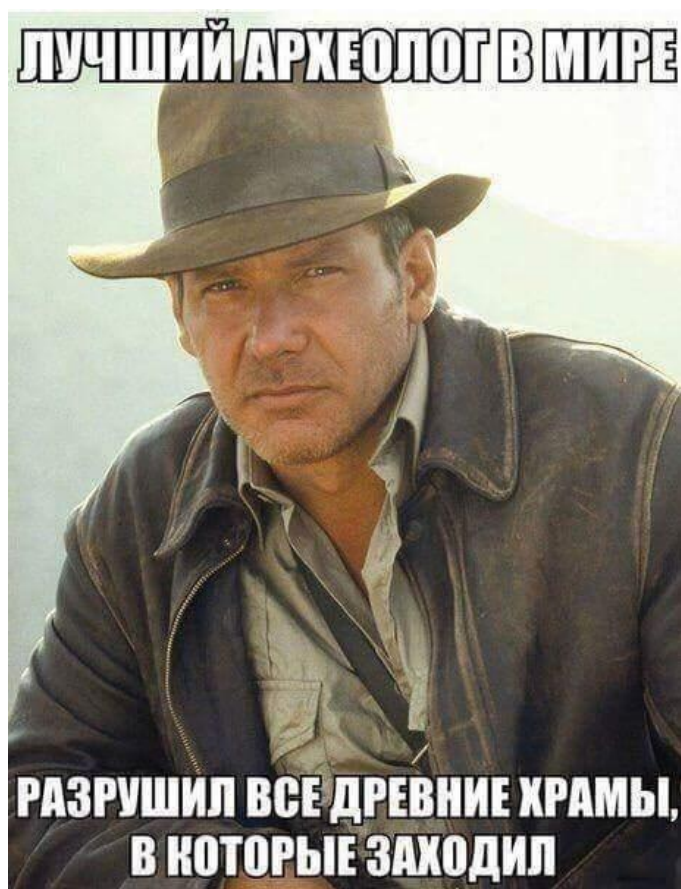

Рис. 5. Висміюються стиль роботи «білих» археологів

Додаток К.

Зображення, що ілюструють внутрішньосубкультурні відносини

Рис. 1. Висміювання над шукачами-горищниками у Чехії

Рис. 2. Висміювання над шукачами-горищниками.

Рис. 3. Зображення, що ілюструє внутрішньосубкультурні відносини

**GDY KOLEGA CHWALI CI SIĘ JAK "PIĘKNIE" DOCZYŚCIŁ
SWOJE RZADKIE SREBERKA A TY WIESZ ŻE PRZESADZIŁ
I STRACIŁY NA WARTOŚCI**

FB: TYPOWY GRZESIU POSZUKIWACZ

Рис. 4. Зображення, що ілюструє внутрішньосубкультурні відносини

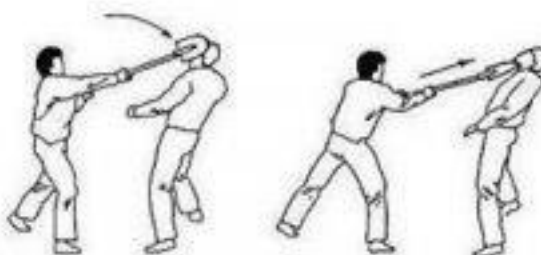
Рис. 5. Зображення, що ілюструє внутрішньосубкультурні відносини

Рис. 6. Зображення, що ілюструє внутрішньосубкультурні відносини

КОПАТЕЛЬ! ПОМНИ!

Лопата в ближнем бою в 5-8 раз эффективнее металлодетектора!

Безжалостно уничтожай
КОНКУРЕНТОВ

Рис. 7. Зображення, що ілюструє внутрішньосубкультурні відносини

Додаток Л.

Зображення, що ілюструють зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 1. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 2. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 3. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 4. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 5. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 6. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 7. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 8. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Рис. 9. Зображення, що ілюструє зовнішньосубкультурні відносини

Додаток М.

Зображення, що ілюструють самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 1. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 2. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 3. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбощукачів

Рис. 4. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбощукачів

Рис. 5. Символ пошуковців. Коментар: [OleksandrGabruskyj](#) «Камрад, я так розумію, що це гуцульський шукач скарбів), бо ведмеді у нас тільки в Карпатах). Якщо вже підбирати тотем "кладоискателя" то це скоріше – Вепр»

Джерело:

<https://www.facebook.com/kladkontora/photos/a.432081283635269.1073741833.432067973636600/548561705320559/?type=3&theater>

Рис. 6. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбощукачів

Рис. 7. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 8. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 9. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 10. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбошукачів

Рис. 11. Зображення, що ілюструє самоідентифікацію скарбощукачів

Додаток Н.

Зображення, що ілюструють основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 1. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 2. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 3. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 4. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 5. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 6. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 7. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 8. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 9. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 10. Кладоискательская контора Украины /Поиск с металлоискателем

Джерело:

<https://www.facebook.com/kladkontora/photos/pb.432067973636600.-2207520000.1455234300./451389685037762/?type=3&theater>

Кладоискатель под ключ

Рюкзак

из водоотталкивающего материала. Достаточно вместительный для того, чтобы разместить металлоискатель. Желательны отделения для карт и отсеки для лопаты

от \$50 до \$150

Лопата

должна иметь заостренное стальное или титановое лезвие, а также рукоять на конце черенка

от \$9 до \$40

Обувь

ботинки на платформе или на низком каблуке с рифленой и эластичной подошвой. Идеальная обувь – ботинки «берцы». Желательно иметь с собой резиновые сапоги независимо от погоды

от \$55 до \$170

Источник: www.habor.ru

Фонарь

налобный с регулируемой углом наклона

до \$100

Одежда

из камуфляжного сукна с большим количеством карманов. Брюки следует заправлять в сапоги, чтобы не дать шансов насекомым

\$25-180

Металлоискатель

позволяет отличить цветной металл от чёрного, определить примерный размер предмета и глубину его залегания в грунте

от \$250 до \$5000

Рис. 11. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

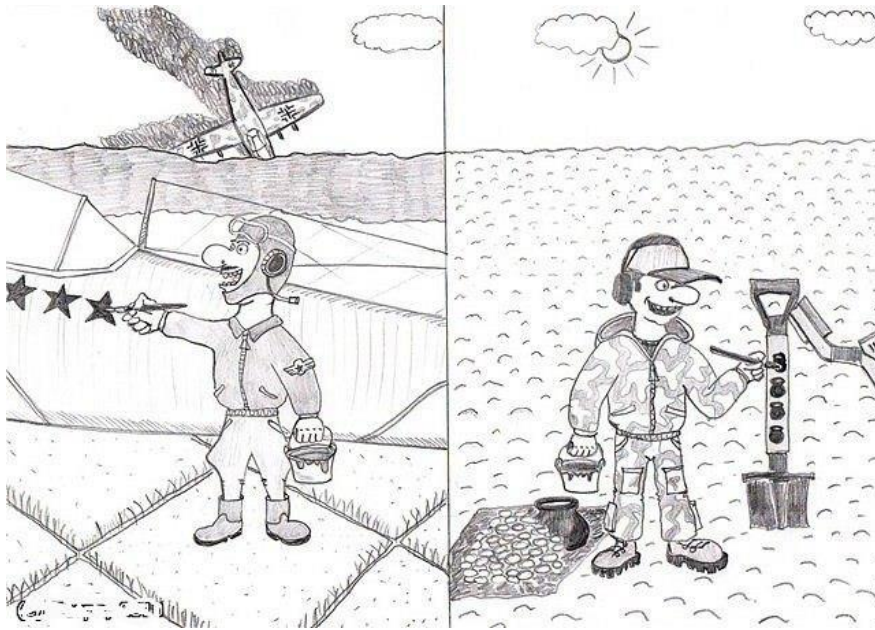

Рис. 12. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 13. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 14. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 15. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 16. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 17. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 18. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 19. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Рис. 20. Зображення, що ілюструє основні ознаки та атрибути-ідентифікатори членів субкультури

Додаток О

Рис. 1. Зображення, що ілюструє етичні норми скарбощукачів

Додаток П.

Зображення, що ілюструють сезонність пошукової роботи

Рис. 1. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи скарбошукачів Польщі

Рис. 2. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи скарбошукачів України

Рис. 3. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

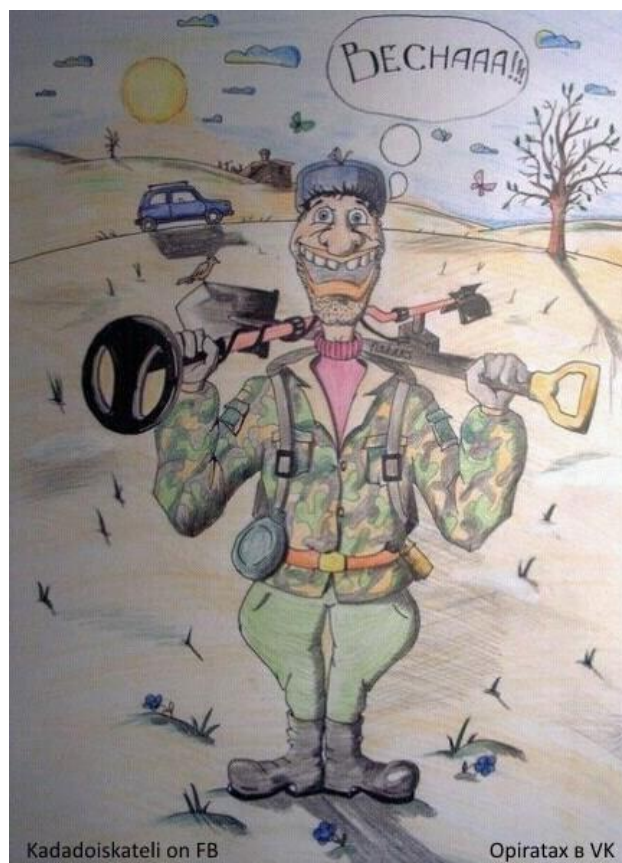

Рис. 4. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 5. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 6. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 7. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 8. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 9. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

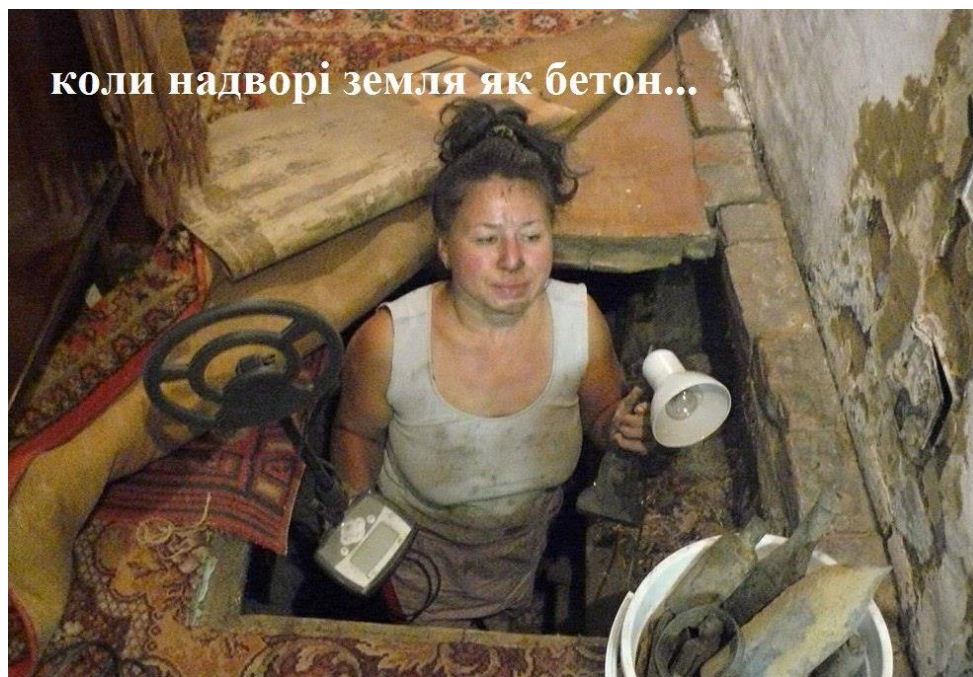

Рис. 10. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 11. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 12. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 13. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 14. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 15. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Рис. 16. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

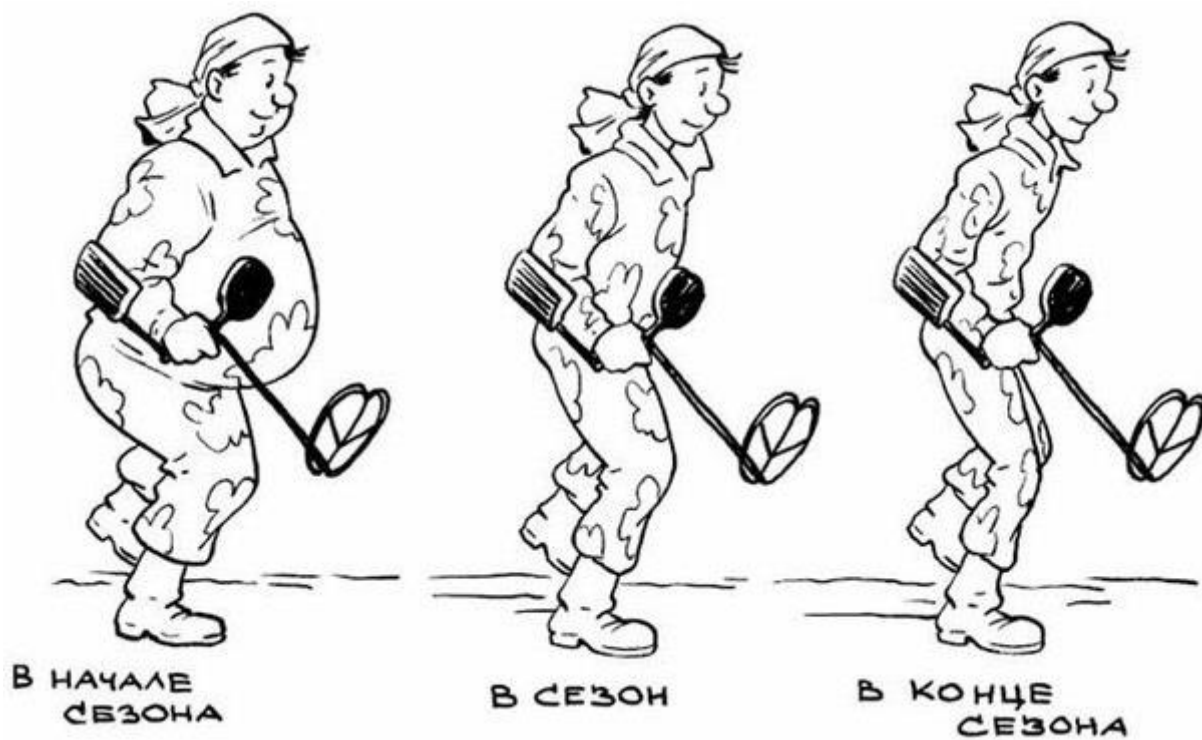

Рис. 17. Зображення, що ілюструє сезонність пошукової роботи

Додаток Р.

Зображення, які ілюструють особливості гумору скарбошукачів

Kiedy kumpel z kanarkiem prosi byś
potwierdził mu deusem czy ma sygnał wart
kopania a tu też niepewny sygnał... XD

Рис. 1. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбошукачів

Рис. 2. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбощукачів

Рис. 3. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбошукачів

Рис. 4. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбошукачів

Рис. 5. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбошукачів

off the mark.com by Mark Parisi

© Mark Parisi, Permission required for use.

Рис. 6. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбощукачів

Ну почему в каждой деревне
есть болото с танком и колодец
с оружием!?

Рис. 7. Зображення, яке ілюструє особливості гумору скарбощукачів

Додаток С

Побажання удачі, примовки, девізи, вітання

Рис. 1. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 2. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 3. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 4. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 5. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 6. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 7. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 8. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 9. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 10. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 11. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 12. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 13. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 14. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 15. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Рис. 16. Зображення з побажанням удачі, примовками, девізами, вітаннями

Додаток Г.

Зображення, що ілюструють уявлення про духів-покровителів скарбів у сучасних скарбошукачів

Рис. 1. Дід – покровитель скарбошукачів. Джерело:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1060821700655847&set=a.1016140021790682.1073741826.100001840803805&type=3&t>

Рис. 2. Дід – покровитель скарбошукачів. Джерело:

<https://www.facebook.com/kladkontora/photos/pb.432067973636600.-2207520000.1455234300./451389685037762/?type=3&theater>

Рис. 3. Дід – покровитель скарбошукачів.

Рис. 4. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Рис. 5. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Рис. 6. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Рис. 7. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Рис. 8. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Рис. 9. Зображення, що ілюструє уявлення про духів-покровителів скарбів

Додаток У

Розшифровки записів від представників субкультури скарбошукачів

Інформант	Паславський Андрій
Вік, дата народження	1992
Освіта	Вища
Місце народження	Черкаська обл. Звенигородка.
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	Чорний археолог
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	21.03.2015 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Черкаська обл. Звенигородка. Кіровоградська обл.
Тематика, осн.інф-ція	Пошукова діяльність. Ор.-XIX-XX ст., хутори, корчми, пізніше – Київська Русь
№ запису в архіві	1

Тип комунікації, осередок

А.П. - З чого почалося захоплення скарбошуканням і як давно це почалося?

П.А. - Ще з шкільних років якби цікавився історією і так воно дійшло до цього.

А.П. - Є напрями в пошуку, орієнтація так сказати – по античності, по Київській Русі, ще якась – яка у Вас?

П.А. - Перше з чого я почав – це випадково попав на земляні роботи, там де копався кар'єр і там були різні шари там де копався кар'єр Там

розкопали середньовіччя і там посуду. Знайшов там і залишки зброї і через це я почав цікавитися що це може бути і вийшов на людей, які цим займалися, і найперше, щ обуло це ХІХ ст. це корчми і перехрестя, роздоріжжя. А потім перейшли більше на античність – скіфи і Рим.

А.П. – А як давно це почалося все?

П.А. – З дев'ятого класу

А.П. – Чи є осередки, тусовки, чи це більше одиночне зайняття?

П.А. – Ну, зближує з тусовки тільки хто з ким їздив, в кого є транспорт і хто може взяти з собою довірених людей, от, тому що в принципі тусовки якби базуються чисто на довірі – якщо хтось щось серйозне підніме, то залежно від тих людей, які з тобою поїхали, залежить часто навіть твоя доля залежить от. Тому що можуть злити там СБУшнікам чи прокуратурі, якщо щось серйозне підняв, або потім ... різні випадки бувають, тому більшість це просто так, по двоє-по троє, люди так спілкуються між собою, але кожен старається поїхати десь сам покопати. Рідко-рідко коли з кимось удвох-утрьох за компанію – це з близькими друзями хіба.

А.П. – Ну, але спілкування з такими самими тусовками теж якось відбувається?

П.А. – Ну це чисто на базарі, серед тих що стоять, скуповують антикваріат.

А.П. – А на базарі де?

П.А. – Ну в Звенигородці на базарі три точки де стоять люди, які скуповують, у них просто до них приходять копачі приносять хто що накопав, те й приносять. Ну найчастіше, це просто школота, яка бігає з якимись примітивними апаратами, там десь викопують якусь копійку – несуть щим мужикам... ой... а вони часто між собою там приходять, стоять,

говорять – хто що найшов, хто які сплетні, де який скарб викопав, що підняли там таке... просто стоять годинами говорять...

А.П. – Ну а якби можна охарактеризувати оце спілкування між тусовками – це більше зрозуміло що закрите, ну вороже, позитивне/негативне?

П.А. – Ну як... є наприклад, там з якими я спілкуюся – це вони вважаються більш акуратними, культурними копачами – закопувати ямки після себе, не смітять, по городам не дуже лазить, і такі люди не дуже спішать спілкуватися із тими копачами, які, наприклад, якби по варварськи все це роблять, от... якби аби викопати і все. Жодна нажива...

Співпраця осередку скарбошукачів з місцевим музеєм

З мого середовища то часто ходять в музей, показують науковцям, що там вони викопали – не віддають, але принаймні мірять дають для наукового опису, для наукової фіксації, вводять в науковий обіг. То по монетах, переважно які тут приносили чорні археологи, то... Пішов клич – приносьте хто що знайшов щоб зробити карту за теперішніх знахідок де які монети якого періоду знаходяться щоб зробити якісь висновки про економічний стан в регіоні. О. і багато хто відгукнувся, приносили, показували, типу хто монети, описувалося де викопали, на якій глибині, коли, скільки, попутно з чим і все лишалося в цих людей. А от якби для науки вони не втраченими лишилися. Є люди які просто викопують і навіть його не фотографують, а просто зразу розпродують і все. То з такими нема ніякого інтересу спілкуватись.

А.П. – Але ваша тусовка, і там є певний осередок людей, які співпрацюють з офіційною археологією, так?

П.А. – Ну, не з офіційною, а з краєзнавчим музеєм тільки.

А.П. – Це просто через таку ситуацію місцеву?

П.А. – Да, да, неформальна така, ну просто вказується потім в статтях типу матеріали надав такий-то – такий-то, а де він їх там уже взяв..

А.П. – Ну таких багато людей чи ні? Які співпрацюють?

П.А. – Ну... відсотків може п'ятнадцять я думаю, це максимум.

А.П. – А щодо ворожнечі між тусовками... От на полях є ж такі ласі шматочки, які хочуть і ті і ті покопати. Чи є якісь такі подлянки іншим, хто там прийде, наприклад, після нас копати?

П.А. – Ну про подлянки не знаю, просто стараються не розказувати де є ці ласі шматочки, якщо хтось шось і проб'є то вже туди їздить на ничку і нікому не каже, а якщо і розказує, то каже що їде зовсім в іншу сторону, а сам їде на те місце.

А.П. – Просто чула про такі випадки що в кострище там де стоянка заривають якісь там запальні всякі штуки, речовини, щоб потім вже наступний хто приїхав..

П.А. – Ну нє, ми якось не палимо, ну немає такого, тоїсть прийшли, находилися та й поїхали до темна вертаємося

А.П. – А от до законів що обмежують пошуки, яке ставлення?

П.А. – Ну в принципі з повагою, але якби в нас їх і немає де порушувати тому що історичних заповідників немає, о, де не можна копати, а там де , ну там рідкість де воно заборонено, то там вже настільки все перекопано, що це вже й немає сенсу їхати

А.П. – А ще питання щодо спільноти, тусовки – нема якогось посвячення в члені тусовки, коли ти вже вважаєшся пошуковцем – чи після першого виїзду чи коли викопав щось дійсно варте?

П.А. – Ну в принципі до першої монетки яку знайшов. Перша вважається що тебе взяли покопати, бо це треба розпитувать, тобі щось там розказують, але тебе ніхто нікуди не бере, о вже якщо візьмуть – ти в певне коло довіри вже ввійшов. Це типу так перший етап, а другий – це що монетку викопав. Будь яку, але все то вже типу ти закріпився

А.П. – А це вже якось випивають чи святкують? Є якісь певні дії?

П.А. – Та випивають завжди (сміється). Не, я не знаю, нічого не можу сказати, не знаю.

А.П. – І ще хотіла спитати як ставляться до захоплення близькі, друзі, сім'я?

П.А. – Та нормально в принципі. З скептизмом. Ну якби ніхто особо так не захоплюється, нічого.

А.П. – А ще до поля – чи є якісь упередження щодо присутності жінки на копі?

П.А. – Ммм.. упередження не знаю, але ніколи її там не бачив

А.П. – Ну, повезе – не повезе? Чи жінок не можна брать – нема такого?

П.А. – Ну край такого – ніхто просто старається і не розказувать – куди ти, чого ти їдеш. Чим менше людей знає, тим краще і жінка в тому числі

А.П. – Навіть свої, да?

П.А. – Ну да. Поїхав типу, треба. Бо як ніхто не знає, то може, можливо більше повезе, а як хтось знає – хто його зна що він там собі думає – може наврочить – не наврочить

А.П. – О, а це й цікаво. Перед виїздом на коп., на що орієнтуєтесь? Чи проводиться якийсь збір матеріалів – книги, карти, архіви, розпитування місцевих.

П.А. – Ні, ну звичайно. Перед тим як їхать. Ми перейшли на то що вивчаємо археологічні розвідки, карти, гугловські знімки, тобто вивчаєм де там було городище чи там поселення, о. Перед тим їдем на місцешукаємо по кераміці дивимось, орієнтуємся де починається кераміка. І вже лише там де кераміка можна ходити пробивати з апаратом. Ну якби ніколи навмання не їдемо. Тобто завжди знаєш де, куди, чого. Накладаєм старі карти на сучасні щоб звірити топографічно де проходили, топографічно накладаємо де там проходили яри, річки, бо джерела, і дивимся де старі шляхи співпадають, де сучасні. Бо раніше різниця в 10-20 метрів де старий шлях а нову дорогу там проклали через п'ятнадцять метрів лівіше. О. Треба йти по полю там за метрів двадцять від дороги і можна там щось знайти – ну різні є варіанти.

А.П. – А що треба для того щоб пошуки були успішними? Ну от вже казати, щоб не наврочив ніхто. Чи є таке що не можна ні з ким сваритися перед виїздом? Чи лопату чистити після попереднього копу, такі деталі?

П.А. – Та важко сказати. В гарному настрої треба їхати, ну щоб ні з ким не свариться перед виїздом. Не загадувати! Не загадувати, що щось там знайдеш типу. Завжди їхати з настроєм що ти нічого не знайдеш типу.

А.П. – Чи є якісь прикмети, по яким можна визначити чи гарний коп., чи повезе, погоа – якщо погана то повезе. По першій знахідці.

П.А. – По першій знахідки – да. Якщо типу от щось трапиться перше рідкісна монета, або якийсь гудзик, то зразу типу що хороше місце, тут щось може бути толкове. Але буває дуже часто перша знахідка вона якась класна і єдина. Знаєш, то дуже-дуже по різному буває.

А.П. – Якогось такого правила немає?

П.А. – Ну коли легко дається, коли находиш з першого разу місце, наприклад, приїхав і хоп – зразу воно, то це типу якби як хороший знак, це типу шось знайдеш. Воно якби дається тобі. Але з іншого боку, коли дуже довго шукаєш місце, воно тобі, теж, то таке враження ніби там шось тобі заховане і воно не хоче щоб ти його знайшов і тоді більший азарт шукати і більше таке сподівання що там шось має бути толкове, навіть якщо ти його не знайшов то все рівно таке відчуття що туди треба ще поїхати знайти його. Було одне місце три рази шукали, одну корчму. Приїжджаємо воно все по карті співпадає – ні кераміки, ні монет, взагалі нічого. Ходили-ходили, а воно там шось трішки не там де ми шукали, ну в принципі там і нормально находили.

А.П. – А чи є таке на полі, що от коли сідають їсти-випити-закусити, ну що якусь частину треба прикопати, чи вилить, чи викинуть?

П.А. – Та нє, не було такого.

А.П. Нема такого?

П.А. – Можливо, в більших компаніях бувають, в моїй не було.

А.П. - Ага, в вашій не було. А чи є якийсь такий, ну щось наче талісман, який приносить удачу, або, може, перша викопана річ? Щодо першої викопаної речі, є таке, що її треба зберігати?

П.А. – В кожного по різному. В когось це може бути катушка, наприклад. Є можливість купити кращу катушку, а от він, в нього вона везуча. І ходє з старою, роздовбаною. Лопата буває, не міняють лопату типу, не хоче. Сумка часто буває там, рюкзак типу. Тільки з тою і все.

А.П. – Тобто Ви таке практикуєте? Таке чули, так?

П.А. – Ну да.

А.П. – Ну, ви можете відповідати не тільки там за себе, а і чули таке і бачили.

П.А. – Ну часто, якщо... Ну це будь яка особиста річ, картуз наприклад, може якщо особливо ти там з цією річчю якусь найшов там класну чи якусь монету, чи якийсь колечко золоте чи там ще щось, то саме цьою лопатою, наприклад, то вже ти ту лопату потім навряд чи колись поміняєш (сміється) на якусь іншу.

А.П. – Тобто шо вона може принести ще щось таке?

П.А. – Ну да-да, раз ти з нею вже щось знайшов, то вона везуча.

А.П. – Ну а от щодо першої викопаної речі взагалі от в свої пошуковій практиці, є таке, що її треба зберігати, щоб це не було? Чи немає?

П.А. – Я не чув такого, ну от в мене зберігається (сміється).

А.П. – Зберігається, так?

П.А. – Да!

А.П. – Такого не чув, але зберігається. От, ну а вже після копання? От є щось таке, що треба якось віддячити землі, якщо вдалі були пошуки? Та сама їжа, чи, може, якась дрібниця, не знаю – монетки сучасні? Чи старі якісь поганенькі, що треба їх прикопати, викинуть, лишити тут?

Не, ну в першу чергу це до ямок якби найбільше ставлення, типу треба їх закопувати, типу з повагою ставитись, типу, це найперше. І в кінці типу ідемо, якби так. Тіпа ну всьо, якби гарне місце, щось покопали, аж само проситься на язик подякувати, типу шо цьому місцю, що ми ще приїдем там. А так шо там щось закопувати – не було.

А.П. – Угу, ну типу в якось там покровителя скарбів, чи земляного діда...

П.А. – Не, не чув.

А.П. – От, а чи було таке, якісь випадки, що під час копу нападає щось таке, наче блуд, і водить десь, водить. Ти не можеш, наче ходиш там колами по одному й тому самому місці?

П.А. – Буває, так само як і гриби збираєш.

А.П. – І що робити?

П.А. – Шо треба? Зайти, вернутися і зайти заново. Вернутися до вихідного місця і спочатку зайти.

А.П. – То було таке під час копання, що наче блуд водить?

П.А. – Ну так, на полі було, що ніби тут проходили, ніби й не проходили, і не ясно шо. Тоді просто виходиш і з початкового заходиш, дивишся по ямках, де ти проходив, де ні, і починаєш заново. Або йдеш протилежно в інший бік просто йдеш, абсолютно в те місце лишаєш.

А.П. – Ну а як це називається?

П.А. – Та блуд, так і називається.

А.П. – Так називається? Бо це я сказала.

П.А. – Ну в нас так називається.

А.П. – Ну і чи є якісь там, окрім закопування ямок, такі якісь негласні правила поведінки? Можна кричать там-не можна, палить вогонь, ще щось?

П.А. – Не. Ну ясна річ, кричать не можна. Ну, плювать не бажано.

А.П. – Тобто, з повагою відноситись до землі, так?

П.А. – Да! Да от, просто з повагою. Ну, ясна річ, ніхто не кричить. Ну, якщо сажений город – то ніхто з поваги до людей туди не ходить. Це навіть якби якусь там фігню викопаєш, все рівно не сердиться, бо це таке тіпа, всяке може бути.

А.П. – І взагалі щодо поділу року, сезонності, це ж тільки заняття в теплішу пору року, коли земля не тверда, да? То чим займаються копачі в не сезон?

П.А. – Та нічим, скучують. Чекають, коли розмерзнетися (сміється). Не, ну буває рідко, можуть на пляж поїхати, десь там походить, де неглибоко. Ще якщо знають якісь місця, де неглибоко, якщо не дуже великий мороз, то можна, якщо снігу немає, ну це вкрай рідко. А так переважно шо – вичитують нові місця, з картами розбираються, говорять між собою там, за цінами слідкують, шо де. Ну переважно спродують шо накопили.

А.П. – Угу, ну тобто віртуальне спілкування таке продовжується?

П.А. – Ну, да, да, да.

А.П. – І з цього приводу, чи святкується якимось відкриття сезону, перший в сезоні коп? Це якимось відрізняється від всіх інших?

П.А. – Це просто п'янка буде після того (сміється).

А.П. – Зрозуміло. А закриття сезону? Чи ніколи не знаєш, коли воно?

П.А. – Та воно... ніколи не знаєш як воно буде. До останнього їдиш, поки погода дозволяє, а там тіпа... ніколи не знаєш, коли буде останній, як вийде.

А.П. – Тоді тільки перший, да?

П.А. – Ну да.

А.П. – І от взагалі про скарби, чи вірите, що скарби, вони це просто якась матеріальна цінність, чи викопав і все, чи вони бувають якісь замовлені, заклиті, і якщо викопать такий, то чи може він принести якусь нещастя тому, хто його викопав?

П.А. – Ну да, в принципі острах такий існує, що з ними треба якимось обережно, типу не радить. Не треба дуже радить, коли щось велике викопав, цінне. Тому що це його хтось втратив. Бо хтось як його закопував, то теж не з добра. І тому... Часто це ж нагробоване буває, десь і приховане. Ну, тобто є таке усвідомлення, що скарб це така річ яка не від якогось добра

туди закопалася і тому не треба тому дуже радить там, хвастатися, пишатися, ну викопав, то викопав. Бажано ту річ бистренько десь, десь її діти, не треба тримати в себе довго.

А.П. – А нема такого, типу освятити в церкві, чи ще щось таке?

П.А. – Та нє.

А.П. – Молитву прочитать?

П.А. – Нє, нема такого.

А.П. – Такого немає?

П.А. – Немає.

А.П. – Ну а було таке, що перед якимсь вдалим копом, чи цінної речі снівся якийсь сон віщий? Чи може чули від когось таке?

П.А. – Та колись чув шось, но я зараз не згадаю. Хтось колись розказував, що хотілося поїхать, от прям геть нетерплячка була, піхав і зразу знайшов і так класно, як знав прям, таке. Або бувало, що ідеш-ідеш, от явно вибите місце, от межі городища, тут кераміка, тут, а потім захотілося піти в сторону, от захотілося і все там, здавалося б. де логіка підказує – нічого не вибив. Звернув, пройшов – тут хоп! Лунніца, якої вобщє там не може быть. Чи ароматніцу золоту там викопали черняхівської культури. Ну, просто в стороні від городища, може її десь там колись зотягло плугом чи ще щось. Тобто ніхто не надіявся, що там щось буде. А от каже, просто «потягло» і все. Прийшов – там є. Тобто якщо інтуїція десь щось тяне, підказує, то завжди треба слухатись.

А.П. – То інтуїція, так?

П.А. – Ну, типу да.

А.П. – Що потягло.

П.А. – Але спрацьовує часто.

А.П. – І чи є в Вашій сім'ї, чи, може, чули від когось історії про такі сімейні скарби, які заховав прадід там, чи прабаба, і де заховали. Чи брався хтось шукать такий скарб?

П.А. – Колись бабі приснився сон, що каже типу, що їй тітка показує на землю, типу що земля – земля отак в дворі, показує на одне так. І баба подумала, що там скарб закопаний. І застала мого батька копати. Поїхали в те село, на тому місці стали. Застала його копати яму, ясна річ, що вони нічого не викопали, ну а потім просто виявилось, що баба ця, тітка переписала на бабу пай земляний, їй земля попала як пай.

А.П. – А, просто як земля?

П.А. – Да (сміється). Вона показувала, що земля. А баба подумала, що там копати треба.

А.П. – Але старші люди вірять у це, шо. Ну можуть...

П.А. – Да-да-да! Якби є таке. Попаяні трохи, змішані на цьому. Ну просто перекази є що багато там... але в нас більше знаходять в хатах, в принципі, ніж серед таких, сімейних. Тобто десь в стіну вмуровані. В стіну, в одвірок. О. А в землі мало, в землі то більше як знаходять, то вже зараз копачі. Ну, середньовіччя там, чи ще раніші.

А.П. – А в криницях?

П.А. – По криницях мало. Це по криницях військового періоду більше. Там німці десь висипали, там ще щось. Як село палили, то скинули все в криницю, таке.

А.П. – А ще якогось такого, ну от теж сімейного переказу, що може там прадід десь там, чи війна, чи ще щось чи хтось там десь під деревом закопав, такого немає, да, якогось сімейного?

П.А. – Та наче б то нічого. Та просто сім'я розкидана по різних куточках, то дід, наприклад, який міг розказати, він нічого не міг розказать. Другий

колись розказував, що от, в мене був малий, грався на городі, знайшов золоту монетку, ну, каже жовтеньку таку, тіпа батькові прийшов, показав. А батько каже – ой, така гарна, - забрав, поїхав у Київ, цукерок мені багато привіз (сміється). Не, а ще одне класне. В нас на городі стояла панська хата, о, і каже, легенда, що там типу дуже багато монеток на городі викопали, монет знаходять мідних, тільки мідні. Каже, що там, типу, пани як жили, то вони город засівали, типу, монетами, ходили, засівали, щоб багаті були. То вона якась багата, бо в нас там панська хата стояла. А друга – це в хрещеної матері в селі в них там город є, в яр входить, то вона каже що теж типу, там стояла панська хата і там колись був ставок, там плавав човен із золотом плава. Він затонув і десь там лежить. От вони все хочуть знайти той човен. Ну вони знаходять монети там, на городі знаходять. Ну, це буває, на городі люди часто викопують монети, то вони думають, що там якась така легенда ходе, що там якась була панська хата і щось там вони...

А.П. – А оце що човен з золотом плавав, це з якого села?

П.А. – Село Стебне Звенигородського району, Забудська Людмила розказувала.

А.П. – А в тебе як про село розповіді, то це..?

П.А. – Нерубака, Новоархагельський район Кіровоградської області. Паславський Володимир Якович.

А.П. – Це дідусь?

П.А. – Да.

А.П. – Який викопував? Оце їздили на..

П.А. – Да, це він найшов монету і його батько...

А.П. – Це ця історія, добре. Ну ще якщо якісь такі історії згадаєш, то розкажуй, а ще пару запитань, чи є якесь особливе ставлення до знарядь пошуку, ну, ми вже трохи зачіпали цю тему, до металодетектора там, до

катушки, до лопати? Якось там їх ласкаво називають? Якись там словечка? Нема такого?

П.А. – О, я зараз не згадаю, чесно. Я якби вже давно не їздив.

А.П. – Там, мити-не мити після копу, нема такого?

П.А. – От я не пригадаю зараз. Я ще що пригадав, що от ще один скарб знайшли в хаті, дід з бабою купили хату і там була одня ця, там жила знахарка. І вони як руйнували старі стіни, і біля одвірка було паперових грошей дуже багато, да. Вона з революції була і вона так їх скручувала в такі мотки, там десь було два відра їх, мотків паперових грошей. Баба каже, знову ж таки, що мабуть там і золото якесь було, там хто помагав їй. Бистренько-тихенько найшли і зразу нікому нічого не казали. Але то що паперових грошей багато. А інший скарб...

А.П. – Це про яке село було тікішо?

П.А. – Це в Звенигородці. Безпосередньо в хаті, коло одвірка так. Вона штукатурку виковирювала і так туди запихала. І затулювала там чимось. А дід тоже в Звенигородці хату недалеко від нас руйнували і каже що ... хату недалеко від нас по сусідству валяли і там, досить маленька хатка була, небагата. І знайшли, той працівник знайшов у стіні вмурований горщик із золотом. Власникам нічого не сказав, десь по бистрому сів і вивіз з міста і додом поїхав.

А.П. – Да, і таке буває. Не чуть було потім після того, що з ним сталося?

П.А. – Ні-ні, він виїхав без сліда.

А.П. – Ні слуху-ні духу?

П.А. – Ну він власникам не сказав хати. Знайшли недавно в нас скарб в ... районі, коло села Шестерини. 14 гривен татарських! Школота знайшла просто біля річки, в ярку. Тіпа як ярк іде, до річки спускається. Лісок такий.

І знайшли скарб недавно, де ж це . 14 кілограм золота. Ой, срібла. 14 кілограм срібла і чашечку золота! Миколаєвські монети.

А.П. – Це десь якісь знайомі пошуковці?

П.А. – Ну це розказували, що десь все пішло у Звенигородку. Викупив хтось

А.П. – Ого, нічого собі.

П.А. – Ну, може, й не всі, але казали, що ільшість точно пішла в Звенигородку. Сусід знайшов колечко Черняхівської культури. П'ять грам, золоте. Так того й не очікував і натрапив.

А.П. – Ну, але от нема такого, що дуже везло і що цей скарб от може якось негативно вплинуть на того, хто його знайшов? Такого якогось забобону чи ...?

П.А. – Нє, я не чув такого ще. Та нє.

А.П. – Ще не спостерігалось?

П.А. – Я не знаю. Шо воно таке може бути.

А.П. – Ну і ще якісь такі, може, анекдоти, там серед копачів є, може ходять.

П.А. – Нє, Настя, я такого не згадаю точно, в мене й так пам'яті немає на тексти і так ніякого анекдоту не згадаю.

Інформант	Чуприна Віктор
Вік, дата народження	45 р.
Освіта	Вища
Місце народження	Рівненська обл., Сарненський р-н, с. Степань
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	
Місце, де відбуваються події в оповіді	Рівненська обл., Сарненський р-н, с. Степань
Тематика, осн.інф-ція	Скарбошукування, система відносин між пошуковцями
№ запису в архіві	2

А.П. - Як давно ви почали займатися цим і з чого почалося?

В.Ч. - Мене дуже довго владували і десь рік часу розказували як це круто, о. Це десь почав я, ну, коли купив металодетектор, це десь пройшло вже рік часу. Даже півтора.

А.П. - Тобто вас якась тусовка заманювала до себе? Група?

В.Ч. - Просто мій знайомий, який займався цим постійно.

А.П. - А, один знайомий?

В.Ч. - Так-так, він розказував як це круто. Скільки всякого шукають і яке все цікавеньке.

А.П. - Яка так сказати орієнтація пошукова?

В.Ч. - Ну таке всяке таке дрібненьке, в основном, монетки. Хрестики, кольца.

А.П. - Ну який часовий період? XIX - XX?

В.Ч. - Ну, різне, і Київська Русь також трапляється .

А.П. - *Чи є у вас така якась певна тусовка, чи це один такий знайомий?*

В.Ч. - Ну це в мене тільки один знайомий. Щоб мати тусовку, треба на віоліті або ще десь списуватись, їздити разом.

А.П. - *Ну але ж була така практика?*

В.Ч. - Нє, я через знайомого знавав. Збиралися компанії і їздили, а так, в принципі, такий варіант є і дуже дружелюбні компанії. Можна бистро знайти собі компаньйона і обций язык і то досить так цікаво проходить.

А.П. - *Нема якогось такого, а раптом щось таке викопать, не захочете здавать , а людина може вас здати?*

В.Ч. - Серед копачів є така штука, деколи даже б'ються і там вияснення відносин, були нечъотко домовилися кому яка доля і часто попадаються такі речі, там позолочені, золоті і там получаються вже проблемки, да.

А.П. - *А зацікавлення копанням це більше через інтерес до історії чи от яка мотивація?*

В.Ч. - А там все в одном, просто це такий же саме інтерес як до рибалки, чи ще крутіший. Тобто ти закидаєш вудочку, ти небачиш шо там, але ти хочеш зловити велику рибу, так само з металодетектором, ти не знаєш, шо там під землею відбувається. Можна довго розвідувати, там по картам переглядати, півроку готувитися, щоб робити десь виїзд на якесь історичне місце, потім мати хароший...

А.П. - *То яка мета такого у Вас – просто виїжджати чи готуватися?*

В.Ч. - Я просто виїжджаю. Більше задоволення від того, що просто вибираєш місце, яке тобі подобається, і просто дивишся, шо в землі ходить.

Інформант	Воловець Дмитро
Вік, дата народження	1988
Освіта	середня
Місце народження	Сумська обл., Роменський р-н, с. Бацмани
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	16.07.2015 року
Місце, де відбуваються події в оповіді	Сумська обл., Роменський р-н, с. Бацмани
Тематика, осн.інф-ція	Анекдот, жінка, дід, ритуали, субкультура
№ запису в архіві	3

А.П. - З чого почалося Ваше захоплення скарбошуканням і як давно?

- Побачив якось пару відео в неті як копають. Сподобалось. Купив зразу примітивний металошукач і почалось...

А.П. - Яка «орієнтація» як пошуковця?

- Ну, скарбошукач я, а хто ще. Не білий там чи чорний, а просто шукаю кладки.

А.П. - Як ставляться до Вашого захоплення близькі, друзі?

- Дивляться як на малу дитину. Кажуть, що можна і чимось серйознішим займатись. Особливо жінка бурчала, поки одну монетку за сто доларів не продав. Після того успокоїлась.

А.П. - Чи належите до певного осередку, «тусовки», чи це для Вас більше «одиночне» зайняття?

- Ну є в мене пару знайомих мужиків. То ми з ними постійно їздимо. Не те щоб осередок, а просто так легше. І за бінзін разом платимо, і воно веселіше, коли в компанії. Та і месні менше бикують, коли ти не сам по полю шастаєш.

А.П. - Якщо так, то як вийшли на неї? Чи є якісь певні негласні правила поведінки?

- З мужиками цими на форумі в неті списався. Раз виїхали, другий. Притерлись один до одного і стали їздити. На сльоті разом столик знімаємо, продаємо. Там зараз оренда подорожала. Негласних правил нема. Є одне гласне: до копу — не п'ємо. Після копу — скільки влізе.

Субкультура

А.П. - Як називаються «тусовки», осередки в залежності від пошукової орієнтації?

- Ото навпроти мене за столиком — ото хлопці по війні. Обезбашені. Снаряди копають, розбирають і продають. Одному з них там год назад пальці одірвало. І що ти думаєш, навчило що небудь? А ми, то це вже і є кладоіскателі, тоєсть - по старовині. З того боку отам, то можеш називати чорні археологи. Риють кургани, могильники, городища. Ми таким не зацікавлюємось.

А.П. - Вступ у спільноту – чи є якесь певне посвячення? Коли людина вважається пошуковцем? Після першого виїзду чи успішного копу?

- Після першого копу. Удача, то таке, повезе — не повезе. А виїхав, покопав — значить уже іскатель. Ну одного разу то і мало. Нада поїздить, покопать, показати що ти можеш..

А.П. - Як називають один одного пошуковці? Чи їздите разом у «поле»?

- На форумі, то ми всі камради. Але це вже як ніби офіціоз такий, повага. А в реальності, на полі, то простіше, за іменами.

А.П. - Спілкування реальне/віртуальне?

- І реальне, і віртуальне. Віртуальне, скажу, воно приємніше. Ніхто не шифрує находок, зависті немає як такої. А то бува найдеш в полі якусь нормальну монетку і бігом в карман, аби хлопці вовком на тебе не дивились, бо у них пусто.

А.П. - Чи є протистояння, ворожнеча між «тусовками»? і як вона проявляється? (міни в кострищі)

- У кладоіскателів такого немає. А з тими, що по війні чи кургани риють, то ми стараємося не перетикатися, як і з міліцією. Там, кажуть, і по шапці можуть спокійно надавати як десь у лісі перестрінуть. Чи ще хуже — прибор поламать.

А.П. - Чи протиставляють себе пошуковці офіційній археології(як їх називають?) і взагалі яке ставлення?

- Ми до археологів нормально односимося. Це вони до нас чогось неприязні. Бояться, мабуть, аби ми їх без роботи не оставили.

А.П. - Чи є якісь анекдоти про «білих архів», бувальщини і т.д.

- Не помню так

А.П. - Як ставитесь до законів, що обмежують пошуки?

- Дурні закони. Це все для того, аби менти гроші могли збити. Ми ж нічого поганого не робимо. Навпаки, ті ж монетки на полях. На них добрив накидали — рік-два і нема, а ми їх, так сказати, вертаємо.

А.П. - Чи знаєте якісь анекдоти про копачів?

- О один вспомнив. Піймали менти копателя і начали питать. Окунають головою в озеро, мов: «Взривчатка, оружје, ценности есть?». Один раз

окунили. Мовчить. Другий- мовчить. Третій раз достають його: «Взривчатка, оружжє, цєнності єсть?». А він їм видає: « Ви або окунайте глибше, або держіть довше — ніхрена у цій муті не видно».

А.П. - Чи є якісь упередження щодо присутності жінок на копі? Добре чи погано?

- Жінок ми з собою не беремо. Це всігдa до неудачі. Хотя у других он і жінки копають. Ну а нам без них якось легше. Морально легше. Вони не дуже понімають це все. Це те саме, що жінку на рибалку з собою брать, чи на охоту. Нашо воно їм?! Хай борщ варять.

А.П. - На що орієнтуєтесь перед виїздом? Чи проводите певний збір матеріалів? (книги, карти, архіви, розпитування місцевого населення)

- Карти — то ранше було. Тепер їх усі повибивали. Приїхав під село, месних порозпитував, шо де було. Дав якомусь дідові на бутилку п'ятдесятку, то він тобі все шо хоч розкаже. Ще і сам проведе.

А.П. - Що треба для успішного копу? (Дотримуватись певних правил, не сваритись перед тим ні з ким, забути щось і т.д. що можна, а що не можна перед цим чи під час цього робити, лопату чистити, задобрити землю і т.д.)

- Хороша погода і хароше настроєніє. Це раз. Збираться звечора. Два. Не лаяться у дорозі, бо точно не повезе. Це третє. Лопату, якщо перед тим везло, то краще не чистить і форму желатільно не стірать. А якщо не везло, то наоборот. Треба змить неудачу.

А.П. - Чи є якісь прикмети, по яким можна визначити чи буде гарний коп чи не повезе? (погода, перша знахідка хороша чи погана, перша викопана річ – підкова і т.д.)

- Буває і погода погана, а на находки везе. А буває наоборот — сонечко, харашо, а воно не везе. Підкова, то всігдa на удачу, а коли копаєш, то

узагалі класно. Не можна наперед загадувати, що хочеш. Бо тоді вобше не повезе

А.П. - Чи є у вас якийсь талісман, що приносить вам удачу на копі?

- Мужики подарили колись маленьку таку фігурку діда земляного. Вожу з собою в машині. Перед копом обізательно возьму його, потру рукою, шось побалакаю, попрошу. Вроді работає...

А.П. - Що треба робити після вдалого копу? (закопати частину викопаного, їжу і т.д.)

- Я мусор назад не закопую. З собою забираю. Поблагодарить канешно треба. Сто грам можна вилить. Чи сигарету прикопать. А найлучше, то мелочь із кармана достать і розсіять. Взав же ти, то і отдать должен.

А.П. - Чи вірите у земляного діда чи якогось іншого покровителя скарбів?

- Казав же. Є у мене в машині він з собою.

А.П. - Чи бували випадки, що під час копу нападав «блуд» і що треба робити у таких випадках?

- Один раз ми на машині блудили були. Полями круги нарізали. Значить не хотів дід нас тоді там бачить. Ото вже після такого коп не получится. Може обідили ми його яось тоді, чи ті хто до нас там був. Ямки може не закопали. А може просто дід не в настроєнні.

А.П. - Чи взагалі є якісь негласні правила поведінки на копі?

- З месними не загризаться і ямки закопувать. Дід обідиться, коли ми у його владеніях пориемо як трактори і не дасть тоді нічого.

Сезонність

А.П. - Чим займаються копачі у «несезон»? Чи вірите, що землю певний період не можна чіпати?

- У несезон гострю лопату. Пробиваю нові місця. Чищу находки. Можна і зимою копати, ну коли снігу немає.

А.П. - Чи святкується початок і завершення сезону і як?

- Канешно. Одкриваємо сезон і закриваємо його.

А.П. - Чи треба зберігати першу викопану річ?

- Перше, що найшов — гільзу 39-го году. В хорошому состоянні. Попросив хлопців — зробили з неї зажигалку мені на бензіні. Тепер ношу з собою як талісман.

Скарб

А.П. - Чи вірите, що скарби «заговорені», «замовлені», «закляті» і можуть принести якесь нещастя тому, хто його викопав?

- Канешно. От тобі вроді і є сигнал. На прибої чотко сребро показує, а копаєш-копаєш і нема нічого. То значить — погано ти діда задобрив. Треба на наступний раз вернуться. Подобрішає — то отдасть. Я от, наприклад, хрестиків не беру. То чужа доля.

А.П. - Чи є якісь приписи як уберегтися від цього?Що робити після викопування скарбу?

- В мішок і додому. Хлопці кажуть, що треба свяченою водою збризкати, щоб енергії поганої там не було. Вобщє, то краще такого дому не держать. Переховати десь чи продати. Мелоч собі якусь на пам'ять оставить.

А.П. - Чи бувало що перед вдалим копом чи знайденням скарбу снився якийсь віщій сон, чи може, чули від когось про таке?

- Другові було приснилось. На наступний день викопав п'ять монет рублів катіних. Так що буває...

А.П. - Чи є у вашій сім'ї чи просто чули історії про сімейні скарби, заховані дідусем, бабусею? Криниця, дерево, поле. Чи брався його хтось шукати? Часовий проміжок.

- Дід мені колись казав, що його батько глечик із золотом прикопав біля груші. Ну вже ні хати тієї нема, ні груші. І в месних розпитать ніукого.

Інвентар

А.П. - Чи є якесь особливе ставлення до знарядь пошуку?

- Особливе ставлення? Ну хіба бережливе. Як ти з речами поводишся, та вони на тебе працюють.

Інформант	Соловій Васль Васильович
Вік, дата народження	10.09.1991 р.
Освіта	Вища
Місце народження	Полтавська обл., Лохвицький р-н, с. Харківці
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	21.09.2015 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Полтавська обл., Лохвицький р-н, с. Харківці
Тематика, осн.інф-ція	Особливості субкультури, забобони
№ запису в архіві	4

П.А. - З чого почалося Ваше захоплення скарбошуканням і як давно?

Років вісім назад. Бабуся розказувала історію, що її дядько закопав золото біля криниці, але потім шукав його і не найшов. Бабуся показувала мені, де була та криниця. Ну я тоже нічого не найшов (сміється).

П.А. - Яка «орієнтація» як пошуковця?

Та особливо ніякої. Просто хожу з металошукачем і все. Легше сказати ким я не є. Хто би що не говорив, а чорним, чи як їх там, археологом я не являюсь. Не рию курганів, могильників.

П.А. - Як ставляться до Вашого захоплення близькі, друзі?

Нормально. Коли викопую шось путнє. А коли «пустим» прийду — можуть понити, що краще б зайнявся чимось кориснішим. Я не зважаю особливо.

П.А. - Чи належите до певного осередку, «тусовки», чи це для Вас більше «одиначне» зайняття?

Колись належав до пошукового загону. Внески платили кожен місяць, а зібрались спільно один раз — побухать. Членство у таких організаціях в основному заради посвідчення — коли воно є, міліція тебе не чіпатиме.

П.А. - Якщо так, то як вийшли на неї? Чи є якісь певні негласні правила поведінки?

Особливих правил не було. Були дві умови — не прикриватися іменем організації, коли робиш щось незаконне, наприклад, курган риєш, і не тримати вдома заборонених предметів, як от, зброя, снаряди...Якщо виникають якісь проблеми, особливо з міліцією, — відразу дзвониш до «шефа».

Субкультура

П.А. - Як називаються «тусовки», осередки в залежності від пошукової орієнтації?

Є багато назв. Там чорні, білі, червоні (це ті, хто по війні копає), мало там не всі кольори веселки. Але це все трохи надумано. В реальності трохи простіше. Є дві основні групи — ті, які копають «по війні» і ті, хто копає «по старині». Я не люблю і не визнаю терміну «чорний археолог». Це що негр якийсь, чи шахтьор?! Покажіть мені хоч одну людину, яка скаже про себе: «Я чорний археолог». Таких немає. А чесного «білого» археолога я взагалі вжитті не бачив. У мене немає спеціальної освіти, я не знаю як правильно рити той таки курган, скільки там метрів копати і все таке. І мої друзі в більшості такі. Нам приємніше неспішно гуляти полем під вітерцем і сонечком, ніж рачки рити той курган. То хто ж тоді їх риє?! Коли мене приймали до пошукового загону — то запитали прямо: «Ти по війні чи по старині?». От і все.

П.А. - Вступ у спільноту – чи є якась певне посвячення? Коли людина вважається пошуковцем? Після першого виїзду чи успішного копу?

У нашу спільноту прийшли люди, які вже до того займались пошуком. Ніякого спеціального посвячення не було. Шукаєш — значить пошуковець. Інша справа знахідки. Це твій авторитет, лице так би мовити. Тут усе як і в реальному житті — чим більше удачі, фарту, то і поваги до тебе більше. Першу монетку викопану треба зберегти. На удачу. Це не значить, що треба її постійно з собою носити.

П.А. - Як називають один одного пошуковці? Чи їздите разом у «поле»?

Я люблю ходити сам. Тільки кілька разів був з компанією. Як показує практика, коли ти в полі з купою людей, то все закінчується не копом, а шашликом з горілкою. Людину, яку поважаєш, називаєш камрадом.

Субкультура, протистояння

П.А. - Спілкування реальне/віртуальне? Чи є протистояння, ворожнеча між «тусовками»? і як вона проявляється? (міни в кострищі)

Міни в кострах були в дев'яностих. Так прибирали конкурентів. Тоді узагалі, говорили мені, без зброї не можна було у ліс вийти. З іншого боку, це такий собі чорний гумор від чорних археологів — перевіряли новачків на уважність. Зараз жорстких протистоянь немає, ні реальних, ні віртуальних. Хіба лиш між офіційними археологами і нами, скарбошукачами. Вони думають, що ми руйнуємо пам'ятки. Але, по-моєму, вони просто заздять.

П.А. - Чи протиставляють себе пошуковці офіційній археології(як їх називають?) і взагалі яке ставлення?

Ну, вже говорив. У них поверхневе уявлення про нашу діяльність. А може це просто заздрість. У нас техніка краща, а у них часто одна клюшка радянська на всю групу.

П.А. - Чи є якісь анекдоти про «білих архів», бувальщини і т. д.

П.А. - Як ставитесь до законів, що обмежують пошуки?

Негативно. Вони в більшій мірі абсурдні, недопрацьовані. Що поганого в тому, що я хожу по розораному полю, де в ХІХ столітті був якийсь хутір? Офіційні ж археологи ніколи не будуть його розкопувати.

П.А. - Чи знаєте якісь анекдоти про копачів?

Один знаю: Каже один кладоіскатель другому:

- слухай, я тут сестрорецький рубль викопав — 72 кілограми!

А другий каже:

- Це що, я от канделябр на чотири свічки викопав, так свічки ще горіли!

- Слухай, а якщо я 40 кг скину, ти свічки потушиш?

П.А. - Чи є якісь упередження щодо присутності жінок на копі?

Добре чи погано?

Жінки на копі — погано. Відволікають.

Коп

П.А. - На що орієнтуєтесь перед виїздом? Чи проводите певний збір матеріалів? (книги, карти, архіви, розпитування місцевого населення)

За картами і книгами уже все давно вибите. Там є смисл шукати тільки коли в тебе супер дорогий і чуттєвий металошукач. Хоча знову ж таки елементарну удачу ніхто не відміняв. Якщо це ТВІЙ скарб, то ти його викопаєш і на місці, яке до тебе вибили сто разів. Краще запитувати у

місцевих. Фантазія у них ще та, але мало що. Перевірити не так складно. Хоча, як показує практика, найкращі знахідки приходять до тебе з тих місць, де ти їх ніколи не ждеш.

П.А. - Що треба для успішного копу? (Дотримуватись певних правил, не сваритись перед тим ні з ким, забути щось і т.д. що можна, а що не можна перед цим чи під час цього робити, лопату чистити, задобрити землю і т.д.)

Я лопату чищу, бо ржавіє. А взагалі, кажуть, не можна цього робити, бо наступного разу не повезе. Приходжу на місце, сяду, трохи посижу, так би мовити налаштуюсь на атмосферу, прожену погані думки. Ще, коли не забуду, прикопаю сигарету чи мелоч якусь Деду і вперед.

П.А. - Чи є якісь прикмети, по яким можна визначити чи буде гарний коп чи не повезе? (погода, перша знахідка хороша чи погана, перша викопана річ – підкова і т.д.)

Якщо відразу пішли хороші знахідки, то це скоріше погана прикмета. Навіть сам помічав — знайдеш з самого початку щось приємне, то потім цілий день не знаходиться нічого хорошого. Ще мені щастить, коли довго немає сигналу. Краще бути у гарному настрої. Ще погана прикмета — коли ламається лопата — тоді копати нічим).

П.А. - Чи є у вас якийсь талісман, що приносить вам удачу на копі?

Був. Брелок з німецької гільзи. Чого з гільзи? Бо говорять, якщо річ уже один раз принесла якусь там шкоду, то наступного разу вона вже буде допомагати. Знайомі мої, що по війні копають узагалі носять з собою пулі і осколки з захоронень. Типу, воно вже одну жизнь забрало, то другий раз не допустить. Згубив я десь цей брелок. Була лопата з якою, мені завжди фартило. Втопив випадково.

П.А. - Що треба робити після вдалого копу? (закопати частину викопаного, їжу і т.д.)

Я просто словесно дякую. Дякую місцю, де копав, бо вірю в його енергетику. І про себе дякую людям (точніше їх душам), які тут жили. Бо це місце їхнє. І їхнім залишиться.

П.А. - Чи вірите у земляного діда чи якогось іншого покровителя скарбів?

Не те щоб геть вірив у діда, але апельсинку якусь чи сигаретку часто закопую. Щоб шось узяти — треба шось і віддати. Найкраще залишати сучасні монети. Але то вже не тільки для діда, а й для наступників.

П.А. - Чи бували випадки, що під час копу нападав «блуд» і що треба робити у таких випадках?

Ні, на мене не нападав. У мене джипіес.

П.А. - Чи взагалі є якісь негласні правила поведінки на копі?

Основне — закопувати ямки. Це і повага до місцевих, і до Земляного Діда, ну, до природи.

Сезонність

П.А. - Чим займаються копачі у «несезон»? Чи вірите, що землю певний період не можна чіпати?

У мене немає “несезону”. Колись навіть першого січня копав. Головне, аби погода дозволяла. Копую навіть по великих релігійних святах (крім Сікновення), бо вважаю, що це відпочинок, а не робота. А зимовий коп — це взагалі екстрім.

П.А. - Чи святкується початок і завершення сезону і як?

У мене сезон не закінчується)))

П.А. - Чи треба зберігати першу викопану річ?

Я зберігаю першу викопану монетку. Вона недорога, простенька. Навіть не заради удачі зберігаю, а заради емоцій, пережитих тоді, коли викопав.

Скарб

П.А. - Чи вірите, що скарби «заговорені», «замовлені», «закляті» і можуть принести якесь нещастя тому, хто його викопав?

Ну якби я вірив, що скарб проклятий — то я б його не шукав. Вони не те щоби закляті, а просто кожен скарб призначений комусь. Тобто є мій скарб, а є скарб мого друга. Я не можу викопати скарб друга, як і він не може викопати мій. Мій ще мене десь чекає)

П.А. - Чи є якісь приписи як уберегтися від цього?

Не треба просто довго його тримати вдома. Ми ж для чого його викопуємо — щоб розбагатіти. Якщо віриш, що скарб принесе щось погане — продай його.

П.А. - Що робити після викопування скарбу?

Напитись.

П.А. - Чи бувало що перед вдалим копом чи знайденням скарбу снівся якийсь віщій сон, чи може, чули від когось про таке?

Ой, монети усякі часто снилися. Не люблю такого. Тільки роздратує. Але коли сниться — треба йти копати, мало що там, а може і правда сон віщій.

П.А. - Чи є у вашій сім'ї чи просто чули історії про сімейні скарби, заховані дідусем, бабусею? Криниця, дерево, поле. Чи брався його хтось шукати? Часовий проміжок.

Вже говорив. Бабусин дядько хвалився, що золото закопав біля криниці. Навіть, уже коли був старим, то наймав був копача, аби той викопав. Але так і не знайшли вони його тоді. І я шукав. Поки, правда, невдало.

Інвентар

П.А. - Чи є якась особливе ставлення до знарядь пошуку?

Інколи з металодетектором говорю (сміється). Намагаюсь бережно з ним поводитись, аби не розсердився і не знаходив мені одні пробки.

Інформант	Заболотніков Валерій Федорович
Вік, дата народження	1967 р.н.
Освіта	Вища
Місце народження	м. Донецьк
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	Оповідач, шукач скарбу
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	18.03.2016
Місце, де відбуваються події в оповіді	Кіровоградська область
Тематика, осн.інф-ція	Пошук скарбів з лозою, скарб у стіні будинку, заляті скарби
№ запису в архіві	5

Пошук скарбу з виноградною лозиною у якості антени

В.Ф. Треба, щоб воно висохло ж, обіцяв, шось там таке, мені треба ж зробити вигляд, що я це все знаю, (...) налаштуватися треба ж, антенуціоналаштувати треба. Оце ж кажу, дід з бабою десь закопали там столове срібло шось там перед війною, ну то ховали і заховали десь приблизно в фундаменті хати. Тоді ще хата була необкладена, не було опалубки цієї всієї, ну просто в хату закопали та й все. От спробуйте. Ну я з умним виглядом беру цю рамочку, о, так просто на руки кладу і йду навколо хати. Іду-іду-іду, вона собі просто, потім дохожу до певного місця, а тут прутик раз і піднімається

А.П. А, піднімається? Не опускається?

В.Ф. Я просто що бачив то і розкажую. Цікаво! Я ж не кручу нічого. Далі іду-іду-іду, раз пройшов і він опустився, я раз назад – він раз – вирівнюється, шаг вперед – опускається і ще півшага, а він раз – піднімається. Точно, діє! От, хату всю обійшов, саме в цьому місці, чомусь

в одному місці прутик той піднявся, а трошки далі він чомусь опустився. Шо це – я не знаю.

А. П. Ну, може, десь на воду реагувало, а десь на тяжче?

В. Ф. Ну, коли шукаєш воду, то налаштуєшся на воду. Ну, уявляєш так ото воно уявляєш собі якусь там підземну річку, воду, треба щоб спраглим був, і тоді коли ти хочеш води, думаєш про неї і тоді воно показує на воду. І тоді налаштуєшся на золото-срібло-фарфор чи думаєш шось таке, може там на залізо-патрони, ну я не знаю, якісь там...хто на шо налаштується. Або кістяки там людей, от на шо налаштуєшся, то

А. П. Ви на клад налаштувались?

В. Ф. Я налаштувався на клад, на якесь там залізо. (...) але ж як там його копати там під хатою, хто цим буде займатися?

А. П. А хата жила?

В. Ф. Ну да, звичайно, там же ж...

А. П. Не розкопаєш...

В.Ф. Ніхто там нічого не копав.

А. П. Ну, та, може, колись. Ви місце запам'ятали, може,

В.Ф.Ну, да.

Закляті скарби

А. П. А такі якісь про скарби...

В. Ф. Взагалі, скарби...Якщо ви випадково, умовно випадково знайшли, то це ваше. А якщо ви його ціленапрямлено шукаєте, то не дай Боже той скарб піднімати. Бо деякі люди їх ховали, ви знайшли, то можна взять, а якщо там по літописах ходите шукаєте, розкапуєте, то як правило вони заклиті ці скарби і їх брать не можна. І на себе наберетесь там всякого, і на сім'ю, і взагалі. Ці скарби не бажано брати. Того шо вони вам не дані, а для когось і для чогось. Тому їх не бажано брати. Оце все шо я знаю, от.

Інформант	Сергій, Володимир
Вік, дата народження	Приблизно 40 р.
Освіта	Вища
Місце народження	Чернігівська область
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	19.02. 2017 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Чернігівська обл.
Тематика, осн.інф-ція	Земляний Дід, викопують те, що дано, спосіб комунікації
№ запису в архіві	б.1.

Про задобрення Земляного діда

С. – У кожного своя традиція.

В. – Ми щас начнем копать, приходите через месяц-полтора, мы вам много расскажем-покажем, что мы накопили.

А. – *Про дєда земляного розкажіть!*

С. – Не, у кожного своя традиція. По верє, знаєте, Земляной дєд.

А. – *Ну, так і шо ви?*

С. – У всіх копарів традиція там. Приїжджаєте. Хтось там канфету закапує, хтось сахар. Тіпа задобрює дедушку, щоб він потом начав отдавать, так кажуть.

А. – *А Ви шо робите?*

С.. – Ну ми точно также. Приносим там монєтку, берем, ілі там канфєтку, як кажуть, закапують канфєтку: «От тобі, дедушкаканфєтка, а ти

дай монетки». Тіпа такого. І, міждупрочім, буває срабатує, даже непогано срабатує.

А. – А після удачного копа тоже?

С. – Не. Посліудачного, не. Дедушкутоковначалє, шоб він дав.

А. – А потім уже?

С. – А потім: «Спасібадедушке», да і всьо, до слєдующого копа, як кажуть.

Заборона мити лопату чи детектор після успішного копання

А. – А є таке, шо лопату після удачного копа не миють?

С. – Прибор не миють.

В. – Єсть таке, єсть!

А. – Прибор?

В. - Єсть лопату не миють. Ну та хто как, а иной раз я вот приежжаю с ребятами, а они вот конфетки закапывают. Лопатку раз – там две-три конфетки – раз положил, задобрил Дедушку и пошел копать. У каждого по разному. Кто как себя настроит, на какую волну. Поэтому.

С. – Не знаю, я каждый раз прибор, якщо нормально покопав, прибор не мию. Є некторі – лопату не миють.

А. – Ну да, лопата з якоюсама удачно копається, да?

С. – Ну да, вот еслівикопавшосьнормальне, то лопату не миють. А другіше, знаєш, тіпа, як компас, то не миють.

А. – Єтаке, шо якщо якесь удачне місце найшли, то потім треба його «добить», хоч там вже і темніє, холодно, аде «добить», шоб потім вже не вертатись?

С. – Бувають і такі случаї.

В. – Это только меркантильность срабатывает. В этом случае что, его действительно надо добить, кто-то приедет добьет.

А. – А, тількице?

С. – А єсть такі случаї, шо виходиш, видно, шо пройшлись, капали вездє. От дядя Вова каже: «Ідьом!». Отак между ямок ідєш і находиш монєтки, тоїсть.

В. – Николая серебрянник нашєл

С. – Да! Тоїсть, як вінкаже – Тисвоєнайдєш. Сто процентов, тоїсть, і єслівонотобі дано, значить дажє между ямок.

В. – Другой никто не найдет!

С. – дажє между ямок ти його найдєш монєту! От як ми їздили, то тожє, блін, перекопано практичєсківсьо. І одна полоска, видно, шо там не йшли. Ну, метр, можє. Я йду і шєсть-сєм монєт отак в оцій полоскі токо. Там перекопано все, а тут чоткойдєш і ...

А. – Дісталось Вам ваєє

С. – Так і єсть! Тоїсть, каждый викопав своє. Ну да, типриїхав, викопав своє.

А. – А щє таке, Ви бїльшє живє єспїлкування, чи в інтернеті теж якось спілкуєтєсь?

В. – Нє, нє, живє.

С. – Нє, в інтернеті так, на «Volity» дє-то єсть там отдєльна..

В. – Ну это, просто мониторим там, смотриш. Я и мои друзья, насколько я знаю, никто этим не занимается.

А. – Бїльш такою закритою тусовкою?

С. – Да, собрались ото чотири чоловіка, ото ми і їздим по чотири чоловіка. Он тожє ж научний сотруднік, тожє копатель.

Інформант	Сергій, Володимир
Вік, дата народження	Приблизно 40 р.
Освіта	Вища
Місце народження	Чернігівська область
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач

Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	19.02. 2017 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Чернігівська обл.
Тематика, осн.інф-ція	Білі-чорні пошуковці, співпраця з музеями
№ запису в архіві	6.2.

Білі-чорні пошуковці

С. – Як наркотік.

А. – *Тобто, у Вас друзі більше, да, на це?*

С. – Ну я вабще не занімався, вабще, тоїстьдаже..

В. – Я у них старший научный сотрудник!(...)

А. – *А археологи, вони як це?*

В. – Археологи знают меньше, чем мы.

А. – *Ну я зустрічала таку думку. Просто є такий поділ на, там «білі копателі», «чорні копателі»...*

С. – Ні, чорні копателі це ті, які раскапуютьмогили і захороненія.

В. – Курганы... мы сами ищем...

С. – Це, як кажуть, пятно на всіхпадає. Розрили... ми даже ямизакапуєм. От еслідешотак-от, тобто, тоже ж кажуть – после себе надазакануватьями. Тоєстьвикопав і закопай. А некоторі – викопаботак-от, по пояссшо то...

В. – Местные люди, те же там егеря в лесах. Они потом обижаются, да, этого не нужно делать. Ну, у каждого своя культура, все одной фразой

С. – По людськи!

В. – Салахаддин что сказал...(...)Вот придете к нам, когда начнется сезон, мы Вам и не такого...

А. – *Ну зараз ще не сезон?*

С. – Сніг!

В. Снег, да, сойдет, да, нужно время, чтоб дороги подсохли, потому что не везде проедешь.

А. – А чим копатєлі займаються зимою? Переважно, якби це сезонне..

В. – Кточем...

С. – Некоторі копають їздять.

В. – Не, ну как ты, снега столько. В основном все сидят, образно, сидят и точат шашки. Готовятся.

А. – Карти там, да?

В. - Ну да, кому карты...

С. – В основном самое лучше, если приїжджаєш і когось распрашуєш, місненаселєніє.

А. – Тобто співпрацюєте з місцевими?

С. – Да! Даже на огороде он пускали. Он там стояла хатка...

В. – Или, есть у вас там, бабушка, керамика на огороде? Если есть – да. Можно? – Можно. Вот в таком духе.

А. – Тобто співпрацюєте?

В. – В лес идем, смотрим, есть ли овраг затяжной, балка, была ли вода смотрим, ручей, да, откуда солнце. Какая почва – чернозем или песок. Потому что разные народности – те селились там, те там... Поэтому там много таких.

А. – Оце ж з археології я питала, Ви відходили. Це як типу, є поділ на чорних і білих. Як Ви себе позиціонуєте?

В. – Ми белые.

А. – Білі?

В. – Конечно, да, ой, есликакое-то захоронение, иличто-то не дай Бог, мытуда в жизни не. Лично я и мoidрузья – не-не-не. Ну это ж другая энергетика – зачем оно нужно. Нельзя тревожить прах. И такие места, ну которые как бы вам сказать неисторические. Тоесть исторические – это защищенные государством, правом, законом. Ну и зачем их портить. А так

– места неизведанные, что, до которых явно археологи не дойдут одной-второй век. Да, чтоб оно не пропадало в земле. Кое-что в музей отдаем.

Співпраця з музеями, офіційною археологією

А. – Передасте? Тобто співпрацюєте?

В. – Конечно, да. Обидно знаете что? Обидней всего то, что столько всего я и мои друзья отдавали, а потом смотришь – а там ничего и нету. Куда они девают? Вот это твою плохо. А вообще это дело очень нужно. Почему? Потому что деток- деток нужно воспитывать. Вот чтоб они вот все это видели, чтоб люди это видели. Чтоб люди знали нашу историю, знали наши корни, и чтобы действительно у нас, вот тогда у нас и больше патриотизма и всего. А так заходишь в музей – а там – одни фотографии, одни какие-то бумажки, и вот этих вот конкретных вещей, экспонатов нет, ну...

А. – Так це дуже цікаво, що Ви співпрацюєте з музеями. Бо я тільки одне таке, там де Звенигородка, теж знайомі копають, Вони з музеєм навіть якусь книжку видали. Там копателі їм монети давали, і вони видали якийсь каталог типу грошовий обіг там в такий-то період. А Ви теж співпрацюєте, да, виходить?

В. – Да! В свое время, да співпрацював. Я в свое время там стільки монеток и цих знахідок им виддав.

А. – Просто віддали в музей?

В. – Да! Был, в свое время, друзья шутили, зиркакиноекрану, да, показывал и все таке, да.

А.- Так а це, ну, хоча б територіально, яка область?

В. – Везде! И Хмельницкая, и Харьковская, и Винницкая, и Киевская – везде.

А. – А, з якими музеями співпрацювали? Ну, не з яким конкретно, я теж не буду допитуватися, в якому регіоні?

В. – Не нужно ставить их, потому что еслитам вдруг нету тех материалов, потом...

А. Добре. Ну просто...Мені просто для статистики, в яких регіонах приблизно хоча б.

В. – Вы знаете, честно сказать, многие бы подавляющее большинство, делилось бы, отдавало, ну просто, ну некому, нет веры и то, что сейчас смотришь по музеям, ну просто диву даешься, ну как же ж так. Еще Вам хочу сказать, вот то что мы копаем, да, анализируешь, смотришь, да, все. Эти наши уже новые познания, полученные в ходе раскопок, они немножко пересматривают историю. А ну как бы на это плохо смотрят наши профессиональные как бы историки, потому что, ну уже есть определенные догмы, они устоялись, и поэтому как бы, что-то новое вносить – нет. Тем более они многие позащитали кандидатские, докторские, да, а тут мы, показываем им, рассказываем, что немножечко было не так. Ну, они это не приемлют и поэтому...

А. – Ніхто не любить, коли його в неправоті підловлюють.

В. – Да-да-да-да. Вот здесь тоже идет определенная... Хотя, то, что находим, то, что мы анализируем, у нас больше материала, больше сопоставления фактов, и как бы Вам сказать, я не хочу дифирамбы петь себе там, лавры приписывать, ну мы во многом можем с ними поспорить и в плане даже истории, и ...

А. – Навіть прибори більше сучасніші, більше можливостей...

В. – И приборы, да-да-да. Не, в этом плане да, а Вы знаете, практика еще совсем многое показывает, бытует, еще помню с Советского времени. Вот там те определенные места, люди начали поселяться, началось заселение только в 17 веке, подождите, а что до семнадцатого века?

А. – А що ми тоді викопали, да?

В. – Нет-нет, а там написано только, да, только лес и зайцы бегали. Подождите, а как? А здесь были киммерийцы, скифы там, потом сарматы, потом хозары, сейчас вон коки ломают, да, царский каганат, да, русский каганат, да. Не российский – русский каганат. Гардарика, которую не могут найти. Гардарика – это страна городов. Пожайлуста, езжайте вон –

Харьковская, Полтавская, Донецкая. Луганская - та там сплошь и рядом вот эти вот хозары.

А. – А, то там же, кажутся, дике поле було, до козаччини нічого не було...

В. – Да-да-да! Там монеты чеканили, там ордынские князья были, да. И вообще, орда эта, воинские формирования... Не было никаких монголо-татар вообще как такового не было. Не было на самом деле. Я даже ставку нашел, туда археологов пригласил – да. Я знаю где был монетный двор, где – все прочее, а история преподносит, что там ничего не было. Да чушь собачья. Все было.

А. – То Ви запрошували археологів, шоб вони...?

В. – Конечно, конечно!

А. – I шо вони?

В. – И статьи есть, и видео есть.

А. – I статті пишете?

В. – Писали, писали, я нет, но да. Я интервью так не сильно охотно давал. Поэтому историю нужно пересматривать. Действительно нужно пересматривать, чтобы докопаться до наших корней, действительно, чтоб у нас больше было патриотизма. И чтоб вот этих вот событий-ситуаций, которые произошли в последнее время, чтоб их впредь не было. А в этом плане сыграет именно истинная история, да. Воспитывание деток на вот этих вот материалах, да, чтоб побольше папа с мамой водили – показывали, чтоб детки видели, чтоб у них самосознание, что вот, вот, я родом оттуда, вот наши предки!

Інформант	Володимир
Вік, дата народження	47 р.
Освіта	Вища
Місце народження	Хмельницька обл.
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	19.02.2017 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Хмельницька обл.
Тематика, осн.інф-ція	Скарби заляті
№ запису в архіві	7

А. – Просто якісь прикмети про коп, коли буде удачний, там можна мить після удачного копа лопату – не можна, ну такє.

В. – Ну як, как вам сказать, вообще то всё идет свыше, как ещё великий Салахаддин сказал: «Что посеешь – то пожнёшь». Это закон мироздания он в этой фразе выразил. Поэтому, кому что предназначено, тот то и получает. Можно там три-четыре-пять раз ничего, потом на шесто или на какой то раз такое найти, да. Есть определённые ребята, ритуалы выдерживают.

А. – Які?

В. – Ритуалы?

С. – У каждого свои.

В. – Определённые забобоны, да там, допустим, едут в машине на раскопки, то не говорят о раскопках, или не говорят, типа я хочу что-то там третьє, десятое. Бывают... у других другое, ну, каждый что себе придумает. Бывают люди, которые руны на руках рисуют. Да, определённые руны, да. Которые там на удачу, на...

А. – Щоб копалось?

В. – Да-да-да, конечно. Да, я тоже пробовал, и на раз-два. Вот когда-то руны вот так нарисовал, это было 12 ноября – нашёл серебрянник князя Владимира.

А. - Це в цьому році?

В. - В цьому році! Ні, в тому! Нашёл сребренник князя Владимира у бабушки на огороде.

А. – О, в такому місці. А так що Земляний дід, шось таке є, чули?

В. – Я это всё слышал, я это всё знаю, я даже больше знаю, но ..не хотелось бы объяснять в силу чего мне многое дано...

А. – А чого не хочете розказувать?

В. – Это займёт очень много времени, я ж не буду рассказывать какие у меня возможности, что я могу. Я вот Вам скажу, я вот за 15 минут Вас сейчас могу обследовать и сказать какое ... работает, что по роду дано...

А. – Шо-шо-шо?

В. – Ну, я имею некоторые такие возможности, да, там могу людей лечить, могу диагностировать, да. Многие такие тайны я как бы знаю. Я знаю, как клады прячутся, заговоренные клады. На самом деле, такое есть, такое существует. От них идет определенная энергетика, да. Эти дедушки вот Хабари, да нужно их иной раз задабривать, некоторые в это верят, некоторые нет. Ну опять, всё-таки это созвучно с этими находками кладов. Можно найти клады чистя, да, бывает такое... У меня был случай, эпизод с другом... Клад один, судя по всему, был скифский в лесу. Металлоискатель определяет: там звенит, под дубом. Тем более, там находили и мечи, и копья, наконечники – ну, ихние следы жизнедеятельности. Металлоискатель определил, тем более там источник был, он и в древности был, потому что там большой выход из нижней балки... И вот, под дубом был сигнал. Мы в один день приехали, выкопали где-то сантиметров 40-50, представьте... Где-то полдня мы на это потратили. Корни рубали, даже топором все...

А. – Та це ж ще й дуб!

В. – Потом... да, это было зимой. потом приехали через определенное время второй раз. Уже снег выпал, начали снова копать, а потом друг говорит: «Ты почисть клад, на всякий случай...», потому что...

А. – До того, як викопать його?

В. – Да-да. Я почистил, начинаем копать, начинаем шомполом проверять, все равно: ничего нет.

А. – Є...

В. – нету!

А. – А, нема!

В. – Исчез, да, потому что как бы его «почистил». То есть, наверно, он был настолько загружен, что в данном случае, ну, нас отвело от какой-то беды, которая нас ожидала.

А. – Ну, а є таке, да, шо коли це говориш, то...

В. – Это все есть и существует! Вот, даже вот этот клад, когда мы с ним спускались по этому леску, по этой балке, только мы зашли в этот лес, мы слышали лай собаки. Мы подумали, что охотники, мол... Что ж делать, чтоб нас тут не подстрелили? Начали лопатами стучать об деревья, т.е. обозначать, что тут...

А. – Люди!

В. – Что тут люди находятся, да. Рядом населенных пунктов не было. Может, где-то за километров 15-20 была деревня брошенная. То есть, откуда взяться собаке? Мы и подумали, что это охотничья...

А. – А, це клад коли...

В. – Да, когда мы клад копали. Тем более, у меня был сон перед этим, виденье: мне действительно приснилось три человека, двое мужчин и женщина. Они были то ли в серебряных доспехах, в каком-то одеянии серебряном. Бородатые мужчины, лохматые, грубые голоса такие. Я ему позвонил: «Ты знаешь, у меня было видение. Все, приезжай! Будем копать!» И вот, (тут я немножко забегаю наперед) когда мы спустились и слышали лай собаки одной, лопатами стучали. Потом минут пять спускались вниз,

услышали где-то вверху, потом сзади. Потом идем уже, осталось метров где-то пятьдесят до этого источника, где рядом дуб, и этот клад был. И тут друг говорит: «Смотри! Собака!» Да, бежит огромная собака. Но собака, знаете, непородистая, она, как дворняжка какая-то такая, высокая, коричневатобежевая или что-то такое, без ошейника... И бежит прямо на нас с такой скоростью... Ну, мы остановились, и я сразу: «Ой, песик, иди сюда! На-на-на!..» Если собака бежит в лесу, она просто к людям бежит. Она хочет либо приласкаться или чтобы ей дали что-то. Она прибежала, наверно, в метрах пяти от нас остановилась и на нас не смотрит. Мы ей и то, и се: у нас конфеты были – она конфетку... Она вообще на нас не смотрит! Мы не поняли: зачем она бежала? Чтобы остановиться? То есть, она себя не естественно вела. Мы с ним пока поговорили, а тут раз – и ее нету. Потом пошли, начали опять копать клад, потом я его «почистил» - и он пропал, исчез! У друга глаза вот такие, он говорит: «Все! Уходим отсюда!», мол, что-то не то... Ну и говорю: «Все правильно!» А потом домой приехали вечером, ну, бросили, оставили, а там уже ничего не было, он где-то спрятался. Домой приехали, «давай, включай Интернет! Давай посмотрим, как прячутся клады...» Начинаем включать, и там идет информация о собаках, кошках: что в местах кладов появляются собаки, кошки. Это – охранники клада, к ним прикасаться нельзя, да, чтоб не было проблем, Единственное, что нужно было сказать: «Рассыпья!». но мы этого не знали.

А. – Ну да...

В. – Вот такие были случаи. Тогда второй был случай, когда прятался клад. Вообще, все клады всегда были заговоренные, всегда. Особенно древние народы: они обладали тайнами, магией, энергетикой. Они и заговаривали на самом деле, существует... А вообще, я хочу вам сказать, что каждый поисковик находит то, что ему дано. Он еще не родился, но «там» уже известно наверху, в мироздании, что он найдет в такое-то время то-то, то-то. Пусть там большое количество людей проходит других – он не найдет вещь. Каждому дано свое! Поэтому, вот, что я хочу сказать...

А. – Але якщо клад заговорений, і ви його викопали, то... розказували багато такого, що потім якось руки обсипає, якесь там нещастя... Як можна цього уникнути? Я не знаю: хтось, каже, свічку в церкві ставить...

В. – Как вам сказать?... у меня был случай: два друга выкопали клад. Вот, может, где-то 2011 или 2010... там было 100 рублей серебряными, сто штук рублей: Елизаветы Петровны, Екатерины и два рубля петровских было. И... потом у них такие проблемы начались по жизни, что, в самом деле, да. И потом мне один из них говорил: «Лучше б я не находил, чтоб этих проблем!» И такое бывает. А вообще, даже в старину, когда даже те люди, которые закапывали клад, если хозяин приходил за кладом, он полностью его не забирал, он оставлял две или три монеты.

А. – А, тобто теж треба залишити...

В. – Да, я находил такой глечик, с одной монетой. То есть, хозяин вернулся, забрал и даже оставил, то есть, даже они боялись все забирать. Ну, энергетика, это серьезная вещь! Поэтому... Вот такие случаи, да...

А.- Дякую!

В. – Так что, приходите еще!

Інформант	Ігор
Вік, дата народження	1980 р.н.
Освіта	вища
Місце народження	Сумська обл..
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	20.08.2016 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Сумська обл..
Тематика, осн.інф-ція	Специфіка субкультури
№ запису в архіві	8.1.,8.2., 8.3, 8.4.

- Знаєте, у мене нічого такого нету. Лопату мою, всё мою, никаких примет нет.

П. А. - А наприклад коли виходиш на коп. і дома щось забув – можна вертаться – не можна вертаться? Таке немає?

- Даже не знаю за що и зацепиться, оно ж как настроишься так оно и будет, я вообще в эти суеверия. Тут с каким вдохновением выйдешь.

П. А. - - А якщо коп пішов, чи можна вертатись на наступні дні, чи треба «добить» місце?

- Не, возвращаемся, да и по два, и по три, и по четыре дня на место возвращаемся, если есть что-то интересное.

П. А. - - А нема такого, що як приїжджаєте, то треба там відлити щось на землю – чи води, чи чаю?

- Есть знакомые, они что-то там прикапывают. Такое есть, как бы, да.

П. А. - - А що закопують?

- Прикапывают какие-то там современные монетки.

П. А. - - Саме монети?

- Монетки, чтобы да, это знакомые.

П. А. - - Шоб везло?

- Ну да, да, взамен что-то дать, чтобы она что-то отдала другое.

П. А. - - Сам їздите чи з компанією? Свое середовище, чи...

- Да, компанія устоялась.

П. А. - - З чого почалось захоплення?

- Прикоснуться к истории, к чему-то интересному.

П. А. - - А у Вас історична освіта?

- Нет, это хобби.

П. А. - - А зацікавлення, періоди?

- Древности, Киевская русь, Скифы, Казаччина, Средневековье.

П. А. - - А було таке у Вас чи знайомих, що кості викопували? І що з ними робити?

- Ну, прикопали, прикопали назад, редко но попадаются.

П. А. - - З друзями коли збираєтесь, то розкажете один одному якісь історії про коп.

- Сугубо когда едем, так, помечтаем...

П. А. - - А не було такого, що перед копом сниться шось таке?

- Бывает, бывает, вечером когда подумаешь об этом, то бывает, снится, но то уже чисто подсознательно.

П. А. - - Ви себе не позиціонуєте як чорний археолог.

- Не, не. Кто такой черный? Черные археологи это те, которые курганы трогают, захоронения, заповедные зоны. А мы их не копаем. Мы копаем поля, леса, луга. Где какие были поселения. А такие запретные вещи, которые законодательством запрещены мы не трогаем принципиально.

П. А. - - А як ви себе називаєте тоді?

- Некоторые говорят – вы черные, мы говорим – нет, мы белые (*сміється*). Черные, это которые в курган залезли, метров шесть выкопали, опустошили – это черные археологи-копатели. А мы вреда никакого не приносим, мы наоборот, историю. На полях там уже все равно переорено все сто раз.

П. А. - - А як довго цим займаєтесь?

- Ну лет шесть-семь.

П. А. - - А як близькі до цього ставляться?

- По разному – некоторые негативно, некоторые позитивно, у всех разные точки зрения.

П. А. - - А от як зі спілкуванням – більше вживу чи інтернет?

- И так, и так, расширяем кругозор и по форумам, по интернету.

П. А. - - А з археологами спілкування яке? Щодо знахідок?

- Да, и по находкам, и про культуру, и про историю, как оно было там.

П. А. - - А археологи знають, що ви копаєте, і як до цього ставляться?

- Да, знают. Отлично. Он же тоже копатель.

Інформант	Бандурко Павло
Вік, дата народження	1979
Освіта	вища
Місце народження	Волинська обл. Шацький р-н
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	15.07.2017
Місце, де відбуваються події в оповіді	Волинська обл. Шацький р-н
Тематика, осн.інф-ція	Копання, спілкування у субкультурі, забобони
№ запису в архіві	9

- Не только с копом... мне люди вещи приносят, я продаю. Если я буду забобонный, я, по идее, вообще жить не буду. Вот вещи, с точки зрения, притягивают какую-то энергию. Это деньги, они прошли через тысячу рук, все. Надо, по моему, абстрагироваться.

А.П. - А нема такого, щоб хараішо копалось, закопати там пару нових монеток?

- Бросают некоторые..

А.П. - А Ви?

- Просто так.

А.П. - Просто викидаєте? З пальця?

- Необязательно, просто, где бываешь, там и бросаешь.

А.П. - Завжди, да?

- Моего соседа спроси!

А.П. - Він теж копає? От монетку кидаєте, а після удачного копа лопату мисте, чи є таке, що не треба мить?

- Можна.

А.П. - Мисте? Нема такого?

- Я в прошлом году пошёл ранней весной нашёл стремя десятого века, целое, никогда такого не находил, красивое, но зелёное, так его и не мыл, озеро рядом, речка. Мне ж интересно. я понимаю, что нужно быть аккуратным. Вы говорите забобоны. У каждого должна быть какая-то планка. Вот я на кладбище не копаю. А есть люди кладбища копают, могилы перерывают. Так а чего. Черный копатель... ночью все копатели черные. Так же как и археологи. Ночью все археологи черные. Это такое, я лично считаю, я не лезу на историческое, я не лезу на кладбище, я не лезу, не пойду раскапывать курган. Тут ни моих знаний не хватает, ни физических возможностей. У меня это хобби, я хотел стать историком, но не было возможности. У меня экологическое образование, а параллельно изучал историю. Кто копает.. у каждого свои забобоны, кто кого как научил. Я копаю для себя, для души. У меня есть время, есть возможность. Монетку кидаю – ты бросил – вернешься, ты тебе и тебе отдаст

Інформант	Анонім
Вік, дата народження	1982
Освіта	вища
Місце народження	Полтавська обл.. Лубенський р-н
Статус (скарбошукач, археолог, оповідач)	скарбошукач
Записувач	Панкова Анастасія Іванівна
Дата запису	18.02.2017 р.
Місце, де відбуваються події в оповіді	Полтавська обл.. Лубенський р-н
Тематика, осн.інф-ція	Прикмети в пошуці, покарання за скарб, земляний дід
№ запису в архіві	10

- Не, лопату не можна чистить!
- (А.П.) А чого?
- Ну я не знаю чого, щоб масть була.
- (А.П.) А, щоб знахідок було більше?
- Да.
- (А.П.) Ясно. А що ще таке є, які прикмети коли удачний коп буде, коли не удачний? Погода?
- Саме погоду, на неї я не звертаю уваги, а, наприклад, є такі ситуації. В мене такого не було, але в мене, наприклад, знайомий каже, що якщо він десь там побаче скупчення десь змій, там в бур'янах, то це там обов'язково буде клад. О! ну в мене такого не було, але це дійсно було. В Зінькові, Полтавської області. Він дійсно на скупченні змій знаходив клад. Якоби що вони там їх охораняють там чи ще щось.
- (А.П.) А є таке, що коли їдеш, то не можна ні з ким свариться, з домашніми там.

- Коли їдеш на будь-яку справу – там копати, торгувати, чи просто в дорогу, це взагалі свариться не можна. Це обов'язково.
- *(А.П.) А що ще такого з цієї ж категорії?*
- Ну, коли виїжджаєш з двору – краще зустріть дядька ніж бабу.
- *(А.П.) А, це коли на справу, да?*
- Ну це так само і на коп.
- *(А.П.) а з чого починається? От приїхали і одразу копаєте?*
- Ну в кожного по різному. Я чайку поп'ю да й копаю, а що ж там.
- *(А.П.) А нема такого, що треба там трохи на землю вилить?*
- Та не, в мене нема, но є такі, що перед тим, як їдуть, закопують українські сучасні копійки, закопує, і тоді далі, якби там земляному дідові дань оддає. Він закопав – він викопав. На будучі покоління. Хтось перед тим закопав – він закопав.
- *(А.П.) А земляному дідові перед копом чи після, як шось хароше викопав?*
- Та не, в основному перед копом.
- *(А.П.) А шо за земляний дід?*
- Ну всі кажуть – земляний дід, а шо воно таке, то я не знаю. Так, просто собі уява, та й все.

10.2.

- Є забобони, шо їх (скарби) краще не викопувати. Може, шось із доров'ям быть.

(А.П.) А були такі випадки із знайомими?

- Було! мій знайомий. Обсипало його – руки й ноги. Руки там шось в нього гнили, таке всяке. Руки там чи не одвалювалися.

(А.П.) А такого немає, шо як викопав клад, то шось таке зробить шоб не було ніяких негативних наслідків. Там на церкву шось оддають?

- Може й можна шось зробить, але я не знаю шо робить. Людина як закопує клад? Вона закопує клад в надії шо вона за ним повернеться, правильно? А якщо його викопали, це значить, шо людина за ним не

повернулась за тим кладом. Логічно? А якщо не повернулась, то вона колись вмирала і за нього думала (*посміюється*). Так що все воно там не так просто.

10.3.

- Є такі умалішонні, що ми колись їдемо на машині в Київ, я з Полтавщини, то в мінус тридцять два! Уявляєш?! В мінус тридцять два їдуть примурки на оцьом чотирьохколісному квадрациклі з приборами! В мінус тридцять два! Я не знаю, що вони собираються копати! Лопати, кирки, я не знаю що.

(А.П.) Так я думала, це більше сезонне заняття!

- Це більш сезонне заняття, но є такі, які копають круглий рік. Я бачив людей в мінус тридцять два! Років так сім назад.

(А.П.) А, так Ви давно уже в цьому?

- Та не, ну як давно... любітель я. давно.

(А.П.) А з чого почалось таке захоплення?

- Ну з чого, з монет. Ну, почали збирать монети, а потім побачили, що їх можна викопувать. Починалось все з військових цих металошукачів.

(А.П.) Просто цікаво як давно в Україні це.

- Та ще з Радянських часів копають. Звичайним металошукачем в Радянські часи можна було.

10.4.

- Я таких випадків особо не знаю, знаю, що Лубенчани були викопали і їх там трьох усіх і обсипало, ходили у вавках, руки гнили, не хочу на собі показувать. Ну одні кажуть, що це якоби з якогось забобона. Другі кажуть, що вони там викопали на велику суму і воно на психічному уровні, там хвилювалися, щоб одне одного не надурили – туди-сюди і воно там, а так хтозна.

10.5.

(А.П.) Шо за рукавиці?

- Ну рукавиці, звичайні печатки одягаю як копаю. Якщо я пішов і там все що то склалося харашо, шось таке цікаве накопав, то я ті рукавиці привіз, кинув, то хай і лежать. А коли я прийшов і взагалі нічого, то я їх перу, щоб вони, щоб в чистих знову йти.

(А.П.) А, тобто після удчного копа не перете їх?

Да.

(А.П.) Угу, є таке.

То я так, грубо говоря, вже ті рукавиці то носиш, аж, аж що вони мастьові, аж поки не, не...

(А.П.) Не розлізуться?

Так само й по лопаті дивишся чи мастьова лопата чи ні.

(А.П.) А, тобто є таке, що улюблена лопата?

- Нє, ну бува таке – їдеш і забуваєш свою лопату дома, наприклад. Дуже рідко, то приходиться брать там в селюків, або по дорозі нову куплять. І потім дивишся – якщо ти тією лопатою наприклад нічко не викопав, то значить стараєшся свою не забувать. А якщо шось викопав, то вже свою можеш не брать, вже з цією їздиш (посміхається).

(А.П.) А є таке, що коли шось забудеш, коли їдеш на коп., то повезе?

- Ні, такого нема. Є таке, щоб не повертаться – стараться нічко не забувать.

(А.П.) А, щоб не повертаться, коли десь їдеш. А за жінки? Тобто це якось окремо? Яке ставлення жінок до цього заняття? Як у Вас ставлятьса вдома?

- Дружина в смислі?

(А.П.) Да.

- Та нормально ставиться. Я ж п'яний з цього не приїжджаю.

(А.П.) А не можна пить на копі?

- Чо, можна! Ну не так пить, щоб п'яний, но якщо компанія якась там, то можна випить.

(А.П.) А це Ви якось осередками, чи кожен по одному, чи якось спілкуєтесь?,

- Спілкуємося – коли осередком, коли по одному, коли вдвох-втрох – дивлячись коли яка, по ситуації. Ну одному – зазвичай один не їзде ніхто, дуже рідко. Мінімум два-три чоловіки.

(А.П.) А з місцевим населенням як? Буває таке, що конфлікти, чи нормальне ставлення?

- Нє, ну бувають конфлікти, коли десь там пастівник, де корови пасуться перекопують, то звичайно буде конфлікт.

(А.П.) Тобто що треба ями за собою закопувати?

- Ну там на пастівниках взагалі бажано не копати, на лужках де корови пасуться, на фермерських полях не можна копати, бо озимина посіяна.

- Буває таке, що цілий день проходиш і взагалі нічого не викопаш. А бува таке їдеш десь там, прибор в машині лежить, десь побачиш якийсь лісок – став, півгодини походив і жменю монет нарив. Там жменю копійок, чи якісь речі найшов. Бува таке за півгодини, а за цілий день може нічого не бути.

(А.П.) Так а якщо везе, Ви там шось накопили. То Ви їдете потім додом, чи поки в цей день везе – стільки копати?

- Нє, ну якщо ж везе, то скільки можеш – скільки копаєш, якщо вже потрібно їхати додому, то їдеш додому.

(А.П.) А було таке, що от показує сигнал, Ви копаєте-копаєте, не можете докопати, а вже темніє, що треба робить? Докопувати в цей день, чи можна повертаться?

- Докопувати! Тільки докопувати.

(А.П.) А є ще от, по дворах, наприклад, на старовинних дворищах орієнтири, як шукають - якісь місця, ну я не знаю – колодязі, там під деревом – де його краще?

- Де закопують?

(А.П.) Да.

- Ну я не знаю, на старих дворищах в основному орієнтир – це старі дерева, там колодязі, старі там будівлі.

(А.П.) А буває таке, що Ви точно знаєте місце, а знайти наступний раз не можете, наче блуд нападає, що місце не можеш знайти.

- Ні, в мене такого не було ніколи.

(А.П.) Що шось водить і не пускає на місце.

- Я знаю, що копачі – це такі люди, що він якщо зама'ятає пене чек, то він його поночі без світла найде.

(А.П.) Кого-кого?

- Наприклад запам'ятає якийсь пене чек, то він його поночі без світла найде той пене чек, тобто зорова пам'ять – він побачить – він на все життя запам'ятав. Його не можна забуть, якщо туди треба повернутися.